

**2014–2020 M. ES STRUKTŪRINĖS
PARAMOS
VEIKSMŲ PROGRAMOS
STRATEGINIO PASEKMIŲ APLINKAI
VERTINIMO ATASKAITA**

(PAPILDYTA IR PATIKSLINTA PAGAL SPAV SUBJEKTŲ PASTABAS)

Vilnius

2014 m. vasario mėn.

TURINYS

1. ĮVADAS.....	4
2. VERTINIMO, ĮSKAITANT VISUS SUNKUMUS, SU KURIAIS SUSIDURTA KAUPIANT REIKIAMĄ INFORMACIJĄ IR ATLIEKANT VERTINIMĄ, APRAŠYMAS. INFORMACIJA APIE PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO METODIKĄ.....	5
3. TRUMPAS VEIKSMŲ PROGRAMOS APIBŪDINIMAS IR KONTEKSTAS, SAŠAJOS SU KITAIŠ PLANAIŠ IR PROGRAMOMIS	9
4. ESAMOS APLINKOS BŪKLĖS IR TENDENCIJŲ ĮVERTINIMAS. APLINKOS APSAUGOS IR DARNAUS VYSTYMOŠI TIKSLAI. GALIMOS APLINKOS APSAUGOS PROBLEMOS, SUSIJUSIOS SU VEIKSMŲ PROGRAMA	34
4.1. POŽEMINIO IR PAVIRŠINIO VANDENS IŠTEKLIŲ VALDYMAS.....	34
4.2. ORO TARŠOS MAŽINIMAS	49
4.3. IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS IR ATLIEKŲ TVARKYMAS.....	59
4.4. BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS, KRAŠTOVAIZDŽIO, „NATURA 2000“ IR NACIONALINIŲ SAUGOMŲ TERITORIJŲ APSAUGA....	63
4.5. KLIMATO KAITA IR ENERGETIKOS EFEKTYVUMAS.....	75
4.6. DIRVOŽEMIO BŪKLĖS VALDYMAS.....	78
4.7. MIŠKŲ IŠTEKLIŲ VALDYMAS	87
4.8. SVEIKATOS APSAUGA	88
4.9. KULTŪROS PAVELDO APSAUGA	96
5. VEIKSMŲ PROGRAMOS PASEKMIŲ APLINKAI ĮVERTINIMO REZULTATAI.....	102
5.1. POŽEMINIO IR PAVIRŠINIO VANDENS IŠTEKLIŲ VALDYMAS.....	103
5.2. ORO TARŠOS MAŽINIMAS	111
5.3. IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS IR ATLIEKŲ TVARKYMAS.....	123
5.4. BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS, KRAŠTOVAIZDŽIO, „NATURA 2000“ IR NACIONALINIŲ SAUGOMŲ TERITORIJŲ APSAUGA..	129
5.5. KLIMATO KAITA IR ENERGETIKOS EFEKTYVUMAS.....	144
5.6. DIRVOŽEMIO BŪKLĖS VALDYMAS.....	151
5.7. MIŠKŲ IŠTEKLIŲ VALDYMAS	157
5.8. SVEIKATOS APSAUGA	158
5.9. KULTŪROS PAVELDO APSAUGA	187
5.10. TARPVALSTYBINIS PASEKMIŲ POBŪDIS.....	199
6. VEIKSMŲ PROGRAMOS APLINKOSAUGINIS KONTEKSTAS (APLINKOS APSAUGOS TIKSLŲ INTEGRAVIMAS Į RENGIAMĄ DOKUMENTĄ).....	199
7. ALTERNATYVŲ NUSTATYMAS. VEIKSMŲ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO PALYGINIMAS SU „NULINE“ ALTERNATYVA.....	208
8. PRIEMONĖS, SKIRTOS UŽKIRSTI KELIĄ REIKŠMINGOMS NEIGIAMOMS PASEKMĖMS, JAS SUMAŽINTI AR KOMPENSUOTI.....	216
9. STEBĖSENAI (MONITORINGUI) NUMATYTOS PRIEMONĖS.....	223
10. SPAV ATASKAITOS SANTRAUKA	238
11. PRIEDAI	259
11.1 PRIEDAS. ŽEMIAUSIO LYGIO (DETALIAUSIŲ) SPRENDINIŲ VERTINIMO REZULTATAI (MATRICA).....	259
11.2 PRIEDAS. STRATEGINIO PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO APIMTIES NUSTATYMO DOKUMENTAS (PATIKSLINTAS IR PAPILDYTAS PAGAL SPAV SUBJEKTŲ PASTABAS)	260
11.3 PRIEDAS. SPAV SUBJEKTŲ PRITARIMAI IR PASTABOS	261
11.4 PRIEDAS. VISUOMENĖS INFORMAIVIMO SKELBIMAI REGIONINĖJE IR NACIONALINĖJE SPAUDOJE.....	262

11.5 PRIEDAS. VISUOMENĖS PASIŪLYMŲ TEIKIMO PAŽYMA	263
11.6 PRIEDAS. VIEŠO SUPAŽINDINIMO PROTOKOLAS IR DALYVIŲ SĄRAŠAS	264

1. ĮVADAS

Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas (toliau – SPAV) yra galimų pasekmių aplinkai nustatymo, apibūdinimo ir vertinimo procesas, per kurį rengiami SPAV dokumentai, konsultuojama, atsižvelgiama į vertinimo ir konsultacijų rezultatus prieš priimant ir (arba) tvirtinant planą ar programą, teikiama informacija, susijusi su sprendimu dėl plano ar programos priėmimo ir (arba) tvirtinimo.

Išskiriami trys pagrindiniai SPAV tikslai:

- *nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimas reikšmingas planų ir programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai;*
- *užtikrinti, kad bus konsultuojamasi su valstybės ir savivaldybių institucijomis bei visuomene, atsižvelgiama į šių konsultacijų ir kitų viešumą užtikrinančių procedūrų rezultatus;*
- *užtikrinti, kad planų ir programų rengimo organizatoriai turės išsamią ir patikimą informaciją apie galimas reikšmingas planų ir programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai ir į ją atsižvelgs.*

Kadangi SPAV užduotis yra ne tik išanalizuoti plano ar programos pasekmes aplinkai, bet ir patobulinti rengiamą planavimo dokumentą aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektais, SPAV etapai turi būti integruoti į planavimo procesą, užtikrinant, kad vertinimas būtų pradedamas kuo anksčiau.

Šiuo metu rengiama 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programa (toliau – Veiksmų programa) lems ūkinės veiklos projektų, įrašytų į Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo (Žin., 1996, Nr. 82-1965) ir (ar) Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 85/337/EEB dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo 1 ar 2 priedus, plėtros pagrindus, todėl pagal nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimą Nr. 967 „Dėl Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 130-4650) ir 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2001/42/EB dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo) privaloma atlikti SPAV.

Vadovaujantis anksčiau minėtais SPAV reglamentuojančiais teisės aktais, 2012 m. gruodžio mėn. buvo parengtas ir su SPAV subjektais suderintas vertinimo apimties nustatymo dokumentas, pagal kurį ir buvo rengiama ši SPAV ataskaita. Ataskaitoje aprašytos ir įvertintos rengiamos Veiksmų programos įgyvendinimo galimos reikšmingos pasekmės aplinkai, išsamiai išnagrinėti visi vertinimo apimties nustatymo dokumente numatyti klausimai ir pateikiama papildoma aktuali informacija.

2. VERTINIMO, ĮSKAITANT VISUS SUNKUMUS, SU KURIAIS SUSIDURTA KAUPIANT REIKIAMĄ INFORMACIJĄ IR ATLIEKANT VERTINIMĄ, APRAŠYMAS. INFORMACIJA APIE PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO METODIKĄ

SPAV buvo atliekamas pagal reikalavimus, nustatytus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarime Nr. 967 „Dėl Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 130-4650) ir 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2001/42/EB dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo. Taip pat buvo atsižvelgiama į rekomendacijas, kurios pateikiamos 2007–2013 m. sanglaudos politikos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo gairėse bei „Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo vadove“ (ISBN 9955-9845-1-1, Vilnius, Lietuva, 2006).

Kaip nurodyta „Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo vadove“, išskiriami trys pagrindiniai SPAV būdai.

Vertinimas aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu

Atliekant SPAV, plane ar programoje numatyti strateginiai veiksmai ar tikslai vertinami aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu. Gali būti atsižvelgiama į naujausiame Europos Sąjungos aplinkos apsaugos veiksmų plane ir (arba) Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje nustatytus aplinkos apsaugos darnaus vystymosi tikslus arba sudaromi konkrečiam planui ar programai aktualūs tokių aspektų rinkiniai.

Dažniausiai atliekamas planų ir programų, kuriuose formuojamos politinės kryptys, vertinimas aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu, t. y. kai rengiant planą ar programą nėra žinoma, kokios ūkinės veiklos projektų plėtros pagrindus lems planavimo dokumentas, o turima informacija apie poveikį patirsiančią aplinką yra bendro pobūdžio. Nors šis vertinimo būdas nėra tinkamas norint išsamiai įvertinti plano ar programos įgyvendinimo pasekmes, vertinimo rezultatai puikiai atspindi, kaip į planą ar programą buvo integruoti aplinkos apsaugos bei darnaus vystymosi klausimai.

Atliekant vertinimą aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu, dažniausiai taikomi pasekmių lentelių (matricių), daugiakriterinės analizės ar pasekmių diagramų metodai.

Vertinimas pasekmių aplinkai atžvilgiu

Vertinimas pasekmių aplinkai atžvilgiu, kartais dar vadinamas planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo (toliau – PAV) būdu, atliekamas tais atvejais, kai rengiant planą ar programą jau yra žinoma, kokios ūkinės veiklos projektų plėtros pagrindus lems planavimo dokumentas, ir turima pakankamai informacijos apie poveikį patirsiančią aplinką. Pagrindinis skirtumas tarp tokio vertinimo ir planuojamos ūkinės veiklos PAV yra tai, kad vertinama keletas (ar keliolika) alternatyvių ūkinės veiklos objektų ar skirtingų ūkinės veiklos rūšių. Atliekant vertinimą pasekmių aplinkai atžvilgiu, dažniausiai

taikomi tradiciniai planuojamos ūkinės veiklos PAV metodai, tokie kaip kompiuterinis modeliavimas, geografinės informacinės sistemos ir pan.

Vertinimas poveikį patiršančios aplinkos atžvilgiu

Vertinimas poveikį patiršančios aplinkos atžvilgiu dažniausiai atliekamas rengiant planus ir programas, tiesiogiai susietas su konkrečia teritorija. Tokio vertinimo esmė – remiantis informacija apie teritorijos aplinkos būklę nustatyti teritorijos naudojimo sąlygas ir ūkinės veiklos plėtojimo reikalavimus bei apribojimus. Vertinimas poveikį patiršančios aplinkos atžvilgiu dažniausiai atliekamas rengiant teritorijų planavimo ir kitus strateginio planavimo dokumentus, nustatančius gamtos išteklių naudojimo bei apsaugos aspektus konkrečiose teritorijose. Dažniausiai taikomi metodai – geografinės informacinės sistemos, daugiasluoksniai žemėlapiai ir pan.

Pasirinktas 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos SPAV būdas

Kadangi rengiamoje Veiksmų programoje nagrinėjamos strateginių veiksmų kryptys, jų nesiejant su konkrečia teritorija ar vietoje (planai ir programos, kuriuose formuojamos politinės kryptys), *vienintelis tinkamas strateginio pasekmių aplinkai vertinimo būdas yra vertinimas aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu*, nes nėra žinoma, kokios konkrečios ūkinės veiklos projektų plėtros pagrindus lems planavimo dokumentas, be to, poveikį patirianti aplinka – visa Lietuvos Respublikos teritorija. Kadangi Veiksmų programoje nėra pateikiama kiekybinė sprendinių išraiška, vertinimas taip pat buvo atliekamas remiantis kokybinio tyrimo pagrindu ir nenaudojant kiekybinių vertinimo kriterijų, kurie, kaip rodo vertinimo praktika kitose šalyse, nelemia didesnio objektyvumo ar tikslumo ir netgi gali iškreipti vertinimo aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų atžvilgiu metodikos principą – subjektyvus skaitinių koeficientų verčių priskyrimas gali pernelyg paveikti vertinimo rezultatus.

Atliekant vertinimą aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu, buvo taikomi šie pagrindiniai metodai: strateginių dokumentų ir teisės aktų analizė; antrinių informacijos šaltinių analizė; statistinių duomenų analizė; ekspertinis vertinimas; pasekmių lentelių (vertinimo matricų) rengimas.

Pirmiausia vertinimo metu aplinka, kuri gali patirti pasekmes, buvo suskirstyta į vertinimo komponentus. Pasitelkus ekspertų komandą ir konsultuojantis su Veiksmų programos rengėjais, SPAV subjektais bei *ex-ante* vertinimo ekspertais buvo išskirti šie 9 vertinimo komponentai:

- požeminio ir paviršinio vandens išteklių valdymas;
- oro taršos mažinimas;
- išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas;
- biologinės įvairovės, kraštovaizdžio, „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsauga;
- klimato kaita ir energetikos efektyvumas;
- dirvožemio būklės valdymas;

- miškų išteklių valdymas;
- sveikatos apsauga;
- kultūros paveldo apsauga.

Nustačius vertinimo komponentus, buvo atliktas kiekvieno šio komponento *esamos aplinkos būklės ir tendencijų įvertinimas*, pateikiant informaciją apie kiekvieno vertinamo komponento aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus, dabartinę būklę, problemas, tendencijas ir jas lemiančius veiksnius bei vertinimo srities ateities tendencijas (neįgyvendinant Veiksmų programos, t. y. įvertinant „nulinės“ alternatyvos atvejį).

Tolesniu vertinimo etapu buvo analizuojami rengiamoje Veiksmų programoje numatyti žemiausio lygio (t. y. detaliausi) sprendiniai ir įvertinamos galimos jų pasekmės kiekvienam komponentui. Veiksmų programos sprendiniai pagal hierarchiją (taip pat ir detalumą) skirstomi į šias kategorijas: Veiksmų programos prioritetas → investicinis prioritetas → konkretūs uždaviniai, prisidedantys prie investicinių prioritetų, → veiklos, padedančios įgyvendinti konkrečius uždavinius.

Atliekant žemiausio lygio (detaliausių) sprendinių – veiklų, padedančių įgyvendinti konkrečius uždavinius, pasekmių kiekvienam vertinamam komponentui analizę, buvo naudojamas ekspertinis vertinimas ir pasekmių vertinimo matrica. Kiekvienas Veiksmų programos sprendinys (numatoma veikla) buvo analizuojamas pagal kiekvieno komponento aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus, atsižvelgiant į anksčiau minėto esamos aplinkos būklės ir tendencijų įvertinimo rezultatus ir nustatant galimas pasekmes, jų pobūdį, savybes ir reikšmingumą.

Nagrinėjant galimas pasekmes kiekvienam komponentui, buvo vertinama:

- planuojamų veiklų pasekmių tikimybė, trukmė, grįžtamumas, apibrėžtumas;
- tiesioginis ar netiesioginis pasekmių pobūdis;
- kaupiamasis (akumuliacinis) pasekmių pobūdis;
- tarpvalstybinis pasekmių pobūdis;
- poveikis visuomenės sveikatai arba aplinkai;
- pasekmių dydis ir erdvinis mastas (apreptis);
- pasekmės teritorijoms ar kraštovaizdžiams, kuriems suteiktas nacionalinis, Europos Bendrijos (toliau – EB) arba kitoks tarptautinis apsaugos statusas;
- teritorijos, kuriose planų ir programų sprendiniai gali sukelti pasekmių; savybės, susijusios su: teritorijoje randamų europinės svarbos saugomų rūšių ir (ar) natūralių buveinių, kitų gamtinių savybių ir kultūros paveldo (vertybių) išsaugojimu; aplinkos kokybės normų arba ribinių verčių viršijimu; intensyviu žemės naudojimu.

Taip pat, kaip tai numatoma SPAV reglamentuojančiuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose, buvo atsižvelgiama: į Veiksmų programos ir jos tikslų bei prioritetų reikšmę integruojant aplinkos apsaugos klausimus ir siekiant skatinti darnų vystymąsi; jos reikšmę įgyvendinant nacionalinius

ir EB aplinkos apsaugos teisės aktus; į susijusias aplinkos apsaugos problemas; į tai, koku mastu programa sukuria ūkinės veiklos pagrindus, atsižvelgiant į vietą, pobūdį, dydį ir veiklos sąlygas arba išteklių poreikį. Žemiausio lygio (detaliausių) sprendinių vertinimo rezultatai – užpildyta vertinimo matrica – pateikiama **6.1 priede**. Matricoje panaudoti pasekmių pobūdžio, reikšmingumo ir kitų savybių vertinimo sutartiniai ženklai pateikti **1 lentelėje**.

1 lentelė. Pasekmių pobūdžio, reikšmingumo ir kitų savybių vertinimo metodikos sutartiniai ženklai

PASEKMIŲ POBŪDIS IR REIŠMINGUMAS	
PASEKMIŲ POBŪDIS IR REIŠMINGUMAS	SUTARTINIS ŽENKLAS
Reikšmingos teigiamos pasekmės	++
Nedidelio reikšmingumo teigiamos pasekmės	+
Pasekmės nenumatomos	0
Nedidelio reikšmingumo neigiamos pasekmės	-
Reikšmingos neigiamos pasekmės	--
Ir neigiamos, ir teigiamos pasekmės	-/+
KITOS PASEKMIŲ SAVYBĖS	
PASEKMIŲ SAVYBĖS IR KATEGORIJOS	KATEGORIJOS SANTRUMPA
Tikimybė (didelė, vidutinė, maža)	Did. tik. Vid. tik. Maž. tik.
Tiesioginės ar netiesioginės pasekmės	Ties. Neties.
Pasekmių trukmė (atsižvelgiant į vertinamo komponento strateginius apsaugos tikslus ir pasekmes jiems: ilgalaikės (nuolatinės), trumpalaikės (laikinos))	Ilgal. Trumpal.
Grįžtamumas (pasekmės grįžtamos ar negrįžtamos)	Grįžt. Negrįžt.
Kaupiamosios (kumuliacinės) pasekmių savybės	Kaup.
Erdvinis mastas (atsižvelgiant į pasekmes patirsiančią teritoriją – nacionalinis, regioninis, vietos)	Nac. Region. Viet.
Tarpvalstybinės pasekmės (galinčios reikšmingai veikti kitos šalies aplinką)	Tarpv.

Žemiausio lygio (detaliausių) sprendinių vertinimo rezultatai buvo papildomai analizuojami, apibendrinami ir detalizuojami aprašomosiose Veiksmų programos pasekmių kiekvienam komponentui vertinimo lentelėse. Šiose lentelėse pateikiama papildoma išsami informacija apie aukštesnio lygio Veiksmų programos sprendinių pasekmes aplinkai, ne tik identifikuojant pasekmes, jų pobūdį ir savybes, bet ir nurodant pasekmių priežastis, o kai tai įmanoma – jų išvengimo ar sumažinimo priemonės ir

rekomendacijas Veiksmų programos rengėjams. Atkreipiame dėmesį, kad šiose lentelėse įvardijami tik Veiksmų programos prioritetai / investiciniai prioritetai / veiklos / uždaviniai, kurie gali sukelti identifikuotinas (teigiamas arba neigiamas) pasekmes vertinamam komponentui. Aprašomosios Veiksmų programos pasekmių vertinimo lentelės (kiekvieno vertinamo komponento atžvilgiu) ir jas apibendrinanti analizė pateikiami 5 skyriuje.

Sunkumų, su kuriais susidurta atliekant vertinimą, aprašymas

Pagrindinės problemos ir sunkumai, su kuriais buvo susidurta atliekant SPAV, siejamos su vertinamo dokumento – Veiksmų programos – pobūdžiu ir lygmeniu. Veiksmų programoje – aukščiausio lygmens planavimo dokumente nagrinėjamos bendros strateginių veiksmų kryptys, jų nesiejant nei su konkrečiais ūkinės veiklos projektais, nei su konkrečia teritorija ar vietove. Todėl viso vertinimo metu buvo susiduriama su šiomis pagrindinėmis problemomis:

- negali būti įvertinama kiekybinė Veiksmų programos sprendinių išraiška, nes Veiksmų programoje numatomos tik bendros strateginių veiksmų kryptys;
- vertinimas negali būti paremtas kiekybiniais vertinimo kriterijais;
- vienintelis taikytinas vertinimo būdas – vertinimas aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu lemia didelį neapibrėžtumą ir subjektyvumą, priklausantį nuo asmeninių SPAV ekspertų ir SPAV subjektų atstovų nuomonių, požiūrių ir kompetencijų;
- nėra galimybių atsižvelgti į vietovės (teritorijos) jautrumą ir svarbumą, nes nėra žinomos sprendinių įgyvendinimo vietos;
- negali būti nagrinėjamos nei sprendinių kiekybės (masto), nei technologinės, nei vietos parinkimo alternatyvos;
- negali būti nagrinėjamos konkrečios pasekmių sumažinimo priemonės.

3. TRUMPAS VEIKSMŲ PROGRAMOS APIBŪDINIMAS IR KONTEKSTAS, SAŠAJOS SU KITAIŠ PLANAIŠ IR PROGRAMOMIŠ

Lietuvos Veiksmų programa rengiama remiantis dabartinės Lietuvos socialinės ir ekonominės situacijos, iššūkių ir plėtros potencialo analize, kuri yra nuosekliai derinama su Europos Sąjungos (toliau – ES) ir nacionaliniais strateginiais dokumentais, jų principais bei esminėmis strateginėmis nuostatomis. Analizė aiškiai rodo, jog Lietuvos ūkis ir visuomenė tebejaučia pastarosios finansų ir ekonominės krizės padarinius. Todėl pagrindinis tikslas yra grąžinti šalį į spartaus ir tvaraus augimo kelią, mažinti šalies išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES šalių vidurkio. Tam reikalinga palaikyti stabilią makroekonominę aplinką, tęsti struktūrines reformas ir užtikrinti, kad būtų tinkamai finansuojamos augimą skatinančios priemonės – Veiksmų programoje pagrindinis dėmesys nukreiptas į pastarąsias.

Nors pagrindinis siekis yra spartesnis, pažangus augimas, kartu siekiama, kad ūkio plėtra būtų tvari ir tausiai naudojanti išteklius bei teiktų apčiuopiamai geresnę gyvenimo kokybę visiems šalies gyventojams. Pastaroji reiškia ne tik didesnę užimtumą, augančias pajamas, bet ir labiau integruotą visuomenę, kurioje bus gerokai sumažinta skurdo rizika bei socialinė atskirtis. Tokie objektyvūs kriterijai kaip bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) vienam gyventojui ar nedarbo lygis ją perteikia ribotai; ne mažiau svarbūs yra tokie gyvenimo kokybę lemiantys aspektai kaip priėjimas prie kokybiškų viešųjų paslaugų, kokybiškos darbo sąlygos ar priklausymas aktyviai vietos bendruomenei. Tuo būdu Veiksmų programa tiesiogiai prisidės tiek įgyvendinant „ES 2020“ strateginius tikslus, tiek skatinant didesnę ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą ES ir Lietuvoje.

Veiksmų programa atliepia esminius šalies plėtros iššūkius ir paremta investicijų sutelkimu į priemones, padėsiančias pasiekti ES bendrajame strateginiame dokumente nustatytus **11 tematinių tikslų** (1. Mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų skatinimas. 2. Informacinių ir ryšių technologijų prieinamumo, naudojimo didinimas ir kokybės gerinimas. 3. Smulkių ir vidutinių įmonių, žemės ūkio sektoriaus (EŽŪFKP) bei žuvininkystės ir akvakultūros sektoriaus (EJRŽF) konkurencingumo didinimas. 4. Perėjimo prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos visuose sektoriuose rėmimas. 5. Prisitaikymo prie klimato kaitos, rizikos prevencijos ir valdymo skatinimas. 6. Aplinkosaugos ir išteklių naudojimo veiksmingumo skatinimas. 7. Tvaraus transporto skatinimas ir kliūčių pagrindinėse tinklo infrastruktūros dalyse šalinimas. 8. Užimtumo skatinimas ir darbo jėgos judumo rėmimas. 9. Socialinės įtraukties skatinimas ir kova su skurdu; 10. Investicijos į švietimą, gebėjimus ir mokymąsi visą gyvenimą; 11. Institucinių pajėgumų stiprinimas ir veiksmingas viešasis administravimas) ir įgyvendinti jų konkrečius investicinius prioritetus, kurie tarpusavyje yra glaudžiai susiję ir papildo vienas kitą. Ją sudaro trys pagrindinės kryptys:

1. Pažangus ūkio augimas ilguoju laikotarpiu

Lietuvos konkurencingumas, gebėjimas atkurti krizės laikotarpiu prarastą gerovę ir ją toliau didinti pirmiausia remiasi gebėjimu kurti naujoves ir diegti naujus produktus, paslaugas, verslus, socialinius procesus ir modelius. Labai maža visų rūšių naujoves diegiančių įmonių dalis, mažos verslo išlaidos moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, menkai komercializuojamas esamas ekonominis Lietuvos mokslo potencialas lemia esminių pokyčių poreikį: kuriamos sumanios specializacijos strategijos pagrindu pagal **pirmąjį tematinį tikslą** numatoma sustiprinti verslo, studijų ir tyrimų sinergiją bei jų panaudojimą šalies ūkio konkurencingumo plėtrai. Pagal Veiksmų programą, remiantis šiuo tikslu, bus investuojama į priemones, padėsiančias plėsti viešą ir privačią mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros infrastruktūrą (toliau – MTEPI), tiesiogiai susijusią su ūkio konkurencingumo stiprinimu, bei skatinamas jos glaudesnis ryšis su regiono ir Europos tyrimų infrastruktūros tinklu. Finansuojant MTEPI bus siekiama veiksmingiau panaudoti jau sukurtą MTEPI ūkio konkurencingumui stiprinti, taip pat skatinti, kad Lietuvos tyrimų potencialas aktyviau įsijungtų į Europos ir tarptautinius tyrimų institucijų ir tyrėjų tinklus.

Investicijos į MTEPI yra ilgalaikio pobūdžio ir pasižymi didele rizika, todėl valstybei šioje srityje tenka svarbus vaidmuo: tik nedidelė dalis verslo subjektų yra pajėgūs investuoti į šią sritį savarankiškai. Tuo tikslu numatoma didesnė parama įmonių MTEPI veikloms, skatinant aukštesnės pridėtinės vertės produktų ir paslaugų pasiūlą. Kartu bus siekiama padidinti inovacijų paramos paslaugų prieinamumą ir kokybę tiek verslui, tiek mokslo ir studijų institucijoms, jų tyrėjams ir studentams. Veiksmingai MTEPI partnerystei sustiprinti bus siekiama ne tik plėtoti tinklaveiką tarp įmonių, mokslo ir studijų institucijų, jų bendras iniciatyvas, bet ir paskatinti kurtis naujas, žinioms imlias įmones bei pritraukti MTEPI plėtrai aktualias tiesiogines užsienio investicijas, taip sukuriant MTEPI aktyvesnę tiek verslo, tiek mokslo pasiūlą ir paklausą. Pagaliau esminis pokytis numatomas pačių valstybės institucijų veikloje tiesiogiai skatinant inovacijų paklausą, plačiau taikant inovatyvų ir ikiprekybinį pirkimą bei kitas skatinimo priemones, skirtas kurti ir/ar teikti į rinką inovatyvias prekes ir paslaugas, padedančias spręsti visuomenei aktualias socialines-ekonomines problemas.

Inovacijos yra sudėtingų ir daug dalyvių įtraukiančių procesų rezultatas, apimantis įmonių gebėjimą pasinaudoti papildomomis kitų rinkos dalyvių, organizacijų ir institucijų žiniomis. Svarbi prielaida numatytam MTEPI pokyčiui įgyvendinti yra didinti tyrėjų (ypač dirbančių verslo srityje) skaičių, taip pat tobulinti kompetencijas (įskaitant verslumą), o to bus siekiama investicijomis pagal **dešimtą tematinį tikslą**, taip pat pagal **aštuntą ir devintą tematinius tikslus**, remiant socialines inovacijas.

Lietuvos ūkio šerdį sudaro smulkios ir vidutinės įmonės, kurių būklė ir gebėjimas įsijungti į struktūrinius ūkio pokyčius turės tiesioginį poveikį ne tik ūkiui, užimtumui augti, bet ir socialinei sanglaudai stiprėti. Lietuvoje verslumo lygis ženkliai atsilieka nuo ES vidurkio, o mažos ir atviros ekonomikos pobūdis plėtros siekiančias smulkias ir vidutines įmones neišvengiamai skatina aktyviau įsitraukti į vietines ir tarptautines vertės kūrimo grandines, aktyviai taikyti organizacines ir rinkodaros naujoves, kurių šalies versle vis dar trūksta. Pagal **trečią tematinį tikslą** bus siekiama pagerinti sąlygas verslo pradžiai ir tolesnei įmonių plėtrai, tarptautiniam konkurencingumui stiprinti. Kartu su įvairiomis reguliacinėmis ir mokestinėmis priemonėmis, kurios labai veikia verslo sąlygas, svarbus veiksnys verslo plėtrai yra ir verslo paramos bei inovacijų skatinimo sistema. Numatoma investuoti į veiksnius, padėsiančius tobulinti smulkiojo ir vidutinio verslo paramos ir inovacijų sklaidos sistemą, skatinti verslo bendradarbiavimą ir gerinti priėjimą prie finansų. Bus siekiama tobulinti teikiamų paslaugų kokybę, užtikrinti jų prieinamumą visoje Lietuvoje, perimant geriausią kitų valstybių patirtį bei įmonėms ir asmenims, ketinantiems pradėti verslą, teikiant tiek tiesioginę, tiek netiesioginę paramą, taip pat užtikrinti geresnį prieinamumą prie finansavimo šaltinių, ypač pradedantiems verslą bei diegiantiems inovacijas. Jau esamo smulkaus ir vidutinio verslo tolimesnei plėtrai užtikrinti siekiama esminio pokyčio – aktyviau įsijungti į vietines ir tarptautines vertės kūrimo grandines bei plačiau taikyti proceso, organizacines ir rinkodaros inovacijas.

Augantis laisvų darbo vietų skaičius rodo, kad svarbiu pažangų augimą ribojančiu veiksniu tampa žmogiškieji išteklių: vis labiau ribojami demografinių pokyčių (emigracija, senėjimas), jie kartu vis labiau stokoja ūkio ir visuomenės plėtrai reikalingų kompetencijų tiek dėl didėjančio švietimo ir studijų

sistemos neatitikties ūkio ir visuomenės poreikiams, tiek dėl dvigubai mažesnio nei ES vidurkis mokymosi visą gyvenimą lygio. Labai svarbu kokybiškai suteikti žinių, gebėjimų ir įgūdžių bei juos nuolat atnaujinti: šiuo požiūriu esminės yra pagal **dešimtą tematinį tikslą** numatomos investicijos. Jomis bus siekiama, kad į mokymosi visą gyvenimą ciklą būtų įsijungiami kuo anksčiau (didėjantis ikimokyklinio ugdymo prieinamumas ir dalyvavimas šio ugdymo procese), kad optimizuotas mokyklų tinklas visiems besimokantiesiems garantuotų adekvatų pasiekimų lygį ugdant visas esmines kompetencijas (kartu didinant susidomėjimą gamtos ir technologiniais mokslais, taip pat profesines mokyklas ir profesijas besirenkančių mokinių dalį), o studijų sistema užtikrintų, kad būtų suteiktos darbo rinkos poreikius atitinkančios kompetencijos ir praktiniai įgūdžiai. Be to, atsižvelgiant į santykinį visuomenės senėjimą, dar aktualesnis taps suaugusiųjų mokymasis visą gyvenimą: Veiksmų programoje numatytomis investicijomis bus siekiama paveikti tiek pasiūlą, pvz., formalios švietimo sistemos dalyviams (profesinių mokyklų, kolegijų, universitetų) padėti aktyviau įsitraukti ir rinktis siūlomų paslaugų spektrą, tiek paklausą, pirmiausia teikiant tiesioginę paramą labiausiai nuo mokymosi visą gyvenimą nutolusių tikslinių grupių (turinčių žemą, seniai įgytą kvalifikaciją) mokymuisi.

Mažėjant žmogiškųjų išteklių (vietinei) pasiūlai, bus svarbu ne tik suteikti galimybę įgyti aktualių ir nuolat atnaujinamų kompetencijų, bet ir sudaryti palankias sąlygas visiems darbingo amžiaus žmonėms įsitraukti į darbo rinką. Į šias priemones bus investuojama pagal **aštuntą tematinį tikslą**. Siekiant didesnio tiek moterų, tiek vyrų užimtumo, didžiausias dėmesys bus skiriamas įtraukti jaunas žmones į darbo rinką ir kuo ilgiau joje išlaikyti jau besirengiančiuosius iš jos pasitraukti (išeiti į pensiją), taip pat siekti, kad į darbo rinką įsitrauktų visi ekonomiškai neaktyvūs gyventojai. Šiems pokyčiams būtina lankstesnė darbo rinka – ir dirbančių asmenų gebėjimas prisitaikyti prie naujų sąlygų (žinių ekonomikos), ir darbdavių lankstumas. Naudojant aktyvias prevencines darbo rinkos reguliavimo priemones, bus didinamos įsidarbinimo galimybės (specialias priemones skiriant asmenims, kuriems labiausiai gresia socialinės atskirties rizika), verslumas ir savarankiškas užimtumas (ypač padidėjusios socialinės atskirties rizikos grupėse), profesinis ir geografinis judumas, skatinamos karjeros planavimo ir konsultavimo priemonės, padedančios prisitaikyti prie darbo rinkos.

Informacinės ir elektroninių ryšių technologijos (toliau – IRT) yra įtakingas ūkio augimą, inovacijas ir produktyvumą skatinantis veiksnys, turintis poveikį visoms investavimo pagal šią Veiksmų programą sritims. Išplėtotą ir visiems prieinamą infrastruktūrą leidžia sparčiai ir pigiai skleisti informaciją, ja naudotis gamyboje bei teikiant viešojo ar privataus sektoriaus paslaugas. Pagal **antrą tematinį tikslą** numatomomis investicijomis bus siekiama padidinti gyventojams palyginti žemą esamą plačiajuosčio ryšio skverbtį ir išnaudoti jau padarytas investicijas didinant pagrindinio tinklo pasiekiamumą visoje Lietuvos teritorijoje, diegiant mechanizmus, kurie padėtų užtikrinti tiek plačiajuosčio, tiek naujos kartos ryšio (įskaitant „paskutinę mylią“) prieinamumą namų ūkiams priimtinomis kainomis ten, kur to nepajėgi atlikti rinka. Kartu bus siekiama ženkliai padidinti IRT paklausą tiek tarp gyventojų (ypač tarpt. tų, kurie niekada nesinaudojo internetu arba juo naudojasi retai), tiek tarp įmonių (pvz., sudarant prieigą prie valstybės turimų duomenų galimybes).

2. Tausiu išteklių naudojimu paremtas augimas

Gamtos ištekliai, kurie neišvengiamai būtini Lietuvai, Europai ir pasauliui, tampa vis labiau riboti, todėl ilgalaikėje perspektyvoje įmanomas tik tausiu išteklių naudojimu paremtas augimas. Šis apribojimas ir poreikis pereiti prie konkurencingos mažesnį anglies dioksido kiekį į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos kartu lemia ir papildomas galimybes kurti ir diegti naujoves. Dideliu energijos intensyvumu pasižyminčiam Lietuvos ūkiui būtini pokyčiai didinant energijos vartojimo efektyvumą ir alternatyvių energijos išteklių naudojimą, dalį pirminės energijos balanse – tai pagrindinis **pagal ketvirtą tematinį tikslą** numatomų investicijų tikslas. Įgyvendinant šį tikslą būtų galima lengviau spręsti ne tik klimato kaitos ir aplinkosaugos, bet ir energijos tiekimo saugumo iššūkius. Teikiant tiesioginę paramą kogeneracijos technologijoms diegti, numatoma kelis kartus padidinti iš atsinaujinančių energijos išteklių generuojamos centralizuotos šilumos dalį ar padidinti verslo savo poreikiams generuojamos energijos kiekius; o investuojant į viešųjų ir gyvenamųjų pastatų energetinį efektyvumą tikimasi sutaupyti iki trečdaliao šilumos energijos. Norint ribotomis lėšomis pasiekti kuo platesnį objektų skaičių, numatomas aktyvus energijos taupymo paslaugas teikiančių tarpininkų vaidmuo.

Pagal **penktą tematinį tikslą** bus siekiama paskatinti Lietuvą prisitaikyti prie klimato kaitos keliamų aplinkos pokyčių, leidžiančių sumažinti gamtinių ekosistemų ir šalies ūkio (ekonomikos) sektorių pažeidžiamumą, išlaikyti ir padidinti jų atsparumą klimato kaitos pokyčiams, užtikrinti palankias visuomenės gyvenimo ir ūkinės veiklos sąlygas. Pirmiausia numatoma sustiprinti gebėjimus stebėti, tirti ir vertinti klimato kaitos poveikį Lietuvos teritorijoje bei atskiruose regionuose, gerinti informacijos apie prisitaikymą prie klimato kaitos koordinavimą ir didinti jos sklaidą, taip sukuriant tvirtą žinių apie klimato kaitos poveikį ir padarinius pagrindą. Kartu bus investuojama į priemones, kurios padės mažinti potvynių riziką ir stiprinti gelbėjimo tarnybų parengtį reaguoti į nelaimės. Įgyvendinant krantotvarkos ir potvynių rizikos valdymo priemones didės klimato kaitai jautriausių Lietuvos teritorijų dalių aplinkos atsparumas klimato pokyčiams, mažės reikšmingas neigiamas klimato kaitos keliamų grėsmių poveikis aplinkai, žmonių sveikatai ir gyvybei, kultūros paveldui, ekonominei veiklai ir infrastruktūrai.

Augantis ekonominis aktyvumas neišvengiamai didina poreikį naudoti gamtos išteklius. Investuojant į priemones, padėsiančias tausiai naudoti gamtos išteklius, pagal **šeštą tematinį tikslą** bus siekiama ženkliai padidinti rūšiuojamų ir pakartotinai panaudojamų komunalinių atliekų kiekį, tinkamai išvalomų paviršinių nuotekų dalį, taip pat padidinti gyventojų dalį, kuriems teikiama nuotekų valymo paslauga bei viešai tiekiamas geriamas vanduo. Nors Lietuvoje kraštovaizdžio situacija išlieka stabili, o gamtinių ekosistemų biologinės įvairovės būklė pastaraisiais metais lėtai gerėja, tačiau atskiri kraštovaizdžio ir gamtinių buveinių tipai patiria dideles permainas tiek dėl renatūralizacijos procesų, tiek dėl stichinės urbanizacijos: investuojant numatoma sumažinti intensyvios ūkinės veiklos padarytą žalą vertingiems ir vaizdingiems kraštovaizdžio kompleksams, atkurti pažeistas teritorijas, vykdyti aktyvesnę stebėseną ir poveikio vertinimą. Dėl skatinamo aplinkosauginio sąmoningumo, sureguliuotų lankytojų srautų ir sukurtos tinkamos infrastruktūros saugomose teritorijose sumažės rekreacinės veiklos neigiamas poveikis saugomoms teritorijoms ir čia saugomoms rūšims, kartu tai leis tinkamai išnaudoti jų teikiamą potencialą. Kultūros paveldas yra vienas iš didžiausių Lietuvos turimų išteklių, kuris šiuo metu nėra

tinkamai išnaudojamas. Investuojant į priemones, padėsiančias išsaugoti ir pritaikyti pasirinktus objektus, bus siekiama skatinti aktyvų kultūros paveldo panaudojimą ekonominei (turizmas, verslumas), socialinei (švietimo ir mokymosi edukacinė bazė) ir kultūrinei veiklai.

Pagrindą Lietuvos ūkio konkurencingumui didėti ilguoju laikotarpiu sudaro ir efektyvi, tausiu išteklių naudojimu paremta ekonominė infrastruktūra, kuri sudarytų verslo ir visuomenės judumo, bendravimo ir bendradarbiavimo prielaidas. Atsižvelgiant į šalies geografinės padėties teikiamus pranašumus (tranzitui palanki padėtis) ir ribotumus (periferinė padėtis ES bendrojoje rinkoje, mažas gyventojų tankis), investuojant pagal **septintą tematinį tikslą** daugiausia dėmesio tenka subalansuoto transporto infrastruktūros tinklo, atitinkančio judumo poreikius bei sudarančio palankias sąlygas tranzitui ir transporto paslaugų eksportui, plėtrai. Numatoma toliau didinti TEN-T tinklo Lietuvoje pralaidumą (ypač geležinkelio *Rail Baltica*), o kartu šiuo metu menką ir pažangų ūkio augimą ribojantį Lietuvos pasiekiamumą (ypač oro transportu). Periferiškumą bus siekiama įveikti ir sudarant infrastruktūros prielaidas kurti tarptautines energetikos tinklo jungtis, taip mažinant Lietuvos energetinę priklausomybę nuo vieno tiekėjo bei užtikrinant patikimą ir saugų energijos tiekimą Lietuvos vartotojams.

Regioniniam judumui šalies viduje skatinti svarbios investicijos į šalies transporto tinklo antrines ir tretines jungtis su TEN-T tinklu, sudarant prielaidas darbo jėgos judumui ir galimybei pasiekti nutolusias darbo vietas didesniuose miestuose ir miesteliuose. Esant aukštam šalies automobilizacijos lygiui, tampa svarbios saugaus eismo ir neigiamo transporto poveikio aplinkai mažinimo priemonės. Tausiam išteklių naudojimui užtikrinti tikimasi esminio teigiamo pokyčio skatinant planuoti ir įgyvendinti tvarų judumą miestuose, taip pat plėtoti aplinką tausojančių ir mažesnę anglies dioksido kiekį į aplinką išmetančių transporto priemonių, įskaitant upių ir jūros transportą, uostų ir įvairiarūšių jungčių, sistemas. Plačiau naudojantis visuomeniniu ir bevarikliu transportu bus mažiau važinėjama asmeniniais automobiliais, sumažės gatvių apkrova, transporto kamščiai, oro tarša ir neigiamas poveikis žmonių sveikatai.

3. Auganti socialinė sanglauda

Sanglauda yra svarbus plėtros prioritetas ir Lietuvos, ir ES lygiu: gerovės kūrimo procese turi dalyvauti ir gauti naudą visos valstybės teritorijos bei visuomenės grupės. Tad labai svarbi tiek teritorinė, tiek socialinė ir ekonominė sanglauda. Reikia siekti subalansuotos ir aprėpiančios plėtros ir tuo tikslu imtis specialių priemonių norint užtikrinti gyvenimo kokybę ir sanglaudą. Kartu sanglaudos siekis glaudžiai susijęs su ūkio augimu ir verslo konkurencingumu, nes visuomenės integralumas tampa vienu iš svarbiausių ūkio konkurencingumo veiksnių, o skurdesnių teritorijų galimybės ir įvairių socialinių grupių indėlis galėtų būti geriau išnaudojamas siekiant ilgalaikio ūkio augimo. Šioje Veiksmų programoje pagal įvairius tematinius tikslus ir Veiksmų programos prioritetus numatoma integruota miesto ir kaimo vietovių plėtra, aktyviai įtraukiant savivaldą, taip pat kartu pasitelkiant ir bendruomenės iniciatyvą. Siekiant efektyviai išnaudoti vietos plėtros potencialą, numatomos investicijos į priemones, padėsiančias spręsti tipines miesto ir kaimo problemas, atkurti identifikuotas problemines vietas ir jas įtraukti į ūkinę veiklą. Investuojant į priemones, kurios padės sumažinti gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumus tarp pagrindinių ir mažesnių šalies miestų (gerinant identifikuotų miestų ir kaimo vietovių gyvenamąją

aplinką, bendruomeninę ir viešąją infrastruktūrą, panaudojant jų socialinį, kultūrinį ir gamtinį potencialą), ir šias investicijas derinant su įvairiomis verslo skatinimo, socialinės integracijos priemonėmis, tikimasi išlaikyti tų vietovių patrauklumą dirbti ir gyventi.

Kitas svarbus socialinės sanglaudos skatinimo aspektas – didinti galimybes gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas. Investuojant pagal **devintą tematinį tikslą** (taip pat pagal **aštuntą ir dešimtą tikslus**, atitinkamai investuojant į darbo rinkos ir švietimo paslaugas), bus siekiama sudaryti prielaidas teikiamų paslaugų (ypač socialinių paslaugų, tokių kaip globa) kokybei ir efektyvumui didinti bei pačias paslaugas (pvz., visuomenės sveikatos ir asmens sveikatos apsauga, socialinis būstas) padaryti labiau prieinamas visos Lietuvos gyventojams. Optimizuojant socialinių paslaugų ir sveikatos priežiūros įstaigų tinklą bus kuriama finansiniu ir ekonominiu požiūriu tvari sistema, kuri teiktų kokybiškas ir prieinamas paslaugas ir kartu dėl ilgesniuoju laikotarpiu jai išlaikyti reikalingų sąnaudų nekeltų nepagrįstai didelio spaudimo valstybės finansams ir šalies makroekonominiam stabilumui. Dėl šios priežasties investuojant bus vertinami galimi lėšų šaltiniai sukurtosios infrastruktūros išlaidoms padengti po to, kai baigsis ES struktūrinė parama, o pačios investicijos bus skiriamos atsižvelgiant į bendrą kiekvieno viešųjų paslaugų sektoriaus modernizavimo bei tinklo optimizavimo siekį: didinti efektyvumą ir kokybę, mažinti tinklo išlaidas, pritraukti kuo įvairesnių finansavimo šaltinių. Ypač didelę skurdo ir socialinės atskirties riziką patiria socialiai pažeidžiamiausios visuomenės grupės – joms priklausantys asmenys paprastai ilgą laiką būna ekonomiškai neaktyvūs, todėl jiems itin sudėtinga įsilieti į darbo rinką dėl neįgytų ar prarastų darbo įgūdžių, kvalifikacijos ar socialinių gebėjimų stokos. Pagal **devintą tematinį tikslą** bus siekiama paskatinti ir tokių labiausiai nutolusių nuo darbo rinkos asmenų integraciją į darbo rinką, užtikrinti aktyvesnį pagyvenusių asmenų dalyvavimą darbo rinkoje ir visuomeninėje veikloje, taip pat socialinę ekonomiką ir socialinių įmonių plėtrą. Pagaliau visoms trimis šios Veiksmų programos kryptims sėkmingai įgyvendinti ypač yra svarbus efektyvus viešasis administravimas. Šiuolaikinėje ekonomikoje viešojo administravimo sektorius, t. y. institucijos ir viešoji politika, įgauna vis didesnę reikšmę, nes jis turi ne tik šalinti trūkumus ir sudaryti palankias sąlygas rinkoms efektyviai veikti (pvz., tausiai naudoti išteklius ekonominėje veikloje), bet ir kurti bei perduoti žinias. Didelis piliečių nepasitikėjimas valdžios institucijomis trukdo socialinei sanglaudai. Investuojant pagal **vienuoliką tematinį tikslą** bus siekiama sustiprinti efektyvią valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veiklą ir valstybės tarnautojų kvalifikacijos bei kompetencijos atitiktį besikeičiantiems poreikiams. Esminių pokyčių tikimasi didinant sprendimų priėmimo skaidrumą ir jų pagrįstumą žiniomis, kelti ekonominės veiklos reglamentavimo kokybę, mažinti administracinę naštą verslui, korupciją; taip pat didinti viešųjų paslaugų orientaciją į pilietį kaip klientą, stiprinti valstybės tarnybos sistemą ir gebėjimus palaikyti ir įgyvendinti viešojo sektoriaus reformas.

Veiksmų programos sąsajos su kitais pagrindiniais strateginiais dokumentais pateiktos lentelėje. Kadangi šios sąsajos identifikuojamos SPAV kontekste, pagrindinis dėmesys skiriamas su aplinkos apsauga susijusiems strateginiams dokumentams.

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
VISI VERTINAMI KOMPONENTAI		
Strategija „Europa 2020“	<p>ES ekonomikos augimo strategijoje „Europa 2020“, kurią užsibrėžta įgyvendinti iki 2020 m., numatyti penki pagrindiniai tikslai: 1. Užimtumas (75 proc. 20–64 metų žmonių turėtų turėti darbą). 2. Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra (3 proc. ES BVP turėtų būti investuojama į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą). 3. Klimato kaita ir energetikos tvarumas (šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis turėtų būti sumažintas 20 proc. (arba net 30 proc., jei tam bus tinkamos sąlygos), palyginti su 1990 m. rodikliais; 20 proc. energijos turėtų būti gaminama iš atsinaujinančiųjų šaltinių; energijos vartojimo efektyvumas turėtų būti padidintas 20 proc.). 4. Švietimas (reikėtų užtikrinti, kad mokyklos nebaigiančių moksleivių dalis nebūtų didesnė nei 10 proc.; reikėtų užtikrinti, kad ne mažiau kaip 40 proc. 30–34 metų asmenų turėtų aukštąjį išsilavinimą). 5. Kova su skurdu ir socialine atskirtimi (reikėtų bent 20 mln. sumažinti skurde gyvenančių ir socialiai atskirtų žmonių arba žmonių, kuriems tai gresia, skaičių).</p>	<p>Nors pagrindinis Veiksmų programos siekis yra spartesnis, pažangus augimas, kartu siekiama, kad ūkio plėtra būtų tvari, būtų tausiai naudojami išteklių ir užtikrinta apčiuopiamai geresnė gyvenimo kokybė visiems šalies gyventojams. Pastaroji reiškia ne tik didesnę užimtumą, augančias pajamas, bet ir labiau integruotą visuomenę, kurioje bus gerokai sumažinta skurdo rizika bei socialinė atskirtis. Panaudojami ne tik tokie objektyvūs kriterijai kaip BVP vienam gyventojui ar nedarbo lygis, ne mažiau svarbūs yra tokie gyvenimo kokybę lemiantys aspektai kaip galimybė gauti kokybiškas viešąsias paslaugas, kokybiškų darbo sąlygų sukūrimas ar priklausymas aktyviai vietai bendruomenei. Tokiu būdu Veiksmų programos įgyvendinimas padės tiesiogiai įvykdyti strategijos „ES 2020“ strateginius tikslus, paskatins didesnę ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą ES ir Lietuvoje bei leis įgyvendinti Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos tikslus.</p>

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
<p>Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 (Žin., 2003, Nr. 89-4029, Nr. 121-52515; aktuali redakcija 2011-04-08)</p>	<p>Lietuvos darnaus vystymosi strateginiai prioritetai ir principai Strategijoje išdėstyti atsižvelgiant į nacionalinius Lietuvos interesus, savitumą, atnaujintos ES darnaus vystymosi strategijos prioritetus, kitų programinių dokumentų nuostatas. Atnaujintos ES darnaus vystymosi strategijos prioritetai yra: klimato kaita ir švari energijos gamyba (t. y. tokia energijos gamyba, kai į aplinką išmetama nedaug teršalų, įskaitant ir šiltnamio efektą sukeliančias dujas), darnus transportas, darnus vartojimas ir gamyba, gamtos išteklių apsauga ir valdymas, visuomenės sveikata, socialinė įtrauktis, demografija ir migracija, skurdas pasaulyje ir darnaus vystymosi iššūkiai. Atsižvelgiant į šiuos atnaujintos ES darnaus vystymosi strategijos prioritetus, Strategijoje suformuluoti du nauji prioritetai – tausojamasis vartojimas ir vystomasis bendradarbiavimas. Lietuvos bendrasis darnaus vystymosi strateginis tikslas – suderinti aplinkosaugos, ekonominio ir socialinio vystymosi interesus, užtikrinti švarią ir sveiką aplinką, efektyvų gamtos išteklių naudojimą, visuotinę ekonominę visuomenės gerovę, stiprias socialines garantijas ir per Strategijos įgyvendinimo laikotarpį (iki 2020 m.) pagal ekonominius, socialinius ir gamtos išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius pasiekti 2003 m. ES-15 valstybių vidurkį, o pagal aplinkos taršos rodiklius neviršyti ES</p>	

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	leistinių normatyvų, įgyvendinti tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui, reikalavimus.	
Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853 (Žin., 2002, Nr. 60-2424)	Pagrindinis strateginis tikslas – sukurti aplinką, padėsiančią užtikrinti šalies materialinę ir dvasinę gerovę, kurią apibendrintai nusako: stabili ekonominė plėtra, sveika gamtinė aplinka dabar ir ateities kartoms, asmens saugumas fizine, teisine ir socialine prasmėmis, žmogaus kapitalo plėtra, pilietinės visuomenės plėtra. Turi būti didinamos žmogaus pasirinkimo galimybės visais jo gyvenimo aspektais – ekonominiu, socialiniu, kultūriniu ir politiniu.	Strateginiai tikslai integruoti į visas tris Veiksmų programos kryptis: 1. Pažangus ūkio augimas ilguoju laikotarpiu. 2. Tausiu išteklių naudojimu paremtas augimas. 3. Auganti socialinė sanglauda. Pagal šias kryptis pasirinkti tematiniai tikslai ir investiciniai prioritetai atitinka Lietuvos pažangos strategijoje pateiktą valstybės viziją ir raidos prioritetus bei jų įgyvendinimo kryptis.
Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 (Žin., 2012, Nr. 61-3050)	Lietuvos pažangos strategijoje pateikta valstybės vizija ir raidos prioritetai bei jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 m. Tai pagrindinis planavimo dokumentas, kuriuo turi būti vadovaujama priimant strateginius sprendimus ir rengiant valstybės planus ar programas.	
Jungtinių Tautų konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (Orhuso konvencija, 1998 m., Orhusas)	Konvencija susijusi su šiomis trimis pagrindinėmis visuomenės teisėmis: 1) gauti informaciją apie aplinkos apsaugą; 2) dalyvauti priimant su aplinka susijusius sprendimus; 3) kreiptis į teismus aplinkos klausimais.	Rengiant Veiksmų programą ir atliekant jos SPAV buvo užtikrintos visos Konvencijoje numatytos visuomenės teisės: rengiant Veiksmų programą buvo organizuojami vieši programos projekto pristatymai, o visuomenės dalyvavimas ir informavimas buvo užtikrinamas viso SPAV proceso metu, vykdant viešinimo procedūras, numatytas Lietuvos Respublikos teisės aktuose, į kuriuos

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
		perkelti atitinkamų ES direktyvų reikalavimai. Konvencijos tikslai taip pat integruoti į Veiksmų programos prioritetą „Kultūrinio ir gamtinio paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas“.
POŽEMINIO IR PAVIRŠINIO VANDENS IŠTEKLIŲ VALDYMAS		
Baltijos jūros apsaugos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu Nr. 1264 (Žin., 2010, Nr. 105-5431)	Pasiiekti ir (ar) išlaikyti gerą Baltijos jūros aplinkos būklę iki 2020 m.: 1. Apsaugoti ir išsaugoti jūros aplinką, neleisti blogėti jos būklei ir, jeigu įmanoma, atkurti jūros ekosistemas akvatorijose, kuriose ši aplinka neigiamai paveikta. 2. Užkirsti kelią taršai patekti į jūros aplinką ar ją mažinti, taip užtikrinant, kad nebūtų poveikio ar didelės rizikos jūros biologinei įvairovei, jūros ekosistemoms, žmogaus sveikatai teisėtai naudojantis jūros aplinka.	Veiksmų programoje numatytos 5.3 investicinio prioriteto priemonės, skirtos mažinti taršą ir pasiekti gerą Baltijos jūros aplinkos būklę, atitinka Strategijos tikslus.
Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 m. plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugpjūčio 27 d. nutarimu Nr. 832 (Žin., 2010, Nr. 90-4756)	Nustatyti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo valstybinio reguliavimo veiklos kryptis, užtikrinsiančias tokias reikalavimus ir poreikius atitinkančios geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo raidos sąlygas, kad visoje šalies teritorijoje viešai tiekiamas geriamasis vanduo ir teikiamos nuotekų tvarkymo paslaugos atitiktų įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytus sveikatos apsaugos, aplinkos apsaugos ir paslaugų kokybės reikalavimus ir kuo daugiau gyventojų ir kitų galimų	Pagal Veiksmų programos 5.3 investicinį prioritetą numatytos finansuoti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo infrastruktūros plėtros bei gerinimo, taip pat vandentvarkos ūkio veiklos optimizavimo priemonės atitinka Strategijos tikslus užtikrinti didesnę paslaugų prieinamumą bei kokybę.

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	vartotojų optimaliomis sąlygomis ir kainomis gautų viešai tiekiamą geriamąjį vandenį bei nuotekų tvarkymo paslaugas.	
Nemuno upių baseinų rajono valdymo planas ir Priemonių vandensaugos tikslams Nemuno upių baseinų rajone pasiekti programa, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 1098 (Žin., 2010, Nr. 90-4756)	Nustatyti vandens naudojimo ir apsaugos priemonės Lietuvos Respublikos vandens įstatymo (Žin., 1997, Nr. 104-2615; 2003, Nr. 36-1544) 22 ir 23 straipsniuose numatytiems vandensaugos tikslams pasiekti Nemuno upių baseinų rajone.	Veiksmų programoje numatytos 5.3 investicinio prioriteto veiklos, skirtos paviršinių vandens telkinių ekologiškai būklei gerinti, atitinka upių baseinų rajonų valdymo planų ir priemonių programų vandensaugos tikslams pasiekti tikslus – įgyvendinti antropogeninio poveikio mažinimo priemones, kad būtų pasiekta gera visų paviršinių vandens telkinių būklė.
Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonų valdymo planai ir priemonių vandensaugos tikslams pasiekti programos, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimais Nr. 1618, Nr. 1617 ir Nr. 1616 (Žin., 2010, Nr. 136-9640, Nr. 136-6939, Nr. 136-6938)	Nustatyti vandens naudojimo ir apsaugos priemonės Lietuvos Respublikos vandens įstatymo (Žin., 1997, Nr. 104-2615; 2003, Nr. 36-1544) 22 ir 23 straipsniuose numatytiems vandensaugos tikslams pasiekti Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonuose.	
Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. politikos gairės (projektas)	Atsižvelgiant į Europos Komisijos komunikato dėl bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) po 2013 m. pagrindines nuostatas kaimo plėtrai, suformuoti Lietuvos kaimo plėtros politikos po 2013 m. pagrindines strategines nuostatas.	Sąsajos su Veiksmų programa nėra tiesioginės, tačiau ryšys siekiant aplinkosaugos tikslų vandens išteklių srityje (5.3 investicinio prioriteto veiklos) egzistuoja, nes priemonės gerai ekologiškai būklei pasiekti ir rezultatai daugiausia priklausys nuo veiksmų kaimo plėtros srityje.
Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategija (ES BJRS)	Įgyvendinant ES BJRS siekiama: 1) išsaugoti Baltijos jūrą; 2) sujungti regioną; 3) didinti gerovę regione. ES BJRS pateikiama kaip komunikatas ir veiksmų planas, kuriame išdėstyta 17 prioritetinių sričių, 5 horizontalieji veiksmai ir prioritetiniai projektai, skirti strategijos	Veiksmų programos investicinio prioriteto 5.3 veiklos, skirtos Baltijos jūros būklei gerinti, atitinka ES BJRS tikslą „išsaugoti Baltijos jūrą“.

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	tikslams pasiekti ir apimantys energetikos, transporto, aplinkosaugos, inovacijų, mokslinių tyrimų, nusikalstamumo mažinimo, švietimo, turizmo ir kitas sritis.	
Europos vandens išteklių išsaugojimo metmenų komunikatas	Šalinti kliūtis, trukdančias išsaugoti Europos vandens išteklius.	Veiksmų programoje numatytos 5.3 investicinio prioriteto veiklos, skirtos vandens išteklių būklei gerinti, atitinka Komunikato tikslus.
ORO TARŠOS MAŽINIMAS		
Ilgalaikė (iki 2025 m.) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 692 (Žin., 2005, Nr. 79-2860)	Pagal Strategijos transporto plėtros ir aplinkosaugos kryptį numatomi šie uždaviniai: <ul style="list-style-type: none"> • Suderinti visų transporto rūšių plėtrą. • Teikti pirmenybę mažesnę neigiamą poveikį aplinkai darančiam transportui. • Didinti energinio transporto sektoriaus efektyvumą. • Naudoti daugiau alternatyvių ir mažiau aplinką teršiančių degalų. • Mažinti aplinkos taršą. 	Veiksmų programoje numatyta: <ul style="list-style-type: none"> • Atnaujinti didžiųjų Lietuvos miestų viešojo transporto priemonių parką, kurti darnią viešojo transporto sistemą. • Gerinti šalies transporto infrastruktūros techninius parametrus, leisiančius sutrumpinti keleivių ir krovinių transportavimo laiką, taip pat aplinkos taršą. • Plėtoti, modernizuoti ir didinti daugiarūšės šalies susisiekimo sistemos sąveiką su TENT-T tinklais, siekiant sukurti modernią ir subalansuotą multimodalinę transporto sistemą. • Vykdyti modernių viešųjų logistikos centrų integraciją į Europos žemyne bei Baltijos jūros regione kuriamą logistikos centrų tinklą, siekiant padidinti krovinių intermodalumą bei vežimo

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
		efektyvumą.
Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 23 d. nutarimu Nr. 1213 (Žin., 2004, Nr. 143-5232)	Programos tikslas – užtikrinti, kad būtų efektyviai naudojamas, prižiūrimas, atnaujinamas ir modernizuojamas esamas būstas, racionaliai naudojami energijos ištekliai.	Pagal Veiksmų programą bus finansuojami daugiabučių bei viešosios paskirties namų renovacijos bei modernizavimo darbai, atliekami pasitelkiant energetinį efektyvumą didinančias priemones.
Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XI-2133 (Žin., 2012, Nr. 80-4149)	Strategijos tikslai apima: <ul style="list-style-type: none"> • Šilumos sektoriuje – padidinti šilumos gamybos, perdavimo ir vartojimo efektyvumą. • Energetikos efektyvumo didinimo srityje – kiekvienais metais po 1,5 proc. didinti energijos vartojimo efektyvumą ir taip stiprinti Lietuvos energetinę nepriklausomybę, konkurencingumą ir darnią plėtrą. • Atsinaujinančių energijos išteklių sektoriuje – didinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą elektrai ir šilumai gaminti bei atsinaujinančių energijos išteklių dalį transporto sektoriuje. 	Veiksmų programoje numatoma: <ul style="list-style-type: none"> • Modernizuoti centralizuotai tiekiamos šilumos tinklus, siekiant sumažinti šilumos perdavimo nuostolius. • Plėsti kogeneracines elektrines, siekiant naudoti vienu metu generuojamą elektrą ir šilumos energiją. • Diegti didelio poveikio technologijas, prie kurių priskiriamos pažangios gamybos technologijos, leidžiančios efektyviau vartoti energiją ir naudoti išteklius. • Skatinti atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimą energijos (šilumos ir elektros) gamybai centralizuotai tiekiamos šilumos gamybos šaltiniuose, pramonės įmonėse.
Jungtinių Tautų Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos protokolas dėl rūgštėjimo, eutrofikacijos ir pažemio ozono mažinimo (Geteborgo protokolas)	Protokolo tikslas – kontroliuoti ir mažinti sieros, azoto oksidų, amoniako ir lakiųjų organinių junginių kiekius, susidarantiems dėl antropogeninės veiklos ir galinčius turėti įtakos rūgštėjimui, eutrofikacijai arba pažemio	Pagal Veiksmų programą numatoma finansuoti: <ul style="list-style-type: none"> • Priemones, padedančias valdyti miestų oro kokybę ir mažinti taršą kietosiomis dalelėmis. • Diegiamas efektyvesnį išteklių naudojimą

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	ozono koncentracijai padidėti.	skatinančias pažangias technologijas ir gamybos metodus, siekiant sumažinti neigiamą poveikį aplinkai ir tausoti gamtos išteklius.
IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS IR ATLIEKŲ TVARKYMAS		
Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853 (Žin., 2002, Nr. 60-2424)	Strategijoje nustatyti tikslai: <ul style="list-style-type: none"> • Sukurti ekonomiškai pagrįstą atliekų tvarkymo sistemą, padėsiančią tausiai naudoti išteklius ir perdirbti antrines žaliavas. • Sukurti ekonomiškai gyvybingą komunalinių atliekų tvarkymo sistemą. • Sukurti ekonomiškai pagrįstą sistemą, skatinančią antrinių žaliavų, tarp jų pakuočių atliekų, atskirą surinkimą, panaudojimą ir perdirbimą. • Įdiegti užstato-gražos sistemas, taikytinas perdirbamoms ir daugkartinio naudojimo pakuotėms ir papildančias gaminio mokesčius. 	Programoje planuojama komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra, numatomos investicijos į komunalinių atliekų surinkimo infrastruktūrą ir įrangą (įvairių komunalinių atliekų rūšių surinkimo konteineriai (dėžės), antrinių žaliavų, žaliųjų atliekų ir didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelės, vežimo įranga), paruošimo perdirbti ir kitaip naudoti įrenginius (rūšiavimo linijos, presai, mechaninio, biologinio apdorojimo įrenginiai). Kartu planuojama tobulinti atliekų tvarkymo sistemos valdymą, stebėseną ir viešinimą.
Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 519 (aktuali redakcija 2010-12-15)	Plane nustatyti tokie atliekų tvarkymo tikslai: <ul style="list-style-type: none"> • Užtikrinti atliekų prevenciją, perdirbimą ir kitokį naudojimą. • Skatinti gamintojų ir importuotojų bendradarbiavimą vykdant atliekų tvarkymo užduotis 	

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	<ul style="list-style-type: none"> • Užtikrinti atliekų tvarkymo reikalavimų ir užduočių vykdymo kontrolę ir stebėseną. 	
BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS, KRAŠTOVAIZDŽIO, „NATURA 2000“ IR NACIONALINIŲ SAUGOMŲ TERITORIJŲ APSAUGA		
<p>Biologinės įvairovės išsaugojimo ir saugomų teritorijų planavimo bei tvarkymo 2007–2013 m. programa, skirta Europos Sąjungos struktūrinės paramos strategijos prioritetams įgyvendinti (Žin., 2007, Nr. 107-4391)</p>	<p>Programoje nustatyti šie prioritetai biologinės įvairovės išsaugojimo srityje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Organizuoti priemonės, kuriomis būtų prisidedama prie Tarptautinės gamtos išsaugojimo sąjungos (IUCN) ir ES šalių narių iniciatyvos sustabdyti biologinės įvairovės nykimą. 2. Atnaujinti Biologinės įvairovės išsaugojimo strategiją ir veiksmų planą. 3. Išsaugoti EB svarbos ir pagal nacionalinius teisės aktus saugomas rūšis bei natūralias buveines ir palaikyti gerą jų būklę, įskaitant Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijų ir nacionalinių saugomų teritorijų kiekybinę ir kokybinę plėtrą. 4. Sukurti efektyviai veikiančias saugomų rūšių ir natūralių buveinių registravimo sistemas. 	<p>Tiesiogiai atsivėlgama numatant Veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 5.5 investicinį prioritetą „Biologinės įvairovės, dirvožemio apsaugos bei atkūrimo ir ekosistemų funkcijų skatinimas, įskaitant „Natura 2000“ ir ekologiškas infrastruktūras“.</p> <p>Planuojamos tokios aktualios veiklos kaip „buveinių, rūšių, genetinių išteklių išsaugojimas ir atkūrimas, invazinių rūšių populiacijų reguliavimas, ekosistemų fragmentacijos mažinimas“, „saugomų teritorijų planavimas, monitoringas ir tvarkymas“.</p>
<p>Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategija (ES BJRS)</p>	<p>Įgyvendinant ES BJRS siekiama: 1) išsaugoti Baltijos jūrą; 2) sujungti regioną; 3) didinti gerovę regione. ES BJRS pateikiama kaip komunikatas ir veiksmų planas, kuriame išdėstyta 17 prioritetinių sričių, 5 horizontalieji veiksmai ir prioritetiniai projektai, skirti strategijos tikslams pasiekti ir apimantys energetikos, transporto,</p>	<p>Pagal Veiksmų programos investicinius prioritetus „Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus“, „Kultūrinio ir gamtinio paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas“ bei „Biologinės įvairovės, dirvožemio apsaugos bei atkūrimo ir ekosistemų funkcijų skatinimas, įskaitant</p>

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	aplinkosaugos, inovacijų, mokslinių tyrimų, nusikalstamumo mažinimo, švietimo, turizmo ir kitas sritis.	„Natura 2000“ ir ekologiškas infrastruktūras“ numatoma plėtoti veiklas, kurios atitinka ES BJRS tikslą išsaugoti jūrą, ypač jos prioritetinę sritį – biologiškai natūralias gamtines zonas ir biologinę įvairovę, įskaitant žvejybos išteklius.
Biologinės įvairovės konvencija (Rio de Žaneiras, 1992) ir Biologinės įvairovės konvencijos šalių konferencijoje priimtas Strateginis biologinės įvairovės planas 2011–2020 metams (Konvencijos šalių konferencijos sprendimas Nr. X/2)	Konvencijos tikslai – išsaugoti biologinę įvairovę, stabiliai naudoti jos komponentus ir teisingu bei lygiu pagrindu gauti bendrą naudą, susijusią su gamtinių išteklių naudojimu, taip pat suteikti galimybę naudotis genetiniais ištekliais bei perduoti atitinkamas technologijas ir užtikrinti reikiamą finansavimą.	Tikslai integruoti į atskirą Veiksmų programos prioritetą „Biologinės įvairovės, dirvožemio apsaugos bei atkūrimo ir ekosistemų funkcijų skatinimas, įskaitant „Natura 2000“ ir ekologiškas infrastruktūras“.
Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.	Rengiant Veiksmų programą atsižvelgta į šiuos Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m. tikslus: 1. Visapusiškai įgyvendinti Paukščių ir Buveinių direktyvas. 2. Išlaikyti ir gerinti esamą ekosistemų ir jų funkcijų būklę. 3. Kovoti su invazinėmis svetimomis rūšimis.	
Europos kraštovaizdžio konvencija (Florencija, 2000; Žin., 2002, Nr. 104-4621)	Konvencijos tikslai – skatinti kraštovaizdžių apsaugą, tvarkymą bei planavimą ir organizuoti Europos bendradarbiavimą kraštovaizdžio klausimais.	Tiesiogiai atsižvelgiama numatant Veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 5.5 investicinio prioriteto konkretų uždavinį „išsaugoti kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, gerinti grunto

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
		<p>būklę“. Planuojamos tokios aktualios veiklos: „Kraštovaizdžio apsauga, planavimas ir tvarkymas“, „Užterštų ir pažeistų teritorijų tvarkymas“. Numatoma teikti paramą priemonėms, padėsiančioms parengti etaloninius kraštovaizdžio planus, gamtotvarkos planus, finansuoti atskirųjų želdynų, kraštovaizdžio formavimo kirtimų, vandens telkinių pakrančių tvarkymo, šlaitų tvirtinimo, hidrologinio režimo atkūrimo darbus, taip pat numatoma remti visuomenės skatinimo už pažeisto kraštovaizdžio atkūrimą, priežiūrą ir gerą kasdienį tvarkymąsi priemones regioniniu ar vietiniu lygiu.</p>
KLIMATO KAITA IR ENERGETIKOS EFEKTYVUMAS		
<p>Nacionalinė klimato kaitos valdymo politikos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimu Nr. XI-2375 (Žin., 2012, Nr. 133-6762)</p>	<p>Strategijos tikslas – pasiekti, kad šalies ekonomika augtų daug sparčiau, negu didėtų išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis. Įgyvendinant šį tikslą siekiama:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sumažinti išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį bent 20 proc., palyginti su 1990 m. • 20 proc. padidinti energijos vartojimo efektyvumą. • Pasiiekti, kad atsinaujinančių energijos išteklių dalis, palyginti su šalies bendruoju galutiniu energijos suvartojimu, sudarytų ne mažiau kaip 23 proc. 	<p>Veiksmų programoje numatoma padidinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą, siekiant mažiausiomis sąnaudomis užtikrinti patikimą ir kokybišką šilumos tiekimą vartotojams, brangias importuojamas dujas pakeisti vietiniu, daugiau nei du kartus pigesniu biokuru, optimaliai išnaudoti biokurą, jį kūrenant bendros elektros ir šilumos (kogeneracija) gamybos elektrinėse, t. y. naudojant ne tik šilumai, bet ir elektrai gaminti, ir taip sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas.</p>

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos 2013–2020 m. tikslų ir uždavinių įgyvendinimo tarpinstitucinis veiklos planas	Plano paskirtis – numatyti išmetamų į aplinkos orą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo, mažo anglies dioksido kiekio, konkurencingos ekonomikos plėtojimo, atsinaujinančių energijos šaltinių panaudojimo, gamtinių ekosistemų pažeidžiamumo mažinimo, jų atsparumo klimato kaitos pokyčiams didinimo priemones, siekiant įgyvendinti Strategijoje nustatytus tikslus ir uždavinius.	
Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XI-2133. (Žin., 2012, Nr. 7 80-4149)	Strategijoje numatomi uždaviniai ir esminiai sprendimai elektros, šilumos, dujų, naftos, atsinaujinančių energijos išteklių, energetinio efektyvumo didinimo bei aplinkos apsaugos ir išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimo srityse.	Veiksmų programoje numatoma didinti energijos gamybos, tiekimo ir vartojimo efektyvumą bei skatinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą visuose ūkio sektoriuose.
Nacionalinė atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 789 (Žin., 2010, Nr. 73-3725)	Strategijoje numatoma veiksmingai plėtojant elektros energetikos, šilumos energetikos ir dujų infrastruktūrą sudaryti palankias ir skaidrias sąlygas įgyvendinti atsinaujinančių energijos išteklių projektus ir derinti atsinaujinančių energijos išteklių plėtrą su paskirstytosios (decentralizuotos) generacijos principais, didinti visų rūšių biomasės panaudojimą šilumos ir elektros energijai gaminti.	Veiksmų programoje planuojama remti atsinaujinančių energijos išteklių plėtrą centralizuotai tiekiamos šilumos gamybos šaltiniuose ir kogeneracinėse elektrinėse, ypač didžiųjų miestų, kuriuose pagaminama ir suvartojama daugiau nei pusė centralizuotai tiekiamos šilumos šalyje.
Nacionalinės atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategijos įgyvendinimo 2010–2015 m. priemonių planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos energetikos	Plane numatyti uždaviniai: <ul style="list-style-type: none"> • Veiksmingai plėtojant elektros energetikos, šilumos energetikos ir dujų infrastruktūrą, sudaryti palankias 	

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
ministro 2010 m. birželio 23 d. įsakymu Nr. 1-180 (Žin., 2010, Nr. 78-4030)	<p>ir skaidrias sąlygas įgyvendinti atsinaujinančių energijos išteklių projektus ir derinti atsinaujinančių energijos išteklių plėtrą su paskirstytosios (decentralizuotos) generacijos principais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skatinti visų rūšių biomasės panaudojimą šilumos ir elektros energijai gaminti. 	
Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 23 d. nutarimu Nr. 1213; 2011 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1556 redakcija (Žin., 2012, Nr. 1-1)	<p>Programos tikslas – iki 2020 m. pabaigos ne mažiau kaip 20 proc. sumažinti šiluminės energijos (kuro) sąnaudas daugiabučiuose namuose, pastatytuose pagal galiojusius iki 1993 m. statybos techninius normatyvus.</p>	<p>Veiksmų programoje numatyta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daugiabučių namų renovacija ir modernizavimas energetinį efektyvumą didinančiomis priemonėmis – finansuoti pastato energetinį naudingumą didinančias ir kitas pastato atnaujinimo (modernizavimo) priemones, įskaitant atsinaujinančių energijos šaltinių juose diegimo ir įrengimo darbus. • Viešosios infrastruktūros (pvz., miestų apšvietimo) modernizavimas ir viešosios paskirties pastatų atnaujinimas (renovacija) – remti valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų pastatų atnaujinimo darbus, siekiant pagerinti pastatų energines savybes (įskaitant ir atsinaujinančių energijos išteklių plėtrą energijos gamybai juose).
Ilgalaikė (iki 2025 metų) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 692 (Žin., 2005, Nr. 79-2860)	<p>Strategijoje numatyta sukurti ekonomines ir teises sąlygas plėtoti aplinką mažiau teršiantį ir saugesnį transportą, daugiau naudoti ne tokių kenksmingų aplinkai (suskystintosios ir gamtinės dujos, mažai sieros turintis</p>	<p>Veiksmų programoje numatyta skatinti ekologiško transporto sistemų, mažinančių šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas, oro taršą ir triukšmą, plėtrą ir didinti eismo saugą bei darnų judumą miestų teritorijose.</p>

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	mazutas) ir alternatyvių (biodyzelinas, bioetanolis) degalų.	
Nacionalinės susisiekimo plėtros 2014–2022 m. programa (projektas)	Programoje keliamas tikslas suderinti visų transporto rūšių plėtrą, teikiant pirmenybę mažesnei neigiamą poveikį aplinkai darančiam transportui, bei siekti, kad degalų sąnaudos ir išmetamųjų teršalų kiekis didėtų lėčiau nei keleivių ir krovinių vežimo mastai, o naudojant energiją ir energijos išteklius – iki 2020 m. būtų pasiektas ES valstybių efektyvumo rodiklis.	
2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, iš dalies keičianti bei vėliau panaikinanti Direktyvas 2001/77/EB ir 2003/30/EB (OL 2009 L 140, p. 16)	Direktyvoje nustatomi privalomi nacionaliniai planiniai rodikliai, kuriais apibrėžiama, kokią bendro galutinio energijos suvartojimo dalį turi sudaryti atsinaujinančių išteklių energija ir kokią dalį transporto sektoriuje sunaudojamos energijos turi sudaryti atsinaujinančių išteklių energija.	Veiksmų programoje numatyta padidinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą, siekiant mažiausiomis sąnaudomis užtikrinti patikimą ir kokybišką šilumos tiekimą vartotojams, brangias importuojamas dujas pakeisti vietiniu, daugiau nei du kartus pigesniu biokuru, optimaliai išnaudoti biokurą, jį kūrenant bendros elektros ir šilumos (kogeneracija) gamybos elektrinėse, t. y. naudojant ne tik šilumai, bet ir elektrai gaminti, ir taip sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas.
2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 406/2009/EB dėl valstybių narių pastangų mažinti jų šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas, Bendrijai siekiant įvykdyti įsipareigojimus iki 2020 m. sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas (OL 2009 L 140, p. 136)	Sprendimas nustato minimalų valstybių narių įnašą siekiant įvykdyti Bendrijos įsipareigojimą – 2013–2020 m. sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas.	
DIRVOŽEMIO BŪKLĖS VALDYMAS		
Užterštų teritorijų tvarkymo 2013–2020 m. planas, patvirtintas 2012 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Respublikos	Nustatyti cheminėmis medžiagomis užterštų teritorijų taršos mastą, saugiai sutvarkyti pavojingiausias	Plano tikslus atitinka tiek 5.3 investicinio prioriteto veiklos, numatytos vandens išteklių būklei gerinti, tiek

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-790 (Žin., 2012, Nr.115-5842)	cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas siekiant mažinti neigiamą šių teritorijų poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai, užtikrinti gerą dirvožemio, grunto bei požeminio vandens cheminę būklę.	5.6 investicinio prioriteto veiklos, skirtos tvarkyti cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas.
MIŠKŲ IŠTEKLIŲ VALDYMAS		
Nacionalinė miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012–2020 m. programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 569 (Žin., 2012, Nr. 61-3058)		Kadangi Veiksmų programoje miško išteklių valdymas ir plėtra nenumatyti (tai finansuojama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą), sąsajos su Veiksmų programa nenagrinėjamos.
Lietuvos miškų ūkio politika ir jos įgyvendinimo strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 17 d. įsakymu Nr. 484 (Žin., 2002, Nr. 93-4029)		
Lietuvos miškingumo didinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2002 m. gruodžio 2 d. įsakymu Nr. 616/471 (Žin., 2003, Nr.1-10; keista 2004-12-27 įsakymu Nr. D1-685/3D-683 (nuo 2005-01-01), Žin., 2004, Nr. 188-7039)		
SVEIKATOS APSAUGA		
Lietuvos sveikatos sistemos plėtros 2011–2020 m. metmenys, patvirtinti 2011 m. birželio 7 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XI-1430 (Žin., 2011, Nr. 73-3498)	Nustatyti nuoseklią ir kryptingą sveikatos sistemos plėtrą, siekiant sukurti efektyvesnę ir konkurencingesnę sveikatos sistemą, kuri: <ul style="list-style-type: none"> • užtikrintų sveikatos ugdymą ir stiprinimą bei 	Strateginiuose dokumentuose keliamus tikslus atitinka daug Veiksmų programoje numatytų veiklų, skirtų visuomenės sveikatai gerinti, sveikatos priežiūros paslaugų kokybei ir prieinamumui didinti, sveikai

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	ligų prevenciją; <ul style="list-style-type: none"> • skatintų sveikatos priežiūros paslaugų rinkos plėtrą sąžiningos konkurencijos sąlygomis; • didintų sveikatos sistemos dalyvių paskatas veikti skaidriai, vadovaujantis šiuolaikiniais sveikatos ekonomikos, etikos ir mokslo įrodymais pagrįstos medicinos ir vadybos principais; • siektų užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, kokybę ir saugą; skatintų racionalų ir efektyvų sveikatos priežiūros išteklių naudojimą. 	gyvensenai ir visuomenės švietimui skatinti, socialinei atskirčiai mažinti ir t. t.
„Lietuvos sveikatos programa 2020“. Rekomendacijos dėl 2011–2020 m. Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių (2012)	Nustatyti strategines kryptis, kuriomis siekiama gerinti visuomenės sveikatą.	
Pasaulio sveikatos organizacijos strateginis dokumentas „Sveikata visiems“		
Pasaulio sveikatos organizacijos deklaracija „Sveikata visiems XXI amžiuje“	Keliami du pagrindiniai tikslai: <ul style="list-style-type: none"> • Prižiūrėti žmonių sveikatą ir visą gyvenimą nuolat ją saugoti. • Mažinti sergamumą įvairiomis ligomis, siekti išvengti traumų. 	
Europos Sąjungos visuomenės sveikatos strategija	Strategijoje numatyti tikslai: <ul style="list-style-type: none"> • Pagerinti informaciją apie sveikatą tiek piliečiams, 	

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	<p>ties vyriausybėms.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sukurti mechanizmą, leidžiantį greitai reaguoti į dideles sveikatos grėsmes. • Geriau suprasti veiksnius, kurie gali paveikti sveikatą, gyvenimą – tai mityba, fizinis aktyvumas, taip pat aplinkos veiksniai, pvz.: elektromagnetiniai laukai, triukšmas ar cheminis užterštumas. 	
KULTŪROS PAVELDO APSAUGA		
UNESCO Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija (1972)	Konvencijoje nustatyta, kad šalies teritorijoje esančio kultūros ir gamtos paveldo identifikavimas, globa, išsaugojimas (konservavimas), prezentavimas ir perdavimas ateinančioms kartoms pirmiausia yra tos valstybės pareiga. Tam ji daro viską, kas įmanoma, kiek tik galima išnaudodama savo išteklius ir prieinamą tarptautinę paramą bei bendradarbiavimą ypač finansų, meno, mokslo ir technikos srityse.	Tiesiogiai atsižvelgiama, numatant Veiksmų programos 5.4 investicinį prioritetą „Kultūrinio ir gamtinio paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas“. Siekiama ugdyti visuomenės sąmoningumą ir ekologinę kultūrą, išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus bei objektus (vertybes), skatinti aktyvų kultūrinio paveldo panaudojimą ekonomikos ir visuomenės reikmėms, plėtoti aplinkai draugišką viešąją infrastruktūrą ir darnų turizmą.
Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija (2005)	Konvencijoje numatomi šie aktualūs įsipareigojimai: a) pajūvairinti ekonominės, politinės, socialinės ir kultūrinės plėtros bei žemėnaudos planavimo procesus, prireikus vykdyti poveikio kultūros paveldui vertinimą ir tvirtinti poveikio sušvelninimo strategijas; b) skatinti integruotą požiūrį į kultūrinės, biologinės, geologinės ir kraštovaizdžio įvairovės politiką, kad būtų pasiekta šių elementų pusiausvyra; c) plėtoti socialinę sanglaudą	

Strateginio dokumento pavadinimas	Strateginio dokumento pagrindiniai tikslai, uždaviniai ar kryptys	Sąsajos su Veiksmų programa
	stiprinant bendros atsakomybės už vietovės, kuriose gyvena žmonės, jausmą; d) skatinti kokybės siekį šiuolaikiškai keičiant aplinką, kad nebūtų pakenkta kultūros vertybėms.	

4. ESAMOS APLINKOS BŪKLĖS IR TENDENCIJŲ ĮVERTINIMAS. APLINKOS APSAUGOS IR DARNAUS VYSTYMOSI TIKSLAI. GALIMOS APLINKOS APSAUGOS PROBLEMOS, SUSIJUSIOS SU VEIKSMŲ PROGRAMA

4.1. Požeminio ir paviršinio vandens išteklių valdymas

Specifinė vertinimo sritis. Praeities tendencijos ir esama būklė

Specifinės vertinimo sritys: Kuršių marių (tarpinių vandenu), Baltijos jūros priekrantės, upių bei ežerų kategorijos vandens telkinių ir požeminio vandens telkinių ekologinė ir cheminė būklė bei būklės pokyčius ar reikalavimų neatitikimą lemiantys veiksniai, tokie kaip antropogeninės veiklos sukelta pasklidoji bei sutelktoji tarša, upių vagų ištiesinimas, hidroelektrinės, tarptautinė taršos pernaša, neteisėti, nepakankamai tiksliai į apskaitą įtraukiami ir avariniai taršos išleidimai, nevietinių rūšių vandens organizmų patekimas su balastiniais vandenimis.

Paviršiniai vandens telkiniai

Atlikus paviršinių vandens telkinių būklės vertinimą (*Lietuvos vandens telkinių būklė ir ūkinės veiklos poveikis*, 2011), nustatyta, kad geros ekologinės būklės arba potencialo reikalavimų neatitinka arba gali neatitikti:

- 494 upių kategorijos vandens telkiniai, kurie sudaro 59 proc. viso upių kategorijos vandens telkinių skaičiaus. Šių telkinių bendras ilgis siekia 8059 km ir sudaro 56 proc. viso upių kategorijos vandens telkinių ilgio;
- 109 ežerai ir tvenkiniai, kurie sudaro 31,6 proc. viso ežerų ir tvenkinių skaičiaus. Šių telkinių bendras plotas siekia 267 km² ir sudaro 33 proc. viso ežerų ir tvenkinių kategorijos vandens telkinių ploto.

Pagrindiniai veiksniai, neleidžiantys pasiekti geros paviršinio vandens telkinių ekologinės būklės / potencialo, yra žmogaus veiklos sukeliama sutelktoji bei pasklidoji tarša, upių vagų ištiesinimas, hidroelektrinių poveikis, istorinė / praeities tarša, durpynų eksploatacija ir žuvininkystės ūkių veikla. Dažniausiai prastą vandens telkinių būklę lemia ne vienas, o keli veiksniai. Vertinant atskirų veiksmų svarbą, reikėtų išskirti pasklidąją žemės ūkio taršą. Dėl šios priežasties nitratų azoto koncentracija neatitinka geros ekologinės būklės arba potencialo reikalavimų net 223 upių kategorijos vandens telkiniuose. Pasklidoji žemės ūkio tarša reikšmingą neigiamą poveikį gali daryti 34 ežerų bei 15 tvenkinių būklei. Žemės ūkio tarša turi labai aiškų geografinį paplitimą – didžiausia ji yra Šiaurės ir Vidurio Lietuvos pabaseiniuose, kuriuose dėl palankių sąlygų vyrauja intensyviausia žemdirbystė ir gyvulininkystė. Nitratų azotas į paviršinio vandens telkinius patenka dėl pasėlių tręšimo gyvulių mėšlu bei mineralinėmis trąšomis. Dabartinės žemės ūkio tendencijos rodo, kad ženklų pasklidosios taršos nitratų azotu pokyčių dėl žemės ūkio veiklos apimčių ar struktūros pasikeitimų tikėtis neverta. Žemės

ūkio taršos sumažėjimą Lietuvoje gali lemti tik ūkininkavimo tradicijų / įpročių pokyčiai, subalansuotas dirvos tręšimas ir įgyvendintos žemės ūkio taršos mažinimo priemonės.

Sutelktosios taršos šaltinių (miestų ir gyvenviečių nuotekų valyklų, pramonės įmonių ir lietaus nuotekų išleistuvų) į paviršinius vandens telkinius išleidžiamos taršos apkrovos pastaraisiais metais nuosekliai mažėja. Šį mažėjimą lemia tiek mažėjantis vandens suvartojimas, tiek įgyvendinamos taršos mažinimo priemonės, t. y. naujų nuotekų valyklų statyba bei esamų nuotekų valyklų rekonstrukcija. 2011 m. duomenimis, 92,5 proc. į vandens telkinius išleidžiamų miestų nuotekų yra išvalytos iki nustatytų normų. Nepakankamai išvaloma tik 7,4 proc. visų nuotekų, nevaloma tik 0,1 proc. nuotekų.

Dėl reikšmingo sutelktosios taršos poveikio rizikos grupei buvo priskirta 60 upių kategorijos vandens telkinių (*Lietuvos vandens telkinių būklė ir ūkinės veiklos poveikis*, 2011). 2010 m. ir 2011 m. dalyje jų vandens kokybės problemų, kurias galėtų nulemti sutelktoji tarša, nebužfiksuota. Tai rodo, kad mažėjant sutelktosios taršos apkrovoms, toliau gerėja ir upių būklė, vis dėlto didesnė dalis telkinių (daugiau kaip 70 proc.) ir toliau lieka rizikos grupėje. Beveik visi šie telkiniai yra išskirti nedidelėse upėse, šalia kurių įsikūrę palyginti dideli miestai ar gyvenvietės. Tokių upių gerą ekologinę būklę dėl nedidelio taršos akumuliacijos potencialo pasiekti yra sudėtinga net ir išleidžiant pakankamai išvalytas nuotekas, juolab, kaip rodo atlikti tyrimai (*Lietuvos vandens telkinių būklė ir ūkinės veiklos poveikis*, 2011), prie nuotekų valyklų taršos dažnai nemenkai prisideda nelegali gyventojų tarša bei paviršinių (lietaus) nuotekų apkrovos.

Upių ištiesinimas ir hidroelektrinės blogina upių būklę. Remiantis šia nuostata, dėl galimo neigiamo upių ištiesinimo poveikio rizikos grupei buvo priskirti 279 upių kategorijos vandens telkiniai, dėl hidroelektrinių – 36. Vis dėlto vagų ištiesinimas ir hidroelektrinių poveikis ne visuomet užkerta kelią gerai upių ekologiškai būklei. Naujausi monitoringo duomenys leidžia manyti, kad faktinė ištiesintų ir hidroelektrinės paveiktų upių vandens telkinių būklė gali būti geresnė, nei iki šiol manyta.

Vertinant cheminę būklę, išskirta 13 upių kategorijos vandens telkinių, kurie patiria arba gali patirti reikšmingą taršą pavojingomis ir prioritetinėmis pavojingomis medžiagomis. Teršalai, kurių didžiausia leistina koncentracija buvo viršyta, yra šie – cinkas, trichlormetanas, chromas, di-2-etilheksilftalatas, tributilalavas, endrinas. 2011 m. upių cheminė būklė tirta 14 monitoringo vietų, visose jose pavojingų ir prioritetinių pavojingų cheminių medžiagų koncentracija buvo gerokai mažesnė nei didžiausia leidžiama koncentracija (toliau – DLK), t. y. cheminės taršos neužfiksuota.

Monitoringo duomenys (2010 m.) rodo, kad dalies ežerų ir tvenkinių būklė bei potencialas yra prastesni, nei iki tol manyta. Pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką ežerų būklei, yra tarša biogeninėmis medžiagomis (fosforu ir azotu), kuri susidaro žemės ūkyje bei buityje (ypač svarbi praeities tarša), vandens lygio svyravimai.

Ežeruose pavojingų cheminių medžiagų koncentracija nėra tiriama, kol kas nėra jokios informacijos apie ežerų užteršimo pavojingomis medžiagomis pavojų. 2011 m. pavojingos cheminės medžiagos buvo tiriamos Kauno mariose, čia užfiksuota DLK siekianti šešiavalenčio chromo koncentracija.

Tarpiniai ir priekrantės vandenys

Priekrantės vandens telkinių ir tarpinių vandenų (šiaurinė Kuršių marių dalis, Kuršių marių vandenų išplitimo Baltijos jūroje zona bei Klaipėdos sąsiauris) būklė yra vidutinė, o tarpiniams vandens telkiniams priklausančios centrinės Kuršių marių dalies – bloga (*Lietuvos vandens telkinių būklė ir ūkinės veiklos poveikis*, 2011). Apibendrinti duomenys Klaipėdos sąsiaurį leidžia priskirti vandens telkiniui, neatitinkančiam geros cheminės būklės reikalavimų. Klaipėdos sąsiaurio akvatorijoje akumuliuojasi ne tik teršalai, atsiradę dėl uosto veiklos ir laivybos, tačiau ir patekę su upių vandenimis iš sausumos.

Didžiausi taršos kiekiai į Kuršių marias atplukdomi Nemunu. Atplukdomos taršos apkrovą sudaro Baltarusijos tarša bei tarša, susiformavusi Lietuvos teritorijoje. Mūsų šalyje svarbiausias taršos šaltinis yra žemės ūkis. Pastarųjų metų tyrimų rezultatai rodo, kad maistinių medžiagų prietaka iš Nemuno į Baltijos jūrą nuolat mažėja, tačiau eutrofikacijos požymiai ir charakteringi reiškiniai nesumažėjo nei Kuršių mariose, nei Baltijos jūros priekrantėje (Olenin S. ir kt., 2012). Akivaizdu, kad šiuo metu eutrofikacija yra viena pagrindinių nepatenkinamos būklės priežasčių. Daugelis biologinės įvairovės būklei įvertinti skirtų rodiklių rodo vieno ar kito lygio pažeidimus.

HELCOM duomenimis, Baltijos jūroje kai kurių teršiančių medžiagų, pvz., sunkiųjų metalų, per pastaruosius 20–30 metų sumažėjo. Taip pat pastebėta, jog iš daugelio Baltijos jūros valstybių ypač sumažėjo į jūrą upėmis patenkančių kadmio ir švino koncentracijos. Vis dėlto pavojingų cheminių medžiagų DLK viršijimas atskirose akvatorijos vietose vis dar yra fiksuojamas.

Neteisėtas naftos (kuro) likučių ir laivų talpų nuoplovų išmetimas šiuo metu yra viena iš svarbiausių problemų. HELCOM duomenimis, daugiau naftos patenka į Baltiją dėl neteisėto jos išpylimo nei dėl avarių, jei didesnių avarių neįvyksta. Tanklaivių avarijos padaro žymią lokalinę žalą jūros aplinkai ir ištisiems pakrantės regionams bei su jūra susijusiai veiklai. Laivybos avarių ir kartu taršos nafta bei kitomis kenksmingomis medžiagomis rizika Baltijos jūrose yra didelė (*Tarpinių ir pakrantės vandenų būklė, ją įtakojantys veiksniai ir būklės gerinimo priemonės*, 2009).

Mūsų vandenyse, kaip ir visoje Baltijos jūroje, stebima naujų nevietinių rūšių skaičiaus augimo tendencija. Lietuvos Baltijos jūros rajone šis skaičius palyginti nėra aukštas dėl to, kad į Baltiją patenkančioms nevietinėms rūšims mūsų vandenyse gamtinės sąlygos yra nepalankios: druskingumas yra per mažas jūrinėms ir per didelis gėlavandenėms rūšims. Taip pat mūsų vandens yra nutolę nuo tokių Baltijos jūros rajonų (pvz., Danijos sąsiaurių ir Suomijos įlankos), kuriais dažniausiai patenka naujos nevietinės rūšys.

Požeminis vanduo

Daugumos požeminio vandens baseinų ir telkinių kiekybinė ir cheminė būklė yra gera, požeminio vandens išteklių yra gerokai daugiau, nei jų išgaunama šiuo metu ar numatoma išgauti ateityje (šiuo metu išgaunamas požeminio vandens kiekis atskiruose požeminio vandens baseinuose sudaro 1,6–30 proc. išžvalgytų ir patvirtintų požeminio vandens išteklių), o hidrocheminė spūdinų vandeningųjų sluoksnių požeminio vandens sudėtis atitinka higienos normos reikalavimus. Išimtį sudaro 5 požeminio vandens baseinai: Suvalkijos, Kėdainių–Dotnavos, viršutinio devono Stipinų (Nemuno), Joniškio, viršutinio

devono Stipinų (Lielupės). Kol kas nėra tiksliai nustatyta, ar prastą pagrindinių sluoksnių požeminio vandens kokybę čia lemia antropogeniniai veiksniai, ar gamtinės kilmės chloridų ir sulfatų anomalijos. Išvardyti požeminio vandens baseinai yra priskirti rizikos grupei.

Vertinant gruntinio vandens kokybę matyti, kad regioniniu mastu azoto ir fosforo junginių koncentracijos neviršija geriamojo vandens kokybės reikalavimų, tačiau urbanizuotose teritorijose ir intensyvios žemdirbystės plotuose pastebimas pasklidusios taršos poveikis. Šiose teritorijose nitratų koncentracija gruntiniame vandenyje priartėja prie DLK, o amonio koncentracija DLK gali keletą kartų viršyti. Tyrimų rezultatai rodo, kad gyvulininkystės kompleksų poveikis gruntinio vandens kokybei greičiausiai yra mažesnis, nei iki šiol buvo priimta manyti. Tarša dažniausiai būna lokali ir epizodinė, o vidutinės metinės teršalų koncentracijos tik palyginti nedaugelio kompleksų gruntiniame vandenyje viršija DLK. Sutelktosios taršos židiniai turi tik lokalų poveikį ir esminės įtakos gruntinio vandens kokybei nedaro.

Potvynių rizika ir klimato kaita

90 proc. stichinių ir katastrofinių hidrologinių reiškinių vyksta Nemuno žemupio ir deltos rajonuose (*Preliminaraus potvynių rizikos vertinimo ataskaita*, 2012). Nemuno žemupyje ir deltoje stichiniai reiškiniai per pastaruosius 30 metų buvo nustatomi beveik kasmet. Absoliučią daugumą Nemune nustatomų stichinių vandens lygių lemia pavasario potvyniai. Potvynių grėsmę papildomai didina dažnai Nemuno deltoje susidaranti ledo sangrūdos. Dėl jų sumažėja potvynių slūgio bangos intensyvumas.

Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonuose yra 54 skirtingų upių atkarpos, kuriose yra galimybė formuotis su potvyniais susijusiems ekstremaliems hidrologiniams reiškiniams. Visa Lietuvos Respublikos teritorijoje esanti Baltijos jūros ir Kuršių marių kranto linija išskiriama kaip teritorija, kurioje yra galima didelė potvynių rizika arba yra tikimybė, kad gali kilti potvynis.

Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant Veiksmų programos)

Paviršiniai vandens telkiniai

Pastarąjį dešimtmetį intensyviai vykdyta nuotekų valyklų modernizacija, statyba ir nuotekų surinkimo tinklų plėtra davė akivaizdžių rezultatų – sutelktosios taršos poveikis paviršinio vandens telkiniams stipriai sumažėjo. Valdymo planuose buvo identifikuota 60 upių kategorijos vandens telkinių, kuriems sutelktoji tarša daro arba gali daryti reikšmingą poveikį ir trukdo pasiekti gerą ekologinę būklę arba potencialą. 2010 m. ir 2011 m. nustatyta, kad 28 proc. telkinių sutelktoji tarša reikšmingo poveikio nebedaro, taigi galima sakyti, kad sutelktosios taršos poveikis ir toliau mažėja.

Vertinant ateities scenarijus, svarbiausi veiksniai, lemiantys sutelktosios taršos tendencijas, bus tolesnė nuotekų surinkimo tinklų plėtra, valyklų modernizacija, paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymas. Daug nuotekų surinkimo infrastruktūros gerinimo bei nuotekų valyklų statybos ir modernizacijos projektų finansuota ir įgyvendinama 2007–2013 m. laikotarpiu. Tačiau šių priemonių visų telkinių gerai ekologiškai būklei pasiekti nepakaks. 2010 m. ir 2011 m. monitoringo duomenys rodo, kad gera būklė vis dar

nepasiekta 70 proc. telkinių, kurie rizikos grupei priskirti dėl sutelktosios taršos poveikio. Ateityje šis procentas turėtų išlikti panašus ar šiek tiek sumažėti dėl baigtų įgyvendinti 2007–2013 m. struktūrinės paramos priemonių. Neatmestina ir tikimybė, kad dalies telkinių, kuriuose pastaraisiais metais problemų dėl sutelktosios taršos nebeužfiksuota, ekologinė būklė gali vėl pablogėti. Todėl priemonės, padėsiančios ir toliau mažinti sutelktosios taršos apkrovas bei poveikį, turi būti numatytos ateinančio programavimo laikotarpio Veiksmų programoje, ypatingą dėmesį skiriant paviršinėms (lietaus) nuotekoms tvarkyti, nuotekų surinkimo tinklams plėsti (t. y. nelegaliai taršai mažinti) bei valykloms, kurioms nustatytas specifinis taršos mažinimo poreikis dėl mažų vandens telkinių-priimtųjų taršos akumuliacijos galimybių.

Valdymo planuose buvo identifikuoti 223 upių kategorijos vandens telkiniai, kuriuose gera ekologinė būklė yra arba gali būti nepasiekta dėl žemės ūkio veiklos lemiamos nitratų koncentracijos. 2010 m. ir 2011 m. monitoringo duomenys parodė šių telkinių būklės gerėjimo tendenciją. Pagrindiniai veiksniai, nulemsiantys šių telkinių būklės pokyčius ateityje, yra žemės ūkio plėtros tendencijos, ūkininkavimo kultūros lygis ir įgyvendinamos taršos mažinimo priemonės.

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto mokslininkų atliktoje studijoje (Kriščiukaitienė I. ir kt., 2010) pateikiamos žemės ūkio plėtros tendencijos iki 2020 m. Remiantis pateiktomis prognozėmis matyti, kad beveik visų žemės ūkio veiklos kryptių apimtys iki 2020 m. didės. Nesikeičiant ūkininkavimo įpročiams, neįgyvendinant taršos mažinimo priemonių, šis žemės ūkio veiklos suintensyvėjimas turės neigiamų pasekmių upių ekologiškai būklei. Ypač grėsmingai skamba prognozė dėl ūkių koncentravimosi Vidurio Lietuvoje, nes būtent Vidurio Lietuvos upės ir yra labiausiai užterštos nitratais. Pagal blogiausio atvejo scenarijų pastaraisiais metais užfiksuota sumažėjusi nitratų tarša vėl gali grįžti į ankstesnį lygį ar net padidėti. Taigi valdymo planuose nurodytas rizikos telkinių skaičius (223) gali išlikti toks pat ar net išaugti.

Priemonių programose (*Nemuno upių baseinų rajono valdymo planas ir Priemonių vandensaugos tikslams Nemuno upių baseinų rajone pasiekti programa*, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 1098 (Žin., 2010, Nr. 90-4756), ir *Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonų valdymo planai ir priemonių vandensaugos tikslams pasiekti programos*, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimais Nr. 1618, Nr. 1617 ir Nr. 1616 (Žin., 2010, Nr. 136-9640, Nr. 136-6939, Nr. 136-6938)) iki 2015 m. yra numatyta įgyvendinti tam tikras žemės ūkio taršos priemones. Geriausiu atveju, įgyvendinus šias priemones, rizikos telkinių dėl pasklidusios žemės ūkio taršos turėtų sumažėti iki 69.

Pagal 2010 m. duomenis apie 60 proc. telkinių, kurie rizikos grupei buvo priskirti dėl hidroelektrinės arba ištiesinimo poveikio, gera ekologinė būklė nėra pasiekta. Reikšmingai šių telkinių būklę galinčių paveikti veiksnių nėra, todėl prognozuojama, kad panašus procentas turėtų išlikti ir ateityje. Geriausiu atveju šis procentas dar gali šiek tiek sumažėti dėl natūralių gamtinių procesų. Ištiesintų telkinių gerai būklei pasiekti Veiksmų programoje turi būti numatytos ir įgyvendintos upių renatūralizavimo priemonės. Hidroelektrinės veikiančių telkinių gerai ekologiškai būklei pasiekti bus reikalingas seno tipo turbinas pakeisti naujomis.

Cheminė paviršinių vandens telkinių tarša pastaraisiais metais nebuvo užfiksuota. COHIBA projekto (Manusadžianas L. ir kt.) cheminių tyrimų duomenys parodė, kad pasirinktose Lietuvos nutekamųjų vandenų vietose 11 prioritetinių pavojingų medžiagų / klasių koncentracija neviršija kiekybinio įvertinimo ar netgi radimo lygio. Vis dėlto kiti tyrimai (*Pavojingų medžiagų šaltinių tyrimo Lietuvoje ataskaita*, 2011) rodo, kad atskirais atvejais gali būti viršijamos reglamentuojamos tributilalavo, C₁₀–C₁₃ – chloralkanų ir di-2-etilheksilftalato išmetimo į aplinką DLK. Ne tik nuotekose iš pramoninių šaltinių, bet ir buitinėse nuotekose nustatytos didelės pavojingų medžiagų koncentracijos, kurios kelia susirūpinimą. Kadangi jos yra išleidžiamos į vandens aplinką, yra grėsmė jomis užteršti paviršinio vandens telkinius. Šių medžiagų koncentracijos kitimas aplinkoje turi būti stebimas. 2014–2020 m. struktūrinės paramos veiksmų programoje turi būti numatytos aplinkos kokybės monitoringo, kontrolės ir prevencijos priemonės.

2010 m. monitoringo duomenys rodo, kad faktinė ežerų ir tvenkinių būklė yra prastesnė, nei manyta iki šiol. Pagrindinė prastos būklės priežastis yra per didelės biogeninių medžiagų koncentracijos, kurios susidaro daugiausiai dėl žemės ūkio veiklos bei nelegalios gyventojų, neprisijungusių prie nuotekų surinkimo sistemos, taršos. Norint spręsti apie ežerų ir tvenkinių būklės tendencijas, reikia surinkti daugiau tyrimų duomenų. Tikėtina, kad dėl lėtesnių taršos transformacijos procesų visos iki šiol įgyvendintos priemonės ežerų būklei gerėti atsilieps ateityje. Artimiausiu metu labai svarbu užkirsti kelią nelegaliam tiesioginiam taršos išleidimui ir sustabdyti taršos kaupimąsi. Tam Veiksmų programoje ežerų ir tvenkinių būklei gerinti turi būti numatyta nuotekų surinkimo tinklų plėtra.

Tarpiniai ir priekrantės vandenys

Tarpinių ir priekrantės vandenų gera ekologinė būklė nėra pasiekta. Pagrindinis būklės problemoms įtaką darantis veiksnys – Nemunu atplukdoma tarša. Atlikti skaičiavimai rodo, kad tarptautinė tarša gali sudaryti iki 50 proc. į Kuršių marias Nemunu pernešamos bendrojo fosforo taršos apkrovos. Pastaraisiais metais iš Baltarusijos Nemunu atitekančiame vandenyje bendrojo fosforo koncentracija šiek tiek sumažėjo, tačiau vis tiek išlieka arti geros ekologinės būklės ribos. Apskaičiuota, kad gerai ekologiškai Kuršių marių būklei pasiekti bendrojo fosforo taršos prietaką gali tekti sumažinti 25 proc. Tad jei tarša iš Baltarusijos išliks nepakitusi ir nebus mažinama, tai reikštų, kad Lietuvoje susidarančią taršą reikia sumažinti beveik per pusę. Šiuo metu suplanuotos taršos mažinimo priemonės tokio efekto pasiekti neleis, juolab tyrimai rodo (*Lietuvos vandens telkinių būklė ir ūkinės veiklos poveikis*, 2011), kad apie pusę bendrojo fosforo apkrovos Lietuvoje susidaro kaip gamtinis fonas. Tampa akivaizdu, kad Kuršių marių aplinkosaugos tikslai negalės būti įgyvendinami nesumažinus tarptautinės taršos.

Apie 60–70 proc. azoto į Baltijos jūrą patenka dėl žemės ūkio veiklos. Dėl šios priežasties atidus aplinkai ūkininkavimas yra viena iš neatidėliotinių priemonių, galinčių užkirsti kelius tolesnei Baltijos jūros eutrofikacijai. Prognozuojama, kad įgyvendinus priemonių programose numatytas priemones nitrato taršai mažinti (*Nemuno upių baseinų rajono valdymo planas ir Priemonių vandensaugos tikslams Nemuno upių baseinų rajone pasiekti programa*, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 1098 (Žin., 2010, Nr. 90-4756), ir *Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų*

rajonų valdymo planai ir priemonių vandensaugos tikslams pasiekti programos, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimais Nr. 1618, Nr. 1617 ir Nr. 1616 (Žin., 2010, Nr. 136-9640, Nr. 136-6939, Nr. 136-6938)) azoto tarša turėtų sumažėti apie 1,5 tūkst. t. Pagal azoto taršos apkrovas Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategijoje užsibrėžti tikslai (*Baltijos jūros apsaugos strategija*, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu Nr. 1264 (Žin., 2010, Nr. 105-5431)) turėtų būti pasiekti.

Didelį pavojų jautriai jūros aplinkai kelia neteisėta ir avarinė tarša iš laivų. Neteisėto naftos išmetimo atvejų Baltijos jūroje mažėja, o laivybos avarijų statistika rodo didėjantį laivų užplaukimo ant seklumos ir susidūrimų skaičių. Panašu, kad laivybos avarių rizika dėl augančio įvairių gabenamų jūra krovinių (ypač naftos) kiekio ateityje didės. Didinant Klaipėdos uosto pajėgumus (didėja krovos apimtys, kraunamos naujos medžiagos ir produktai), taršos incidentų rizika didėja (*Tarpinių ir pakrantės vandenų būklė, ją įtakojantys veiksniai ir būklės gerinimo priemonės*, 2009). Laikantis tarptautinių konvencijų ir įsipareigojimų, tobulinant nacionalinius aplinkosaugos teisės aktus bei užtikrinant jų vykdymą, avarinės bei neteisėtos taršos iš laivų atvejų skaičių galima sumažinti, tačiau visiškai jų išvengti nepavyks. Todėl labai svarbu 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu numatyti aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos priemones, kurios leistų ir toliau stiprinti šalies pajėgumus siekiant nustatyti neteisėto išmetimo jūroje atvejus bei likviduojant naftos ir kitų pavojingų ir kenksmingų medžiagų išsiliejimą.

Nevietinių rūšių skaičiaus pokyčiai tik mažąja dalimi priklauso nuo mūsų šalies veiksmų, nes nevietinės rūšys į Baltiją gali patekti iš kitų šalių teritorijų, kur jų plitimo į Lietuvos vandenį kontroliuoti neįmanoma. Efektyviausias būdas užtikrinti gerą aplinkos būklę pagal šį rodiklį yra prevencija viso regiono mastu. Todėl būtina mažinti naujų nevietinių rūšių plitimo į Baltijos jūrą, įskaitant ir Lietuvos akvatoriją, riziką, laikantis tarptautinių konvencijų, pvz., Tarptautinės jūrų organizacijos balastinių vandenų tvarkymo konvencijos.

Tarpinių ir priekrantės vandenų cheminės būklės pokyčius prognozuoti gana sudėtinga. Nors monitoringo duomenys rodo cheminės taršos mažėjimo tendenciją, tačiau atskirose akvatorijos vietose vis dar yra nustatoma viršyta pavojingų medžiagų koncentracija. Pavojingų medžiagų aptinkama komunalinėse ir gamybinėse nuotekose. Viena vertus, aptinkami palyginti nedideli jų kiekiai, todėl nustatyti aplinkos kokybės standartai jūros aplinkoje neturėtų būti viršijami, kita vertus, dėl prognozuojamos pramonės plėtros bei gyventojų vartojimo augimo cheminės taršos tikimybė ir ateityje išlieka labai reali.

Požeminio vandens telkiniai

Požeminio vandens kiekybinė būklė yra gera ir tokia turėtų išlikti ateityje, nes požeminio vandens išteklių yra gerokai daugiau, nei jų išgaunama šiuo metu ar numatoma išgauti ateityje. Prognozuojami požeminio vandens vandenviečių debitai praktiškai negali daryti jokio poveikio gruntiniam ir paviršiniams vandenims. Daugumos požeminio vandens baseinų ir telkinių hidrocheminė spūdinė vandeningųjų sluoksnių požeminio vandens sudėtis atitinka higienos normos reikalavimus. Ateityje jų būklė taip pat turėtų išlikti gera, nes, kaip rodo atlikti tyrimai (*Lietuvos vandens telkinių būklė ir ūkinės*

veiklos poveikis, 2011), nei žemės ūkio, nei kita žmogaus veikla realaus pavojaus požeminio vandens telkinių būklei nekelia. Išimtį sudaro 5 požeminio vandens baseinai: Suvalkijos, Kėdainių–Dotnuvos, viršutinio devono Stipinų (Nemuno), Joniško, viršutinio devono Stipinų (Lielupės). Kol kas nėra tiksliai nustatyta, ar prastą pagrindinių sluoksnių požeminio vandens kokybę čia lemia antropogeniniai veiksniai, ar gamtinės kilmės chloridų ir sulfatų anomalijos. Pagerinti šių telkinių būklę greičiausiai nepavyks, todėl norint pagerinti vandens tiekimo paslaugų kokybę gali prireikti alternatyvių vandens telkinių žvalgybos.

Potvynių rizika ir klimato kaita

Preliminaraus potvynių rizikos vertinimo ataskaitoje (*Preliminaraus potvynių rizikos vertinimo ataskaita*, 2012) pabrėžiama, kad XXI a. dėl didėjančio kritulių kiekio Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonuose numatomas bendro upių metinio nuotėkio tūrio augimas; dėl kylančios oro temperatūros, trumpėjančio žiemos sezono, mažėjančio sniego dangos storio ir vis trumpesnės jos išsilaikymo trukmės numatoma pavasario potvynio mažėjimo tendencija ir jo pradžios bei pabaigos datų poslinkis metų pradžios link. Labiausiai potvynių tikimybė turėtų padidėti žiemą, o pavasario nuotėkis sumažės. Nuo 2000 m. dažnai pasitaiko ankstyvų ir itin ilgai (3 mėnesius ir daugiau) trunkančių potvynių. Jiems būdingi keli maksimumai, kurių pirmasis maksimumas (žiemos metu) savo aukščiu pranoksta visus vėliau susiformuojančius maksimumus. XXI a. tokio tipo potvynių dėl klimato kaitos toliau gausės ir vidutinio dydžio upėse rudens bei pavasario potvyniai beveik susilies ir vyks vos ne išsistinis žiemos potvynis (ypač tai tikėtina Lietuvos vakarinės dalies upėse). Kuršių mariose vidutinio šaltojo laikotarpio vandens lygio pokytis iki XXI a. pabaigos gali siekti nuo + 10 iki + 100 cm.

2 lentelėje yra apibendrinti vandens telkinių būklei įtakos turėsiantys veiksniai bei pateikiamos būklės kitimo prognozės.

2 lentelė. Vandens telkinių būklei įtakos turėsiantys veiksniai ir būklės kitimo prognozės

Vandens telkiniai	Problema	Tendencijas lemiantys veiksniai	Būklės kitimo prognozės
Upės	Sutelktoji tarša	2007–2013 m. laikotarpio ES struktūrinės paramos programos priemonės: nuotekų tvarkymo sistemos renovavimas ir plėtra; gyventojų skaičiaus pokyčiai; ekonomikos augimas; gyventojų sąmoningumo didėjimas; taršos kontrolės efektyvumo augimas	Geriausio atvejo scenarijus: dėl sutelktosios taršos poveikio išskirtų rizikos telkinių skaičių pavyks sumažinti 30– 50 proc. Blogiausio atvejo scenarijus: 30 proc. rizikos telkinių, kuriuose pastaraisiais metais jau užfiksuotas būklės pagerėjimas, būklė vėl pablogės arba atsiras naujų rizikos telkinių.
	Pasklidoji tarša	Žemės ūkio plėtra; ūkininkavimo kultūros augimas; žemės ūkio taršos priemonių (numatytų 2010–2015 m. priemonių programose) įgyvendinimas	Geriausio atvejo scenarijus: dėl pasklidusios žemės ūkio taršos išskirtų rizikos telkinių skaičius sumažės apie 70 proc. (nuo 223 iki 69 telkinių). Blogiausio atvejo scenarijus: 40 proc. rizikos telkinių, kuriuose pastaraisiais metais jau užfiksuotas būklės pagerėjimas, būklė vėl pablogės.
	Hidromorfologiniai pakitimai	Natūralūs gamtiniai veiksniai	Apie 60 proc. telkinių, kurie rizikos grupei buvo priskirti dėl hidroelektrinės arba ištiesinimo ir hidroelektrinės poveikio, gera ekologinė būklė nėra pasiekta. Situacija neturėtų ženkliai keistis.
	Tarša pavojingomis cheminėmis medžiagomis	Taršos kontrolės ir prevencijos stiprinimas; ekonomikos augimas; gyventojų skaičiaus pokyčiai; gyventojų sąmoningumo didėjimas	Geriausio atvejo scenarijus: pasiekta visų telkinių gera cheminė būklė. Blogiausio atvejo scenarijus: pavojingų arba prioritетinių pavojingų medžiagų koncentracija upėse išauga ir viršija joms nustatytas DLK, t. y. atsiranda cheminės taršos atvejų.
	Potvyniai	Klimato kaita; gamtinės sąlygos	Numatoma pavasario potvynio mažėjimo tendencija ir jo pradžios bei pabaigos datų poslinkis metų pradžios link.

Vandens telkiniai	Problema	Tendencijas lemiantys veiksniai	Būklės kitimo prognozės
Ežerai	Dabartinė ir praeities tarša	2007–2013 m. laikotarpio ES struktūrinės paramos programos priemonės: nuotekų tvarkymo sistemos renovavimas ir plėtra; žemės ūkio taršos priemonių (numatytų 2010–2015 m. priemonių programose) įgyvendinimas; žemės ūkio plėtra; ūkininkavimo kultūros augimas; gyventojų skaičiaus pokyčiai; ekonomikos augimas; gyventojų sąmoningumo didėjimas; taršos kontrolės efektyvumo augimas; natūralūs gamtiniai veiksniai	Geriausio atvejo scenarijus: ežerų ir tvenkinių būklė dėl visų iki šiol įgyvendintų taršos mažinimo priemonių pradeda gerėti. Visų ežerų ir tvenkinių cheminė būklė yra gera. Blogiausio atvejo scenarijus: ežerų ir tvenkinių būklė yra gerokai blogesnė, nei manyta iki šiol, t. y. rizikos telkinių skaičius išauga ≥ 25 proc., o jų būklė negerėja. Užfiksuojama cheminės taršos atvejų.
Tarpiniai ir priekrantės vandenys	Eutrofikacija	Tarptautinis bendradarbiavimas; 2007–2013 m. laikotarpio ES struktūrinės paramos programos priemonės: nuotekų tvarkymo sistemos renovavimas ir plėtra; žemės ūkio taršos priemonių (numatytų 2010–2015 m. priemonių programose) įgyvendinimas; žemės ūkio plėtra; natūralūs gamtiniai veiksniai	Geriausio atvejo scenarijus: taršos azoto junginiais tikslai pasiekti, tarša fosforu mažėja, eutrofikacija nesustabdyta, tačiau ekologinė būklė gerėja arba bent neblogėja. Blogiausio atvejo scenarijus: taršos fosforu tikslai nepasiekti, tarša ir toliau išlieka stabili, eutrofikacija nesustabdyta.

Vandens telkiniai	Problema	Tendencijas lemiantys veiksniai	Būklės kitimo prognozės
	Nelegali arba avarinė tarša	Tarptautinių konvencijų ir įsipareigojimų laikymasis; su aplinkosauga susijusių teisės aktų tobulinimas ir jų reikalavimų vykdymo užtikrinimas; taršos stebėjimo ir likvidavimo pajėgumų stiprinimas; Klaipėdos uosto plėtra; gabenamų krovinių kiekio pokyčiai	Geriausio atvejo scenarijus: avarinių ir nelegalių taršos išsiliejimų mažėja. Blogiausio atvejo scenarijus: taršos incidentų skaičius išlieka toks pat arba auga.
	Tarša pavojingomis medžiagomis	Pramonės plėtra; vartojimo augimo pokyčiai; prevencija ir kontrolė	Geriausio atvejo scenarijus: pavojingų cheminių medžiagų koncentracija jūros aplinkoje neviršija aplinkos kokybės standartų. Blogiausio atvejo scenarijus: užfiksuojami cheminės taršos atvejai.
	Potvyniai	Klimato kaita; gamtinės sąlygos	Kuršių mariose vidutinio šaltojo laikotarpio vandens lygio pokytis iki XXI a. pabaigos gali siekti nuo + 10 iki + 100 cm.
Požeminio vandens telkiniai	Chloridų ir sulfatų anomalijos 5 požeminio vandens baseinuose	Gamtiniai veiksniai; ūkinė veikla	Prognozuojama, kad situacija išliks nepakitusi, t. y. išliks 5 rizikos telkiniai.

Aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

- Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera visų paviršinio vandens telkinių būklė arba potencialas:
 - sumažinti paviršinio vandens taršą iš sutelktosios ir pasklidusios taršos šaltinių;
 - įvertinti į apskaitą neįtrauktos taršos apkrovas, identifikuoti ir pašalinti nelegalios taršos šaltinius;
 - mažinti taršą paviršinėmis (lietaus) nuotekomis;
 - sumažinti paviršinių vandenų taršą pavojingomis medžiagomis, kad jų išleidimas neviršytų ES normatyvų ir netrukdytų siekti geros vandens telkinių būklės;
 - išsaugoti natūralaus hidrografinio tinklo struktūrą.
- Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera visų požeminio vandens telkinių būklė:
 - saugoti požeminio vandens telkinius nuo taršos.
- Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera Kuršių marių (tarpinių vandenų) ir Baltijos jūros priekrantės būklė:
 - sumažinti žmogaus sukeltą eutrofikaciją ir ypač jos neigiamą poveikį, pvz.: biologinės įvairovės praradimą, negrįžtamus ekosistemos pokyčius, toksinių dumblių žydėjimą ir deguonies trūkumą priedugnio vandens sluoksniuose;
 - pasiekti tokį teršalų koncentracijos lygį, kuris užtikrintų, kad taršos poveikio pavojaus nėra;
 - užtikrinti, kad žmonėms vartoti skirtose žuvyse teršalų kiekis neviršytų Bendrijos teisės aktais ar kitais atitinkamais standartais nustatyto lygio.
- Gerinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybę bei didinti šių paslaugų prieinamumą.
- Sukurti veiksmingas potvynių rizikos vertinimo ir valdymo sistemas, atsižvelgiant į socialinius, ekonominius ir aplinkosaugos aspektus.

Rekomendacijos Veiksmų programai rengti

2007–2013 m. laikotarpiu vandens telkinių būklei gerinti įtakos turėjo šių Sanglaudos skatinimo veiksmų programos prioritetų priemonės (*ES parama. Projektų statistika*. Prieiga internete: <<http://www.esparama.lt/barometras>>, žiūrėta 2013-02-04):

- Prioritetas VP3-1 „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“.

Prioriteto priemonės:

- VP3-1.4-AM-01-V „Vandens apsaugos ir valdymo priemonių nustatymas“. Bendra projektų vertė – 21 845 588,69 Lt, skirta ES lėšų – 18 568 750,39 Lt.

- VP3-1.4-AM-04-R „Vandens telkinių būklės gerinimas“. Bendra projektų vertė – 106 087 725,4 Lt, skirta ES lėšų – 94 279 276,45 Lt.
- VP3-1.4-AM-05-V „Pajūrio tvarkymas“. Bendra projektų vertė – 21 617 659,39 Lt, skirta ES lėšų – 21 617 659,39 Lt.
- VP3-1.4-AM-07-V „Aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimas“. Bendra projektų vertė – 104 538 226,71 Lt, skirta ES lėšų – 88 857 492,71 Lt.
- VP3-1.4-AM-09-K „Visuomenės informavimo ir švietimo apie aplinką priemonių įgyvendinimas“. Bendra projektų vertė – 15 241 823,62 Lt, skirta ES lėšų – 13 630 031,06 Lt.
- Prioritetas VP3-3 „Aplinka ir darnus vystymasis“.

Prioriteto priemonė:

- VP3-3.1-AM-01-V „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra“. Bendra projektų vertė – 2 323 178 408,3 Lt, skirta ES lėšų – 1 881 064 424,4 Lt.

Daugiausia lėšų 2007–20013 m. laikotarpiu buvo skirta vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemoms renovuoti ir plėsti. Šiai priemonei buvo skirta beveik 8 kartus daugiau lėšų nei visoms kitoms priemonėms kartu sudėjus. Vis dėlto šios priemonės efektyvumas gerinant vandens telkinių ekologinę būklę buvo palyginti nedidelis. Pagrindinė priežastis yra ta, kad nuotekų taršos sukeltų problemų dėl nuolatinių ir didelių investicijų į priemones, padedančias gerinti nuotekų valyklų darbą, likę palyginti nedaug, o likusios problemos dažniausiai yra būdingos nedidelėms upėms, šalia kurių yra įsikūrę dideli miestai. Tokių upių gerai ekologiškai užtikrinti gali nepakakti netgi to, jei nuotekos bus išvalomos labai efektyviai. Tokiais atvejais būtina visiškai pašalinti nelegalią upių taršą iš gyventojų, kurie yra neprijungę prie nuotekų surinkimo tinklų, bei didelį dėmesį skirti miestų lietaus nuotekų taršai mažinti. Kitu programavimo laikotarpiu šioms nuotekų tvarkymo priemonėms siūloma skirti pagrindinį dėmesį. Taip pat turėtų būti modernizuojamos valyklos, kurioms dėl telkinių-priimtuvų būklės yra nustatyti specifiniai taršos apkrovų reikalavimai. Gerinant vandens tiekimo paslaugų kokybę, išskirtiems rizikos požeminio vandens baseinams gali prireikti alternatyvių vandens telkinių žvalgybos.

Ateinančiu programavimo periodu reikėtų išsaugoti ir plėtoti visas gamtos išsaugojimo prioriteto priemones.

Turėtų išaugti vandens telkinių būklės gerinimo priemonių apimtis ir finansavimas. Sudarant valdymo planus, numatytas gana didelis tokių priemonių poreikis, tiesa, iki šiol jis nėra visiškai konkretizuotas. Finansavimas, skiriamas vandens telkinių būklės gerinimo priemonėms, turėtų apimti ir tokias priemones, kurios padėtų nenatūralizuoti ištiesintas upes, išvalyti upių vagas, ežerus bei tvenkinius.

Veiksmų programoje ir toliau turi išlikti vandens apsaugos ir valdymo priemonių nustatymo bei aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimo priemonės. Šių priemonių svarba išlieka tokia pati, kaip ir ankstesniu programavimo laikotarpiu. Nors pastaraisiais metais daug nuveikta nustatant

aplinkosaugos problemas ir jų sprendimo būdus, tačiau vis dar išlieka telkinių, kuriems valdymo priemonės nėra numatytos, įgyvendintos priemonės neduoda laukiama efekto arba galimų priemonių efektyvumas nėra žinomas. Dėl kintančių gamtinių ir taršos sąlygų problemų mastas ir lokalizacija gali kisti, todėl vandens apsaugos ir valdymo priemonių nustatymo poreikis išliks. Aplinkos monitoringas, kontrolė ir prevencija yra nuolatinė būklės gerinimo priemonė, kurios tęstinumas turi būti užtikrintas, kad būtų stebimi būklės pokyčiai bei įvertinamas įgyvendintų priemonių poveikis.

Aplinkosauginis švietimas yra priemonė, kuri veikia netiesiogiai, tačiau gali daryti įtaką sprendžiant beveik visas problemas.

3 lentelėje apibendrintos Veiksmų programos priemonės, kurios gali turėti įtakos gerinant vandens tekinių būklę.

3 lentelė. Veiksmų programos priemonių poveikis vandens telkinių būklei gerinti

Vandens telkiniai	Problema	Įtaką darantys veiksniai	Ar gali padėti programavimo dokumento priemonės?	Jeigu gali, tai kokios?
Upės	Tarša	Sutelktoji tarša (miestų, gamybinės, lietaus nuotekos)	TAIP	Valyklų modernizavimas, lietaus nuotekų surinkimas ir valymas, upių vagų išvalymas, aplinkos monitoringas, kontrolė ir prevencija
		Nelegali tarša iš gyventojų, neprišijungusių prie nuotekų surinkimo tinklų	TAIP	Nuotekų surinkimo tinklų plėtra, upių vagų išvalymas, aplinkos monitoringas, kontrolė ir prevencija, aplinkosauginis švietimas
		Pasklidoji žemės ūkio tarša	TAIP*	Upių vagų išvalymas, aplinkosauginis švietimas, aplinkos monitoringas
		Tarša pavojingomis medžiagomis	TAIP	Aplinkos monitoringas, kontrolė ir prevencija
	Pažeista hidromorfologija	Hidroelektrinės	TAIP*	Aplinkosauginis švietimas, aplinkos monitoringas
		Ištiesinimas	TAIP	Upių renatūrizavimas, aplinkos monitoringas
	Būklės pokyčiai (pablogėjimas arba nesulauktas pagerėjimas)		TAIP	Vandens apsaugos ir valdymo priemonių nustatymas
Ežerai ir	Tarša	Praeities tarša	TAIP	Ežerų ir tvenkinių išvalymas,

Vandens telkiniai	Problema	Įtaką darantys veiksniai	Ar gali padėti programavimo dokumento priemonės?	Jeigu gali, tai kokios?
tvenkiniai				aplinkos monitoringas
		Nelegali tarša iš gyventojų, neprisijungusių prie nuotekų surinkimo tinklų	TAIP	Nuotekų surinkimo tinklų plėtra, aplinkos monitoringas, kontrolė ir prevencija, aplinkosauginis švietimas
		Pasklidoji žemės ūkio tarša	TAIP*	Aplinkosauginis švietimas, aplinkos monitoringas
	Vandens lygio svyravimas	Vandens paėmimas	TAIP	Aplinkos monitoringas, kontrolė ir prevencija
	Būklės pokyčiai (pablogėjimas arba nesulauktas pagerėjimas)		TAIP	Vandens apsaugos ir valdymo priemonių nustatymas
Požeminio vandens telkiniai	Chloridų ir sulfatų anomalijos		TAIP	Alternatyvių vandens telkinių žvalgyba, aplinkos monitoringas, kontrolė ir prevencija
Tarpiniai ir priekrantės vandenys	Eutrofikacija	Tarptautinė tarša	NE	
		Pasklidoji žemės ūkio tarša	TAIP*	Aplinkosauginis švietimas, aplinkos monitoringas
		Antrinė tarša	TAIP	Vandens telkinio valymas, aplinkos monitoringas
	Tarša	Nelegali arba avarinė tarša	TAIP	Aplinkos monitoringas, kontrolė ir prevencija
		Tarša pavojingomis medžiagomis	TAIP	Aplinkos monitoringas, kontrolė ir prevencija
Nevietinių rūšių skaičiaus augimas		NE		

*Problemai spręsti vien struktūrinės paramos nepakanka, dar turi būti taikomos žemės ūkio plėtros finansavimo priemonės.

Literatūros sąrašas

Baltijos jūros apsaugos strategija (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu Nr. 1264). Žin., 2010, Nr. 105-5431.

Kriščiukaitienė I., Andrikienė S., Galnaitytė A., Jedik A. 2010. *Žemės ūkio sektoriaus plėtros perspektyvos*. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.

Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonų valdymo planai ir priemonių vandensaugos tikslams pasiekti programos (patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimais Nr. 1618, Nr. 1617 ir Nr. 1616). Žin., 2010, Nr. 136-9640, Nr. 136-6939, Nr. 136-6938.

Lietuvos vandens telkinių būklė ir ūkinės veiklos poveikis. 2011. Atsakingasis redaktorius B. Paukštys.

Manusadžianas L., Nekrašaitė G., Pocevičiūtė D., Sadauskas K. *WP3 Innovative Approaches to Chemical Controls of Hazardous Substances*. National Report of Lithuania. COHIBA Control of Hazardous Substances in the Baltic Sea Region.

Nemuno upių baseinų rajono valdymo planas ir Priemonių vandensaugos tikslams Nemuno upių baseinų rajone pasiekti programa (patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 1098). Žin., 2010, Nr. 90-4756.

Olenin S., Daunys D., Bučas M., Bagdanavičiūtė I. 2012. *Lietuvos Baltijos jūros aplinkos būklė: preliminarus vertinimas*. Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimo dokumentų parengimas.

Pasiūlymai dėl valstybinės monitoringo programos tobulinimo. 2011. Baltic Actions for Reduction of Pollution of the Baltic Sea from Priority Hazardous Substances (BaltActHaz). Baltijos aplinkos forumas (Estija).

Pavojingų medžiagų šaltinių tyrimo Lietuvoje ataskaita. 2011. Baltic Actions for Reduction of Pollution of the Baltic Sea from Priority Hazardous Substances (BaltActHaz). Baltijos aplinkos forumas (Estija).

Preliminaraus potvynių rizikos vertinimo ataskaita (patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2012 m. sausio 11 d. įsakymu Nr. D1-23).

Tarpinių ir pakrantės vandenų būklė, ją įtakojantys veiksniai ir būklės gerinimo priemonės. 2009. Projektas „Baseinų valdymo plano požeminio vandens dalies Nemuno upių baseinų rajonui parengimas ir integravimas į bendrąjį valdymo planą“. 2-oji tarpinė ataskaita.

4.2. Oro taršos mažinimas

Specifinė vertinimo sritis. Praeities tendencijos ir esama būklė

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2003) oro kokybei kontroliuoti yra nustatyti tokie rodikliai:

- išmetamų į atmosferą sieros dioksido, azoto oksidų, lakiųjų organinių junginių ir amoniako kiekis – iš viso (tūkst. t), BVP vienetai (iš viso ir pagal ekonominės veiklos rūšis, t/tūkst. Lt);
- miestų oro kokybė – dienų, kai azoto dioksido, kietųjų dalelių ir pažemio ozono koncentracijos viršija leistinus normatyvus, skaičius per metus.

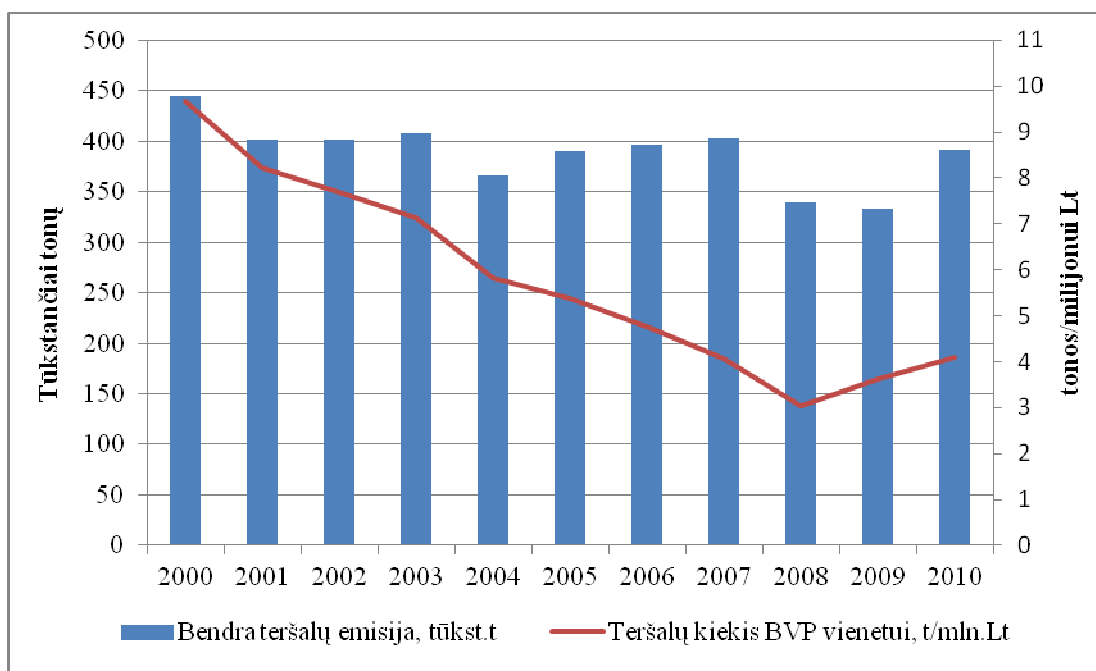
Strategijoje numatyti ilgalaikiai tikslai – užtikrinti nepavojingą žmonių sveikatai ir atitinkančią reikalavimus oro kokybę visoje šalies teritorijoje; pasiekti, kad į atmosferą išmetamų teršalų daugėtų dvigubai lėčiau, negu auga gamyba ir paslaugos.

Trumpalaikiai tikslai – pasiekti, kad plečiantis pramonės, energetikos ir transporto sektoriams iš jų į atmosferą išmetamų teršalų kiekis laikotarpiu iki 2010 m. nedidėtų daugiau kaip 5 proc., palyginti su 2001–2005 m.

Nors ekonomika ir augo, bendra pagrindinių teršalų – azoto oksidų, sieros dioksido, anglies monoksido, kietųjų dalelių ir lakiųjų organinių junginių emisija į orą nuo 2000-ųjų iki 2004-ųjų metų gerokai sumažėjo (nuo 445 iki 366 tūkst. t). Nuo 2005 m., pradėjus itin sparčiai plėtotis ekonomikai, po truputį pradėjo didėti ir teršalų emisija į orą (1 pav.).

Tačiau šis augimas buvo nežymus, ir darnaus vystymosi požiūriu labai teigiamai vertintinas tas faktas, kad per ikikrizinį laikotarpį (2000–2007 m.) BVP išaugus 2,16 karto teršalų emisija į orą ne tik nedidėjo, bet beveik 10 proc. sumažėjo. Tai lėmė, kad per šį laikotarpį išmetamų į orą teršalų kiekis BVP vienetui sumažėjo daugiau kaip du kartus – nuo 9,7 t/mln. Lt iki 4,1 t/mln. Lt, ir tokiu būdu buvo įgyvendintas ilgalaikis (iki 2020 m.) uždavinys – perpus sumažinti teršalų emisiją BVP vienetui.

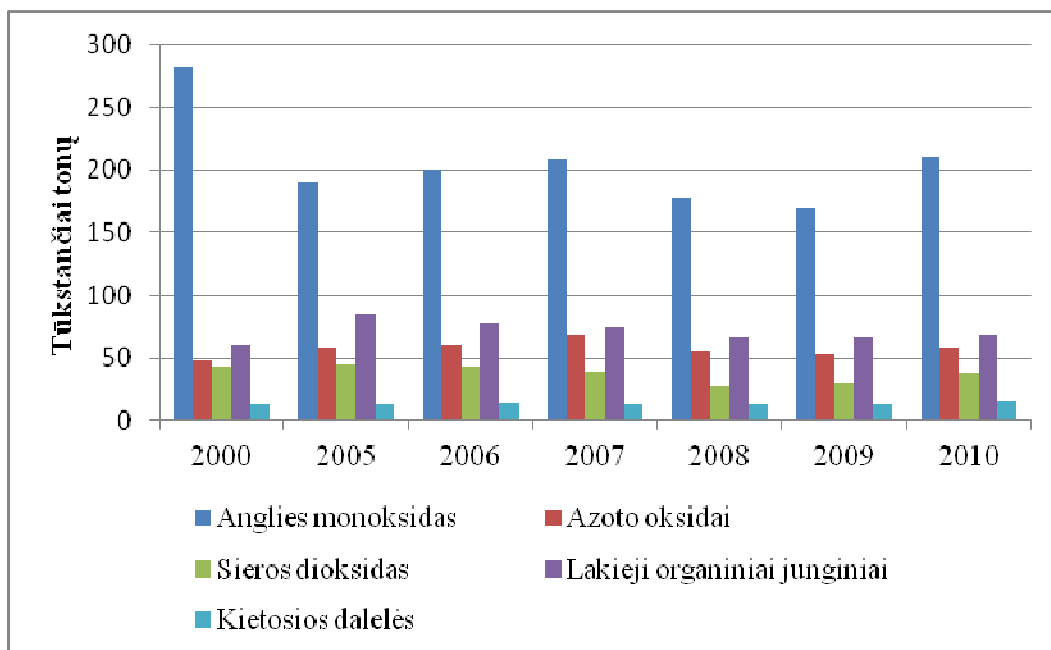
Vertinant atskirų teršalų (anglies monoksido, azoto oksidų, sieros dioksido, lakiųjų organinių junginių, kietųjų dalelių) rodiklius konstatuotina, kad Lietuva nacionalinių išmetamo teršalų kiekio limitų, nustatytų pagal tarptautinius ir ES reikalavimus, neviršija. Bendras išmetamas šių teršalų kiekis ekonominio sunkmečio laikotarpiu – 2008–2009 m., palyginti su 2006–2007 m., sumažėjo. Tačiau akivaizdu, kad šį sumažėjimą nulėmė sulėtėjusi ekonominė veikla (2 pav.).

1 pav. Bendras į aplinkos orą išmetamų teršalų kiekis ir išmetamų į orą teršalų kiekis BVP vienetui 2000–2010 m. laikotarpiu

Šaltinis: *Aplinkos apsaugos agentūra. Leidiniai. Aplinkos būklė*. Prieiga internete:

<<http://gamta.lt/cms/index?rubricId=4054a4ea-4026-4e3e-b48f-e2d33616c0f7>>, žiūrėta 2013-01-07

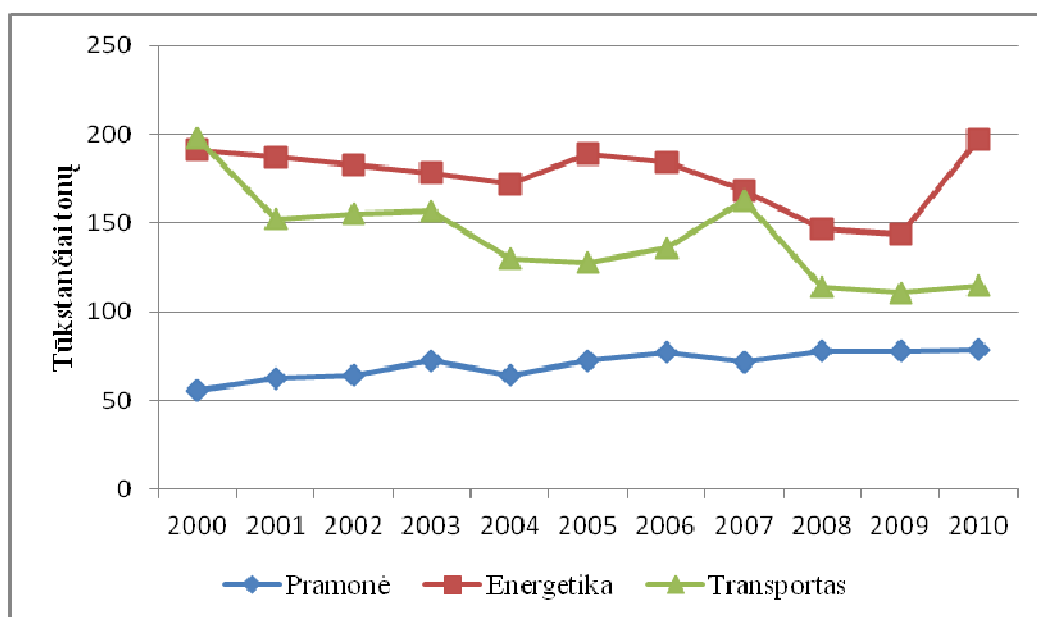

2 pav. Į aplinkos orą išmetamų pagrindinių teršalų kiekis 2000–2010 m. laikotarpiu

Šaltinis: *Aplinkos apsaugos agentūra. Leidiniai. Aplinkos būklė*. Prieiga internete:

<<http://gamta.lt/cms/index?rubricId=4054a4ea-4026-4e3e-b48f-e2d33616c0f7>>, žiūrėta 2013-01-07

Per pastarąjį dešimtmetį labiausiai augo pramonės sektoriaus nulemta teršalų emisija, kuri per šį laikotarpį padidėjo daugiau kaip 29 proc. (3 pav.).

3 pav. Teršiančių medžiagų emisija iš skirtingų Lietuvos ūkio sektorių

Šaltinis: *Aplinkos apsaugos agentūra. Leidiniai. Aplinkos būklė*. Prieiga internete:

<<http://gamta.lt/cms/index?rubricId=4054a4ea-4026-4e3e-b48f-e2d33616c0f7>>, žiūrėta 2013-01-08

Kadangi pramonės sukuriamas BVP per šį laikotarpį padidėjo beveik 60 proc., tai rodo, kad strateginis uždavinys – pasiekti, jog aplinkos teršimas augtų bent perpus lėčiau nei gamyba, nebuvo

įgyvendintas (Juknys R., 2012). Labiausiai pramonės sektoriuje per šį laikotarpį išaugo azoto oksidų ir lakiųjų organinių junginių emisija į orą

Nors ūkis sparčiai plėtojosi, energetikos sektoriaus lemiama teršiančių medžiagų emisija į orą per 2001–2009 m. laikotarpį sumažėjo beveik ketvirtadaliu. Labiausiai šią pozityvią tendenciją lėmė platesnis gamtinių dujų naudojimas. Tačiau 2010 m. (daugiausia dėl Ignalinos atominės elektrinės uždarymo) užfiksuota beveik 27 proc., palyginti su 2009 m. lygiu, padidėjusi teršalų emisija iš energetikos sektoriaus.

Teršalų emisija iš transporto sektoriaus per pastarąjį dešimtmetį kito labai netolygiai. Pirmoje dešimtmečio pusėje užfiksuotas gana didelis išmetamųjų teršalų sumažėjimas, tačiau prieškriziniu laikotarpiu matomas spartus išmetamųjų teršalų kiekio augimas. Krizės metu buvo stebimas gana didelis išmetamųjų teršalų kiekio iš transporto priemonių sumažėjimas, ir šis sektorius yra vienintelis, kur trumpalaikis strateginis uždavinys – kad iki 2010 m. išmetamųjų teršalų kiekis, palyginti su 2001–2005 m. lygiu, padidėtų ne daugiau kaip 5 proc. – buvo ne tik įgyvendintas, bet ir viršytas: teršalų kiekis sumažėjo 20,4 proc. Tuo tarpu pramonės sektoriuje išmetamųjų teršalų kiekis 2010 m. sudarė 14,7 proc., o energetikos sektoriuje – 7,7 proc. daugiau nei 2001–2005 m. vidurkis.

Didžiausia Lietuvos miestų oro kokybės problema yra pernelyg didelė smulkiųjų kietųjų dalelių (KD_{10}) koncentracija aplinkos ore. Kaip matyti iš 4 lentelėje pateiktų duomenų, paros ribinė smulkiųjų kietųjų dalelių koncentracijos vertė ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) buvo viršijama visuose miestuose, tačiau leistinas dienų skaičius, kai oro užterštumas smulkiosiomis kietosiomis dalelėmis gali viršyti ribinę vertę (35 dienos), dažniausiai ir labiausiai buvo viršijamas 2005–2006 m. laikotarpiu ir 2010 m.

4 lentelė. Kietųjų dalelių (KD_{10}) didžiausios paros koncentracijos ir dienų skaičius per metus, kai Lietuvos miestų ore buvo viršyta paros ribinė vertė (Aplinkos apsaugos agentūra. Oras. Oro kokybė. Metų oro kokybės rodikliai. Prieiga internete: <<http://oras.gamta.lt/cms/index?rubricId=c899e17e-3678-43b3-97a4-1b093b04aa98>>, žiūrėta 2013-12-16)

Miestas	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vilnius	196/46	131/65	122/45	154/30	98/22	141/41	128/34	110/31
Kaunas	123/56	196/68	148/46	134/22	121/32	143/41	227/32	170/30
Klaipėda	138/43	119/32	88/14	63/9	81/33	176/32	113/31	140/28
Šiauliai	127/27	94/39	140/18	81/11	84/31	178//51	201/33	191/35
Panevėžys	122/42	123/26	134/26	92/16	104/29	160/43	179/19	169/23
Kėdainiai	93/33	98/22	118/12	77/5	98/29	104/34	103/21	95/20
Jonava	85/23	107/19	84/14	92/8	115/26	114//34	96/22	97/16

Didžiųjų miestų savivaldybėms parengus ir pradėjus įgyvendinti oro kokybės gerinimo planus, oro užterštumas kietosiomis dalelėmis žymiai sumažėjo ir 2008–2009 m. nė viename mieste nebuvo viršytas leistinas padidėjusio užterštumo dienų skaičius. Tačiau nuo 2009 m. jau akivaizdžiai matoma kietųjų dalelių koncentracijos miestų ore didėjimo tendencija, ir 2010 m. daugelyje didžiųjų Lietuvos miestų vėl buvo viršytas dienų, kai gali būti viršyta ribinė vertė ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$), skaičius. Ypač čia išsiskiria Šiauliai ir

Panevėžys. Didelės įtakos oro užterštumui kietosiomis dalelėmis padidėti turėjo gana šaltos pastarųjų trijų metų žiemos, kai dėl intensyvaus kūrenimo, siekiant apšildyti patalpas, padidėjo tarša iš energetikos įmonių ir individualių namų šildymo įrenginių bei pradėjo vyrėti palankios teršalams kauptis meteorologinės sąlygos.

Padidėjusi teršalų koncentracija ore paprastai siejama su didesniu teršalų išmetimu arba nepalankiomis teršalų sklaidai meteorologinėmis sąlygomis. Kietosios dalelės gali būti tiesiogiai išmetamos į aplinkos orą (vadinamosios pirminės dalelės) arba susidaryti atmosferoje kaip antrinės dalelės vykstant cheminėms reakcijoms tarp tokių dujinių teršalų kaip sieros dioksidas, azoto oksidai, amoniakas ir kt. Pagrindiniai kietųjų dalelių šaltiniai yra kelių eismas, pramoninė veikla ir daugelis degimo procesų, ypač jei deginamas kietasis kuras. Transporto priemonės ne tik išmeta teršalus iš variklių, tačiau yra ir kietųjų dalelių, susidarančių nusidėvint stabdžiams, padangoms, kelių dangai, šaltinis. Dėl transporto išmetamų teršalų pastebimai išryškėja koncentracijos kaita per savaitę arba parą (darbo ir nedarbo dienomis, grūsčių metu), o sezoniniai svyravimai nėra tokie aiškūs. Tačiau šiltuoju metų laiku ir ypač pavasarį kietųjų dalelių ore padaugėja dėl vadinamosios „pakeltosios“ taršos, kuri taip pat siejama su transportu, nors tai nėra transporto išmetami teršalai, o nuo nešvarių gatvių ar šalikelių pravažiuojančių automobilių keliamos dulkės.

Panaši situacija yra su azoto dioksidu (NO₂). Didžiausia azoto dioksido koncentracija nustatoma tose vietose, kuriose stebimas transporto sukeltos taršos poveikis oro kokybei. Azoto dioksido koncentracijai padidėti taip pat turi įtakos dėl šalčių padidėjęs šio teršalo išmetimas iš energetikos įmonių ir individualių namų šildymo įrenginių bei palankios teršalams kauptis meteorologinės sąlygos. Analizuotu 2005–2012 m. laikotarpiu azoto dioksido vidutinė metinė ribinė vertė (40 µg/m³) nebuvo viršijama.

Kaip matyti iš 5 lentelėje pateiktų duomenų, 2009–2012 m. laikotarpiu didžiuosiuose Lietuvos miestuose benzpirenui nustatyta siektina vertė (1 ng/m³), kuri pradėta taikyti nuo 2012 m. gruodžio 31 d., buvo viršijama. Vertinant ilgesnio periodo duomenis, daugelyje vietų pastebima benzpireno koncentracijos aplinkos ore didėjimo tendencija.

5 lentelė. Benzpireno vidutinės metinės koncentracijos Lietuvos miestų ore (ng/m³) (Aplinkos apsaugos agentūra. Oras. Oro kokybė. Metų oro kokybės rodikliai. Prieiga internete: <<http://oras.gamta.lt/cms/index?rubricId=c899e17e-3678-43b3-97a4-1b093b04aa98>>, žiūrėta 2013-12-17)

Miestas	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vilnius	0,4	0,3	0,71	1,1	1,17	1,26
Kaunas	0,9	0,8	1,43	1,4	1,34	1,78
Klaipėda	0,5	0,5	0,96	0,9	0,75	1,16
Šiauliai	1	0,6	0,90	1,1	1,35	1,59
Aukštaitija	–	–	0,22	0,3	0,26	0,27

Benzpirenas yra šalutinis nepilno degimo procesų produktas, į aplinkos orą jis gali patekti tiek su transporto išmetamosiomis dujomis, tiek ir iš stacionarių kurą deginančių įrenginių. Kadangi didesnė koncentracija nustatyta šaltuoju metų laiku, tikėtina, kad didžiausią įtaką šio teršalo koncentracijai padidėti aplinkos ore turi kuro deginimas šiluminės energijos gamybai bei individualiems būstams šildyti, ypač jei tam naudojamos įvairios atliekos.

Vertinimo srities ateities tendencijos

Nors iki šiol Lietuvoje neviršijami pagal tarptautinius ir ES reikalavimus nustatyti nacionaliniai išmetamo teršalų kiekio limitai, prognozuojamas didėjantis šalies BVP sudaro prielaidas, kad į atmosferą išmetamų pagrindinių teršalų kiekis ateityje augs. Siekiant išlaikyti nuolat griežtėjančias, ES reikalavimus atitinkančias aplinkos oro kokybės normas ir Lietuvos įsipareigojimus pagal JT TTOTP konvencijos Geteborgo protokolą neviršyti Lietuvai nustatytų nacionalinių emisijos limitų, taip pat nedaryti žalos aplinkai bei žmonių sveikatai, būtina mažinti aplinkos oro teršimą pramonės bei energetikos objektų ir transporto priemonių išmetamais teršalais.

Dar nemažai Lietuvos pramonės įmonių technologiškai atsilikusios, energijos, žaliavų ir vandens produkcijos vienetui pagaminti sunaudojama vis dar daug, palyginti su ES vidurkiu. Taigi šių įmonių daroma žala aplinkai nemenka, o konkurencingumas dėl didelės gaminių savikainos silpnas. Kol kas aplinkos apsaugai Lietuvos įmonės skiria per mažai dėmesio, lėtai diegiamos šiuolaikiškos, aplinkai mažesnę neigiamą poveikį darančios technologijos, švaresnės gamybos metodai. Per lėtai diegiant šiuolaikiškas aplinkosaugos priemones didės įmonių neigiamas poveikis aplinkai.

Centralizuotos šilumos tiekimo sistemos susidėvėjusios, dideli energijos transformavimo ir paskirstymo nuostoliai. Dėl to reikia gaminti daugiau šilumos energijos, o tai didina aplinkos oro taršą. Jeigu centralizuoto šilumos tiekimo sistemų modernizavimas ir renovavimas užsitęstų, vis daugiau vartotojų galėtų nuo jų atsijungti, tai sukeltų dar didesnių aplinkosaugos problemų. Biomasės vartojimo šilumos gamybai plėtra, gamtinių dujų pakeitimas atsinaujinančiais gamtos ištekliais siekiant energetinės nepriklausomybės, ypač kai biomase keičiamos mažiau taršios gamtinės dujos, neinvestuojant į aplinkos oro taršos mažinimo priemones (naujas, tobulesnes, netaršiančias technologijas), ateityje turės neigiamą poveikį aplinkos oro taršai (nacionaliniu mastu) ir kokybei (vietiniu lygmeniu), didėjant kietųjų dalelių ir benzpireno koncentracijai ore.

Šalyje plėtojamas automobilių kelių tinklas, didžiuosiuose miestuose tiesiami aplinkkeliai, gerinamos kelių dangos, rekonstruojamos sankryžos, plečiami dviračių takai leidžia sumažinti miestų oro taršą bei triukšmą. Tačiau Lietuvoje vis dar labai daug senų automobilių, kurie išmeta į orą gana daug teršalų. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, šalies automobilių parko amžiaus vidurkis 2011 m. siekė 15 metų. Sparčiausiai plėtojamas taršiausias transportas (kelių transportas), o aplinkai palankesniau transportui (geležinkeliui, vidaus vandens transportui) modernizuoti reikia didelių investicijų ir nemažai laiko. Prasti geležinkelių techniniai parametrai neužtikrina reikiamo pralaidumo. Taigi kylant ekonomikai, intensyviai plėtojant kelių transporto sektorių, mažai kontroliuojant ir reguliuojant oro taršą, ji gali pradėti sparčiai didėti. Todėl, kaip tai pažymėta Nacionalinėje darnaus

vystymosi strategijoje (2011), efektyviai naudojant ES struktūrinius fondus galima modernizuoti ir plėsti geležinkelių tinklą, ypač kroviniams gabenti, modernizuoti Klaipėdos jūrų uostą, plėtoti šiuolaikiškas daugiaryšes transporto sistemas, plėsti aukščiausius aplinkosaugos reikalavimus atitinkantį kelių transporto parką, tokiu būdu sumažinant oro taršą.

Aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslai

Atsižvelgus į esamą būklę ir aptartas ateities tendencijas bei į tikslus ir uždavinius, keliamus strateginiuose aplinkos apsaugos dokumentuose, oro taršos mažinimo komponentui yra nustatyti tokie aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai:

- Pasiiekti, kad oro tarša neviršytų leistinų normatyvų.
- Plėtoti aplinką mažiau teršiantį ir mažesnę poveikį žmonių sveikatai turintį transportą, ypač geležinkelių ir jūrų transportą, multimodales (daugiaryšes) ir intermodalines (įvairiaryšes) transporto sistemas.
- Tobulinti kelių infrastruktūrą, taip gerinant eismo sąlygas ir mažinant neigiamą transporto poveikį aplinkai.
- Siekti, kad būtų diegiamos šiuolaikiškos, aplinkai mažesnę neigiamą poveikį darančios pramonės technologijos, švaresnės gamybos ir taršos prevencijos metodai, leidžiantys mažinti oro taršą.

Rekomendacijos Veiksmų programai rengti

Remiantis Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu atlikto vertinimo, kaip įgyvendinami aplinkosaugos reikalavimai, rezultatai („Ernst & Young Baltic“, 2011), galima teigti, kad atskiros 2007–2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos ir Ekonomikos augimo veiksmų programos priemonių veiklos tiesiogiai ir netiesiogiai padeda gerinti aplinkos oro kokybę.

2007–2013 m. laikotarpiu oro kokybei gerėti įtakos turėjo šių Sanglaudos skatinimo veiksmų programos prioritetų priemonės:

- Prioritetas VP3-3, „Aplinka ir darnus vystymasis“.

Prioriteto priemonės:

- VP3-3.3-SM-01-V „Kompleksinė ekologiško viešojo transporto plėtra“. Bendra projektų vertė – 75 366 530 Lt, skirta ES lėšų – 44 350 478 Lt (šaltinis: <www.esparama.lt>, žiūrėta 2013-01-14).
- VP3-3.4-ŪM-01-K „Energijos gamybos efektyvumo didinimas“. Bendra projektų vertė – 55 815 765 Lt, skirta ES lėšų – 27 200 300 Lt (šaltinis: <www.esparama.lt>, žiūrėta 2013-01-14).
- VP3-3.4-ŪM-02-K „Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas energijos gamybai“. Bendra projektų vertė – 195 767 788 Lt, skirta ES lėšų – 80 908 898 Lt (šaltinis: <www.esparama.lt>, žiūrėta 2013-01-14).

- VP3-1.1-VRM-03-R „Daugiabučių namų atnaujinimas pirmiausia didinant jų energijos vartojimo efektyvumą“. Bendra projektų vertė – 169 862 342 Lt, skirta ES lėšų – 152 946 203 Lt (šaltinis: <www.esparama.lt>, žiūrėta 2013-01-14).

Ekonomikos augimo veiksmų programos prioritetų priemonės.

- Prioritetas VP2.4 „Esminė ekonominė infrastruktūra“.

Prioriteto priemonė

VP2-4.3-SM-01-V „Kelių ir geležinkelio tinklo tobulinimas gerinant saugų eismą ir mažinant neigiamą poveikį aplinkai“. Bendra projektų vertė – 152 470 977 Lt, skirta ES lėšų – 120 291 452 Lt (šaltinis: <www.esparama.lt>, žiūrėta 2013-01-14).

Priemonės „Kompleksinė ekologiško viešojo transporto plėtra“ tikslas – kompleksiškai modernizuoti viešojo transporto paslaugų sistemą, siekiant sumažinti oro taršą, užtikrinti efektyvesnį miesto gyventojų susisiekimą, skatinti darbo jėgos judumą, mažinti transporto spūstis, gerinti eismo saugą, užtikrinti aukštą teikiamų viešųjų transporto paslaugų kokybę. Iki šiol pagal šią priemonę yra pasirašytos 6 sutartys su Šiaulių, Klaipėdos, Vilniaus, Panevėžio, Kauno miestų savivaldybėmis. Pagal šią priemonę finansuojami projektai tiesiogiai padės mažinant oro taršą. Pvz., Vilniaus miesto savivaldybei įsigijus 18 gamtinėmis dujomis varomų autobusų, išmetamų oro teršalų kiekis bus sumažintas maždaug 42,5 t per metus. Įsigijus ekologiškas viešojo transporto priemones, sumažės net tik išmetamų teršalų, bet ir transporto priemonių skleidžiamas triukšmas.

Kadangi Lietuvos miestų viešojo transporto parkai yra morališkai ir fiziškai pasenę ir 2007–2013 m. programavimo laikotarpio lėšomis bus atnaujinta tik nedidelė jų dalis, tad įsigyti ekologišką viešąjį transportą Veiksmų programoje išlieka tokia pat svarbi priemonė, kaip ir ankstesniu programavimo laikotarpiu. Be to, įgyvendinus šią priemonę, bus galima lengviau pasiekti ilgalaikėje (iki 2025 m.) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategijoje (2005) numatytus tikslus ir uždavinius.

Priemonės „Energijos gamybos efektyvumo didinimas“ tikslas – diegti pažangias ir efektyvias energijos gamybos technologijas, padidinti energijos gamybos veiksmingumą. Didžiausias šiuo metu šios priemonės lėšomis finansuojamų projektų indėlis mažinant oro taršą pasireiškia tuo, jog sutaupomas kuras, todėl atitinkamai mažiau teršalų išmetama į orą. Pvz., Širvintų miesto katilinėje įdiegus kogeneraciją, yra efektyviau panaudojamas kuras gaminant ne tik šilumą, bet ir elektros energiją, tai leidžia sunaudoti mažiau kuro pagaminant tą patį kiekį energijos. Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje yra numatyta gamtines dujas keisti atsinaujinančiais energijos ištekliais. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad oro taršos požiūriu švaresnes gamtines dujas katilinėse pakeitus biokuru, prieš tai neįgyvendinus aplinkos apsaugos priemonių, padidės aplinkos oro tarša kietosiomis dalelėmis, benzpirenu bei kt. teršalais. Todėl 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu turėtų būti teikiamas finansavimas modernioms, aplinkos požiūriu mažiau taršioms, biokurą deginančioms energijos gamybos technologijoms arba aplinkosaugos priemonėms, skirtoms oro taršai mažinti esamose įmonėse.

Kalbant apie oro taršą, vėjo ar hidroenergijos plėtra energijos gamybai yra priimtina. Tiesioginių neigiamų pasekmių aplinkos oro kokybei tai neturės.

Daugelis elektrinių, elektros tinklų, transformatorių pastočių ir vamzdynų fiziškai ir morališkai susidėvėję. Šilumos tiekimo tinklai daug kur pasenę, pažeisti korozijos, tačiau atnaujinami per lėtai, todėl centralizuoto šilumos tiekimo sistemose yra didelė avarių tikimybė, o kartu ir patiriami dideli šilumos nuostoliai. Modernizavus esamas centralizuoto šilumos tiekimo sistemas, išplėtus šilumos ir elektros gamybą kogeneracinėse elektrinėse, galima daug efektyviau naudoti pirminės energijos išteklius, sumažinti aplinkos taršą. Taigi Veiksmų programoje šio sektoriaus finansavimas išlieka aktualus, tik, kaip jau buvo minėta anksčiau, turi būti užtikrinta, kad bus įgyvendintos oro apsaugos priemonės tais atvejais, kai numatoma deginti biokurą.

Priemonė „Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas energijos gamybai“ prisideda prie Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų didinti atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimą energijos gamyboje. Iš iki šiol 15 projektų, kuriems buvo skirtas finansavimas, daugiausia yra orientuoti į naujų biokuro katilinių ar jėgainių statybą arba skirti naujiems biokuro katilams integruoti į esamas katilines, atsižvelgiant į nuolat augančią gamtinių dujų kainą. Šie projektai daugiausia yra naudingi tuo, jog juos įgyvendinant mažinamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas į aplinką. Teigiama šių projektų įtaka mažinant aplinkos oro taršą pasireiškš tais atvejais, kur energijos gamybai aplinkos oro požiūriu taršus kuras – mazutas – bus pakeičiamas biokuru (trys iš šiuo metu vykdomų projektų). Tai leis sumažinti sieros dioksido išmetimą.

Plačiau naudojami vietiniai atsinaujinančiosios energijos ištekliai (energetiniai želdiniai, šiaudai, durpės, biodujos, komunalinės, miško kirtimo ir kitos degios atliekos) mažina ne tik iškastinio organinio kuro naudojimą bei priklausomybę nuo kuro importo, bet ir leidžia mažinti oro taršą. Todėl ši priemonė išlieka aktuali ir būsimoju programavimo laikotarpiu.

Priemonės „Daugiabučių namų atnaujinimas pirmiausia didinant jų energijos vartojimo efektyvumą“ tikslas – atnaujinti daugiabučius namus, pirmiausia didinant jų energijos vartojimo efektyvumą lemiančias savybes. Ši priemonė padeda įgyvendinti Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programą (2004). Įgyvendinant priemonės finansuojamus projektus apšiltinamos pastatų sienos, stogai, remontuojamos arba rekonstruojamos šildymo, vandens tiekimo bei nuotekų šalinimo, elektros tiekimo sistemos, keičiami langai, lauko durys, stiklinami balkonai. Šios priemonės netiesiogiai padeda mažinti aplinkos oro taršą, nes taip sumažinamas energijos poreikis.

Lietuvoje apie 96 proc. daugiabučių namų yra pastatyti iki 1993 m. Dauguma jų yra ekonomiškai neefektyvūs. Iki šiol yra labai mažas procentas atnaujintų namų. Jeigu daugiabučiai būtų atnaujinami vien tik valstybės ir gyventojų lėšomis, tai iš biudžeto pareikalautų daugiau kaip 43 mlrd. Lt ir dėl ribotų finansinių galimybių atnaujinimas užtruktų pernelyg ilgai (šaltinis: <www.atnaujinkbusta.lt>, žiūrėta 2013-01-15). Taigi ši priemonė svarbi ir naujam programavimo laikotarpiui.

Priemonės „Kelių ir geležinkelio tinklo tobulinimas gerinant saugų eismą ir mažinant neigiamą poveikį aplinkai“ tikslas – įrengti saugaus eismo priemones, keliuose užtikrinančias saugias eismo

sąlygas, atitinkančias eismo intensyvumo lygį ir tarptautinius standartus, mažinti neigiamą transporto poveikį aplinkai. Yra pasirašytos ir įgyvendinamos trys sutartys su Lietuvos automobilių kelių direkcija ir viena sutartis su akcine bendrove „Lietuvos geležinkeliai“. Neįmanoma įvertinti įgyvendinamų priemonių tiesioginio poveikio aplinkos orui – tai yra kiek sumažės teršalų išmetimas ją įgyvendinus. Tačiau patobulintos kelių dangos, įgyvendintos eismo saugumo ir aplinkosaugos priemonės, išplėtoti dviračių ir pėsčiųjų takai neabejotinai turi teigiamos įtakos oro taršai mažėti.

Veiksmų programoje tokios priemonės, kurios padėtų reguliuoti automobilių eismą, tobulinti susisiekimo sistemą, nutiesti apvažiavimo kelius, įrengti dviračių takus, išlieka tokios pat svarbios kaip ir ankstesniu programavimo laikotarpiu. Platesnis modernesnio geležinkelių transporto naudojimas, ypač kroviniams gabenti, leistų gerokai sumažinti kelių transporto į atmosferą išmetamųjų teršalų kiekį ir jų neigiamą poveikį aplinkai. Remiantis Nacionaline darnaus vystymosi strategija, rekonstravus Klaipėdos jūrų uostą, parengus ir įgyvendinus kitus projektus, dalį ES struktūrinių fondų lėšų būtų galima naudoti šiuolaikiškoms daugiarašėms transporto sistemoms plėtoti ir oro taršai smarkiai sumažinti. Taigi plėsti geležinkelių ir jūrų transporto bei įvairiarūšių transporto sistemas taip pat yra labai svarbus uždavinys naujuoju programavimo laikotarpiu. Ateinančiu laikotarpiu taip pat turėtų būti numatyta lėšų įsigyti aukščiausius europinius standartus atitinkančias transporto priemones, išmetančias mažiau teršalų į aplinką.

Edukacinės aplinkosaugos priemonės tiesiogiai neveikia aplinkos oro kokybės, tačiau jos turi įtakos, sprendžiant minėtas problemas.

Šiuo metu Europos Komisijoje internetiniame tinklalapyje yra patalpintas 2013 m. gruodžio 18 d. naujos Švaraus oro Europoje programos projektas (šaltinis: <http://ec.europa.eu/environment/air/clean_air_policy.htm>, žiūrėta 2013-12-23). Projekte nurodoma, kad oro kokybė Europoje per pastaruosius dešimtmečius žymiai pagerėjo, tačiau didelė dalis ES gyventojų vis dar yra veikiami oro taršos, viršijančios Pasaulinės sveikatos organizacijos rekomenduojamus lygius. Esminės oro kokybės standartų neatitikimo priežastys gali būti pašalintos veiksmingai įgyvendinant esamus ES teisės aktų reikalavimus, ypač tuos kurie keliami dyzeliniu kuru varomų lengvųjų transporto priemonių teršalų emisijoms, bei kitas pagalbines priemones nacionaliniu lygiu. Be to, reikės atsižvelgti į griežtesnius 2012 m. pakeisto Geteborgo protokolo reikalavimus sieros dioksido, azoto oksidų, lakiųjų organinių junginių, amoniako, bei kietųjų dalelių (KD_{2,5}) emisijų limitams. Transporto priemonių emisijos ES reguliuojamos įgyvendinant Europos ir degalų kokybės standartus, tačiau paaiškėjo, kad „Euro 5“ tipo dyzeliniu kuru varomų automobilių realios azoto oksidų emisijos neatitiko projektuotų ir tai turėjo reikšmingos neigiamos įtakos azoto dioksido, ozono ir kietųjų dalelių koncentracijoms Europoje. Šią problemą tikimasi išspręsti kuriant „Euro 6“ tipo lengvuosius automobilius. Naujosios Švaraus oro Europoje programos projektas taip pat yra lydimas kitų dviejų direktyvų projektų: pakeistos Direktyvos dėl tam tikrų atmosferos teršalų išmetimo nacionalinių ribų (kurioje atsižvelgiama į pakeisto Geteborgo protokolo reikalavimus) ir direktyvos, skirtos pirmą kartą kontroliuoti emisijas iš vidutinio dydžio (1-50 MW) kuro deginimo įrenginių, reikšmingai prisidėsiančios

prie būtinų tikslų sumažinti teršalų emisijas. Kol kas yra svarstomi tik naujos ES oro politikos ir jos įgyvendinimo priemonių projektai, tačiau juos numatoma patvirtinti per penkerius metus, tad į jas reikėtų atsižvelgti įgyvendinant Veiksmų programos priemones, skirtas aplinkos oro apsaugos priemonėms finansuoti. Pirmenybė turėtų būti teikiama siekiant įsigyti aukščiausius Europos standartus atitinkančias transporto priemones, diegti modernias, aplinkai mažesnę poveikį darančias technologijas (ypač biomasės deginimo) ar kitas taršos prevencines priemones didžiuosiuose miestuose, kur susiduriama su ribines vertes viršijančia aplinkos orą teršiančių medžiagų koncentracija.

Literatūros sąrašas

Aplinkos apsaugos agentūros metinės oro kokybės tyrimų apžvalgos. Prieiga internete: <<http://oras.gamta.lt/cms/index?rubricId=d20b1c7f-77df-4f26-8c9d-2f198e02aa02>>.

Aplinkos apsaugos agentūros metiniai leidiniai „Aplinkos būklė“. Prieiga internete: <<http://gamta.lt/cms/index?rubricId=4054a4ea-4026-4e3e-b48f-e2d33616c0f7>>.

Aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimo vertinimas. 2011. „Ernst & Young Baltic“. Vertinimas finansuotas pagal 2007–2013 m. Techninės paramos veiksmų programą (projektas „ES struktūrinės paramos vertinimas Lietuvoje 2010 m.“).

Europos Komisijos Aplinkos generalinio direktorato internetinis portalas: <http://ec.europa.eu/environment/air/clean_air_policy.htm>.

Lietuvos Respublikos finansų ministerijos administruojamas Europos Sąjungos struktūrinės paramos internetinis portalas: <www.esparama.lt>.

Nacionalinių išmetamų į aplinkos orą teršalų kiekių inventoriaus ataskaitos. Prieiga internete: <<http://oras.gamta.lt/cms/index?rubricId=aaa6bf9f-634d-49e5-9189-47e5f4def4d7>>.

Nacionalinė darnaus vystymosi strategija (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160). Žin., 2003, Nr. 89-4029; 2011, Nr. 41-1949.

Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita. 2012. Vytauto Didžiojo universitetas (prof. R. Juknys).

Būsto ir urbanistinės plėtros agentūros administruojamas internetinis portalas: <www.atnaujinkbusta.lt>.

4.3. Išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas

Specifinė vertinimo sritis. Praeities tendencijos ir esama būklė

Atliekų susidarymas

Aplinkos apsaugos agentūros pateikiamais atliekų apskaitos duomenimis, 2010 m. Lietuvoje susidarė apie 3,99 mln. t gamybos ir apie 1,25 mln. t komunalinių atliekų. Nuo 2000 iki 2008 m. susidarančių atliekų kiekis nuosekliai didėjo, 2000–2001 m. netgi gerokai sparčiau negu BVP. Dėl

ekonominės krizės atliekų susidarė ženkliai mažiau, tačiau nuo 2009 m., ūkiui atsigaunant, atliekų kiekis vėl ėmė didėti.

Nuo 2002 m. iki 2007 m. ir pokriziniu laikotarpiu (2009–2011 m.) atliekų kiekio kitimas maždaug atitiko BVP kaitą. Krizės metu (2008–2009 m.) atliekų kiekis sumažėjo netgi daugiau negu BVP.

Komunalinės atliekos

Susidarančių komunalinių atliekų kiekis pastaraisiais metais kito labai nežymiai. 2009–2010 m. jų kiekis netgi sumažėjo.

Panaudotų ir perdirbtų komunalinių atliekų apimtis nuo 2004 m. palaipsniui didėjo (darant prielaidą, kad eksportuotos atliekos buvo perdirbtos), tačiau didžioji komunalinių atliekų dalis (apie 86 proc.) vis dar yra šalinama sąvartynuose.

Duomenys apie atliekų naudojimą ir perdirbimą labai svyruoja, tačiau bendra tendencija rodo, kad panaudojamų ir perdirbamų atliekų kiekis didėja greičiau negu BVP. Vis dėlto reikia pažymėti, kad augančios atliekų perdirbimo apimtys yra akivaizdžiai nepakankamos ir tai turi būti kiek įmanoma skatinama.

Iki 2008 m., t. y. iki ekonominės krizės, komunalinių atliekų susidarymo ir BVP santykis ženkliai mažėjo, tačiau krizės metu ir pokriziniu laikotarpiu pradėjo didėti.

Gamybos atliekos

Lietuvoje per metus susidaro apie 4 mln. t gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų. Didžioji šių atliekų dalis (apie 50–60 proc.) yra šalinamos sąvartynuose. Panaudotų ir perdirbtų atliekų kiekis (laikant, kad eksportuotos atliekos buvo panaudotos arba perdirbtos) pastebimai didėjo iki 2008 m., tačiau ekonominės krizės metu perdirbimo apimtys stipriai sumažėjo, nors 2010 m. duomenys rodo, kad po krizės atliekų vėl buvo perdirbama daugiau.

Gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų kiekis nuo 2001 m., pradėjus sparčiau plėtotis ūkiui, augo itin sparčiai, ir 2003 m. susidaręs jų kiekis beveik du kartus viršijo 2000 m. susidariusių gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų kiekį. Darnaus vystymosi požiūriu itin neigiamai reikėtų vertinti tą faktą, kad tuo 2000–2003 m. laikotarpiu atliekų susidarymo mastai augo greičiau nei gamyba ir atliekų kiekis BVP vienetai per 3 metus išaugo net 1,7 karto. Tačiau vėlesniu ikikriziniu laikotarpiu, nors ūkis augo itin sparčiai, bendras gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų kiekis augo palyginti nežymiai ir nuo 2003 m. iki 2007 m. išaugo tik 8,5 proc. Kadangi BVP per šį laikotarpį padidėjo net 39,9 proc., gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų milijonui litų sukurto BVP sumažėjo nuo 68,4 t iki 39,6 t, ir šiuo laikotarpiu sėkmingai įgyvendintas strateginis uždavinys – pasiekta, kad gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų kiekis augtų bent du kartus lėčiau nei gamyba (BVP). Be to, tai rodo, kad šiuo laikotarpiu sėkmingai įgyvendintas ir ES svarbiausias atliekų tvarkymo prioritetą – stabdomas atliekų susidarymas (vykdoma atliekų prevencija) (*Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita*, 2011).

Pavojingosios atliekos

Lietuvoje per metus susidaro truputį daugiau kaip 100 tūkst. t pavojingųjų atliekų (*Aplinkos būklė 2011. Tik faktai*, 2012). Metiniai pavojingųjų atliekų susidarymo svyravimai palyginti nedideli, todėl kalbėti apie kitimo tendencijas labai sunku. Galima sakyti, kad susidaręs pavojingųjų atliekų kiekis pastaraisiais metais praktiškai nekinta.

Nuo 2004 m. iki 2010 m. pavojingųjų atliekų kiekis, susidaręs BVP vienetui, truputį sumažėjo, tačiau bendros kitimo tendencijos įžiūrėti praktiškai neįmanoma. Pokyčius greičiau lemia surinktų duomenų paklaidos, o ne pavojingųjų atliekų susidarymo tendencijos.

Didžioji pavojingųjų atliekų dalis, įskaitant ir eksportuojamas atliekas, yra panaudojama arba perdirbama. Tik palyginti nedidelis pavojingųjų atliekų kiekis yra sudeginamas. 2010 m. Aukšttrakuose prie Šiaulių buvo pastatyta pavojingųjų atliekų deginimo įmonė, tačiau iki šiol dėl užsitęsusių ginčų tarp UAB „Toksikos“, kuriai priklauso deginimo įmonė, ir rangovo deginimo įrenginys nepradeda dirbti visu pajėgumu.

Antrinių žaliavų naudojimas

Absoliučiai didžiausią dalį (69–89 proc.) surinktų antrinių žaliavų sudaro metalai (*Aplinkos būklė 2011. Tik faktai*, 2012), ypač juodieji metalai.

Antrinių žaliavų, ypač popieriaus ir kartono, perdirbimo apimtys nuo 2000 m. pastebimai didėja (4 pav.). 2008 m. krizė antrinių žaliavų panaudojimo mastą kiek pristabdė, tačiau tikėtina, kad atsigaivus ūkinei veiklai naudojimo ir perdirbimo apimtys vėl didės.

Atliekų prevencija

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje pramonės vystymuisi iškelti ilgalaikiai uždaviniai yra:

- padidinti gamybos ir gaminių ekonominį ir aplinkosauginį veiksmingumą, pasiekti, kad BVP vienetui pagaminti energijos ir vandens reikėtų mažiau, pagal šiuos rodiklius pasiekti 2003 m. ES valstybių vidurkį; padidinti aukštosiomis technologijomis pagrįstą gamybą, pasiekti, kad pagal šį rodiklį Lietuva artėtų prie ES valstybių vidurkio (20–25 proc.);
- užtikrinti, kad cheminės medžiagos būtų gaminamos, tvarkomos ir naudojamos taip, jog nekeltų didelio pavojaus žmonių sveikatai ir atitiktų ES cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH) reglamentą bei jo įgyvendinimo priemonių planą.

Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaitoje (2012) nurodoma, kad beveik nėra teigiamų pokyčių įgyvendinant svarbų ilgalaikį strateginį uždavinį – padidinti aukštosiomis technologijomis pagrįstą gamybą ir pasiekti, kad pagal šį rodiklį Lietuva priartėtų prie ES valstybių vidurkio. Itin Lietuvai nepalankus tas faktas, kad, vertinant apdirbamosios pramonės pridėtinę vertę, nuo 2005 m. iki 2007 m. aukštųjų technologijų sektoriaus sukurtos pridėtinės vertės dalis nuosekliai mažėjo.

Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant Veiksmų programos)

Bendra atliekų susidarymo apimtis nuo 2000 m. kito maždaug proporcingai BVP pokyčiams, todėl tikėtina, kad ši tendencija turėtų išsilaikyti ir toliau, jei nebus imtasi papildomų priemonių bendram atliekų kiekiui mažinti.

Tvarkant komunalines atliekas ir toliau silpniausia grandis lieka atliekų rūšiavimas. Siekiant pagerinti atliekų rūšiavimą ir padidinti jų panaudojimą, numatyta dalyje regioninių nepavojingųjų atliekų sąvartynų įrengti automatizuotas atliekų rūšiavimo linijas. Tokios linijos jau pradėtos eksploatuoti Vilniaus, Utenos ir Panevėžio regionuose. Planuojama, kad šiose linijose bus išrūšiuota ir perduota naudoti 20–25 proc. perdirbti tinkamų atliekų, atitinkamai sumažinant jų srautą į sąvartynus (*Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita*, 2012).

Tikėtina, kad gamybos atliekų susidarymas BVP vienetui ateityje vis dėlto mažės, tačiau ne taip sparčiai, kaip numatyta Darnaus vystymosi strategijoje. Atliekoms susidaryti ženklios įtakos gali turėti ne tik Lietuvos ekonominė pažanga, bet ir ES bei pasaulio ekonomikos stabilumas ir raida.

Pavojingųjų atliekų deginimo įmonė buvo pastatyta dar 2010 m., tačiau ji iki šiol taip ir nepradėjo veikti. Pradėjus veikti šiai įmonei, turėtų padidėti bendras sutvarkytų pavojingųjų atliekų kiekis ir sumažėti eksportuojamų atliekų.

Aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslai

Atsižvelgus į esamą būklę, aptartas ateities tendencijas bei tikslus ir uždavinius, keliamus strateginiuose aplinkos apsaugos dokumentuose, išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo vertinimo komponentui yra nustatyti tokie aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai:

- Siekti, kad atsakomybė ir išlaidos dėl skurdinamos bei teršiamos aplinkos atkūrimo tektų ne visiems šalies piliečiams, o tiems, kurie gauna iš to naudos arba yra gamtos išteklių ir produkcijos vartotojai.
- Siekti, kad būtų naudojamos aplinkosaugos požiūriu pažangiausios, efektyviausios ir kartu praktiškai įgyvendinamos technologijos, užtikrinančios didesnę gamybos veiksmingumą gamtos išteklių naudojimo, atliekų tvarkymo, perdirbimo ir kitokio naudojimo srityse.
- Siekti, kad aplinkai ir žmonių sveikatai pavojingos medžiagos būtų keičiamos nepavojingomis, išsenkantieji išteklių – atsinaujinančiais, susidariusios atliekos grąžinamos pakartotinai naudoti, perdirbti ar kitaip panaudoti.
- Pasiiekti, kad atliekų daugėtų kur kas lėčiau, negu auga gamyba, o atliekų, tenkančių pagamintam BVP vienetui, kiekis neviršytų ES valstybių narių atitinkamų gamybos šakų atliekų kiekio vidurkio.

Rekomendacijos Veiksmų programai rengti

Viena iš svarbiausių ateities užduočių atliekų tvarkymo srityje – įgyvendinti pirmąjį ir svarbiausiąjį atliekų tvarkymo prioritetą – skatinti vengti atliekų. Naujojoje veiksmų programoje ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas Darnaus vystymosi strategijoje numatytam ilgalaikiam strateginiam uždaviniui įvykdyti – padidinti aukštosiomis technologijomis pagrįstą gamybą ir pasiekti, kad pagal šį rodiklį Lietuva priartėtų prie ES valstybių vidurkio.

Literatūros sąrašas

Aplinkos būklė 2011. Tik faktai. 2012. Aplinkos apsaugos agentūra. Vilnius. Prieiga internete:

<http://gamta.lt/files/AAA_leidiny_Aplinkos_bukle_2011.pdf>, žiūrėta 2013-01-16.

Aplinkos apsaugos agentūra. Prieiga internete: <<http://atliekos.gamta.lt/cms/index?rubricId=01f545a1-4bed-4f2d-b05a-2b1bf5e7494b>>, žiūrėta 2013-01-16.

Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija. 2012. Projektas. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.

Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita. 2012. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Prieiga internete:

<<http://www.am.lt/VI/files/0.059407001337582140.pdf>>, žiūrėta 2013-01-16.

4.4. Biologinės įvairovės, kraštovaizdžio, „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsauga

Specifinės vertinimo sritys

Specifinės vertinimo sritys: rūšių buveinių ir populiacijų nykimas bei jų savybių prastėjimas, ypač dėl intensyviai taikomų žemės ir miškų ūkio technologijų; invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšių plitimas; biologinės įvairovės būklės stebėjimo ir vertinimo sistemos plėtra; vartotojiškas visuomenės požiūris į gamtą ir žemę dėl nepakankamo visuomenės informuotumo.

Darnaus vystymosi tikslai

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 (Žin., 2003, Nr. 89-4029; 2009, Nr. 121-5215) patvirtintoje Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje yra numatyti Lietuvos darnaus vystymosi strateginiai tikslai ir uždaviniai, kurie skirstomi į ilgalaikius (iki 2020 m.) ir trumpalaikius (iki 2012 m.). Kraštovaizdžio ir biologinės šalies įvairovės apsaugos srityje išskiriamas pagrindinis *ilgalaikis tikslas* – išsaugoti kraštovaizdžio ir biologinę šalies įvairovę, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, atkurti pažeistus gamtinius elementus, užtikrinti, kad būtų racionaliai naudojamas kraštovaizdis ir biologinė įvairovė. Tikslui įgyvendinti numatomi šie pagrindiniai ilgalaikiai uždaviniai:

- išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę bei savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą, mažinti neigiamą žemės ūkio veiklos poveikį kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei;

- plėtoti saugomų teritorijų tinklą ir gamtinį karkasą, derinti juos prie Europos ekologinių tinklų, padidinti Lietuvos saugomų teritorijų plotą iki 16–18 proc. šalies teritorijos;
- užtikrinti rekreacinių išteklių apsaugą ir racionalų naudojimą, padidinti saugomų teritorijų atvirumą visuomenei, skleisti informaciją apie saugomų teritorijų svarbą ir tikslus;
- iki 2020 m. 3 proc. padidinti Lietuvos miškingumą, plėsti kitos natūralios daugiametės augmenijos plotus, sumažinti teritorinį miškų išsidėstymo netolygumą, ypač daug dėmesio skirti miškingumui didinti mažiausiai miškinguose rajonuose;
- sustiprinti jūros kranto, marių kranto zonos kraštovaizdžio ir jūros ekosistemų biologinės įvairovės apsaugą, derinti apsaugą su racionalių jų naudojimu visuomenės reikmėms;
- saugoti ir gausinti želdynus ir kitas natūralias urbanizuoto kraštovaizdžio teritorijas;
- tobulinti biologinės įvairovės apsaugos metodus, plėtoti biologinės įvairovės, ūkinės veiklos poveikio ir saugomų teritorijų režimo veiksmingumo tyrimus.

Pagrindinis Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatytas *trumpalaikis tikslas* – sukurti šiuolaikišką, Lietuvos nacionalinius interesus ir ES reikalavimus atitinkančią kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės, kultūros paveldo apsaugos ir naudojimo sistemą. Tikslui įgyvendinti numatyti šie trumpalaikiai uždaviniai:

- tobulinti biologinės įvairovės išsaugojimo teisinę bazę ir strategines nuostatas;
- plėtoti Lietuvos saugomų teritorijų sistemą ir gamtinį karkasą, užtikrinti kertinių miško buveinių apsaugą, užbaigti steigti paukščių apsaugai svarbias teritorijas;
- plačiau naudoti saugomas teritorijas, pirmiausia nacionalinius ir regioninius parkus, pažintiniam-ekologiniam turizmui, taip pat miestų želdynus ekologiniam švietimui, gamtos ir kultūros vertybėms propaguoti;
- atkurti labiausiai pažeistus kraštovaizdžio elementus, saugoti ir gausinti estetines kraštovaizdžio vertybes, stiprinti tradicinio kaimo kraštovaizdžio apsaugą, sumažinti jo vizualią taršą.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje kraštovaizdžio ir biologinės šalies įvairovės apsaugos srityje numatyti tik du darnaus vystymosi rodikliai: „Saugomų teritorijų plotas iš viso Lietuvos teritorijos ploto, proc.“; „Pažeistos žemės, eksploatuojamų ir išeksploatuotų naudingųjų iškasenų karjerų, durpynų ir sąvartynų plotas, ha“. Tiesa, šiai sričiai iš dalies galima priskirti ir rodiklį „Miškų plotų iš viso Lietuvos teritorijos ploto, proc.“

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje pateiktoje Lietuvos vystymosi strateginėje analizėje nurodomos kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės stiprybės ir silpnybės taip pat siejamos su Lietuvos miškingumu ir Lietuvos saugomų teritorijų plotu. Tarp silpnybių minimas netolygus teritorinis miškų išsidėstymas, nepakankamai sklandus valstybinių parkų tvarkymo ir gamtotvarkos planų tvirtinimas, nepakankamas visuomenės suvokimas apie kraštovaizdį kaip žmonių gyvenamąją aplinką, skatinimo ir

kompensavimo sistemos kraštovaizdžio apsaugai ir jo įvairovei užtikrinti trūkumas. Tarp grėsmių įvardijamos statybinės (legalios ir nelegalios) intervencijos į saugomas teritorijas, išnaudotų karjerų, durpynų atkūrimo, apleistų senų ūkinių pastatų sutvarkymo darbų trūkumas, sulėtėjęs valstybinės miškų ūkio paskirties žemės perdavimas urėdijoms.

2009 m. rugsėjo 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1160 Nacionalinė darnaus vystymosi strategija buvo papildyta nauju Strategijos įgyvendinimo priemonių planu, kuriame kiekvienam minėtam tikslui ir uždaviniui numatomos atitinkamos įgyvendinimo priemonės:

- įgyvendinti agrarinėse teritorijose kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės vertybių apsaugos priemonės; remti gamtai palankias ūkininkavimo formas didelę gamtinę vertę turinčiose pievose, ganyklose ir šlapynėse;
- parengti pažeidžiamiausių Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ ir kitų Lietuvos saugomų teritorijų arba jų dalių gamtotvarkos planus ir siekti, kad jie būtų įgyvendinti;
- organizuoti, kad valstybiniuose parkuose būtų įrengti pažintinio turizmo (pėsčiųjų, dviračių, vandens, automobilių, žirginio ir kitokio) takai ir trasos, sukurti pažintinio turizmo takų sistemą, organizuoti ekologinio švietimo kampanijas; visuose valstybiniuose parkuose įsteigti lankytojų centrus; siekti, kad būtų įgyvendinami upių renatūralizavimo projektai;
- skatinti žemės ūkio naudmenų savininkus ir valdytojus aktyviau naudotis ES parama miškui želdinti; parengti miškų atkūrimo ir įveisimo ekologiniu-genetiniu pagrindu projektus, derinti miško želdinimą su savaiminiu atžėlimu; skatinti medelynų plėtrą siekiant užtikrinti miško sodmenų kokybę ir asortimentą;
- įgyvendinti ES nustatytus krantų apsaugos, integruoto kranto zonos vystymo reikalavimus; nuolat vykdyti Baltijos jūros ir Kuršių marių krantų apsaugos ir tvarkymo priemonės, parinkti tinkamiausią pajūrio žemėnaudos struktūrą; formuojant Europos ekologinį tinklą „Natura 2000“, atrinkti biologinės įvairovės apsaugai svarbiausias teritorijas Lietuvai priklausančioje jūros dalyje;
- parengti ir įgyvendinti urbanizuoto kraštovaizdžio ekologines ir rekreacines funkcijas atliekančių natūralių ir subnatūralių teritorijų gausinimo ir tvarkymo projektus;
- tirti kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę; papildyti atnaujinamas Bendrojo lavinimo mokyklos vidurinio ugdymo bendrąsias programas, numatant ugdyti kompetenciją apie gamtos ir kultūros vertybių apsaugą, tvarkymą ir racionalų naudojimą, tai rekomenduoti įtraukti į kuriamą studijų programų turinį, neformaliojo suaugusiųjų švietimo ugdymo modulius;
- atnaujinti Lietuvos biologinės įvairovės išsaugojimo strategiją ir veiksmų planą, siekiant biologinės įvairovės apsaugą integruoti į atskirus ūkio šakų sektorius; atnaujinti Nacionalinę aplinkos apsaugos strategiją, numatančią ilgalaikius aplinkos sektoriaus prioritetus;
- atrinkti kertines miško buveines, tinkamas įtraukti į Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijas, sudaryti su privačių miškų savininkais kertinių miško buveinių apsaugos sutartis; baigti

formuoti Europos ekologinį tinklą „Natura 2000“, kuo labiau jį integruoti į Lietuvos saugomas teritorijas;

- organizuoti ekologinio švietimo seminarus, pažintinius žygius saugomose teritorijose;
- parengti ir įgyvendinti aplinkosaugos reikalavimų neatitinkančių sąvartynų ir apleistų karjerų rekultivavimo projektus; sukurti rekomendacijas, kokių rūšių medžius parinkti miškui atkurti ir įveisti, atsižvelgiant į įvairius aplinkos veiksnius.

Biologinės įvairovės išsaugojimo ir saugomų teritorijų planavimo bei tvarkymo 2007–2013 m. programoje, skirtoje ES struktūrinės paramos strategijos prioritetams įgyvendinti 2007–2013 m. (Žin., 2007, Nr. 107-4391; 2011, Nr. 103-4844), išskiriamos atskiros prioritetų grupės biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio srityse.

Biologinės įvairovės išsaugojimo srityje veiklos prioritetai yra šie:

- organizuoti priemonės, kuriomis būtų prisidedama prie Tarptautinės gamtos išsaugojimo sąjungos (IUCN) ir ES šalių narių iniciatyvos sustabdyti biologinės įvairovės nykimą iki 2010 m.;
- atnaujinti Biologinės įvairovės išsaugojimo strategiją ir veiksmų planą;
- išsaugoti EB svarbos ir pagal nacionalinius teisės aktus saugomas rūšis bei natūralias buveines ir palaikyti gerą jų būklę, įskaitant Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijų ir nacionalinių saugomų teritorijų kiekybinę ir kokybinę plėtrą;
- sukurti efektyviai veikiančias saugomų rūšių ir natūralių buveinių registravimo sistemas.

Kraštovaizdžio srityje veiklos prioritetai yra šie:

- organizuoti priemonės, kurios užtikrintų kraštovaizdžio apsaugą, naudojimą, tvarkymą, planavimą darnios plėtros sąlygomis, krašto saviraiškos bruožus ir padėtų geriau koordinuoti veiksmus kraštovaizdžio apsaugos, naudojimo, tvarkymo ir planavimo srityse;
- skatinti pažinti šalies kraštovaizdį, didinti visuomenės supratingumą apie kraštovaizdžio vertę ir vaidmenį;
- apibrėžti siekiamos kraštovaizdžio kokybės tikslus ir parengti šalies kraštovaizdžio tvarkymo specialųjį planą;
- užtikrinti, kad būtų išsaugotas pajūrio juostos ir Kuršių marių kraštovaizdis, įgyvendintos apsaugos priemonės, subalansuotai naudojamos šios teritorijos; sudaryti sąlygas visuomenei naudotis rekreaciniais ištekliais.

Pažymėtina, kad siekiant įgyvendinti Europos kraštovaizdžio konvenciją, 2002 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašą (Žin., 2004, Nr. 174-6443), o 2005 m. – Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo priemonės (Žin., 2005, Nr. 103-3808). Šie teisės aktai parengti 2004–2020 m., atsižvelgiant į istorinę ir dabartinę

kraštovaizdžio raidą, tradicijas, Europos kraštovaizdžio konvencijos ir ES teisės normų reikalavimus, darnaus vystymosi principus ir vadovaujantis nacionaliniais teisės aktais, todėl atliekant SPAV būtina atsižvelgti ir į juose nurodytus kraštovaizdžio apsaugos tikslus.

Kadangi Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje pateikti tikslai yra pernelyg išsamūs SPAV atlikti, SPAV metu pasekmės nagrinėjamam aplinkos komponentui (biologinės įvairovės, kraštovaizdžio, „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsauga) vertinamos anksčiau išvardytuose teisės aktuose pateiktų ir apibendrintų pagrindinių aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslų atžvilgiu:

- *Pasiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki.*
- *Pasiekti, kad iki 2020 m. ne mažiau kaip 18 proc. Lietuvos sausumos teritorijos ir ne mažiau kaip 10 proc. Lietuvos jūrinės teritorijos būtų priskirta saugomoms teritorijoms ir (arba) Europos ekologiniam tinklui „Natura 2000“.*
- *Naikinti invazinius svetimžemius augalus ir gyvūnų rūšis, stabdyti jų plitimą.*
- *Užtikrinti Baltijos jūros pakrantės apsaugą, tinkamą atkūrimą ir tvarų naudojimą, suderinant Lietuvos Baltijos jūros krantonaudos ir krantosaugos interesus.*
- *Stiprinti gamtinio karkaso ir gamtinę pusiausvyrą reguliuojančių ekosistemų funkcijas.*
- *Plėtoti kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės, ekosistemų mokslinius tyrimus.*
- *Išskirti vietas, pasižyminčias vertingiausiais kraštovaizdžiais ir dideliu biologinės įvairovės vertybių susitelkimu; nustatyti ir tvarkyti teisinę apsaugą.*
- *Užtikrinti rekreacinių išteklių apsaugą ir racionalų jų naudojimą, padidinti saugomų teritorijų atvirumą visuomenei, skleisti informaciją apie saugomų teritorijų svarbą ir tikslus;*
- *Optimizuoti gamtinių, agrarinių ir urbanizuotų teritorijų santykį.*
- *Optimizuoti žemės naudojimo ir žemėvaldų teritorinę struktūrą; skatinti tradicinę kraštovarkos veiklą.*
- *Atkurti pažeistas kraštovaizdžio teritorijas.*
- *Sukurti teritorijų ir strateginio planavimo dokumentų sistemą užtikrinant kraštovaizdžio, gamtos ir kultūros paveldo vertybių apsaugą, naudojimą ir tvarkymą.*
- *Užtikrinti Lietuvos kraštovaizdžio formavimo socialines, ekonomines ir ekologines funkcijas.*
- *Užtikrinti kraštovaizdžio apsaugą, naudojimą, tvarkymą, planavimą ir krašto saviraiškos bruožus.*
- *Palaikyti ir didinti turimą šalies biologinę įvairovę, kraštovaizdžio teritorinę erdvinę struktūrą ir jo potencialą.*
- *Optimizuoti kultūrinio kraštovaizdžio kryptingą formavimą.*
- *Suderinti kraštovaizdžio architektūrinę erdvinę kompoziciją.*

Praeities tendencijos ir esama būklė

Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės būklę, įskaitant ir saugomas teritorijas, išsaugojimo veiksnių poreikį ir specifiką šiuo metu lemia baigiamas žemės ir miškų privačios nuosavybės atkūrimas ir su juo susiję procesai, kintantis (dažnai mažėjantis) žemės ūkio intensyvumas, didėjantis privačių miškų naudojimas, statybų, pramonės ir infrastruktūros plėtra, kuri tapo ypač sparti Lietuvai tapus ES nare ir naudojant jos finansinių priemonių teikiamą paramą.

Biologinės įvairovės būklė

Biologinės įvairovės išsaugojimo ir saugomų teritorijų planavimo bei tvarkymo 2007–2013 m. programoje, skirtoje ES struktūrinės paramos strategijos prioritetams įgyvendinti (Žin., 2007, Nr. 107-4391; 2011, Nr. 103-4844), nurodoma, kad natūralios ir pusiau natūralios ekosistemos (miškai, pelkės, pievos, vandenys ir smėlynai) užima daugiau kaip trečdalį Lietuvos teritorijos. Daugiausia augalų ir gyvūnų rūšių yra miškuose – Lietuva yra mišriųjų miškų gamtinėje zonoje. Pagal ES taikomą biogeografinį rajonavimą Lietuva yra borealinio (šiaurinio) biogeografinio regiono pietiniame pakraštyje. Tik nedidelė Lietuvos dalis patenka į kontinentinį biogeografinį regioną. Ši aplinkybė lemia didelę rūšių ir natūralių buveinių įvairovę, kuri susiformavo dėl abiejų minėtų biogeografinių regionų įtakos.

Šiuo metu Lietuvoje aptinkama apie 20 529 gyvūnų, 1796 augalų ir 6100 grybų rūšių. 2010 m. pradžioje į Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. spalio 13 d. įsakymu Nr. 504 (Žin., 2003, Nr. 100-4506; 2007, Nr. 36-1331) (toliau – Lietuvos raudonoji knyga), buvo įtrauktos 768 rūšys (1992 m. – 501 rūšis). Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. balandžio 1 d. įsakymu Nr. D1-263 (Žin., 2010, Nr. 39-1884) patvirtintas Lietuvos Respublikos griežtai saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašas, į kurį pateko 39 rūšys. Į Lietuvos augalų bendrijų raudonosios knygos sąrašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1998 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 237 (Žin., 1998, Nr. 108-2976), įtrauktos 53 augalų bendrijos, kurios šalyje dėl įvairių priežasčių yra ant išnykimo ribos, retos arba sparčiai nyksta. Įgyvendinant Tarybos 1992 m. gegužės 21 d. direktyvą 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (toliau – Buveinių direktyva), nustatyta, kad Lietuvoje aptinkamos 54 EB svarbos natūralios buveinės ir 49 EB svarbos augalų ir gyvūnų rūšys.

Sparčiausiai sausumos ekosistemose nyksta siauros ekologinės specializacijos rūšys ir natūralios buveinės. Jos yra jautrios žemės ir miškų ūkio technologijų kaitai (kai yra intensyvinama veikla arba nutraukiamas tradicinis ekstensyvus žemės naudojimas). Dėl teritorijų naudojimo pakeitimų didėja natūralių buveinių ir rūšių vietinių populiacijų fragmentacija, blogėja sąlygos rūšims migruoti, keistis genetinė informacija tarp izoliuotų vietinių populiacijų, todėl kyla grėsmė jų išlikimui. Nykstančias rūšis ir natūralias buveines vandenių ekosistemose labiausiai veikia vandenių tarša ir pakeistas hidrologinis režimas, neracionalus gamtos išteklių naudojimas, migracijos kelių suardymas.

Biologinės įvairovės išsaugojimas Lietuvoje turi galias tradicijas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu. Nacionaliniu lygiu biologinės įvairovės išsaugojimą tiesiogiai reglamentuoja Lietuvos Respublikos

laukinės augalijos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 60-1944) ir Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas (Žin., 1997, Nr. 108-2726; 2010, Nr. 81-4218). Lietuvoje galioja 32 įstatymai, tiesiogiai ar netiesiogiai reguliuojantys aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių, iš jų biologinių, naudojimą. Rūšims ir bendrijoms išsaugoti sudaroma Lietuvos raudonoji knyga, steigiamos saugomos teritorijos, įgyvendinamos įvairios apsaugos programos. Lietuva yra ratifikavusi Biologinės įvairovės, Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos (CITES), Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos išsaugojimo (Bernos), Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo (Bonos), Pelkių, turinčių tarptautinę reikšmę, ypač vandens ir pelkių paukščių apsaugai (Ramsaro), ir kitas konvencijas, Susitarimą dėl mažųjų banginių apsaugos Baltijos ir Šiaurės jūrose (ASCOBANS), Susitarimą dėl šikšnosparnių apsaugos Europoje (EUROBATS), Susitarimą dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių vandens paukščių išsaugojimo (AEWA) bei kitas tarptautines sutartis, tiesiogiai skirtas biologinei įvairovei išsaugoti, o tapusi ES nare nuosekliai įgyvendina Tarybos 1979 m. balandžio 2 d. direktyvos 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos (toliau – Paukščių direktyva) ir Buveinių direktyvų reikalavimus.

Saugomų teritorijų sistema

Lietuvos saugomos teritorijos steigiamos siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes), kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, užtikrinti kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, gamtos išteklių subalansuotą naudojimą ir atkūrimą, sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėjimams, propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes).

Svarbiausios Lietuvos saugomos teritorijos (rezervatai, draustiniai ir paveldo objektai, nacionaliniai ir regioniniai parkai, biosferos rezervatai ir biosferos poligonai) užima daugiau nei 15 proc. šalies ploto. Lietuvos saugomų teritorijų sistemą sudaro 5 rezervatai (du iš jų kultūriniai), 371 valstybinis ir savivaldybių draustinis, 5 nacionaliniai parkai (vienas iš jų istorinis), 30 regioninių parkų (vienas iš jų istorinis), vienas biosferos rezervatas, 28 biosferos poligonai, 3 atkuriamieji sklypai, 515 paveldo objektų, iš kurių 157 turi gamtos paminklo statusą. Nacionalinė Lietuvos saugomų teritorijų sistema, sukurta iki 2002 m., papildoma Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijomis, steigiamomis įgyvendinant Paukščių ir Buveinių direktyvų reikalavimus. 82 nacionalinės saugomos teritorijos arba jų dalys yra įtrauktos į paukščių apsaugai svarbių teritorijų sąrašą. Iš jų 38 vietovėse buvo įsteigtos naujos saugomos teritorijos. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. 210 „Dėl Vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirto pateikti Europos Komisijai, patvirtinimo“ patvirtintas Vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašas, skirtas pateikti Europos Komisijai (Žin., 2009, Nr. 51-2039). Jame yra 406 teritorijos, skirtos EB svarbos natūralioms buveinėms ir rūšims išsaugoti. Lietuvoje „Natura 2000“ tinklas kuriamas jį maksimaliai integruojant į esamą nacionalinę saugomų teritorijų sistemą.

Veiklą saugomose teritorijose tiesiogiai reglamentuoja Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Žin., 1993, Nr. 63-1188; 2001, Nr. 108-3902) ir Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (Žin., 1995, Nr. 3-37; 2004, Nr. 153-5571), Specialiosios žemės ir miško

naudojimo sąlygos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 (Žin., 1992, Nr. 22-652; 1996, Nr. 2-43), saugomų teritorijų nuostatai, saugomų teritorijų individualūs ir tipiniai reglamentai. Atskiras veiklos sritis saugomose teritorijose reglamentuoja Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (Žin., 1992, Nr. 5-75), Lietuvos Respublikos miškų įstatymas (Žin., 1994, Nr. 96-1872; 2001, Nr. 35-1161), Lietuvos Respublikos žemės įstatymas (Žin., 1994, Nr. 34-620; 2004, Nr. 28-868), Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (Žin., 1995, Nr. 107-2391; 2004, Nr. 21-617), Lietuvos Respublikos statybos įstatymas (Žin., 1996, Nr. 32-788; 2001, Nr. 101-3597), Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 82-1965; 2005, Nr. 84-3105), kiti įstatymai bei įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai.

Kraštovaizdžio būklė

Kraštovaizdžio sąvoka yra daugiareikšmė. Ji apima visą šalies erdvę – miestus ir kaimus, miškus, vandenį, laukus, išskirtines ir utilitarias, apleistas teritorijas. Kraštovaizdis lemia visuomenės gyvenimą ir veiklą, yra tautinio identiteto pamatas, reikšminga gyvenimo kokybės dalis. Lietuvos teritorija, remiantis „Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio erdvinės struktūros įvairovės ir jos tipų identifikavimo studija“, yra skirstoma į 9 kraštovaizdžio morfologinius ruožus, juose – 19 sričių, 42 rajonai, 564 parajoniai, kurie yra saviti pamatinių uolienu, pažemio oro, vandenų, dirvožemio, antropogeninių darinių pobūdžiu ir savybėmis. Pagal medžiaginių pamatą (geologinius darinius ir reljefą), kuris lemia kraštovaizdžio įvairumą, Lietuvoje skiriami 5 pagrindiniai žemėvaizdžių tipai: molingosios lygumos (55,2 proc. visos teritorijos), smėlingosios lygumos (17,8 proc.), kalvotosios moreninės aukštumos (21,2 proc.), pajūrio lygumos (2,2 proc.) ir upių slėniai (3,6 proc.). Lietuvos kraštovaizdžio istorinė raida labai dinamiška, su evoliucinės raidos ir staigių permainų laikotarpiais. Tai susiję su politinių, ekonominių sąlygų plėtra, žemės reformomis, kurios lėmė žemės naudmenų struktūros, naudmenų sudėties ir sąskaidos kaitą, skirtingomis kryptimis veikė gamtinių procesų eigą ir pobūdį. Lietuvoje vyrauja kaimiškojo tipo kraštovaizdis (užima apie 75 proc. šalies teritorijos). Didesni gamtinio kraštovaizdžio arealai išlikę šalies rytinėje ir pietrytinėje dalyje, vakarinėje Žemaičių aukštumos dalyje, stambiujų deltų zonose ir neviršija 15 proc. Lietuvos teritorijos. Apie 10 proc. užima sparčiai besiplečiantis miestiškas, urbanizuotas kraštovaizdis. Yra 11 miestų, kurių plotas didesnis kaip 1000 ha. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai aktyviai formuoja aglomeruotas metropolines teritorijas. Tauragės, Telšių, Utenos, Marijampolės apskritys pasižymi 3–5 kartus mažesniu urbanizuoto kraštovaizdžio plotu nei didžiųjų miestų apskritys. Didžiausiu natūralumu pasižymi miškingiausios šalies teritorijos, išsidėsčiusios šiaurinėje, pietrytinėje ir pietvakarinėje šalies dalyse. Labiausiai antropogenizuotos ir apleistos agrarinio kraštovaizdžio zonos plyti Žiemgalos ir Šešupės lygumose. Lietuvoje vyrauja vidutinio ir žemo vizualinio raiškumo teritorijos, o vidutinį ir aukštą estetinį potencialą turintys arealai užima apie 1/3 šalies teritorijos. Šie arealai koncentruojasi Baltijos ir Žemaičių aukštumų kalvynuose, Kuršių nerijoje ir didžiausiuose stačiašlaitčiuose Nemuno, Nėries, Dubysos, Šventosios, Nevėžio, Minijos ir kituose slėniuose. Santykinai raiškų estetinį potencialą turi tik 8 proc. šalies teritorijos: Kuršių nerijos (Pervalkos–Juodkrantės) ruožas, Barstyčių–Alsėdžių–Viešvėnų ruožas, Laukuvos–Girgždutės–Kražių arealas, Minijos–Salanto senslėnis, Dubysos vidurupis, Nemuno žemupio (Vilkijos–Gelgaudiškio) ruožas, Kauno

marių ir Didžiųjų Nemuno kilpų zonos, Gražiškių ir Sangrūdų kalvynas Sūduvos aukštumose, Verstaminų, Užuguoščio, Pipiriškių ir Sudervės kalvynai Dzūkų aukštumose, Balninkų, Suginčių, Antalgės, Vaiskūnų, Juknėnų, Tauragnų, Atalksnės, Junkūnų ir Zarasų kalvoti ruožai Aukštaičių aukštumose. Lietuvai priklauso trumpas (90,6 km ilgio) Baltijos jūros ruožas: 51 km Kuršių nerijoje ir 38,5 km žemyniniame krante, 1,1 km Klaipėdos sąsiauris. Dabartinė jūros kranto būklė priklauso nuo gamtinių ir antropogeninių veiksnių tarpusavio sąveikos. Globaliniai klimato pasikeitimai, dažnesnės uraganinės audros, Pasaulinio vandenyno lygio kilimas, smėlio išteklių mažėjimas skatina krantų ardymo procesą. Lietuvos Baltijos jūros krantų raidai didelę įtaką turi jūrinės industrijos plėtra, kurios nesubalansuotas vykdymas itin neigiamai veikia krantodaros procesus. Lietuvos Baltijos jūros krantai pagal savo genezę ir ypatumus priklauso dviem skirtingoms atkarpoms, t. y. žemyno ir Kuršių nerijos krantams: žemyno krantas priskiriamas išlyginto akumuliacinio-abrazinio kranto tipui. Krantą sudaro skirtingos geologinės sandaros ruožai, kuriuose vyrauja smėlis arba moreninis priemolis. Krante kaitaliojasi ardomos ir stabilaus kranto atkarpos. Kuršių nerijos jūros krantas priskiriamas išlygintų akumuliacinių krantų tipui ir yra susiformavęs dėl intensyvios smėlio pernašos iš Sambijos pusiasalio šiaurės kryptimi. Nuo XX a. pradžios iki šių dienų Lietuvai priklausančiame Baltijos jūros krante vyrauja akumuliacinio tipo kranto ruožų bendro ilgio mažėjimo ir išplaunamo tipo ruožų didėjimo tendencijos. Per pastaruosius 30 metų (1976–2006 m.) Lietuvos pakrantėje bendras akumuliacinio tipo kranto ruožų ilgis kasmet sutrumpėdavo po 1100 m, o išplaunamų krantų ilgis kasmet padidėdavo 367 m. Labiausiai ardomi Šventosios–sienos su Latvija, Ošupio rajono, Ražės-Birutės kalno, Nemirsetos-Olando Kepurės, I Melnragės ir gretimas Klaipėdos uosto šiauriniam molui kranto ruožai. Kuršių nerijoje – Koggalio, Juodkrantės, Preilos, Nidos krantai. Įdiegus krantotvarkos programose numatytas priemones, kranto būklė keliuose ruožuose pagerėjo, tačiau tikėtina, kad bendras išplaunamų kranto ruožų ilgis nuo 25 km (2008 m.) padidės iki 32 km (2023 m.).

Kraštovaizdžio monitoringas vykdomas pagal Valstybinio aplinkos monitoringo 2011–2017 m. programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimu Nr. 315 (Žin., 2011, Nr. 34-1603). Kraštovaizdžio stebėseną vykdoma šiais blokais: kraštovaizdžio struktūros pokyčių monitoringas (visoje Lietuvoje), Pajūrio juostos ir Baltijos jūros krantų dinamikos monitoringas, valstybinių parkų monitoringas, Šiaurės karstinio rajono kraštovaizdžio būklės ir gipso cheminės denudacijos monitoringas.

Nacionaliniu lygiu kraštovaizdžio išsaugojimą tiesiogiai reglamentuoja Kraštovaizdžio politikos kryptį aprašas, kuriame pateiktos pagrindinės sąvokos kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo ir planavimo srityje, kraštovaizdžio istorinės kaitos analizė, jo formavimosi bruožai ir tipai nuo paleogeografinių laikų iki šių dienų, esamos kraštovaizdžio apsaugos, naudojimo ir planavimo situacijos analizė (stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės). Siekiant įgyvendinti Lietuvos kraštovaizdžio politiką, patvirtintos Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo priemonės iki 2020 m. Strateginiai kraštovaizdžio formavimo, apsaugos tikslai ir kryptys yra nustatyti Lietuvos Respublikos bendrajame plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. spalio 29 d. nutarimu Nr. IX-1154 (Žin., 2002, Nr. 110-4852). Kraštovaizdžio apsaugą taip pat reglamentuoja Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų

įstatymas, Lietuvos Respublikos pajūrio juostos įstatymas (Žin., 2002, Nr. 73-3091), Lietuvos Respublikos želdynų įstatymas (Žin., 2007, Nr. 80-3215) ir šių įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai, Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 (Žin., 1992, Nr. 22-652; 1996, Nr. 2-43), Gamtinio karkaso nuostatai, patvirtinti aplinkos ministro 2007 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. D1-96 (Žin., 2007, Nr. 22-858; 2010, Nr. 87-4619). Lietuvos kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo ir planavimo teisinio reglamentavimo nuostatos perkeltos į Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos, Lietuvos Respublikos miškų, Lietuvos Respublikos žemės, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo, Lietuvos Respublikos statybos, Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymus ir į kitus teisės aktus.

Kraštovaizdžio būklė įvertinama, jo apsaugos ir tvarkymo priemonės konkrečiose teritorijose numatomos visų lygmenų bendraisiais (kompleksiniais) ir kraštovaizdžio specialiaisiais planais, specialiaisiais saugomų teritorijų ir jų tinklų (gamtinio karkaso ir ekologinio tinklo) planais, kaimo žemėtvarkos planais ir kitais teritorijų planavimo dokumentais. Ypač reikšmingi Lietuvos Respublikos bendrojo plano, apskričių, rajonų savivaldybių bendrųjų planų sprendiniai. Vienas kertinių kraštovaizdžio srities teisės aktų yra Europos kraštovaizdžio konvencija (Žin., 2002, Nr. 104-4621), kuria vadovaujantis buvo patvirtintas Lietuvos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas ir kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo priemonės.

Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant Veiksmų programos)

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos duomenimis (prieiga internete: <<http://www.vstt.lt>>, žiūrėta 2013-03-05), išskiriamos 4 pagrindinės paskutiniojo dešimtmečio saugomų teritorijų plėtros tendencijos:

1. Saugomų teritorijų integravimas į bendrąjį planavimą: saugomų teritorijų sistemos bei atskirų saugomų teritorijų tvarkymo planų parengimas ir įgyvendinimas, šių planavimo dokumentų integravimas į ekonominio vystymo bei bendrąjį planavimą.

2. Saugomų teritorijų apsaugos statuso užtikrinimas ir tvarkymo tobulinimas: juridinės sistemos tobulinimas, saugomų teritorijų sisteminio planavimo ir planų įgyvendinimo efektyvumo tobulinimas, saugomų teritorijų administravimo tobulinimas, saugomų teritorijų uždavinių įgyvendinimas per kitus sektorius, saugomų teritorijų darbuotojų mokymas, monitoringo tobulinimas;

3. Paramos saugomoms teritorijoms didinimas: prioritetų, susijusių su vietos bendruomenių interesais, nustatymas, informavimo sistemos stiprinimas, bendradarbiavimo, taip pat ir tarptautinio, stiprinimas, vietos gyventojų paramos saugomoms teritorijoms didinimas, savivaldos institucijų, nevalstybinių ir privačių organizacijų įtraukimas į saugomų teritorijų tvarkymą.

4. Saugomų teritorijų tinklo plėtra: saugomų teritorijų tinklo išplėtimas, pirmiausia buveinių ir kraštovaizdžio bei augalijos ir gyvūnijos apsaugai, daugiau dėmesio skiriant apsaugai už saugomų teritorijų ribų, buferinėms zonoms kurti.

Kaip minėta, Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje pagrindiniai rodikliai kraštovaizdžio ir biologinės šalies įvairovės apsaugos srityje yra tiesiogiai susiję su saugomomis teritorijomis, o saugomose teritorijose įgyvendinamos priemonės tiesiogiai ar netiesiogiai susijusios su kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimu. Remiantis Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos pateikta informacija (prieiga internete: <<http://www.vstt.lt>>, žiūrėta 2013-03-05), greita ekonominių socialinių sąlygų kaita veikia saugomų teritorijų būklę, iškelia naujas problemas. Daugiausia problemų šiuo metu kelia privačios žemės nuosavybės atsiradimas saugomose teritorijose ir patirties sureguliuoti privačių asmenų veiklą stoka. Dauguma naujų žemės savininkų turi vienintelį interesą – pasistatyti gyvenamąjį namą, vasarnamį ar kuo skubiau iškirsti mišką.

Išskiriamos šios pagrindinės Lietuvos saugomų teritorijų sistemos problemos, kurių sprendimas išlieka nepakankamai spartus, ypač neįgyvendinant Veiksmų programos:

- Teritorinio planavimo dokumentų trūkumas. Tik nacionaliniai parkai turi patvirtintas planavimo schemas. Daugelio regioninių parkų planavimo schemas parengtos, bet nepatvirtintos. Trūksta direkčių ekonominės veiklos planų.
- Nepakankamas veiklos saugomose teritorijose finansavimas. Dabartiniai finansavimo šaltiniai ir jo apimtis neleidžia tinkamai įvykdyti saugomoms teritorijoms keliamų uždavinių, nesudaro prielaidų įgyvendinti būtinas apsaugos ir tvarkymo priemones, negarantuoja tinkamo uždarbio saugomų teritorijų direkčių specialistams.
- Žemės privatizavimo proceso reguliavimas. Tai viena sudėtingiausių ir skaudžiausių problemų pirmiausia nacionaliniuose parkuose, kuriuose privati nuosavybė yra nepageidaujama. Tik Kuršių nerijos ir rezervatų žemė yra išimtinė valstybės nuosavybė.
- Neužtikrinamas nustatytas saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimas. Tebevykstant žemės reformai, keičiantis socialiniams santykiams, susiduriant su privačios nuosavybės, asmeninių interesų reguliavimu, trūkstant teisės aktų, teritorijų planavimo dokumentų, sunku užtikrinti nustatytą apsaugos ir naudojimo režimą.
- Nepakankamas rekreacinės infrastruktūros formavimas nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose. Sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, visuomenės poreikiams yra vienas iš nacionalinių ir regioninių parkų steigimo tikslų. Sukurti rekreacinę infrastruktūrą yra vienas iš būdų sureguliuoti lankytojų srautus.
- Nepalankus saugomų teritorijų įvaizdis. Į saugomas teritorijas dažniausiai vis dar žiūrima kaip į totalinio draudimo sistemą, per mažai gilinamasi į jų teikiamą naudą.
- Kompensacijų už apribojimus sistemos nebuvimas. Kompensacijų mechanizmo už veiklos apribojimus sukūrimas ir praktinis įgyvendinimas galėtų sustiprinti gyventojų pasitikėjimą saugomomis teritorijomis, pašalintų dabar taip plintančių nepagrįstų gąsdinimų galimybes.
- Neužbaigta formuoti kultūrinių saugomų teritorijų, pirmiausia istorinių nacionalinių parkų, sistema. Siūloma įsteigti keletą istorinių nacionalinių parkų (Kernavės, Vilniaus ir Kauno senamiesčių).

Rekomendacijos Veiksmų programai rengti

2007–2013 m. laikotarpiu Lietuvos biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos srityje projektai buvo įgyvendinami pagal šias Sanglaudos skatinimo veiksmų programos prioritetų priemones (*ES parama. Projektų statistika*. Prieiga internete: <<http://www.esparama.lt/barometras>>, žiūrėta 2013-04-23):

- Prioritetas VP3-1 „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“. Šiam prioritetui Lietuvai numatytas finansavimas pagal Veiksmų programą ir jos priedus siekė 3 448 986 290,00 Lt, iš jų ES lėšos – 2 920 303 369,00 Lt.

Prioriteto priemonės:

- VP3-1.4-AM-02-V „Biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga“. Lietuvai numatytas finansavimas – 274 636 099,00 Lt, ES lėšos – 233 289 049,00 Lt.

Pagal šią priemonę 2007–2013 m. laikotarpiu buvo gauta 15 paraiškų, iki 2013 m. balandžio 23 d. pasirašyta 14 sutarčių. Priemonės tikslas – gerinti biologinės įvairovės apsaugos būklę, užtikrinti paveldo vertybių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimą. Pagal priemonę remiamos šios veiklos:

- rūšių apsaugos ir gausos reguliavimo priemonių vykdymo veiksmų planų ir sąmatų parengimas, rūšių apsaugos priemonių įgyvendinimas;
- EB svarbos natūralių buveinių tipų inventorizavimas ir jų monitoringo sistemos sukūrimas;
- palankios biologinei įvairovei (buveinėms ir rūšims) apsaugos būklės nustatymas;
- saugomų teritorijų steigimo ir planavimo dokumentų parengimas;
- saugomų teritorijų, įskaitant „Natura 2000“ teritorijas ir paveldo objektus, tvarkymas, pritaikymas lankyti ir pasirengimas tinkamai apsaugos būklei palaikyti;
- apleistų (bešeimininkių) pastatų ir kitų aplinką žalojančių objektų likvidavimas;
- vandens telkinių būklės nustatymas, įvertinant žuvų populiaciją;
- kraštovaizdžio apsaugos ir tvarkymo planavimo ir įgyvendinimo dokumentų parengimas.

Strateginių dokumentų ir jų įgyvendinimo analizės rezultatai rodo, kad ES fondų lėšos ženkliai pagerino biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos situaciją, ypač rengiant saugomų teritorijų tvarkymo planus, techninio projektavimo dokumentus, saugomų teritorijų planavimo ir tvarkymo programas, vizualines (lauko) informacines sistemas, tvarkant „Natura 2000“ teritorijas, griauinant apleistus pastatus, rekultivuojant karjerus ir užšlamštintas teritorijas, atkuriant pažeistus kraštovaizdžio kompleksus ir objektus ir t. t.

Tačiau projektų ir lėšų poreikis biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos srityje išlieka didelis, daugelis anksčiau minėtų darbų yra dinaminiai ir tęstiniai, juos reikia nuolat atnaujinti ir papildyti, todėl Veiksmų programoje turi būti numatomas nuoseklus jų finansavimas panaudojant ES fondų lėšas.

Literatūros sąrašas

Biologinės įvairovės konvencija. 1992. Rio de Žaneiras.

Biologinės įvairovės išsaugojimo ir saugomų teritorijų planavimo bei tvarkymo 2007–2013 m. programa, skirta Europos Sąjungos struktūrinės paramos strategijos prioritetams įgyvendinti. Žin., 2007, Nr. 107-4391.

Europos kraštovaizdžio konvencija. 2000. Florencija. Žin., 2002, Nr. 104-4621.

Europos Sąjungos biologinės įvairovės strategija iki 2020 m. (KOM (2011) 244 galutinis).

Europos Sąjungos metodinės rekomendacijos „*Buveinių direktyvos 92/43/EEC 6 straipsnio nuostatos ir Planų bei programų, darančių reikšmingą poveikį „Natura 2000“ teritorijoms, vertinimas*“.

Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas. Žin., 1999, Nr. 60-1944.

Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas. Žin., 1997, Nr. 108-2726; 2010, Nr. 81-4218.

Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio erdvinės struktūros įvairovės ir jos tipų identifikavimo studija. Prieiga internete: <http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1144>.

Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas. Žin., 2004, Nr. 174-6443.

Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo priemonės. Žin., 2005, Nr. 103-3808.

Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašas (patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. spalio 13 d. įsakymu Nr. 504). Žin., 2003, Nr. 100-4506; 2007, Nr. 36-1331.

Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija. 2012. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos rengiamas projektas.

Nacionalinė darnaus vystymosi strategija (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160). Žin., 2003, Nr.89-4029; 2009, Nr. 121-5215.

Strateginis biologinės įvairovės planas 2011–2020 metams (priimtas Biologinės įvairovės konvencijos šalių konferencijoje). Konvencijos šalių konferencijos sprendimas Nr. X/2.

Valstybinė aplinkos monitoringo 2011–2017 m. programa. Žin., 2011, Nr. 34-1603.

<<http://www.esparama.lt/barometras>>.

<<http://www.vstt.lt>>.

4.5. Klimato kaita ir energetikos efektyvumas

Praeities tendencijos ir esama būklė

Šiltnamio dujų emisijos

Bendras išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis iki 2008 m. (ekonominės krizės pradžios) nuosekliai didėjo visuose sektoriuose, išskyrus atliekų tvarkymo sektorių, ir nuo 2000 m. iki

2007 m. išaugo 32,6 proc. (*Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita*, 2012).

Šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos iš pramonės sektoriaus per šį laikotarpį padidėjo net 96 proc., o vien tik per 2007 m. – net 40 proc. Tačiau krizės metu pramonės emisijos sumažėjo tiek, kad 2009–2010 m. jos buvo apie 27 proc. mažesnės negu 2000 m.

Vertinant išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, Lietuvos ūkio ekologinis efektyvumas per šį laikotarpį gerokai padidėjo, emisijų kiekis BVP vienetai sumažėjo nuo 385 t/mln. Lt iki 298 t/mln. Lt, t. y. beveik ketvirtadaliu. Krizės metu ši palanki aplinkai tendencija tęsėsi ir tik 2010 m. buvo užfiksuotas nežymus išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio BVP vienetai padidėjimas (*Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita*, 2012).

BVP per šį laikotarpį išaugo net 72,2 proc., todėl ilgalaikis uždavinys, kad išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis didėtų bent dvigubai lėčiau nei gamyba ir paslaugos, buvo įgyvendintas (*Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita*, 2012).

Po krizės energetikos sektoriaus išmetamųjų dujų emisijos vėl pradėjo didėti, matyt, tiek dėl tenkinamo išaugusio energijos poreikio, tiek dėl Ignalinos atominės elektrinės uždarymo.

Prie šiltnamio efektą sukeliančių dujų priskiriamų fluorintų dujų emisijos sudaro tik labai menką visų emisijų dalį, tačiau jų tiek bendros, tiek santykinės emisijos, kitaip negu pagrindinių šiltnamio efektą sukeliančių dujų, pastaruoju metu labai sparčiai didėja.

Energetikos efektyvumas

Po 2000 m. paspartėjęs Lietuvos ekonomikos augimas ir energetikos sektoriaus reforma turėjo įtakos bendrai šio sektoriaus įmonių veiklai ir jų ekonominiams rodikliams. Sparčiai augant ekonomikai didėjo ir galutinės energijos sąnaudos visose ūkio šakose. Darnaus vystymosi požiūriu labai teigiama yra tai, kad galutinės energijos sąnaudos Lietuvoje augo apie du kartus lėčiau nei sukuriamas BVP (*Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita*, 2012).

Per visą praėjusį dešimtmetį (2000–2010 m.) Lietuvos BVP augo vidutiniškai 4,4 proc. per metus ir, nors ir buvo ženklus (14,8 proc.) nuosmukis 2009 m., padidėjo 53,1 proc. Tuo tarpu galutinės energijos 2010 m. sunaudota tik 26 proc. daugiau nei 2000 m. 2010 m. galutinės energijos intensyvumas Lietuvoje, nepaisant ekonomikos nuosmukio ir jo metu kiek padidėjusio energijos intensyvumo, buvo 21,5 proc. mažesnis nei 2000 m.

Atsinaujinančių išteklių balanse dominuoja mediena, įskaitant miško paruošų ir medžio apdirbimo atliekas (žievę, spyglius, pjuvenas, ir kt.). Per pastaruosius keletą metų sparčiai didėjantis vėjo jėgainėse pagamintos elektros ir biologinių degalų kiekis turėjo nedidelės įtakos bendram šalies atsinaujinančių energijos išteklių balansui, kuriame medienos kuro dalis 2010 m. sudarė 88,1 proc.

Elektros energijai ir centralizuotai tiekiamai šilumai gaminti 2010 m. kietojo biologinio kuro buvo sunaudota 5,4 karto daugiau nei 2000 m., o bendrame šio kuro balanse jo dalis centralizuotai tiekiamai

energijai gaminti 2010 m. sudarė 26,7 proc. Atsinaujinančių išteklių dalis decentralizuotų vartotojų patalpoms šildyti ir karštam vandeniui ruošti 2010 m. sudarė apie 77 proc.

Lietuvos priklausomybė nuo iškastinio kuro, gerokai padidėjusi sustabdžius Ignalinos atominę elektrinę, lemia ir didelius į atmosferą išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekius. Tai sukelia papildomų sunkumų siekiant užtikrinti energetikos sektoriaus darnią plėtrą (*Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija, 2012*).

Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant Veiksmų programos)

Energijos suvartojimas vienam BVP vienetui sukurti Lietuvoje yra 2,5 karto didesnis negu ES vidurkis (*Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija, 2011*), todėl tikėtina, kad šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijų santykis su BVP ir toliau mažės, tačiau kylant ekonomikai ir vartojimui, faktinės šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos turėtų po truputį didėti.

Lietuva ir toliau didins atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą elektrai ir šilumai gaminti bei jų dalį transporto sektoriuje. Iki 2020 m. ne mažiau kaip 23 proc. galutinio energijos suvartojimo sudarys atsinaujinantys energijos ištekliai (*Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija, 2012*).

Transporto sektoriuje energijos vartojimo efektyvumas bus pagerintas taikant priemones automobilių parkui atnaujinti, pereinant prie modernaus ir aplinką tausojančio viešojo transporto, optimizuojant transporto infrastruktūrą ir skatinant investicijas į transporto priemones, tausojančias aplinką (*Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija, 2012*).

Aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslai

Atsižvelgus į esamą būklę ir aptartas ateities tendencijas bei į tikslus ir uždavinius, keliamus strateginiuose aplinkos apsaugos dokumentuose, išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo vertinimo komponentui nustatyti keliami tokie aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai:

- Mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisiją.
- Darniai naudoti atsinaujinančius gamtos išteklius.
- Didinti energijos vartojimo efektyvumą.
- Užtikrinti, kad išmetamų į atmosferą teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sukuriama BVP vienetui sumažėtų perpus.

Rekomendacijos Veiksmų programai rengti

Ypatingas dėmesys naujojoje programoje turėtų būti skiriamas būstų renovacijai. Ligšioliniai daugiabučių renovavimo tempai neužtikrina, kad būtų tinkamai įgyvendinti išskelti energijos taupymo tikslai. Per daugiabučių namų modernizavimo programos įgyvendinimo laikotarpį (iki 2010 m.) buvo atnaujinti tik 357 daugiabučiai. Turint omenyje, kad Lietuvoje yra apie 35 000 daugiabučių, pastatytų pagal galiojusius iki 1993 m. statybos techninius normatyvus, įvykdytų renovavimo projektų skaičius

sudaro tik kiek daugiau nei 1 proc. bendro tokių namų skaičiaus (*Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita*, 2012).

Naujojoje Veiksmų programoje reikiamas dėmesys skirtinas ir atsinaujinančių išteklių plėtrai siekiant įgyvendinti Atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategijoje numatytą tikslą – iki 2020 m. padidinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį bendrame energijos balanse iki 23 proc.

Šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijoms riboti ženklų įtaką turėtų turėti sparčiau diegiamos pažangios gamybos technologijos bei visuomeninio transporto plėtra ir infrastruktūros atnaujinimas.

Literatūros sąrašas

Aplinkos būklė 2011. Tik faktai. 2012. Aplinkos apsaugos agentūra, Vilnius. Prieiga internete: <http://gamta.lt/files/AAA_leidinys_Aplinkos_bukle_2011.pdf>, žiūrėta 2013-01-167.

Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija. 2012. Projektas. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.

Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita. 2012. Aplinkos ministerija. Prieiga internete: <<http://www.am.lt/VI/files/0.059407001337582140.pdf>>, žiūrėta 2013-01-16.

Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija (patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XI-2133). Prieiga internete:

<http://www.enmin.lt/lt/uploads/energetines_nepriklausomybes_strategija.pdf>, žiūrėta 2013-01-167.

National greenhouse gas emission inventory report 1990–2011. 2012. Republic of Lithuania. Aplinkos apsaugos agentūra, Vilnius. Prieiga internete:

<http://unfccc.int/national_reports/annex_i_ghg_inventories/national_inventories_submissions/items/6598.php>, žiūrėta 2013-01-16.

4.6. Dirvožemio būklės valdymas

Specifinė vertinimo sritis. Praeities tendencijos ir esama būklė

Specifinės vertinimo sritys: dirvožemio būklės problemos, tokios kaip mažėjanti dirvožemio organinė medžiaga, dirvožemio uždengimas, erozija, dirvožemio praradimas šlaituose bei teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas, didėjantis rūgštingumas, tarša cheminėmis medžiagomis.

Aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai

- Mažinti dirvožemio teršimą organinėmis ir mineralinėmis trąšomis bei kitais žemės ūkio chemikalais, naftos produktais, sunkiaisiais metalais miestuose, pramonės įmonių teritorijose, atliekų sąvartynų, pesticidų saugyklų teritorijose bei automagistralių pakelėse.
- Stabdyti dirvožemio degradacijos procesų plitimą diegiant geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimus, didinant visuomenės sąmoningumą dirvožemio apsaugos srityje.

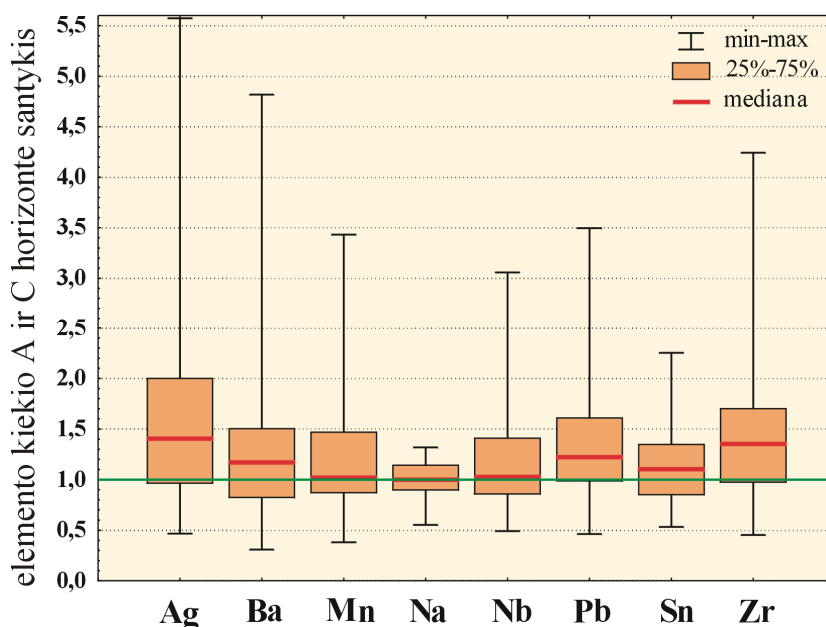
- Stabdyti dirvos eroziją ir dirvožemio praradimą šlaituose ir teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas.
- Skatinti naujas statybas vystyti ne natūraliose miško ar žemės ūkio paskirties teritorijose, o jau istoriškai susiformavusiose urbanizuotose ar rekultivuotose plotuose.

Dirvožemio tyrimai Lietuvoje yra atliekami fragmentiškai, dažnai atsižvelgiant į finansavimo galimybes, todėl ir apibendrintų duomenų apie dirvožemio būklę, pokyčius ir tendencijas nėra. Dabartinė dirvožemio būklė bei problemos įvertintos pasitelkiant visus prieinamus (net ir gana senus) įvairių šaltinių duomenis.

Tarša sunkiaisiais metalais

Apibendrinus 1993–1997 m. dirvožemio monitoringo duomenis, nustatyta, kad sunkiųjų metalų koncentracija daugelyje aikštelių dirvožemio bandinių (0–20 cm) nepranoksta geocheminio fono ribų (pagal LAND 20-2001). Sunkiųjų metalų koncentracijos pokyčių dėsninumams išaiškinti trūksta daugiau duomenų ir ilgesnio tyrimų laikotarpio.

1999 m. dirvožemio profilio tyrimai buvo atlikti sudarant Lietuvos geocheminį atlasą. Nustatyta tendencija, kad Lietuvos dirvožemyje kaupiasi žmogaus ūkinės veiklos produktai – sunkieji metalai: sidabras, švinas, alavas, baris, manganas, dėl gamtinio dūlėjimo santykinai didėja atsparių cirkonio ir niobio bei natrio kiekiai. Visi kiti elementai yra išplaunami iš viršutinio A horizonto ir persiskirsto dirvožemyje dėl įvairių dirvodaros procesų (Kadūnas K. ir kt., 1999).

4 pav. Cheminių elementų kiekių, matuojamų mg/kg, viršutiniame A horizonte santykis su to paties elemento kiekiais dirvodarinėje uolienoje C horizonte ($A_{hor.}/C_{hor.}$).

Šaltinis: Lietuvos geologijos tarnybos duomenų bazė „Geochemija“

Atskirų tyrimų metu (Kadūnas V. ir kt., 1999; Gregorauskienė V. ir kt., 1998; Reimann C. ir kt., 2003) nustatyta, kad viršutiniame dirvožemio sluoksnyje gali kauptis technogeniniai elementai. Lyginant

kiekius viršutiniame A ir dirvodariniame C horizontuose išryškėja tendencija, kad ariamasis sluoksnius Lietuvoje akivaizdžiai praturtintas švino (santykis Ahor/Chor–1,4), vadinasi juo yra teršiama.

Didžiausia dirvožemio tarša fiksuojama aplink didžiuosius miestus. Miestų dirvožemyje mikroelementų kiekiai ypač padidėja pramoninėse zonose. Pagal suminio užterštumo rodiklį šiose teritorijose dirvožemis būna pavojingai arba itin pavojingai užterštas mikroelementais, priklausomai nuo pramonės įmonių specifikos, bet dažniausiai pasitaiko Pb, Zn, Cu, Sn, Cr, Ni, Co, Mo, Ag. Šių elementų kiekiai miesto dirvožemyje, o ypač pramonės įmonių teritorijoje, palyginti su foniniais, viršija kelis, o kartais net kelis šimtus kartų. Kontrastingiausios technogeninės anomalijos nustatomos metalo apdirbimo ir autotransporto įmonių bei katilinių teritorijų dirvožemiuose (Kadūnas K. ir kt., 1999).

Laukų dirvožemiai, esantys toliau nuo stambesnių magistralių, pramonės įmonių bei kitų taršos šaltinių, yra mažai antropogeniškai paveikti. Todėl juose esančius sunkiųjų metalų kiekius galima laikyti foniniais. Lietuva pagal sunkiųjų metalų kiekius dirvožemyje priskirtina prie švaresnių Europos šalių (remiantis Europos geocheminio atlaso duomenimis, sunkiųjų metalų kiekis Lietuvos viršutiniame dirvožemio sluoksnyje ir podirvyje yra 3–6 kartus mažesnis nei Vakarų Europos šalyse) (Kadūnas K. ir kt., 1999).

Tarša naftos produktais, pesticidais ir kitomis cheminėmis medžiagomis

Tarša naftos produktais ir pesticidais (patvariaisiais organiniais teršalais) yra viena opiausių dirvožemio taršos problemų. Šiais produktais yra užterštos teritorijos aplink apleistas ar sugriautas naftos bazes, katilines ir technikos kiemus, pesticidų sandėlius, kuriuose dar yra likę senų pesticidų, užteršta pakuotė nuo chemikalų, rezervuarai su įvairiomis cheminėmis medžiagomis.

Potencialių taršos židinių inventorizacija pradėta 1998 m. Iki 2011 m. spalio mėn. Lietuvos geologijos tarnybos duomenų bazėje buvo surinkti duomenys apie 11 126 potencialių taršos židinių. 2012 m. projekto „Užterštų teritorijų poveikio vertinimas“, vykdomo pagal 2007–2013 metų Europos Sąjungos sanglaudos skatinimo veiksmų programą, metu inventorizuoti 3910 potencialių taršos židinių 39 šalies savivaldybėse, t. y. atlikta potencialiai užterštų teritorijų inventorizacija 39 300 km² teritorijoje. Vykdam projektą atlikti šimto pavojingiausių objektų ekogeologiniai tyrimai, o 50-ties iš jų – detalūs tyrimai ir poveikio aplinkai bei žmogui vertinimas (*Lietuvos geologijos tarnyba*, 2012).

Geologinės aplinkos taršos židinių inventorizacijos metu nustatyta, kad kas trečias inventorizuotas potencialus taršos židinis gali būti pavojingas aplinkai, o vieno iš dešimties galimas pavojingumas aplinkai yra labai didelis. Įvertinta, kad cheminėmis medžiagomis, manytina, užterštų teritorijų plotas gali siekti apie 280 km², arba 0,43 proc. Lietuvos teritorijos. Apie 115 km² plote teršimo galimybė yra didelė arba labai didelė. Pagrindinės teršiančios medžiagos yra naftos produktai, kuriais gali būti užteršta daugiau nei 40 proc. visų teritorijų, kuriose yra potencialių taršos židinių. Maždaug kas penktame objekte yra taršos pesticidais, sunkiaisiais metalais ir kitais specifiniais junginiais – daugiacikliais aromatiniais angliavandeniliais – benzo-b-fluorantenu, benzo-k-fluorantenu, benzpo-ghi-perilenu, indeno-1,2,3-cd-pirenu, benzpirenu, halogenintais angliavandeniliais – tetra ir trichloretenu, 1,2-dichloretenu, detergentais, fenoliais ir kt. tikimybė (*Užterštų teritorijų tvarkymo 2013–2020 m. planas*, patvirtintas 2012 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Respublikos aplinkos

ministro įsakymu Nr. D1-790 (Žin., 2012, Nr. 115-5842)). Šias teritorijas reikia tinkamai saugoti ir tvarkyti, siekiant lokalizuoti galimą poveikį aplinkai.

Dirvožemio erozija

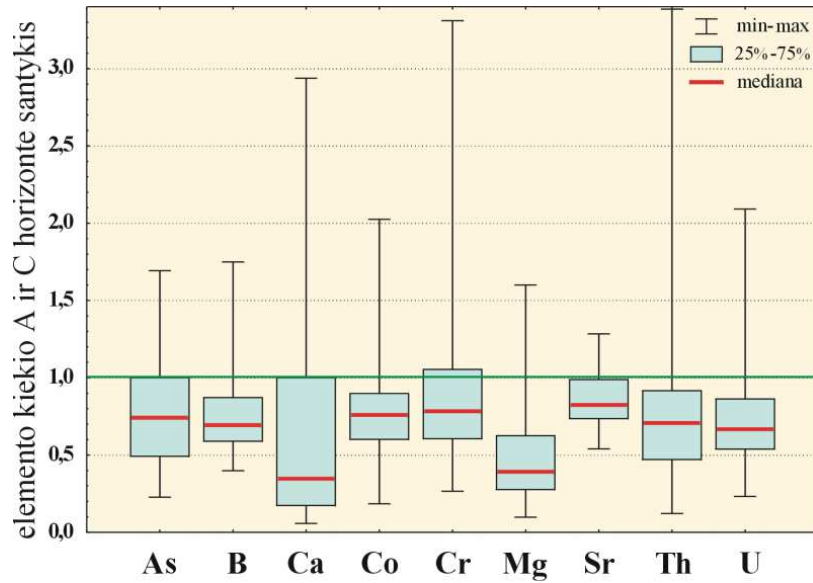
Remiantis Valstybinio žemėtvarkos instituto 2006 m. duomenimis, bendras erozijos paveiktas plotas siekė 730,9 tūkst. ha (iš jų žemės ūkio paskirties žemė – 609,0 tūkst. ha; miškų ir kitų miškingų plotų – 46,9 tūkst. ha; atvirų plotų, beveik arba visai be augmenijos – 75,0 tūkst. ha). Daugiausia vietovių, paveiktų dirvožemio erozijos, yra kalvotuose Lietuvos regionuose, kurie dažniausiai priskiriami mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms (Jankauskas B. ir kt., 2006).

Dirvožemio rūgštėjimas

Pastaruoju metu labai svarbi problema – dirvų rūgštėjimas. Tai vienas iš cheminės dirvožemio degradacijos procesų, kuris skatina neigiamus dirvožemio savybių pokyčius, riboja augalų įvairovę ir jų derlingumą. Dėl įvairių veiksnių (taršos, nesubalansuoto tręšimo, kalkinimo programos nutraukimo) didėja dirvožemių rūgštingumas. Apie 18,7 proc. Lietuvos žemės ūkio naudmenų yra rūgščios, o beveik 1 mln. ha – linkusios parūgštėti. Skaičiuojama, kad šiuo metu vakarinėje Lietuvos dalyje rūgštūs dirvožemiai sudaro apie 31,3 proc., vidurinėje dalyje – apie 6,7 proc. ir rytinėje dalyje – 28,5 proc. (*Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa*, 2007. Konsoliduota 2012-06-18 versija).

Maistinių medžiagų ir mikroelementų išplovimas iš dirvožemio

1999 m. 53 dirvožemio kasiniuose, tolygiai išdėstytuose Lietuvos teritorijoje ir atspindinčiuose pagrindinius dirvožemio tipus, atlikti dirvožemio profilio tyrimai, kurie atskleidė, kad Lietuvos dirvožemiuose akivaizdžiai vyrauja elementų išplovimas ir išnešimas už profilio ribų – mikroelementų kiekiai A horizonte vidutiniškai mažesni 18 proc., makroelementų net 34 proc. nei dirvodarinėje uolienoje (C horizonte). Šis tyrimas atspindi dirvožemių cheminės sudėties esminius pasikeitimus dėl žmogaus veiklos (medžiagų pašalinimas su derliumi) ir dirvožemių rūgštėjimą dėl natūralaus medžiagų išplovimo iš viršutinio dirvožemio sluoksnio (Kadūnas K. ir kt., 1999).

5 pav. Elementų išplovimas iš viršutinio dirvožemio A horizonto cheminių elementų kiekių, matuojamų mg/kg, viršutiniame A horizonte santykis su to paties elemento kiekiais dirvodarinėje uolienoje C horizonte ($A_{hor.}/C_{hor.}$)

Šaltinis: Lietuvos geologijos tarnybos duomenų bazė „Geochemija“

Dirvožemio uždengimas

Dirvožemis prarandamas tuomet, kai žemės ūkio ar kitos agrarinės teritorijos yra užstatomos ir prarandamos visos dirvožemio funkcijos.

Lietuvoje užstatytos teritorijos, kelių įrengimai ir tinklas (infrastruktūra) bendrai užima apie 3 proc. (214 tūkst. ha) Lietuvos teritorijos. Maždaug pusė to ploto dirvožemių yra ištiesai padengti.

Iš atliktų tyrimų (Vaitkus G., 2004; Vaitkuvienė D., Dagys M., 2008) matyti, kad dirvožemio uždengimas nėra Lietuvai aktuali problema. Nuo 1995 m. atliekami žemės dangos pokyčių vertinimai rodo, kad didžiausi pokyčiai fiksuojami gamtinėse teritorijose, o dirbtinių dangų klasėje pasikeitimai yra minimalūs.

Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant Veiksmų programos)

Dėl nepakankamų ir nenuoseklių tyrimų dirvožemio būklę ir jos kitimo tendencijas objektyviai įvertinti kol kas yra gana sunku. 2011 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje Valstybinėje aplinkos monitoringo 2011–2017 metų programoje (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimas Nr. 315 (Žin., 2011, Nr. 34-1603)) numatyta stebėti dirvožemio būklę ir jam daromą poveikį, daugiausia dėmesio skirti rūgštėjimo, pasklidusios taršos, dirvožemio plotų užstatymo problemoms. Reikia tikėtis, kad, įgyvendinus 2011–2017 m. programoje numatytus uždavinius, paaiškės tikrosios dirvožemio būklės problemų apimtys ir priežastys. Remiantis dabartiniais duomenimis bei informacija, opiausios dirvožemio būklės problemos šiuo metu – tai tarša cheminėmis medžiagomis, dirvožemio erozija ir rūgštėjimas, maistinių medžiagų ir mikroelementų išsiplovimas iš dirvožemio.

2007–2013 m. programavimo laikotarpiu užterštoms teritorijoms tvarkyti buvo skirtas nemažas dėmesys. Naudojant ES fondų lėšas buvo atliktas preliminarus užterštų teritorijų poveikio vertinimas; šalyje išvalyta 7,06 ha cheminėmis medžiagomis užterštų teritorijų; nuo 2010 m. likviduota 200 aplinką žalojančių objektų saugomose teritorijose, sutvarkytas teritorijose buvęs užterštas gruntas; iki 2014 m. planuojama baigti sąvartynų, kaip užterštų teritorijų, tvarkymo darbus (*Užterštų teritorijų tvarkymo 2013–2020 m. planas*, patvirtintas 2012 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-790 (Žin., 2012, Nr. 115-5842)). Tačiau nors daugelis darbų jau yra atlikta, užterštų teritorijų tvarkymo darbai ir ateinančiu 2014–2020 m. planavimo laikotarpiu dar pareikalaus daug pastangų ir lėšų. Siekiant nustatyti cheminėmis medžiagomis užterštų teritorijų taršos mastą ir saugiai sutvarkyti pavojingiausias cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas yra patvirtintas Užterštų teritorijų tvarkymo 2013–2020 m. planas (patvirtintas 2012 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-790 (Žin., 2012, Nr. 115-5842)). Įgyvendinant šio plano uždavinius, ES struktūrinių fondų bei Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžeto lėšomis iki 2020 m. planuojama sutvarkyti pavojingiausiai aplinkai cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas. Planuojama, kad šiam tikslui (t. y. vien išvalyti užterštas teritorijas) prireiks apie 138 mln. Lt. Esant tokiam dideliame finansavimo poreikiui, užterštų teritorijų tvarkymo darbai beveik visiškai priklausys nuo 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos. Neįgyvendinant Veiksmų programos priemonių, užterštų teritorijų tvarkymo darbai, greičiausiai beveik visiškai sustotų.

Tarša sunkiaisiais metalais yra būdinga miestams, ypač pramoninėms teritorijoms. Tam tikrose pramoninėse teritorijose dirvožemis gali būti netgi pavojingai užterštas. Pagrindinis veiksnys, kuris šią taršą galėtų sumažinti ateityje, – tai stiprinti taršos kontrolės pajėgumus. Imantis priemonių, kad būtų įgyvendinti aplinkosaugos reikalavimai, tarša aplink pramonės objektus turėtų mažėti. Tai, kad artimiausiu metu stipriai išsaug pramoninės veiklos apimtys, neprognozuojama, todėl objektyvių prielaidų taršai didėti, atrodytų, nėra. Blogiausiu atveju dirvožemio tarša sunkiaisiais metalais ateityje galėtų išlikti nepakitusi.

Dirvožemio erozijos, rūgštingumo ir maistinių medžiagų bei mikroelementų išsiplovimo problemos labiausiai veikia žemės ūkio sektorių. Šios problemos tiek šiuo metu, tiek ir ateityje bus sprendžiamos atsižvelgiant į kaimo plėtros programų priemones ir joms įgyvendinti skiriamas ES lėšas.

Dirvožemio erozija ir rūgštėjimas kaip svarbios Lietuvos žemės ūkio problemos buvo įvardytos Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programoje. Erozijos problemoms spręsti numatytos įgyvendinti atitinkamos priemonės, tokios kaip pievų ir ganyklų įrengimas, daugiamečių augalų įsėjimas, parama ekologiniam ūkininkavimui ir, ypač svarbu, tokių vietovių žemės apželdinimas mišku. Šalies miškingumą iki 2020 m. planuojama padidinti 3 proc. (*Lietuvos miškingumo didinimo programa*, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2002 m. gruodžio 2 d. įsakymu Nr. 616/471 (Žin., 2003, Nr.1-10)). Prognozuota, kad 2007–2013 m. įgyvendintos erozijos mažinimo priemonės viršutinio dirvožemio sluoksnio eroziją turėtų sumažinti apie 10 proc. (*Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa*, 2007. Konsoliduota 2012-06-18 versija). Panašu, kad dirvožemio erozijos kontrolė ir mažinimas išliks viena iš prioritetinių žemės ūkio krypčių ir ateityje

(Jurkėnaitė N. ir kt., 2011; *Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų politikos gairės*, 2011), todėl galime tikėtis, kad įgyvendinant numatytas priemones eroziją ilgainiui pavyks kontroliuoti. Tiesa, priemonių įgyvendinimo apimtys tiesiogiai priklausys nuo skiriamos ES paramos.

Pagal naujausius duomenis Lietuvos dirvožemiai sparčiai rūgštėja. Norint sustabdyti rūgštėjimą, intensyviai žemės ūkio veiklai naudojamus dirvožemius neišvengiamai reikia papildomai gerinti (kalkinti), labai svarbu subalansuoti trąšų naudojimą. Nesiėmus gerinimo priemonių, dirvožemio rūgštingumas gali pasiekti 1960 m. lygį, kada rūgščių dirvožemių plotai (pH – mažiau kaip 5,5) sudarė 40,7 proc. žemės ūkio naudmenų. Dirvožemio rūgštėjimas (ypač esant nesubalansuotam tręšimui) turėtų ir neigiamų aplinkosaugos pasekmių – maistinėms medžiagoms daugiau išsiplaunant iš dirvožemio, išaugtų vandens telkinių tarša. 2007–2013 m. laikotarpiu įgyvendinamos kaimo plėtros programos priemonės turėtų pagelbėti stabdant dirvožemio rūgštėjimą, tačiau konkretūs dirvožemio rūgštėjimo mažinimo uždaviniai nėra numatyti. Kokį efektą įgyvendinamos priemonės duos, kol kas sudėtinga prognozuoti, tą turėtų parodyti naujausi dirvožemio stebėsenos duomenys.

Nemažai dirvožemio būklės problemų kyla dėl elementarios ūkininkavimo kultūros stokos. Privačiame žemės ūkio sektoriuje ūkiai yra stambinami. Šiuose ūkiuose trąšų panaudojimas yra nekontroliuojamas, agrocheminės ir agrotechninės priemonės naudojamos stichiškai, nesivadovaujant mokslinėmis rekomendacijomis. Aplinkos požiūriu neigiamai vertintinas spartus azotinių trąšų naudojimo augimas ir pastaraisiais metais sparčiai mažėjantis kalio ir ypač fosforo trąšų naudojimas. Nesubalansuotų trąšų naudojimas ilgalaikėje perspektyvoje nulems mažėjantį augalų derlių ir menkėjantį dirvožemio derlingumą. Naudojant nesubalansuotas trąšas su santykinio azoto pertekliumi, padidėja azoto išplovimas į gruntinius ir paviršinius vandenis. Prognozuojama, kad ateityje žemės ūkio veiklos apimtys didės (Kriščiukaitienė I. ir kt., 2010), todėl nesikeičiant ūkininkavimo kultūrai kils tiek dirvožemio, tiek gruntinių ir paviršinių vandenų taršos grėsmė. Todėl aktyvios ūkinės veiklos zonos būtina taikyti visas įmanomas apsaugos nuo antropogeninės taršos, galinčios per dirvožemį patekti į gruntinį vandenį, priemones. Šiuo metu, vykdant 2007–2013 m. kaimo plėtros programą, yra įgyvendinama nemažai agrarinės aplinkosaugos priemonių, o vandens telkinių būklės stebėseną rodo teigiamą jų poveikį. Vis dėlto vien šių priemonių nepakanka. Kai kurios papildomos žemės ūkio taršos mažinimo priemonės, leisiančios sumažinti taršą biogeninėmis medžiagomis, yra numatytos Lietuvos upių baseinų rajonų valdymo priemonių programose (*Nemuno upių baseinų rajono valdymo planas ir Priemonių vandensaugos tikslams Nemuno upių baseinų rajone pasiekti programa*, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 1098 (Žin., 2010, Nr. 90-4756); *Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonų valdymo planai ir priemonių vandensaugos tikslams pasiekti programos*, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimais Nr. 1618, Nr. 1617 ir Nr. 1616 (Žin., 2010, Nr. 136-9640, Nr. 136-6939, Nr. 136-6938)).

Dirvožemio uždengimo problema Lietuvai nėra labai aktuali. Įvertinus prognozuojamą gyventojų skaičiaus mažėjimą, galima spėti, kad ateityje dirbtinių dangų plotai neturėtų pastebimai išaugti. Siekiant įgyvendinti ES tikslą – pasiekti, kad iki 2050 m. užimtos žemės plotai nebedidėtų, siūloma naujas

statybas plėsti ne natūraliose miško ar žemės ūkio paskirties teritorijose, o jau istoriškai susiformavusiose urbanizuotuose ar rekultivuotuose plotuose. Preliminariai 2013 m. planuojama pradėti projektą, kurį atliekant būtų įvertinti naujaisi žemės dangos identifikavimo pokyčiai.

Rekomendacijos Veiksmų programai rengti

2007–2013 m. laikotarpiu dirvožemio būklei gerinti įtakos turėjo šių Sanglaudos skatinimo veiksmų programos prioritetų priemonės (*ES parama. Projektų statistika*. Prieiga internete: <<http://www.esparama.lt/barometras>>, žiūrėta 2013-02-04):

- Prioritetas VP3-1 „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“.

Prioriteto priemonės:

- VP3-1.4-AM-03-V „Užterštų teritorijų poveikio vertinimas“. Skirta ES lėšų – 4 249 956 Lt.
- VP3-1.4-AM-06-R „Praeityje užterštų teritorijų tvarkymas“. Skirta ES lėšų – 38 178 693,18 Lt.
- VP3-1.4-AM-07-V „Aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimas“. Bendra projektų vertė – 104 538 226,71 Lt, skirta ES lėšų – 88 857 492,71 Lt.
- VP3-1.4-AM-09-K „Visuomenės informavimo ir švietimo apie aplinką priemonių įgyvendinimas“. Bendra projektų vertė – 15 241 823,62 Lt, skirta ES lėšų – 13 630 031,06 Lt.

Taršos židinių inventorizacija ir tyrimai rodo, kad praeityje užterštų teritorijų problemos mastas yra labai didelis. Nors pagal 2007–2013 m. programą užterštoms teritorijoms tvarkyti buvo skirtos nemažos lėšos, ateinančiu finansavimo laikotarpiu lėšų poreikis bus dar didesnis. Preliminariai įvertinta, kad labiausiai užterštoms teritorijoms sutvarkyti prireiks 138 mln. Lt, tikimasi, kad didžiąją šių lėšų dalį sudarys ES struktūrinių fondų parama.

Kadangi duomenų apie dirvožemio būklę labai trūksta, jam stebėti turi būti sukurta efektyvi monitoringo programa. Kontrolės ir prevencijos priemonės yra būtinos norint sumažinti taršą sunkiaisiais metalais. Todėl svarbu toliau finansuoti aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimo priemones.

Nemažai dirvožemio būklės problemų, tokios kaip rūgštėjimas, erozija, maistinių medžiagų išsiplovimas, yra susijusios su žemės ūkio veikla. Šių problemų ES struktūrinės paramos programos lėšos iš esmės negali padėti išspręsti. Tam iš dalies gali pagelbėti įgyvendinamos visuomenės informavimo ir švietimo apie aplinką priemonės, bet siekiant iš esmės spręsti šias problemas turi būti naudojamos žemės ūkio paramos lėšos.

Literatūros sąrašas

Dirvožemio agrocheminiai tyrimai. 2006. Lietuvos žemdirbystės instituto Agrocheminių tyrimų centro ataskaita. Kaunas.

Dirvožemio savybių bei jo užterštumo sunkiaisiais metalais stebėjimų ir įvertinimo pagrindiniuose Lietuvos dirvožemių tipuose ataskaita. 2002. Lietuvos žemdirbystės instituto Agrocheminių tyrimų centras. Kaunas.

Gregorauskienė V., Kadūnas V. 1998. Technogeninių mikroelementų atmosferinės pernašos įtaka jų foniniams kiekiams Lietuvos dirvožemiuose. *Geologija*, Nr. 26, p. 56–60.

Gregorauskienė V., Kadūnas V. 2000. Chemical composition of soil and lake sediments – indicator of geological processes in Lithuania. *Geological Quarterly*, No. 44 (4), p. 347–354.

Gregorauskienė V. 2011. *Dirvožemis – būtiniausia sąlyga kauptis švariam vandeniui.* Vilnius.

Jankauskas B., Jankauskienė G. 2006. Kiekybiniai eroduojamų dirvožemių organinės medžiagos pokyčiai dėl skirtingo žemės naudojimo. *Dirvotyra ir agrochemija: žemės ūkio mokslai*, Nr. 4.

Jurkėnaitė N., Volkov A., Martišiūnaitė A. 2011. *Bendrosios žemės ūkio politikos 2014–2020 m. tobulinimo kryptys: mokslo studija.* Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.

Kadūnas K., Budavičius R., Gregorauskienė V., Katinas V., Kliaugienė E., Radzevičius A., Taraškevičius R. 1999. *Lietuvos geocheminis atlasas (Geochemical Atlas of Lithuania).* Vilnius. 230 p.

Kriščiukaitienė I., Andrikienė S., Galnaitytė A., Jedik A. 2010. *Žemės ūkio sektoriaus plėtros perspektyvos.* Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.

Lietuvos dirvožemiai. 2001. Sud. A. Liekis. Vilnius.

Lietuvos geologijos tarnyba. 2011 metų veiklos rezultatai. 2012. Vilnius.

http://www.lgt.lt/images/Duomenu_teikimas_2012/LGT-ataskaitaVIDINIAI-pataisyti.pdf.

Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa. 2007. Konsoliduota 2012-06-18 versija.

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų politikos gairės. 2011. Projektas.

Lietuvos miškingumo didinimo programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2002 m. gruodžio 2d. įsakymu Nr. 616/471). *Žin.*, 2003, Nr. 1-10. Keista 2004 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. D1-685/3D-683 (nuo 2005-01-01). *Žin.*, 2004, Nr. 188-7039.

Lietuvos miškų institutas. 2009 metų veiklos apžvalga. 2010. Girionys.

Reimann C., Siewers U., Tarvainen T., Bityukova L., Eriksson J., Gilucis A., Gregorauskiene V., Lukashev V., Matinian N. N., Pasieczna A. 2000. *Agricultural Soils in Northern Europe: a Geochemical Atlas.* Hannover, 2003. 279 p.

Užterštų teritorijų tvarkymo 2013–2020 m. planas (patvirtintas 2012 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-790). *Žin.*, 2012, Nr. 115-5842.

Vaitkuvienė D., Dagys M. 2008. *Projekto „Lietuvos CORINE žemės danga 2006“ ataskaita.* Vilniaus universiteto Ekologijos institutas. Vilnius.

Vaitkus G. 2004. *Projekto „Lietuvos CORINE žemės danga 2000“ baigiamoji ataskaita.* Vilniaus universiteto Ekologijos institutas. Vilnius.

VĮ Valstybės žemės fondo vykdyto projekto „Dirvožemio monitoringo duomenų parengimas pagal „Eurostat“ eroduojamų žemių apskaitos reikalavimus“ duomenys (2003).

<<http://gamta.lt/files/20120605112407.pdf>>.

<http://gamta.lt/files/CLC2000_LT_ATASKAITA.PDF>.

<<http://www.esparama.lt/barometras>>.

4.7. Miškų išteklių valdymas

Specifinė vertinimo sritis

Specifinės vertinimo sritys: miško ištekliai, miško atkūrimas, medienos ruošimas, miškų ekonomika.

Esama būklė, tendencijos ir jas lemiantys veiksniai

Lietuvos miškų būklė išsamiai charakterizuojama Lietuvos miškų tarnybos kasmetiniame leidinyje „Lietuvos miškų ūkio statistika“ (*Valstybinė miškų tarnyba*, 2012).

Miško ištekliai

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvos miškingumas buvo sumažėjęs iki mažiau kaip 20 proc. Nuo to laiko miškai visą laiką plėtėsi ir 2012 m. sausio 1 d. miško žemės plotas buvo jau 2173 tūkst. ha, arba 33,3 proc. Lietuvos teritorijos. Nuo 2003 m. sausio 1 d. miško plotas padidėjo 128 tūkst. ha, o miškingumas – 2,0 proc.

Per tą patį laikotarpį mišku apaugusios žemės (medynų) plotas padidėjo 104 tūkst. ha – iki 2055 tūkst. ha, vidutinis medienos tūris – nuo 226 iki 240 m³/ha.

Didžiausius plotus Lietuvoje užima pušynai – 722,2 tūkst. ha plotą. Per devynerius metus jų plotas padidėjo 10,7 tūkst. ha. Eglynai užima 428,4 tūkst. ha plotą. Jų plotas, palyginti su 2003 m., sumažėjo 16,9 tūkst. ha. Ažuolynų plotai nuo 35,7 tūkst. ha išaugo iki 41,9 tūkst. ha. Tuo tarpu uosynų plotas sumažėjo 30 proc. – iki 35,7 tūkst. ha.

Nacionalinės miškų inventorizacijos duomenimis, nuo 2003 m. bendras medienos tūris išaugo nuo 453,4 mln. m³ iki 501,3 mln. m³. Didžiausias medienos tūris sukauptas pušynuose – 211 mln. m³. Nuo 2003 m. šiuose medynuose medienos tūris išaugo 29 mln. m³. Per šį laiką tūris eglynuose nuo 76 mln. m³ išaugo iki 80 mln. m³.

Miško atkūrimas

2012 m. sausio 1 d. buvo 160 miško genetinių draustinių (3631 ha plote), 198 sėklinių medynų (1547 ha) ir 2652 rinkiniai medžiai. Metų pradžioje buvo 148 sėklinės plantacijos (799 ha). Klonų rinkiniuose buvo sukaupta 900 klonų. Šie rinkiniai užėmė 39 ha plotą. Pirmos selekcinės grupės medynai užėmė 49,8 tūkst. ha plotą.

Praktiškai visas plynais kirtimais iškirštas miškas atkuriamas, o dėl papildomai įveisto miško bendras miško plotas palaiapsniui didėja. Bendras kasmet atkurto ir įveisto miško plotas vidutiniškai maždaug 13 proc. viršija plynų kirtimų plotą.

Nuo 2001 m. iki 2009 m. bendra kirtimų apimtis visų nuosavybės formų miškuose buvo vidutiniškai apie 6 mln. m³, 2010 m. ir 2011 m. kirtimų apimtis išaugo iki daugiau kaip 7 mln. m³. Vis dėlto tūrio prieaugio balansas tebėra teigiamas, 2003–2012 m. vidutinis tūrio pokytis visų nuosavybės formų miškuose sudarė 30 proc.

Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant Veiksmų programos)

Nacionalinėje miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012–2020 m. programoje nurodomas miškų ūkio plėtros strateginis tikslas – didinti miškų teikiamą įvairiapusę naudą visuomenei, atsižvelgiant į ilgą miško augimo trukmę ir nuosavybės formų skirtumus bei sąveiką, taip pat užtikrinant, kad visuose šalies miškuose būtų įgyvendinami darnaus miškų ūkio principai (*Nacionalinė miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012–2020 metų programa*).

Įgyvendinant Nacionalinės miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012–2020 m. programą, miškingumas 2020 m. turėtų pasiekti 34,2 proc. Lietuvos teritorijos.

Rekomendacijos Veiksmų programai rengti

Miškų ūkio veikla remiama iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programą. Kadangi miško išteklių valdymo ir plėtros finansavimas pagal Veiksmų programą nenumatytas, rekomendacijos neteikiamos.

Literatūros sąrašas

Miškų ūkio statistika. 2012. Valstybinė miškų tarnyba. Prieiga internete:

<<http://www.amvmt.lt/2012/ST2012.aspx?&MID=0&AMID=731>>, žiūrėta 2013-01-16.

Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija. 2012. Projektas. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija..

Nacionalinė miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012–2020 m. programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 569). Prieiga internete:

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425608&p_query=&p_tr2=2>, žiūrėta 2013-01-16.

4.8. Sveikatos apsauga

Specifinė vertinimo sritis. Praeities tendencijos ir esama būklė

Specifinės vertinimo sritys: sveikatos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas, Lietuvos gyventojų sveikatos rodikliai.

Darnaus vystymosi tikslai:

- Prailginti Lietuvos gyventojų gyvenimo trukmę – mažinti sergamumą, mirtingumą ir neįgalumą, ypač nuo nelaimingų atsitikimų ir traumų, kraujotakos sistemos ligų, onkologinių ligų, psichikos sveikatos sutrikimų.
- Gerinti Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę.
- Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę.

Sveikatos apsaugos situacija, Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimo rezultatai ir gyventojų sveikatos būklės raida 1997–2010 m. laikotarpiu išsamiai nagrinėjami ataskaitoje „Sveikatos sistemos reformų analizės atlikimas“, kurią 2011 m. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos užsakyму parengė grupė ekspertų iš VŠĮ Sveikatos priežiūros vertinimo nepriklausomos agentūros ir UAB Sveikatos ekonomikos centro (Grabauskas V. J. ir kt., 2011). Ši ataskaita yra pagrindinis šaltinis vertinant dabartinę Lietuvos sveikatos apsaugos situaciją, gyventojų sveikatos būklę ir jos raidos tendencijas.

Ekspertų atlikti tyrimai ir naujausi statistiniai duomenys rodo, kad su Lietuvos sveikatos programoje (patvirtintoje 1998 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. VIII-833 (Žin., 1998, Nr. 64-1842)) išsikeltais uždaviniais pavyko susitvarkyti nevienodai – vieni tikslai pasiekti visiškai ar net geriau, nei planuota, kitų, deja, pasiekti nepavyko.

Lietuvos sveikatos programoje buvo numatyta iki 2010 m. pasiekti šiuos bendruosius tikslus ir gyventojų sveikatos lygio rodiklius:

1. Mažinti gyventojų mirtingumą ir ilginti vidutinę gyvenimo trukmę, mažinant mirtingumą nuo pagrindinių priežasčių, t. y. nuo nelaimingų atsitikimų ir traumų, širdies bei kraujagyslių ligų, piktybinių navikų:
 - sumažinti mirtingumą nuo nelaimingų atsitikimų ir traumų 30 proc.;
 - sumažinti jaunesnių nei 65 metų gyventojų mirtingumą nuo širdies ir kraujagyslių ligų bei piktybinių navikų 15 proc.;
 - prailginti Lietuvos gyventojų vidutinę gyvenimo trukmę iki 73 metų.
2. Sumažinti kūdikių mirtingumą 30 proc.
3. Gerinti gyventojų gyvenimo kokybę.

Tikslas prailginti Lietuvos gyventojų vidutinę gyvenimo trukmę iki 73 metų yra pasiektas. 2010 m. vidutinė gyvenimo trukmė buvo 73,45 metai. Vis dėlto vertinant pagal viso 13 metų laikotarpio rodiklius, gyventojų sveikatos lygio augimas buvo lėtesnis nei projektuota Lietuvos sveikatos programoje. Faktiniai duomenys rodo, kad gyventojų sveikatos rodiklių netolygumas 1997–2010 m. buvo viena didžiausių šalies sveikatingumo problemų.

Tikslas 30 proc. sumažinti mirtingumą nuo nelaimingų atsitikimų ir traumų yra pasiektas iš dalies (sumažėjo 25 proc.). Kaip ir kalbant apie vidutinę gyvenimo trukmę, mirtingumo rodikliai kito netolygiai. Traumatizmo profilaktikos programa iki 2007 m. buvo įgyvendinama prastai. 1999–2007 m. žuvusiųjų skaičius beveik nekito. Esminis teigiamas pokytis įvyko 2008 m. šią programą iš esmės pakoregavus.

2008–2009 m. pradėjo sparčiai mažėti mirtingumas nuo išorinių priežasčių. Atsilikimas, sukauptas 1999–2007 m. laikotarpiu, buvo likviduotas. Pagrindiniai programos tikslai yra pasiekti.

15 proc. sumažinti jaunesnių nei 65 metų gyventojų mirtingumą nuo širdies ir kraujagyslių ligų nepavyko (sumažėjo tik 5,6 proc.). Mirtingumo nuo širdies ir kraujagyslių ligų dinamika iš esmės atkartoja fiksuotą vidutinės gyvenimo trukmės dinamikos ciklą (1997–2000 m. ir 2008–2009 m. mirtingumas mažėjo, 2001–2003 m. – nesikeitė, o 2004–2007 m. mirtingumas didėjo). Tikslas sumažinti jaunesnių nei 65 metų gyventojų mirtingumą nuo piktybinių navikų pasiektas iš dalies (sumažėjo apie 13 proc.).

Tikslas iki 2010 m. sumažinti kūdikių mirtingumą 30 proc. pasiektas ir žymiai viršytas, mirtingumas sumažėjo daugiau nei du kartus. Motinos ir vaiko programos sėkmei priskirtinas ne tik reikšmingas kūdikių mirtingumo mažėjimas, bet ir proceso tolygumas (per 13 metų tik 2004 m. fiksuotas mirtingumo rodiklio didėjimas) bei tai, kad pagal šį rodiklį Lietuva išliko viena geriausių tarp naujųjų ES šalių bei priartėjo prie ES senbuvų.

Siekiant gerinti gyventojų sveikatingumo rodiklius, Lietuvos sveikatos programoje buvo įvardyti ir specialieji tikslai: sumažinti mirtingumą nuo širdies ir kraujagyslių ligų (t. y. išeminės širdies ligos ir insulto) bei onkologinių susirgimų (t. y. krūties vėžio, gimdos kaklelio vėžio, plaučių vėžio); sumažinti invalidumo ir mirtingumo dėl traumų bei nelaimingų atsitikimų skaičių; stabilizuoti ligotumą psichikos ligomis bei sumažinti savižudybių skaičių; sumažinti sergamumą užkrečiamosiomis ligomis (tuberkulioze), komplikacijų dėl diabeto skaičių; gerinti burnos sveikatą.

1998–2010 m. Lietuvos sveikatos programoje išskirti tikslai ir laimėjimų rezultatai apibendrinti 6 lentelėje.

6 lentelė. Lietuvos sveikatos programoje numatyti tikslai ir jų įgyvendinimas

Tikslas	Rezultatas (2009–2010 m.)
Prailginti vidutinę gyvenimo trukmę iki 73 metų	Pasiektas (prailgėjo iki 73,45 metų)
Sumažinti mirtingumą nuo nelaimingų atsitikimų ir traumų 30 proc.	Beveik pasiektas (sumažintas 25 proc.)
Sumažinti jaunesnių nei 65 metų gyventojų mirtingumą nuo širdies ir kraujagyslių ligų 15 proc.	Nepasiektas (sumažėjo tik 5,6 proc.)
Sumažinti jaunesnių nei 65 metų gyventojų mirtingumą nuo piktybinių navikų 15 proc.	Beveik pasiektas (sumažėjo 13 proc.)
Sumažinti kūdikių mirtingumą 30 proc.	Pasiektas (rodiklis beveik 2 kartus didesnis, nei planuota)
Sumažinti jaunesnių nei 65 metų gyventojų mirtingumą nuo išeminės širdies ligos 15 proc.	Beveik pasiektas (sumažėjo 11,8 proc.)
Sumažinti mirtingumą nuo krūties vėžio 15 proc.	Nepasiektas (sumažėjo tik 5,8 proc.)
Sumažinti sergamumą gimdos kaklelio vėžiu 15 proc.	Nepasiektas

Sumažinti vyrų mirtingumą nuo plaučių vėžio 15 proc.	Beveik pasiektas (sumažėjo 13 proc.)
Iki 2005 m. stabilizuoti sergamumą psichinėmis ligomis	Nepasiektas (padidėjo 13 proc.)
Sumažinti savižudybių skaičių iki 25 atvejų 100 000 gyventojų	Nepasiektas (sumažėjo tik iki 31,5 atvejo 100 000 gyventojų)
Sumažinti sergamumą tuberkulioze 30 proc.	Pasiektas

Šaltinis: Grabauskas V. J. ir kt., 2011.

Trys pagrindinės mirčių priežastys – kraujotakos sistemos ligos, piktybiniai navikai ir išorinės mirties priežastys – 2010 m. sudarė 85,3 proc. visų mirties priežasčių. Nuo kraujotakos sistemos ligų mirė daugiau nei pusė, t. y. 56,1 proc., nuo piktybinių navikų – 19,3 proc., o nuo išorinių mirties priežasčių – 9,3 proc. visų mirusiųjų. Išorinių mirčių santykinė gausa yra nepakankamo šalies sveikatinimo sistemos efektyvumo bruožas. Tarp visų mirčių mirtys nuo infekcinių ir parazitinių ligų sudaro tik 1,1 proc. dalį, tačiau beveik pusės šių mirčių priežastis yra tuberkuliozė. Pagal standartizuotą mirtingumo nuo tuberkuliozės rodiklį Lietuvos padėtis tarp ES šalių yra blogiausia.

Pagrindiniai integruoti poveikio būdai

Lietuvos sveikatos programoje keliamus tikslus buvo tikimasi pasiekti sudarant sąlygas sveikai gyvensenai, sukuriant sveiką aplinką, užtikrinant realų įvairių žinybų bendradarbiavimą bei organizuojant tinkamą, prieinamą ir priimtina sveikatos priežiūrą.

Sveika gyvensena. Pagrindiniai sveiką gyvenseną užtikrinantys veiksniai yra priklausomybę sukeliančių medžiagų (alkoholinių gėrimų ir tabako) vartojimo mažinimas bei prevencija, fizinis aktyvumas, sveika mityba. Deja, šiose srityse pasiekti rezultatai kol kas nėra džiuginantys.

Lietuvos sveikatos programoje buvo užsibrėžta alkoholio vartojimą iki 2010 m. sumažinti 25 proc. Šis tikslas nebuvo pasiektas. Rūkymo paplitimo ir reguliavimo srityje pasiekta nemaža pažanga. Nuo 2000 m. iki 2010 m. rūkančių vyrų dalis sumažėjo 1,5 karto, o rūkančių moterų dalies skaičiaus dinamika ir toliau atskleidžia didėjančias tendencijas.

2007 m. nustatyta, kad vaikų fizinis aktyvumas nėra pakankamas. Suaugusių Lietuvos žmonių gyvensenos tyrimo duomenimis, 1994–2000 m. besimankštinančiųjų skaičius augo, o pastaraisiais metais laisvalaikio besimankštinančių žmonių skaičius mažėja. Nors praeito dešimtmečio programoje buvo numatyta stiprinti žinybų bendradarbiavimą fizinio aktyvumo skatinimo srityje, tačiau nebuvo sukurta teisinė ir valdymo sistema, kuri turėjo užtikrinti tokio bendradarbiavimo būtinybę, koordinavimą ir atsakomybę. Nepakankamas ar net mažėjantis fizinis aktyvumas kartu su ekonomikos plėtros paskatintu maisto vartojimo augimu lėmė paaštrėjusią vyrų antsvorio problemą. Tarp moterų esminių antsvorio ir nutukimo pokyčių nevyko.

Nesveika mityba turi įtakos trims iš keturių pagrindinių mirties priežasčių. Nors mitybos įpročiai juda teigiama linkme, mityba lieka nesubalansuota.

Sveika aplinka. Tarp esminių aplinkos komponentų, kurių kokybė daro didžiausią įtaką fizinei ir psichinei sveikatai, paminėtinas oras, vanduo, aplinkos triukšmas. Reikia konstatuoti, kad sveika aplinka

kol kas pasiekama ne visiems Lietuvos gyventojams. Nors oro kokybės problemos Lietuvoje nėra labai opios, tačiau jų pasitaiko. Pagrindinės problemos yra susijusios su kietųjų dalelių iki 10 mikronų (KD_{10}) ir azoto dioksido (NO_2) koncentracijomis. Atskirais metais didžiuosiuose šalies miestuose ribinės koncentracijos yra viršijamos daugiau nei leidžiama dienų per metus (*Lietuvos sveikatos programa: rezultatai ir išvados*, 2011). Kaimiškose vietovėse nemažai daliai gyventojų dar nėra centralizuotai tiekiamas vanduo, nėra centralizuoto nuotekų surinkimo. Tiek namų, tiek darbo aplinkoje gyventojai kenčia nuo triukšmo. Apie 70 proc. miesto gyventojų jaučia neigiamą triukšmo, kurį sukelia eismas, poveikį.

Ivairių žinybų bendradarbiavimas. Daugelyje sveikatos programų suformuluoti tikslai ir uždaviniai skiriami ligų profilaktikai ir sveikai gyvensenai, o įgyvendinant šiuos siekius turėtų aktyviai dalyvauti savivaldybės, bendruomenės ir nevyriausybinės organizacijos. Realiai jų dalyvavimas yra labai nereikšmingas, o paskutiniu laikotarpiu savivaldybių dažnai net nebėra tarp programų įgyvendinančių institucijų. Taip pat nenumatyta, kad įgyvendinant programas galėtų dalyvauti patys gyventojai ar pacientai, nenurodyta, kokia yra jų atsakomybė.

Tinkama sveikatos priežiūra. Vienas pagrindinių Lietuvos sveikatos programos tikslų yra užtikrinti sveikatos santykių teisumą. Sveikatos santykių teisumas yra susijęs su lygiomis galimybėmis siekti sveikatos ir su maksimaliu skirtumų tarp jos siekiančiųjų sumažinimu. Norint įgyvendinti šį principą, Lietuvos sveikatos programoje buvo užsibrėžta iki 2010 m. sumažinti sveikatos ir sveikatos priežiūros skirtumus tarp skirtingų socialinių-ekonominių gyventojų grupių. Deja, faktiniai duomenys rodo, kad sveikatos netolygumai tarp vyrų ir moterų, miesto ir kaimo gyventojų, skirtingą išsilavinimą turinčių žmonių Lietuvoje nemažėja. Išsilavinę žmonės Lietuvoje gyvena sveikiau ir ilgiau, o žemesnį išsilavinimą turinčių gyventojų sveikata santykinai yra prastesnė. Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys gyvena vidutiniškai 11,3 metų ilgiau negu viduriniojo ar žemesnio išsilavinimo gyventojai. Vyrų gyvenimo trukmė yra vidutiniškai 11 metų trumpesnė nei moterų. Vidutinė gyvenimo trukmė gyvenančiųjų miesto vietovėse yra 3 metais ilgesnė nei gyvenančiųjų kaime. Nustatyta, kad mažesnes pajamas gaunančios moterys turi 3,2 karto daugiau sveikatos problemų negu tos moterys, kurių pajamos didesnės. Tarp vyrų šis skirtumas siekia 2,3 karto. Visos šalies mastu skurdo lygis kaimo vietovėse daugiau nei pustrėčio karto didesnis nei miestuose. Organizuojant sveikatos apsaugą, prioritetas buvo teikiamas pirminės sveikatos priežiūros grandžiai. Įvykdžius pirminės sveikatos priežiūros reformą – decentralizuojant įstaigas ir skatinant privačių įstaigų kūrimąsi pirminės sveikatos priežiūros srityje – tokias paslaugas teikiančių įstaigų smarkiai padaugėjo. Apsilankymų pas pirminės sveikatos priežiūros gydytojus procentinė dalis nuo visų apsilankymų pas gydytojus 2000–2010 m. laikotarpiu išaugo nuo 62 iki 66 proc., tačiau pirminės sveikatos priežiūros ir kitos ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo grandies plėtra vis dar yra nepakankama. Išlieka nemažos eilės planine tvarka patekti pas šeimos gydytojus. Ypač didelės eilės išlieka laukiant vizito pas gydytojus konsultantus. Ne visose ambulatorinėse sveikatos priežiūros įstaigose medicininė įranga yra tinkamo lygio. Pirminės sveikatos priežiūros paslaugų finansavimo iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) procentinė dalis nuo visų išlaidų

paslaugoms apmokėti per 2000–2009 m. laikotarpį faktiškai visiškai nepadidėjo ir išliko 20 proc. ribose. Tuo tarpu PSDF išlaidos 1998–2010 m. ženkliai išaugo.

Sveikatos priežiūros reforma nepaskatino tolygesnio medicinos personalo (tiek gydytojų, tiek slaugytojų) geografinio pasiskirstymo, o tai reiškia, kad praktiškai nesprenė ir paslaugų prieinamumo netolygumo skirtinguose regionuose klausimų. Kita vertus, augantis miesto gyventojų skaičiaus procentas (ypač pensinio amžiaus) ir vykdoma specializuotų stacionariųjų gydymo įstaigų koncentracijos didžiuosiuose miestuose politika gali iš dalies paaiškinti tokio netolygaus medicinos personalo pasiskirstymo priežastis.

Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant Veiksmų programos)

1998–2010 m. Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimo patirtis leido identifikuoti pagrindines sveikatos apsaugos sistemos spragas bei stipriąsias puses, išryškino spręstinas problemas, nurodė nemažai gyventojų sveikatinimo rezervų, kuriuos tinkamai išnaudojus galima gerokai pagerinti sveikatos rodiklius. Siekdamas sukurti efektyvesnę ir konkurencingesnę sveikatos sistemą, Lietuvos Respublikos Seimas 2011 m. birželio 7 d. nutarimu Nr. XI-1430 (Žin., 2011, Nr. 73-3498) patvirtino „Lietuvos sveikatos sistemos plėtros 2011–2020 m. metmenis“, kuriuose išdėstyti artimiausi sveikatos apsaugos uždaviniai ir plėtra. Yra parengtas „Lietuvos sveikatos programos 2020“ projektas.

Siekiant užtikrinti sveikatos apsaugos politikos nuoseklumą ir tęstinumą, laikotarpio iki 2020 m. Lietuvos sveikatos apsaugos kryptys ir uždaviniai iš esmės išlieka tokie patys kaip ir ankstesnėje Lietuvos sveikatos programoje. „Lietuvos sveikatos programos 2020“ prioritetai būtų:

- Priklausomybių nuo tabako, alkoholio, kitų svaiginančių ir narkotinių medžiagų, nuo nesveikos mitybos mažinimas, visuomenės psichikos sveikatos gerinimas.
- Asmens atsakomybės už savo sveikatą ugdymas.
- Sveikos aplinkos plėtra.
- Išvengiamo mirtingumo nuo ligų mažinimas.
- Sergamumo tuberkulioze mažinimas.
- Ligų profilaktika.
- Ankstyvo mirtingumo dėl traumų mažinimas.
- Netolygumų sveikatos santykiuose sumažinimas.
- Pirminės sveikatos priežiūros ir kitos ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugų kokybės pagerinimas.
- Sveikatos politikos ir išteklių valdymo sprendimų privalomo pagrindimo įrodymais ir moksliniais tyrimais įdiegimas.

Įgyvendinus numatytus uždavinius, iki 2020 m. vidutinė sveiko gyvenimo trukmė Lietuvoje turėtų padidėti ne mažiau kaip dvejais metais, o bendroji vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė pasiektų 76 metų amžiaus ribą. Siektini gyvenimo trukmės rodikliai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. „Lietuvos sveikatos programos 2020“ tikslų įgyvendinimo rodikliai

Rodiklis	2010	2015	2020
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė (VGT), metai	73,45	74,5	76
Vidutinė sveiko gyvenimo trukmė (SVGT), vyrai / moterys	57,0/60,9 (2009 m.)	58/62	59/63
Skirtumas tarp vyrų ir moterų VGT, metai	10,8 metų	9,5	8,0
Skirtumas tarp miesto ir kaimo gyventojų VGT, metai	3,08	2,5	2,0

Šaltinis: „Lietuvos sveikatos programa 2020“. Rekomendacijos dėl 2011–2020 m. Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių (2012).

Lietuvos gyventojų bendrosios vidutinės gyvenimo trukmės ilgėjimas yra siejamas pirmiausia su laipsnišku ankstyvųjų (iki 65 metų amžiaus) mirčių skaičiaus mažėjimu, taip pat su sveiko gyvenimo trukmės ilgėjimu atitolinus ligų atsiradimą bei jų lemiamas mirtis.

Nors pavyko pasiekti ne visus 1998–2010 m. Lietuvos sveikatos programoje užsibrėžtus tikslus, tačiau reikėtų konstatuoti, kad visose srityse pokyčiai vyko teigiama linkme. Prognozuojama, kad norima kryptimi įvykiai klostysis ir ateityje. Kiek užsibrėžtus tikslus pavyks įgyvendinti kiekybine prasme, priklausys nuo daugelio veiksnių (socialinių, ekonominių, politinių, demografinių ir t. t.), tačiau esminė Lietuvos sveikatos programos sėkmės prielaida – užtikrinti sveikatos sektoriaus veiksmingą bendradarbiavimą su kitais valstybės sektoriais, kai apibrėžta kiekvieno jų atsakomybė.

Rekomendacijos Veiksmų programai rengti

2007–2013 m. laikotarpiu Lietuvos sveikatos apsaugos sistemai ir gyventojų sveikatos rodikliams gerinti įtakos turėjo šių Sanglaudos skatinimo veiksmų programos prioritetų priemonės (*ES parama. Projektų statistika*). Prieiga internete: <<http://www.esparama.lt/barometras>>, žiūrėta 2013-02-04):

- Prioritetas VP3-2 „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“. Lietuvai numatytas finansavimas, nurodytas veiksmų programose ir jų prieduose – 25 641 651 978,00 Lt, iš jų ES lėšos – 23 394 421 615,00 Lt.

Prioriteto priemonės:

- VP3-2.1-SAM-01-V „Sergamumo ir mirtingumo nuo širdies ir kraujagyslių ligų mažinimas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 156 475 574,00 Lt, ES lėšos – 133 004 238, 00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-02-V „Asmens sveikatos priežiūros įstaigų, teikiančių skubią medicinos pagalbą traumų ir kitais išorinių priežasčių sąlygotų būklių atvejais, infrastruktūros atnaujinimas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 172 822 488,00 Lt, ES lėšos – 146 899 115,00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-03-V „Greitosios medicinos pagalbos ir skubios konsultacinės sveikatos priežiūros pagalbos infrastruktūros atnaujinimas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 27 305 882,00 Lt, ES lėšos – 23 210 000,00 Lt.

- VP3-2.1-SAM-04-V „Ankstyva onkologinių susirgimų diagnostika ir visavertis gydymas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 155 499 269,00 Lt, ES lėšos – 132 342 547,00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-05-V „Diferencijuotų kompleksinės psichiatrinės pagalbos vaikui ir šeimai centrų įkūrimas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 11 046 674,00 Lt, ES lėšos – 9 389 673,00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-06-V „Psichiatrijos stacionaro modernizavimas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 14 935 000,00 Lt, ES lėšos – 12 764 716,00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-07-V „Psichikos sveikatos priežiūros paslaugų stebėsenos užtikrinimo infrastruktūros modernizavimas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 653 235,00 Lt, ES lėšos – 555 250,00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-08-R „Psichikos dienos stacionarų (centrų) įkūrimas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 37 318 000,00 Lt, ES lėšos – 31 720 300,00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-09-R „Krizių intervencijos centrų įkūrimas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 8 293 000,00 Lt, ES lėšos – 7 049 050,00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-10-V „Ambulatorinių palaikomojo gydymo ir slaugos paslaugų plėtra bei stacionarinių paslaugų optimizavimas“. Lietuvai numatytas finansavimas – 311 219 113,00 Lt, ES lėšos – 261 685 347,00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-11-R „Visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūros savivaldybėse plėtra“. Lietuvai numatytas finansavimas – 14 039 190,00 Lt, ES lėšos – 11 933 312,00 Lt.
- VP3-2.1-SAM-12-K „Investicijos į privačių asmens sveikatos priežiūros įstaigų teikiamų viešųjų ambulatorinių ir stacionarinių paslaugų infrastruktūrą. Lietuvai numatytas finansavimas“ – 17 418 415,00 Lt, ES lėšos – 17 418 415,00 Lt.

1998–2010 m. Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimo patirtis rodo, kad geriausių rezultatų sulaukta įgyvendinant tas tikslines sveikatos programas, kurios buvo vykdytos nuosekliai ir visiškai finansuotos pagal planą, naudojant ES fondų lėšas. Tai tik įrodo, kad ateinančio programavimo laikotarpio lėšos yra būtinos, siekiant gerinti sveikatos apsaugos sistemos veiksmingumą ir užtikrinti sveikatos apsaugos programų nuoseklumą, tęstinumą bei tinkamą įgyvendinimą, kad būtų pasiekti maksimalūs užsibrėžti gyventojų sveikatingumo rodikliai.

Literatūros sąrašas

Grabauskas V. J., Buivydas R., Černiauskas G., Gurevičius R., Jankauskienė D., Kairys J., Lazutka R., Pečiūra R., Zeleckienė D. 2011. *Sveikatos sistemos reformų analizės atlikimas*.

„Lietuvos sveikatos programa 2020“. *Rekomendacijos dėl 2011–2020 m. Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių*. 2012.

Lietuvos sveikatos programa (patvirtinta 1998 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. VIII-833). Žin., 1998, Nr. 64-1842.

Lietuvos sveikatos programa: rezultatai ir išvados. 2011. Nacionalinės sveikatos tarybos metinis pranešimas. Vilnius.

Lietuvos sveikatos sistemos plėtros 2011–2020 m. metmenys (patvirtinti 2011 m. birželio 7 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XI-1430). Žin., 2011, Nr. 73-3498.

<<http://www.esparama.lt/barometras>>.

4.9. Kultūros paveldo apsauga

Specifinės vertinimo sritys

Kultūros paveldas nėra pakankamai ištirtas, atskleistas ir susistemintas; kultūros paveldas nėra pakankamai apsaugotas; kultūros paveldo teritorijos nepakankamai pritaikytos jas lankyti; materialinėms kultūros vertybėms saugoti ir tvarkyti skiriama nepakankamai išteklių; kultūros vertybių apsauga ir tvarkymas turi tapti sudėtine šalies teritorijų planavimo ir kitų valstybės programų dalimi; visuomenė per mažai suvokia apie kraštovaizdį kaip žmonių gyvenamąją aplinką, jame esančių gamtos ir kultūros paveldo objektų apsaugos reikmes, principus, būdus.

Darnaus vystymosi tikslai

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 (Žin., 2003, Nr. 89-4029; 2009, Nr. 121-5215) patvirtintoje Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje kultūros paveldo apsauga yra įtraukta kaip sudėtinė sektorių „Kraštovaizdžio ir biologinė įvairovės apsauga“, „Turizmas“, ir „Kultūros savitumo išsaugojimas“ dalis, o Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos skyriuje „Darnaus vystymosi vizija“ numatoma, kad „valstybė turi rūpintis istoriniu kultūros paveldu, šiuo tikslu tobulinti kultūros vertybių apsaugos ir tvarkymo teisinę bazę, institucinę sistemą, sudaryti palankias sąlygas investuoti į kultūros paveldo apsaugą ir naudojimą. Daug dėmesio valstybė turi skirti kaimo tradicijų ir paveldo atgaivinimui ir išsaugojimui. Materialinėms kultūros vertybėms saugoti ir tvarkyti valstybė skirs užtektinai išteklių. Tai leis atgaivinti ir išsaugoti ateities kartoms vertingą istorinį paveldą. Kultūros vertybių apsauga ir tvarkymas taps sudėtine šalies teritorijų planavimo ir kitų valstybės programų dalimi“.

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje yra numatyti Lietuvos darnaus vystymosi strateginiai tikslai ir uždaviniai, kurie skirstomi į ilgalaikius (iki 2020 m.) ir trumpalaikius (iki 2012 m.). Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės sektoriuje nurodyti šie tikslai, susiję su kultūros paveldo vertybių apsauga: ilgalaikis tikslas – išsaugoti kraštovaizdžio ir biologinę šalies įvairovę, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, atkurti pažeistus gamtinius elementus, užtikrinti racionalų kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės naudojimą; trumpalaikis tikslas – sukurti šiuolaikišką, Lietuvos nacionalinius interesus ir ES reikalavimus atitinkančią kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės, kultūros paveldo apsaugos ir naudojimo sistemą. Tiesa, šio sektoriaus trumpalaikiai uždaviniai, susiję su kultūros paveldo apsauga, tėra šie:

- plačiau naudoti saugomas teritorijas, pirmiausia nacionalinius ir regioninius parkus, pažintiniam-ekologiniam turizmui, taip pat miestų želdynus ekologiniam švietimui, gamtos ir kultūros vertybių propagavimui;
- atkurti labiausiai pažeistus kraštovaizdžio elementus, saugoti ir gausinti estetines kraštovaizdžio vertybes, stiprinti tradicinio kaimo kraštovaizdžio apsaugą, sumažinti jo vizualinę taršą.

Pagrindiniai kultūros paveldo apsaugos tikslai Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje pateikiami „Kultūros savitumo išsaugojimo“ skirsnyje. Čia išskiriami ilgalaikiai tikslai – išsaugoti lietuvių kalbą, lietuvių etninę ir regioninę kultūrą, istorinį Lietuvos kultūros paveldą, Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūrinį savitumą. Numatomi šie pagrindiniai ilgalaikiai uždaviniai:

- formuoti Lietuvos piliečių vertybinę orientaciją, siejančią su Lietuvos kultūra, padėti pažinti ir suvokti Lietuvos kultūros savitumą ir ypatumus;
- kryptingai ugdyti tvarią kaimo bendruomenę, gebančią išsaugoti ir perduoti ateities kartoms nacionalinėmis kultūros vertybėmis pagrįstą Lietuvos kaimo materialinį ir dvasinį paveldą;
- užtikrinti lietuvių kalbos apsaugą ir tęstinumą, skatinti jos vystymąsi žinių visuomenės poreikiams tenkinti;
- išsaugoti etninę kultūrą, vietos tradicijas, saugoti paveldą, jo vertę;
- remti Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūrą ir švietimą;
- spręsti užsienyje esančio Lietuvos kultūros paveldo išsaugojimo problemas.

Strategijoje numatomi trumpalaikiai tikslai – užtikrinti kultūros paveldo apsaugą, stiprinti tiesioginę valstybės institucijų ir visuomenės atsakomybę už kultūros paveldo išsaugojimą. Šiems tikslams pasiekti pateikiami šie pagrindiniai trumpalaikiai uždaviniai:

- skatinti kuo aktyvesnį visuomenės dalyvavimą išsaugant Lietuvos ir jos etninių regionų savitumą;
- plėtoti regioninę kultūros politiką, saugoti regioninius kultūros paveldo skirtumus.

Šioje ataskaitoje SPAV tikslams pasiekti keliami aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslai atitinka anksčiau išvardytus Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje pateiktus kultūros paveldo apsaugos tikslus, juos apibendrina ir papildo. SPAV metu strateginio dokumento pasekmės kultūros paveldo apsaugai vertinamos šių aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslų atžvilgiu:

- Užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą kultūros, edukacijos ir (arba) socialiniams poreikiams.
- Užtikrinti visuomenės dalyvavimą kultūros paveldo apsaugos (ypač teritorijų kaitos) procese.
- Skleisti ir kaupti informaciją apie šalies gamtos ir kultūros vertybes, ugdyti pagarbos kultūros paveldui ir jo puoselėjimo pradus, suinteresuotumą išsaugoti ir tinkamai naudoti kultūros paveldą, šviesti visuomenę paveldosaugos aspektu.

- Skatinti aplinkos ir kultūros paveldo objektų pritaikymą turizmo ir rekreacijos reikmėms.
- Ypač puoselėti į UNESCO Pasaulio paveldo objektų sąrašą įtrauktus Lietuvos kultūros paveldo objektus.
- Kultūros paveldo objektų tvarkybos ir aktualizavimo metu siekti vykdyti meistrų ir bendruomenių mokymus, kūrybiškumo lavinimo veiklas, kultūrinę edukaciją.

Praeities tendencijos ir esama būklė

Materialusis ir dvasinis kultūros paveldas lemia valstybės gyvybingumą ir jos gyventojų socialumą. Tai – valstybės pamatas. Valstybė įsipareigoja saugoti paveldą dėl jo reikšmingumo visuomenei, įtakos žmonių gerovei ir stiprybei. Pagrindiniame šalies įstatyme – Konstitucijoje – yra įtvirtintas valstybės įsipareigojimas „remti kultūrą ir mokslą, rūpintis Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga“, „rūpintis ypač vertingų vietovių apsauga“ ir nustatyta, kad Lietuvos Respublikai išimtinė nuosavybės teise priklauso valstybinės reikšmės parkai bei istorijos, archeologijos ir kultūros objektai.

Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme (Žin., 1997, Nr. 2-16) kultūros paveldas yra tarp pagrindinių nacionalinio saugumo objektų. Šiuo įstatymu pabrėžiama, kad „valstybės pareiga išsaugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą <...> saugant kultūros paveldą“, nurodoma, kad „valstybė sudaro ekonomines, technologines ir teises sąlygas kultūros paveldo apsaugai, skatina savininkus investuoti į kultūros paveldo apsaugą“. Šiame įstatyme Kultūros paveldo apsaugos programa minima tarp svarbiausių ilgalaikių valstybinės nacionalinio saugumo stiprinimo programų. Vienas iš pagrindinių Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 patvirtintų Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategijos tikslų (Žin., 2002, Nr. 113-5029) yra išsaugoti ir aktualinti paveldėtas bei bendrąsias Europos kultūros vertybes jungiantį Lietuvos kultūros tapatumą ir užtikrinti jo tąšą, atvirą sklaidą ir konkurencingumą šiuolaikiniame Lietuvos, ES ir pasaulio kultūrų kontekste.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 16 d. patvirtintoje Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (Žin., 2009, Nr. 121-5215) nurodoma, kad valstybė turi rūpintis istoriniu kultūros paveldu, šiuo tikslu tobulinti kultūros vertybių apsaugos ir tvarkymo teisinę bazę, institucinę sistemą, sudaryti palankias sąlygas investuoti į kultūros paveldo apsaugą ir naudojimą.

Lietuvoje paveldosaugą tiesiogiai reglamentuoja Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (Žin., 1995, Nr. 3-37), Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos (Žin., 1996, Nr. 14-352), Bibliotekų (Žin., 1995, Nr. 51-1245), Muziejų (Žin., 1995, Nr. 53-1292) ir Archyvų (Žin., 1995-12-30, Nr. 107-2389) įstatymai. Be to, paveldosaugos nuostatos yra įteisintos daugelyje Lietuvos Respublikos įstatymų, tiesiogiai nesusijusių su kultūros vertybių apsauga: Saugomų teritorijų (Žin., 1993, Nr. 63-1188), Aplinkos apsaugos (Žin., 1992, Nr. 5-75), Statybos (Žin., 1996, Nr. 32-788), Žemės (Žin., 1994, Nr. 34-620), Žemės reformos (Žin., 1991, Nr. 24-635), Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo (Žin., 1996, Nr. 82-1965) ir kituose įstatymuose.

Vykdomą paveldosaugos politiką nustato ratifikuotos Europos architektūros paveldo apsaugos (Žin., 1999, Nr. 100-2896), Europos archeologijos paveldo apsaugos (Žin., 1999, Nr. 100-2895), Europos kraštovaizdžio (Žin., 2002, Nr. 104-4621), UNESCO Povandeninio kultūros paveldo apsaugos (Žin., 2006, Nr. 65-2389), Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos (Žin., 2006, Nr. 73-2766) ir Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu (Žin., 1998, Nr. 102-2806) konvencijos bei UNIDROIT konvencija dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų (Žin., 1997, Nr. 8-139).

Deja, kaip nurodoma Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2012–2014 m. strateginiame veiklos plane, nuo 2009 m. Lietuvoje pradėta mažinti lėšas, skirtas nekilnojamajam kultūros paveldui išsaugoti. Užsienio šalių patirtis rodo, kad investicijos į paveldo apsaugą ir veiksmingą jo administravimą yra savaime tvarus, ilgalaikis ir labai sėkmingas ekonominio nuosmukio sprendimo būdas. Skiriant lėšų istorinių pastatų ir vietų tvarkybai bei pritaikymui yra sukuriama daugiau darbo vietų ir ekonominės veiklos (ypač mažosiose ir vidutinėse įmonėse) nei naujųjų statybų metu. Be to, tokiu būdu yra skatinama kultūrinio turizmo, teikiančio ilgalaikę socialinę ir ekonominę naudą, plėtra. Kultūros paveldas yra veiksminga skatinamoji ekonomikos atgaivinimo ir darbo vietų kūrimo priemonė.

Per pastarąjį dešimtmetį iš esmės keitėsi valstybės ir jos piliečių požiūris į kultūros paveldą. Tačiau nerimą kelia esamas jo pažeidžiamumas, visuomenėje vis dažniau kyla diskusijų dėl netinkamai saugomo ar niokojamo šalies kultūros paveldo, pinigų paskirstymo finansuojant kultūros vertybes. Kultūros paveldas yra svarbus bendruomenės telkiantis veiksnys, jis skatina socialinę darną ir identiteto bei susitapatavimo su vieta jausmą. Istorija ir paveldas instinktyviai siejami su kiekvieno žmogaus tapatybe vietos, nacionaliniu ir Europos lygmenimis. Bendras kultūros paveldas yra pagrindinis socialinės darnos, bendruomenės ir integracijos elementas. Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas reglamentuoja, kad kilnojamaisiomis kultūros vertybėmis gali būti laikomi pagal paskirtį ir prigimtį kilnojamieji žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai, turintys kultūrinę vertę ir įtraukti į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme nurodoma, jog nekilnojamuoju kultūros paveldu laikoma kultūros paveldo dalis, kurią sudaro praeities kartų pastatytos, įrengtos, sukurtos ar istorinių įvykių sureikšmintos išlikusios ar neišlikusios medžiaginės kultūros vertybės, tiesiogiai susijusios su užimama ir joms naudoti reikalinga teritorija.

Aplinkosaugos vertinimo metodikose didžiausias dėmesys skiriamas nekilnojamojo kultūros paveldo analizei, nes vertinamos fizinės antropogeninių veiklų pasekmės fiziniams objektams. Be to, šiai paveldo rūšiai skiriama didžioji dalis finansavimo, skirto paveldui išsaugoti (2007 m. nekilnojamajam paveldui teko apie 85 proc., 2008 m. – apie 90 proc., 2009 m. – apie 92 proc. kultūros paveldui išsaugoti skiriamų lėšų).

Kaip nurodoma Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaitoje, 2004 m. priimtas Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas nustatė, kad nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga bus geriau siejama su Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje apibrėžtais tikslais, tačiau tenka konstatuoti, kad įstatymo įgyvendinimas vis dar

nesudarė prielaidų ryžtingiau imtis realių nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbų. Labai dažnai lėšų ir energijos užtenka tik apskaitos gerinimo, paveldo objektų skaitmeninimo, dar iš dalies mokslinių tyrimų darbams. Antai iš 800 Lietuvos dvarų sodybų pastatų tvarkoma vos dešimtadalis, nors buvo parengta ir patvirtinta Dvarų paveldo išsaugojimo programa ir jos įgyvendinimo priemonės. Programai įgyvendinti skirtos lėšos taip ir nebuvo numatytos netgi ekonomikos intensyvaus augimo metais. Pastaraisiais metais daliai istorinių dvarų tvarkyti pasitelkiamos ES lėšos, tačiau ir jos toli gražu nepadengia net minimalių poreikių. Teigiamu poslinkiu laikytina Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos parama tvarkant tuos dvarus, kurie pritaikomi turizmo reikmėms.

Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaitoje pažymima, kad nors atnaujintoje Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje svarbiu ilgalaikiu uždaviniu yra laikomas siekis kryptingai ugdyti tvarią kaimo bendruomenę, gebančią išsaugoti ir perduoti ateities kartoms nacionalinėmis kultūros vertybėmis pagrįstą Lietuvos kaimo materialinį ir dvasinį paveldą, šio ilgalaikio tikslo neatspindi žemės ūkio sektoriaus ilgalaikiai tikslai. Pastarieji tikslai daugiausiai yra siejami su žemės ūkio produktų gamyba, bet ne su tradicine gyvensena grindžiama kaimo bendruomene. Tikėtis, kad nuolat mažėjančios kaimo bendruomenės sugebės perduoti ateities kartoms kaimo materialinį ir dvasinį paveldą, nėra pakankamų argumentų. Šiandien reikėtų spręsti, ar sugebės, sakykime, 10 proc. Lietuvos gyventojų, maždaug po 10–20 metų gyveniančių kaime, perduoti bei perimti tas šimtmečiais ugdytas ir puoselėtas kaimiškos gyvensenos ir kultūros tradicijas. Kaip nurodyta Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaitoje, tobulinant kultūros vertybių apskaitą tikslinamos Kultūros vertybių registre esančių objektų vertingosios savybės, atsižvelgiant į žemėvaldos pokyčius tikslinamos šių objektų teritorijos ribos. Kultūros paveldo departamentas, savivaldybių paveldosaugos padaliniai bei saugomų teritorijų direkcijos organizuoja ir vykdo kultūros vertybių būklės monitoringą. Tačiau iki šiol monitoringo rezultatai nepakankamai apibendrinami ir nepakankamai panaudojami teikiant pasiūlymus valdyti ir problemoms spręsti.

2010 m. Lietuvoje buvo saugomos (įrašytos į Kultūros vertybių registrą) 16 233 nekilnojamosios kultūros vertybės; nuo 2007 m. iki 2009 m. į Kultūros vertybių registrą buvo įtraukta apie 1100 naujų objektų. 2013 m. duomenimis, į Kultūros vertybių registrą įrašytos 23 122 nekilnojamosios kultūros vertybės, tačiau reikia pažymėti, kad duomenų bazėje vienam kompleksiniam objektui priklausantys statiniai turi atskirus unikalius automatiškai generuojamus identifikavimo kodus, todėl unikalus kultūros vertybės registro kodas gali priklausyti atskiram kultūros paveldo objektui arba komplekso daliai, o to paties komplekso priklausiniai taip pat turi atskirus unikalius kodus. Taigi iš minėtų 23 122 nekilnojamųjų kultūros vertybių išskiriami 6702 kompleksus sudarantys objektai, 1968 kompleksai, 9736 pavieniai objektai ir 156 vietovės (*Kultūros vertybių registras*. Prieiga internete: <<http://kvr.kpd.lt/heritage/>>, žiūrėta 2013-07-22). Paminėtina, kad Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme numatytas nekilnojamųjų kultūros vertybių skirstymas pagal vertingųjų savybių pobūdį (archeologinį, povandeninį, mitologinį, architektūrinį, urbanistinį, želdynų, inžinerinį, istorinį, memorialinį, dailės, sakralinį, kultūrinės raiškos), tačiau vienas objektas gali turėti kelis vertingųjų savybių pobūdžius, todėl statistika pagal vertingųjų savybių pobūdžio grupes nėra galima.

Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija ir valstybės institucijos deda pastangas, kad reikšmingiausi Lietuvos kultūros paveldo objektai gautų tarptautinį pripažinimą ir būtų įrašyti į Pasaulio paveldo sąrašą. Šiandien jau 4 objektai yra šiame UNESCO sąrašė. Tai Vilniaus istorinis centras, Kuršių nerija (įrašyta bendru Lietuvos ir Rusijos Federacijos teikimu), Valstybinis istorinis Kernavės rezervatas ir Struvės geodezinis lankas (įrašytas 10 valstybių teikimu).

Vertinimo srities ateities tendencijos (neįgyvendinant Veiksmų programos). Rekomendacijos Veiksmų programai rengti

2007–2013 m. laikotarpiu Lietuvos kultūros paveldo apsaugos srityje projektai buvo įgyvendinami pagal šias Sanglaudos skatinimo veiksmų programos prioritetų priemones (*ES parama. Projektų statistika*. Prieiga internete: <<http://www.esparama.lt/barometras>>, žiūrėta 2013-08-21):

- Prioritetas VP3-1 „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“.

Prioriteto priemonės:

- VP3-1.3-ŪM-02-V „Viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms“. Lietuvai numatytas finansavimas – 275 219 960,00 Lt, ES lėšos – 249 843 489,00 Lt.

Pagal šią priemonę 2007–2013 m. laikotarpiu buvo gautos 85 paraiškos, iki 2013 m. rugpjūčio 21 d. buvo patvirtintos finansuoti 66 paraiškos, vertinamos – 5, nefinansuojama – 17. Priemonės tikslas – kompleksškai pritaikyti turizmui viešuosius nekilnojamuosius kultūros paveldo objektus. Pagal priemonę numatoma parama svarbios kultūrinės vertės viešiesiems nekilnojamesiems kultūros paveldo objektams pritaikyti turizmo reikmėms, ypač pabrėžiant privačių investicijų pritraukimo į turizmą skatinančių paslaugų komercinę veiklą minėtuose objektuose svarbą. Remiamos veiklos – viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų tvarkomieji statybos darbai, skirti minėtus objektus pritaikyti turizmui; minėtų viešosios turizmo infrastruktūros statinių projektavimas. Kaip nurodoma 2012 m. parengtoje Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaitoje, šiuo metu lėšų užtenka tik apskaitos gerinimo, paveldo objektų skaitmeninimo, dar iš dalies mokslinių tyrimų darbams. Antai iš 800 Lietuvos dvarų sodybų pastatų tvarkoma vos dešimtadalis, nors buvo parengta ir patvirtinta dvarų paveldo išsaugojimo programa ir jos įgyvendinimo priemonės. Programai įgyvendinti lėšos taip ir nebuvo numatytos netgi intensyvaus ekonomikos augimo metais. Nors pastaraisiais metais daliai istorinių dvarų tvarkyti pasitelkiamos ES lėšos, tačiau ir jos toli gražu nepadengia net minimalių poreikių. Kaip minėta anksčiau, pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programos prioritetų priemones finansuojamas tik kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms, o ne visiems nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbams, ar juolab kitiems su kultūros paveldo apsauga susijusiems apsaugos ar darnaus vystymosi tikslams. Lėšų ypač stinga bibliotekų ir Lietuvos muziejų pastatams atnaujinti ar net remontuoti, naujoms ekspozicijoms įrengti, kultūrinėms veikloms finansuoti ir t. t. Taigi projektų ir lėšų poreikis kultūros paveldo apsaugos srityje išlieka didelis. 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos

veiksmų programoje turi būti numatomas nuoseklus jų finansavimas panaudojant ES fondų lėšas, pageidautina numatant papildomas priemones, skirtas kultūros paveldo apsaugos tikslams įgyvendinti.

Literatūros sąrašas

Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija. 1985.

Europos kraštovaizdžio konvencija. Žin., 2002, Nr. 104-4621.

Europos Tarybos kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija. 2005.

Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Žin., 2009, Nr. 121-5215.

Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Žin., 1997, Nr. 2-16.

Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. ataskaita. 2012.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. Žin., 1995, Nr. 3-37.

Kultūros vertybių registras. Prieiga internete: <<http://kvr.kpd.lt/heritage/>>.

Pataisyta Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija. 1992.

Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2012–2014 m. strateginis veiklos planas.

UNESCO Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija. 1972.

5. VEIKSMŲ PROGRAMOS PASEKMIŲ APLINKAI ĮVERTINIMO REZULTATAI

Kaip minėta antrame ataskaitos skyriuje, kadangi Veiksmų programoje nagrinėjamos bendros strateginių veiksmų kryptys, nenumatant konkrečių ūkinės veiklos projektų plėtros pagrindų ir su šiais projektais sietinų teritorijų, buvo konstatuota, kad vienintelis tinkamas SPAV būdas yra vertinimas aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu, remiantis kokybinio tyrimo pagrindu ir nenaudojant kiekybinių vertinimo kriterijų, kurie, kaip rodo vertinimo praktika kitose šalyse, nelemia didesnio objektyvumo ar tikslumo ir netgi gali iškreipti vertinimo aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų atžvilgiu metodikos principą – subjektyvus skaitinių koeficientų verčių priskyrimas gali pernelyg paveikti vertinimo rezultatus.

Todėl šiame skyriuje vertinimo rezultatai (kiekvienam vertinamam komponentui atskirai) pateikiami aprašomųjų lentelių forma. Pirmajame kiekvienos lentelės stulpelyje įvardijami vertinimui aktualūs aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslai, kurie buvo atrinkti kiekvienam vertinamam komponentui pagal trečiame ir ketvirtame skyriuose nurodytus strateginius dokumentus ir teisės aktus. Antrajame ir trečiajame lentelės stulpeliuose įvardijami tie investiciniai prioritetai, veiklos ir uždaviniai, kurie gali sukelti identifikuotinas (teigiamas arba neigiamas) pasekmes vertinamam komponentui. Ketvirtajame stulpelyje nurodomos galimos pasekmės aplinkai, pateikiama informacija apie jų pobūdį, savybes ir priežastis.

5.1. Požeminio ir paviršinio vandens išteklių valdymas

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera visų paviršinio vandens telkinių būklė arba potencialas	5.3. Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimas	++. Priemonės turėtų padėti gerinti vandens telkinių ekologinę bei cheminę būklę ir sumažinti rizikos grupei priskiriamų telkinių skaičių.
	6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus	Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas	- . Vidaus vandenų laivybos kelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra gali turėti neigiamų pasekmių upių ekologiškai būklei. Gilinant upių ar ežerų dugną, įrengiant prieplaukas galimas neigiamas poveikis. Tačiau kol kas faktinių įrodymų apie neigiamą poveikį nėra, todėl tokių pasekmių tikimybė vertintina kaip maža.
Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera visų požeminio vandens telkinių būklė	5.2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekio mažinimas	+. Dėl įgyvendinamų priemonių mažiau taršos pateks į gruntinius ir požeminius vandenis.
	5.6. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atstatymo, oro	Cheminėmis medžiagomis užterštų urbanizuotų teritorijų tvarkymas	

*Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

**Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifiкуotinas pasekmes vertinamam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas		
Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera Kuršių marių (tarpinių vandenu) ir Baltijos jūros priekrantės būklė	5.3. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Vandens išteklių valdymas, Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimas	++ . Būklės vertinimo priemonės leis nustatyti esamą vandens telkinių būklę, problemas ir jas lemiančius veiksnius, o įgyvendinamos taršos valdymo ir mažinimo priemonės turėtų sumažinti taršos apkrovas ir pagerinti Baltijos jūros aplinkos būklę. Konkrečios taršos rizikos valdymo bei mažinimo priemonės nėra įvardijamos, todėl išsamiau įvertinti galimas pasekmes nėra galimybių.
	6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą (TEN-T)	Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas	- . Susisiekimo infrastruktūros gerinimo priemonės lems padidėjusias laivybos bei krovinių gabenimo jūra bei Kuršių mariomis apimtis. Suintensyvėjus laivybai ir padidėjus gabenamų krovinių skaičiui kyla didesnės taršos grėsmė. Ši grėsmė susijusi tiek su pačia uosto veikla, tiek su avarine ar neteisėta tarša iš laivų. Laivų veikla dažniausiai susijusi su tarša naftos produktais bei išmetamomis šukšlėmis. Dėl intensyvesnės uostų veiklos padidėja taršos pavojingomis medžiagomis pavojus. Siekiant išvengti neigiamų laivybos pasekmių, turi būti užtikrinama, kad būtų vykdomi aplinkosaugos reikalavimai.
Gerinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybę bei didinti šių paslaugų prieinamumą	5.3. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra bei renovacija, įskaitant įmonių valdymo veiksmingumo didinimą	++ . Geriamojo vandens infrastruktūros plėtra užtikrins didesnę prieigą prie kontroliuojamos kokybės geriamojo vandens; nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumo didinimas sudaro nemažą paviršinių vandens telkinių būklės gerinimo potencialą. Įgyvendinus Veiksmų programoje numatytas

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	5.1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas	Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija	nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros ir renovacijos priemonės bus užkirstas kelias nelegaliai į paviršinio vandens telkinius išleidžiamai buitinei taršai, sumažės vandens telkinių tarša paviršinėmis nuotekomis ir pagerės paviršinių vandens telkinių ekologinė būklė.
Sukurti veiksmingas potvynių rizikos vertinimo ir valdymo sistemas, atsižvelgiant į socialinius, ekonominius ir aplinkosaugos aspektus	5.1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas	Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra	++. Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės ir duomenų valdymo sistemos stiprinimas sudarys sąlygas efektyviai valdyti klimato kaitos sukeltų reiškinių pasekmes. Laiku pateikta, patikima ir pakankama informacija leis numatyti būtinas apsaugos priemones bei nustatyti teritorijas, kurioms šios priemonės yra reikalingos.
		Pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymas bei prevencinių priemonių įgyvendinimas	++. Įgyvendinus pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymo ir prevencines priemones bus sumažintas stichinių meteorologinių reiškinių poveikis Baltijos pakrantės zonai. Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo priemonės užkirs kelią potvyniams ir vandens telkinių taršai urbanizuotose teritorijose.
Bendri aplinkosaugos tikslai	4.5. Anglies dioksido mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas	Darnaus judumo, diegiant kompleksinius transporto sprendimus, plėtra	+. Aplinkosaugos priemonių įgyvendinimas susisiekimo sektoriuje leis sumažinti taršos patekimą į paviršinius bei gruntinius vandenis.
		Ekologiško ir energiją efektyviai naudojančio viešojo transporto plėtra	

Pagrindiniai tikslai, kurių siekiama Veiksmų programoje numatytais priemonėmis, – pasiekti gerą paviršinio ir požeminio vandens telkinių bei Baltijos jūros būklę bei užtikrinti efektyvų vandens išteklių valdymą (ypač atsižvelgiant į klimato kaitos sukeltus pokyčius).

Klimato kaita ir vandens išteklių valdymas

Siekiant užtikrinti efektyvų vandens išteklių valdymą, atsižvelgiant į besikeičiantį klimatą, Veiksmų programoje numatytos 5.1 investicinio prioriteto priemonės:

5.1 investicinis prioritetas. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas:

- *Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra.*
- *Pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymas bei prevencinių priemonių įgyvendinimas.*

Sustiprinus aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės ir duomenų valdymo sistemą bus sudarytos sąlygos efektyviai valdyti klimato kaitos sukeltų reiškinių pasekmes. Laiku pateikta, patikima ir pakankama informacija leis numatyti būtinas apsaugos priemones bei nustatyti teritorijas, kurioms šios priemonės yra reikalingos. Priemonių poveikis bus netiesioginis, nes šios priemonės tesudaro prielaidas sukurti patikimą klimato kaitos sukeltų stichinių reiškinių pasekmių valdymo mechanizmą. Patikimi duomenys yra kertinis efektyvaus aplinkos kokybės valdymo komponentas, todėl teigiamų pasekmių tikimybė yra vertinama kaip didelė. Pasekmės bus ilgalaikės, tačiau su sąlyga, kad sistema bus palaikoma ir atnaujinama. Tam bus reikalingos nuolatinės investicijos. Pasekmės gali turėti ir tarpvalstybinį pobūdį, nes surinkta informacija gali būti svarbi prognozuojant potvynius kaimyninėse šalyse. Pasekmių dydis tiesiogiai priklausys nuo to, kiek veiksmingai sukurta sistema bus panaudota praktinių apsaugos priemonių poreikiui identifikuoti ir įgyvendinti. Priemonė daugiausiai yra orientuota į labiausiai potvynių veikiamas Lietuvos vietas – pajūrio zoną ir Nemuno žemupį, tačiau pasekmės turėtų būti juntamos ir kitose teritorijose. Bendrai vertinant, pasekmes galima įvardyti kaip nacionalinės apimties.

Įgyvendinus pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymo bei prevencines priemones, bus sumažintas stichinių meteorologinių reiškinių poveikis Baltijos pakrantės zonai. Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo priemonės užkirs kelią potvyniams ir vandens telkinių taršai urbanizuotose teritorijose. Vertinant pasekmes, priemonės buvo išskirtos į dvi grupes – pajūrio juostos apsaugos priemonės ir potvynių rizikos valdymo bei prevencijos priemonės. Pajūrio juostos apsaugos priemonių teigiamo poveikio tikimybė yra didelė. Tą lemia jau susiformavusi krantotvarkos darbų praktika, 2007–2013 m. laikotarpiu atlikti darbai (projektas Nr. VP3-1.4-AM-05-V-01-001 „Pajūrio juostos tvarkymo programos įgyvendinimas“), rengiami nauji planai, identifikuotas priemonių poreikis. Pajūrio juostos apsaugos priemonių įgyvendinimo poveikis yra vidutinės trukmės arba net trumpalaikis, todėl yra būtinas šių priemonių įgyvendinimo tęstinumas bei nuolatinis palaikymas. Potvynių rizikos valdymo ir prevencijos priemonių (įskaitant paviršinių (lietaus) nuotekų keliamą grėsmę miestuose) teigiamo poveikio tikimybė galima įvertinti kaip didelę. Pasekmės priklausys nuo daugelio veiksnių ir atskirose vietovėse bus skirtingo dydžio. Rizika gali būti susijusi su lietaus nuotekų surinkimo tinklų projektavimu ir

rekonstrukcija, kuri turi būti atliekama atsižvelgiant į galimus klimato kaitos padarinius. Kitos potvynių rizikos valdymo ir prevencinės priemonės nėra įvardytos, todėl prognozuoti jų pasekmių tikimybę, trukmę, dydį ir erdvinį mastą nėra galimybių. Tačiau apibendrintai galima konstatuoti, kad, įgyvendinus potvynių valdymo ir prevencinio pobūdžio priemones, jų pasekmės turėtų būti ilgalaikės. Šios priemonės turės ir tarptautinį kontekstą, nes padės suvaldyti potvynius kaimyninėse šalyse. Didžiausias priemonių poveikis turėtų būti orientuotas į Nemuno žemupį ir vakarinę šalies teritoriją, kur potvynių tikimybė yra didžiausia. Tačiau pasekmės bus juntamos ir kitose vietovėse, nes Lietuvoje iš viso išskirtos 54 skirtingų upių atkarpos, kuriose yra galimybė formuotis su potvyniais susijusiems ekstremaliems hidrologiniams reiškiniams. Taigi galima teigti, kad pasekmių erdvinis mastas yra nacionalinio lygio.

Priemonės atitinka Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos tikslus bei strategijoje „Europa 2020“ keliamus siekius stiprinti stichinių nelaimių prevencijos ir reagavimo į jas pajėgumus.

Paviršinio ir požeminio vandens išteklių valdymas

Siekiant užtikrinti gerą paviršinio vandens telkinių būklę, Veiksmų programoje numatyta įgyvendinti vandens išteklių valdymo, Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimo priemones.

5.3 investicinis prioritetasis. Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos *acquis* reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

- *Vandens išteklių valdymas, Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimas.*

Veiksmų programoje numatytos priemonės turės teigiamą poveikį Baltijos jūros ir Kuršių marių būklei. Jos leis nustatyti esamą vandens telkinių būklę, problemas ir jas lemiančius veiksnius, sumažinti taršos apkrovas ir pagerinti Baltijos jūros aplinkos būklę. Kadangi konkrečios taršos rizikos valdymo bei mažinimo priemonės nėra įvardijamos, nustatyti jų pasekmių tikimybę, dydį ir trukmę nėra įmanoma. Atskirų priemonių pasekmės gali būti skirtingo pobūdžio. Taip pat reikėtų atsižvelgti į tai, kad Baltijos jūros ir Kuršių marių būklė daug priklauso nuo kaimyninių šalių taršos, todėl prognozuoti Lietuvoje įgyvendintų priemonių poveikio lygį yra sudėtinga. Vertinant apibendrintai, priemonės neabejotinai turės teigiamą poveikį, kuris bus ir tarpvalstybinio pobūdžio.

Šiuo metu geros ekologinės būklės reikalavimų gali neatitikti iki 60 proc. upėse išskirtų vandens telkinių ir daugiau nei 30 proc. ežerų bei tvenkinių vandens telkinių. Vandens išteklių valdymo ir paviršinių vandens telkinių būklės gerinimo priemonės neabejotinai turėtų padėti sumažinti rizikos grupėje esančių vandens telkinių skaičių. Gerėjančią vandens telkinių būklę turėtų užtikrinti įvairių priemonių paketas, kur kiekvienos konkrečios priemonės pasekmių tikimybė, trukmė, dydis ir erdvinis mastas gali būti labai skirtingi ir turėtų būti vertinami atskirai. Vertinant apibendrintai, galima prognozuoti, kad šių priemonių teigiamų pasekmių tikimybė turėtų būti vidutinė arba didelė. Teigiamų pasekmių tikimybę gali riboti tai, jog dalyje telkinių teigiamiems būklės pokyčiams pastebėti gali pritrūkti laiko. Paviršinių vandens telkinių būklės gerinimo priemonės turės ir tarpvalstybinį aspektą, nes leis

sumažinti į kaimynines šalis pernešamos taršos kiekį. Šių priemonių poveikio erdvinis mastas svyruos nuo vietinio (t. y. vandens telkinio) iki nacionalinio.

5.3 investicinis prioritetasis. Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

- *Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija, įskaitant įmonių valdymo efektyvumo didinimą.*

5.1 investicinis prioritetasis. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas:

- *Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija.*

Šiuo metu apie 26 proc. Lietuvos gyventojų namų ūkiai neturi centralizuoto nuotekų surinkimo ir dalies jų tarša patenka tiesiogiai į paviršinio vandens telkinius. Surenkama ir tinkamai išvaloma tik nedidelė paviršinių nuotekų dalis, paviršinių nuotekų surinkimo sistemos pasenę, nesugeba priimti pakankamo nuotekų kiekio. Todėl padidinus nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą turėtų stipriai pagerėti paviršinių vandens telkinių būklė. Veiksmų programoje numatytų nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros ir renovacijos priemonių įgyvendinimas turėtų užkirsti kelią nelegaliai į paviršinio vandens telkinius išleidžiamai buitinei taršai, sumažinti taršą paviršinėmis nuotekomis ir pagerinti paviršinių vandens telkinių ekologinę būklę. Tiesioginis ir didžiausias šios priemonės poveikis bus juntamas tuose paviršinio vandens telkiniuose, kuriuose šiuo metu dėl nelegalios taršos arba taršos paviršinėmis nuotekomis kyla ekologinės būklės problemų. Tačiau pagerėjus šių telkinių būklei, poveikis bus juntamas ir plačiau – sumažės į Kuršių marias ir Baltijos jūrą patenkančių teršalų kiekis. Priemonės labai svarbios ežerų būklei gerinti. Naujausi monitoringo duomenys rodo, kad ežerų būklė yra prastesnė, nei iki šiol manyta, ir viena to priežasčių gali būti nelegali buitinė tarša, kuri ežeruose ir tvenkiniuose turi kaupiamąjį pobūdį. Nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros priemonių poveikis bus labai svarbus ir tarpvalstybiniame kontekste, nes dalis į Latvijos teritoriją ištekančių upių šiuo metu vis dar stipriai yra veikiamos nelegalios ir paviršinių nuotekų taršos. Įgyvendinus priemonę, sumažėtų į Latvijos teritoriją pernešamos taršos kiekis. Priemonių poveikis bus ilgalaikis.

5.2 investicinis prioritetasis. Investicijos į atliekų sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

- *Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekio mažinimas.*

5.6 investicinis prioritetasis. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas:

- *Cheminėmis medžiagomis užterštų urbanizuotų teritorijų tvarkymas.*

Efektyvesnis ir saugesnis atliekų tvarkymas bei užterštų teritorijų sutvarkymas leis sumažinti taršos patekimą į gruntinius ir požeminius vandenius. Šių priemonių poveikis požeminio vandens būklei bus tiesioginis ir ilgalaikis.

6.2 investicinis prioritetas. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus:

- *Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*

Vidaus vandenų laivybos kelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra gali turėti neigiamų pasekmių upių ekologinei būklei. Gilinant upių ar ežerų dugną, įrengiant prieplaukas galimas neigiamas poveikis. Tačiau kol kas faktinių įrodymų apie neigiamą poveikį nėra, todėl tokių pasekmių tikimybė vertintina kaip maža.

6.1 investicinis prioritetas. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą (TEN-T):

- *Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*

Susisiekimo infrastruktūros gerinimo priemonės, kurios lems padidėjusias laivybos bei krovinių gabenimo jūra apimtis, gali turėti neigiamų pasekmių Baltijos jūros ir Kuršių marių būklei. Suintensyvėjus uostų veiklai ir padidėjus gabenamų krovinių skaičiui kyla didesnės taršos grėsmė. Ši grėsmė susijusi tiek su pačia uosto veikla, tiek su avarine ar neteisėta tarša iš laivų. Dėl suintensyvėjusios uostų veiklos kyla pavojus, kad padidės tarša pavojingomis medžiagomis. Atlikti tyrimai (Olenin S. ir kt., 2012) rodo, kad šiuo metu cheminė būklė šalia svarbiausių jūroje ir priekrantėje esančių taršos šaltinių (Klaipėdos uosto, Būtingės naftos terminalo bei grunto gramzdinimo vietų) nėra gera. Todėl dar labiau suintensyvėjusi uostų veikla gali ne tik neleisti pasiekti geros priekrantės vandenų cheminės būklės, bet ir dar labiau ją pabloginti. Tokių pasekmių tikimybė yra didelė. Laivų veikla dažniausiai susijusi su tarša naftos produktais bei išmetamomis šiukšlėmis. Laivybos avarių rizika Baltijos jūroje yra didelė (*Tarpinių ir pakrantės vandenų būklė, ją įtakojantys veiksniai ir būklės gerinimo priemonės*, 2009), todėl neigiamų pasekmių atsiradimo grėsmė, suintensyvėjus laivybai, taip pat yra didelė. Padidėjusi uostų ir laivybos tarša turėtų ilgalaikes pasekmes, be to, tarša būtų nuolatinė (dėl veiklos uoste) arba pasikartojanti (dėl plėtojamų laivybos). Jūros tarša šiukšlėmis bei tarša pavojingomis medžiagomis yra kaupiamąjio pobūdžio. Jūros tarša taip pat turi labai svarbų tarpvalstybinį pobūdį. Prognozuoti, kad padidės taršos apimtys, yra sudėtinga, tačiau iš pastarųjų metų situacijos matyti, kad taršą vis geriau pavyksta kontroliuoti, todėl galima prognozuoti, kad didelio taršos padidėjimo neturėtų būti.

4.5 investicinis prioritetas. Anglies dioksido mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas:

- *Veiklos, skirtos plėtoti darnų judumą diegiant kompleksinius transporto sprendimus.*
- *Veiklos, skirtos plėtoti ekologišką ir energiją efektyviai naudojančią viešąjį transportą.*

Susisiekimo srityje įgyvendinamos darnaus judumo bei ekologiško transporto skatinimo priemonės leis išvengti paviršinių ir požeminių vandenų taršos naftos produktais, sunkiaisiais metalais, kitais specifiniais teršalais.

Veiksmų programoje numatytos paviršinio ir požeminio vandens išteklių būklės gerinimo priemonės atitinka Nacionalinėje darnios plėtros strategijoje, upių baseinų rajonų valdymo planuose ir priemonių vandensaugos tikslams pasiekti programose bei strategijoje „Europa 2020“ užsibrėžtus tikslus.

5.2. Oro taršos mažinimas

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
Pasiiekti, kad oro tarša neviršytų leistinių normatyvų	5.6. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas), išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas	Miestų oro kokybės valdymas ir taršos kietosiomis dalelėmis mažinimo priemonių įgyvendinimas	++. Kadangi ši priemonė skirta miestų oro taršai mažinti, tiesioginių teigiamų vidutinės trukmės kaupiamųjų pasekmių miestų aplinkos oro kokybei tikimybė labai didelė.
	5.1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekosisteminiu požiūriu, skatinimas	Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra	++. Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės ir duomenų valdymo pajėgumų stiprinimas sudarys sąlygas efektyviai valdyti oro taršos sukeltų reiškinų pasekmes. Ilgalaikėje perspektyvoje ši priemonė turės teigiamas ilgalaikes kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei nacionaliniu lygiu.
	4.3. Energijos vartojimo efektyvumo, pažangaus energijos valdymo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo viešosiose infrastruktūrose, įskaitant viešuosius pastatus ir gyvenamųjų namų sektorių, rėmimas	Daugiabučių namų renovacija ir modernizavimas energetinį efektyvumą didinančiomis priemonėmis Viešosios paskirties pastatų renovacija ir modernizavimas Centralizuotai tiekiamos šilumos tinklų modernizavimas ir plėtra	++. Atnaujinus pastatus ir modernizavus šilumos perdavimo tinklus sumažėja šilumos nuostoliai, tokiu būdu sumažinamas pirminės energijos (kuro) poreikis ir atitinkamai sumažėja oro teršalų išmetimas. Yra didelė tikimybė, kad šios priemonės ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas ilgalaikes kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei vietiniu lygiu.

* Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

** Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifikuotinas pasekmes vertinamam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
		Viešosios paskirties pastatų ir daugiabučių namų atnaujinimo skatinimas ir priežiūra	+. Ši priemonė ilgalaikėje perspektyvoje turės tiesiogines teigiamas ilgalaikes kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei vietiniu lygiu.
	4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas	Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas šilumos ir elektros energijos gamybai	-. Biomasės panaudojimas energijos gamybai ilgalaikėje perspektyvoje gali turėti neigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei vietiniu ir nacionaliniu lygiu dėl galimo taršos kietosiomis dalelėmis, benzpirenu ir kt. teršalais padidėjimo. Siekiant išvengti neigiamų pasekmių, turi būti diegiamos modernios technologijos ar aplinkosaugos priemonės esamoms technologijoms įgyvendinti.
	4.2. Energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo įmonėse skatinimas	Atsinaujinančiosios energijos panaudojimas pramonės įmonėse	
Plėtoti aplinką mažiau teršiantį ir mažesnę poveikį žmonių sveikatai turintį transportą, ypač geležinkelių ir jūrų transportą, multimodalines (daugiarūšes) ir intermodalines (įvairiarūšes) transporto sistemas	6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą	Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelių transporto saugos didinimas	+. Daugiarūšės transporto sistemos sukūrimas leis efektyviau paskirstyti transporto srautus ir santykinai sumažinti oro taršą. Nors ir su maža tikimybe, ilgalaikėje perspektyvoje tikėtinos tiesioginės teigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei nacionaliniu lygiu. -. Ilgalaikėje perspektyvoje didėjant transporto srautams tikėtinos tiesioginės neigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei vietiniu lygiu.
		TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas	
		Oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, oro transporto saugos didinimas	
		Įvairiarūšio ir daugiarūšio transporto infrastruktūros projektavimas ir statyba	
		Vandens transporto infrastruktūros	+. Vandens transporto infrastruktūra, integruota į

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
		modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas	daugiarūšę transporto sistemą, padės efektyviau paskirstyti transporto srautus ir leis santykinai sumažinti aplinkos oro taršą. Nors ir su maža tikimybe, ilgalaikėje perspektyvoje tikėtinos šios priemonės tiesioginės teigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei nacionaliniu lygiu. -. Ilgalaikėje perspektyvoje didėjant transporto srautams tikėtinos tiesioginės neigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei regioniniu lygiu.
		Intelektinių eismo saugos, saugumo, informavimo ir srautų valdymo transporto sistemų diegimas	+. Intelektinė transporto sistema (ITS) sumažins eismo grūstis, energijos sąnaudas, atitinkamai aplinkos taršą. Nors ir su maža tikimybe, bet ilgalaikėje perspektyvoje tikėtinos šios priemonės tiesioginės teigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei vietiniu lygiu.
	6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus	Regioninės reikšmės geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir geležinkelių transporto saugos didinimas	+. Regioninės daugiarūšės transporto sistemos sukūrimas leis efektyviau paskirstyti transporto srautus ir santykinai sumažinti oro taršą. Nors ir su maža tikimybe, ilgalaikėje perspektyvoje tikėtinos tiesioginės teigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei nacionaliniu lygiu. -. Ilgalaikėje perspektyvoje didėjant transporto
Regioninės reikšmės kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas			
Regioninės reikšmės oro transporto			

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
		infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, transporto saugos didinimas	srautams tikėtinos tiesioginės neigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei vietiniu lygiu.
		Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas	<p>+ . Regioninė vandens transporto infrastruktūra, integruota į daugiaryšę transporto sistemą, padės efektyviau paskirstyti transporto srautus ir leis santykinai sumažinti aplinkos oro taršą. Nors ir su maža tikimybe, ilgalaikėje perspektyvoje tikėtinos šios priemonės tiesioginės teigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei nacionaliniu lygiu.</p> <p>- . Ilgalaikėje perspektyvoje didėjant transporto srautams tikėtinos tiesioginės neigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei regioniniu lygiu.</p>
	4.5. Anglies dioksido kiekio mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas	Ekologiškų viešojo transporto priemonių įsigijimas	++ . Ekologiškų transporto sistemų ir infrastruktūros plėtra turės tiesioginės įtakos mažinant transporto sukeltą taršą miestuose ir ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas kaupiamąsias pasekmes miestų aplinkos oro kokybei.
		Dviračių ir / ar pėsčiųjų takų ir / ar trasų rekonstrukcija ir plėtra	+ . Dviračių ir pėsčiųjų takų rekonstrukcija bei plėtra sudaranti sąlygas gyventojams keisti automobilius į bevarikles transporto priemones arba visai atsisakyti transporto priemonių.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
			Ateityje tai leis sumažinti transporto srautus miestuose, o tai ilgalaikėje perspektyvoje turės tiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei vietiniu mastu.
Tobulinti kelių infrastruktūrą, taip gerinant eismo sąlygas ir mažinant neigiamą transporto poveikį aplinkai	4.5. Anglies dioksido kiekio mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas	<p>Miestų gatvių pritaikymas viešojo transporto poreikiams (BRT sistemos diegimas)</p> <p>Viešojo ir privataus transporto sąveikos sistemų kūrimas (automobilių stovėjimo aikštelės (<i>Park & Ride</i>), dviračių stovėjimo aikštelės (<i>Bike & Ride</i>) ir kt.), viešųjų dviračių sistemos (<i>Bike Sharing</i>)</p>	<p>+. Viešojo transporto infrastruktūros plėtojimas darys patrauklesnį viešąjį transportą. Todėl, nors ir su maža tikimybe, ilgalaikėje perspektyvoje tikėtinos tiesioginės teigiamos kaupiamosios pasekmės miestų aplinkos oro kokybei.</p> <p>-. Nesiėmus specialių priemonių, skatinančių keliones nuosavu transportu keisti į keliones viešuoju transportu, ir padidėjus transporto srautams, ilgalaikėje perspektyvoje tikėtinos tiesioginės neigiamos kaupiamosios pasekmės miestų aplinkos oro kokybei.</p>
Siekti, kad būtų diegiamos šiuolaikiškos, aplinkai mažesnę neigiamą poveikį darančios pramonės technologijos, švaresnės gamybos ir taršos prevencijos metodai, leidžiantys mažinti oro taršą	1.1. Mokslinių tyrimų ir inovacijų (MTI) infrastruktūros tobulinimas, gebėjimų plėtoti MTI stiprinimas ir kompetencijos centrų, ypač europinės svarbos, skatinimas	<p>Sumanios specializacijos strategijos prioritetams įgyvendinti aktualios MTEP infrastruktūros atnaujinimas ir plėtra, įskaitant MTEPI veikloms efektyvinti skirtų netechnologinių sprendinių, kūrimą ir diegimą</p> <p>Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą skatinančių iniciatyvų (įskaitant kompetencijos centrus, technologijų centrus ir kt.) MTEPI atnaujinimas ir plėtra</p>	+. Tikėtina, kad atnaujinta MTEPI sudarys pagrindą kurti naujoves (įskaitant darančias teigiamą poveikį orui), o ilgalaikėje perspektyvoje tai turės netiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei nacionaliniu lygiu.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
	<p>1.2. Verslo investicijų į MTI skatinimas, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimas, visų pirma skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijas, socialines ir viešosioms paslaugoms teikti skirtas inovacijas; taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimas pagal pažangiosios specializacijos strategiją remiant technologinius ir taikomųjų mokslų tyrimus, bandomųjų linijų diegimą, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus ir didelio poveikio technologijų pažangiosios gamybos pajėgumus, pirminės gamybos bei bendrosios paskirties technologijų sklaidą</p>	<p>Tinklų kūrimas ir plėtra, parama MTEPI partnerystės veikloms</p> <p>Parama įmonių MTEPI veikloms, skatinant aukštesnės pridėtinės vertės, įskaitant aplinkai draugiškų (žalių), produktų ir paslaugų pasiūlą</p> <p>Inovacijų paklausos skatinimas</p> <p>MTEP grįstų socialinių ir kultūrinių inovacijų skatinimas sumanios specializacijos srityse</p>	<p>+. Nors ir mažai, tačiau tikėtina, kad šių priemonių įgyvendinimo procese gauti mokslo ir verslo bendradarbiavimo rezultatai ilgalaikėje perspektyvoje turės netiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei vietiniu lygiu.</p>
	<p>3.3. MVĮ gebėjimų dalyvauti ekonomikos augimo ir inovacijų procesuose rėmimas</p>	<p>Ekologinių inovacijų diegimas ir skatinimas</p>	<p>++. Yra didelė tikimybė, kad ši priemonė, kuria siekiama paremti projektus, skatinančius ekologinį projektavimą, t. y. numatoma pagerinti gaminių ekologiškumą per visą jų gyvavimo ciklą, ekologinius aspektus įtraukiant pačiame ankstyviausiame gaminio projektavimo etape, ilgalaikėje perspektyvoje turės tiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
			kokybei vietiniu lygiu.
		Modernių technologijų diegimas, pritaikant esamus ir kuriant naujus gamybos ir paslaugų teikimo pajėgumus naujiems produktams gaminti ir paslaugoms teikti	+. Tikėtina, kad šios priemonės ilgalaikėje perspektyvoje turės tiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei vietiniu lygiu.
		Didelio poveikio technologijų diegimas Lietuvos tradicinės pramonės gamybos (apdirbamosios gamybos) procesuose	
	4.2. Energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo įmonėse skatinimas	Kogeneracinių jėgainių pramonės įmonėse įrengimas	+. Kogeneracinės jėgainės tam pačiam energijos kiekiui pagaminti sunaudoja daug mažiau kuro. Taigi tikėtina, kad ši priemonė ilgalaikėje perspektyvoje turės tiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei vietiniu lygiu.

1.1 investicinis prioritetas. Mokslinių tyrimų ir inovacijų (MTI) infrastruktūros tobulinimas, gebėjimų plėtoti MTI stiprinimas ir kompetencijos centrų, ypač europinės svarbos, skatinimas

Mokslinių tyrimų plėtra ir inovacijų skatinimas daugelyje išsivysčiusių valstybių yra vieni iš pagrindinių veiksnių, užtikrinančių ekonomikos augimą, leidžiančių pasiekti didelį verslo našumą. Pagal MTEP veiklų kokybės indeksą Lietuva tarp šalių narių užima 25 vietą¹, o pagal suminį inovatyvumo indeksą – 23 vietą². Dar prastesnė situacija yra su ekologinėmis inovacijomis (ekologinė inovacija – tai inovacija, leidžianti sumažinti poveikį aplinkai arba užtikrinti efektyvesnį išteklių naudojimą). 2012 m. ES ekologinių inovacijų švieslentėje Lietuva tarp ES šalių yra paskutinėje vietoje³. Tokias pozicijas šalis užima, nors ir buvo daromos didelės investicijos į MTEP infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą 2007–2013 m. laikotarpiu. Todėl 2014–2020 m. laikotarpio programavimo dokumente numatyta stiprinti MTEPI, įgyvendinant sumanios specializacijos strategiją, išskirtinės MTEPI kompetencijos stiprinimas, įgyvendinant tarptautines iniciatyvas, informacinės, komunikacinės, kitos technologinės ir netechnologinės infrastruktūros atnaujinimas efektyviai MTEPI veiklai, tikėtina, padės sėkmingai išnaudoti MTEP ir inovacijų infrastruktūrą. Ilgalaikėje perspektyvoje tai, manytina, turės teigiamas ilgalaikes pasekmes kuriant ir diegiant reikalingas inovacijas, įskaitant teigiamą poveikį aplinkos oro kokybei.

1.2 investicinis prioritetas. Verslo investicijų į MTI skatinimas, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimas, visų pirma skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijas, socialines ir viešosioms paslaugoms teikti skirtas inovacijas; taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimas pagal pažangiosios specializacijos strategiją remiant technologinius ir taikomųjų mokslų tyrimus, bandomųjų linijų diegimą, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus ir didelio poveikio technologijų pažangiosios gamybos pajėgumus, pirminės gamybos bei bendrosios paskirties technologijų sklaidą

Šalies pramonėje vyraujant vidutinio pažangumo ir nepažangioms technologijoms, be to, statistiniams duomenims rodant, kad privataus sektoriaus išlaidos MTEP Lietuvoje yra labai mažos (0,24 proc. BVP, palyginti su 27 ES valstybėmis – 1,26 proc.) ir didėja labai nežymiai (2007–2011 m. laikotarpiu padidėjo vos 0,01 proc.), Veiksmų programoje numatytos priemonės skatinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą, plėsti tarptautinius vertės kūrimo tinklus siekiant perduoti žinias, technologijas ir netechnologinius sprendimus, komercinti mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros rezultatus bei skatinti inovacijų paklausą yra labai aktualios. Tiesa tikimybė, kad šios priemonės įgyvendinimo procese gauti mokslo ir verslo bendradarbiavimo rezultatai turės teigiamas pasekmes būtent aplinkos oro kokybei, yra maža, tačiau ji yra ir ilgalaikėje perspektyvoje gali būti kaupiamojo pobūdžio.

¹ <http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/state-of-the-union/2012/innovation_union_progress_at_country_level_2013.pdf>.

² <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2013_en.pdf>.

³ <http://www.eco-innovation.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=477&Itemid=65>.

Abu investiciniai prioritetai padės įgyvendinti vieną iš pagrindinių strategijos „Europa 2020“ tikslų, kuriame pabrėžiama nacionalinės MTEP bei inovacijų sistemos pertvarkymo svarba.

3.3 investicinis prioritetasis. MVĮ gebėjimų dalyvauti ekonomikos augimo ir inovacijų procesuose rėmimas

Kaip jau minėta anksčiau, Lietuvoje esant mažam įmonių inovatyvumo rodikliui parama verslo procesams ir technologiniams pajėgumams tobulinti yra labai svarbi siekiant padidinti šalies verslo konkurencingumą. Tai šiuolaikiniame pasaulyje paprastai neatsiejama ir nuo aplinkos požiūriu efektyvesnių gamybos būdų diegimo. Todėl 2014–2020 m. laikotarpio programavimo dokumente numatyta priemonė, skirta įgyvendinti ekologinių inovacijų mažose ir vidutinėse įmonėse iniciatyvas. Šia priemone siekiama paremti projektus, skatinančius ekologinį projektavimą, t. y. numatoma pagerinti gaminių ekologiškumą per visą jų gyvavimo ciklą (žaliavų parinkimas ir naudojimas, gamyba, pakavimas, transportavimas, naudojimas), ekologinius aspektus sistemingai įtraukiant pačiame ankstyviausiame gaminio projektavimo etape, labai tikėtina, tiesiogiai prisidės prie aplinkos oro taršos mažinimo ir ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas kaupiamąsias pasekmes.

Kitos inovacijų ir darnaus verslo vystymosi principų diegimo mažose ir vidutinėse įmonėse skatinimo priemonės, tokios kaip modernių bei didelio poveikio technologijų diegimo skatinimas, nors ir su maža tikimybe, tačiau taip pat galėtų turėti teigiamas pasekmes aplinkos oro kokybei.

Šis investicinis prioritetasis padės įgyvendinti strategijos „Europa 2020“ prioritetą „Tvarus augimas“, kurio viena iš iniciatyvų atskleidžia paslaugų ir apdirbamosios pramonės sektoriams tausaus išteklių naudojimo svarbą, įskaitant efektyvesnę atliekų perdirbimą, svarbiausių pažangiųjų technologijų komercinimo ir įsisavinimo skatinimą, Europos turizmo sektoriaus konkurencingumo stiprinimą ir įmonių paskatų diegti inovacijas būtinybę.

4.1 investicinis prioritetasis. Padidinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą, stiprinant tiekimo saugumą bei didinant konkurencingumą

Dėl atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo šilumos ir elektros energijos gamybai ypač didžiuosiuose miestuose ilgalaikėje perspektyvoje gali padidėti aplinkos oro tarša kietosiomis dalelėmis, benzpirenu bei kitais teršalais, o aplinkos ore gali būti viršijamos ribinės vertės. Todėl svarbu, kad įgyvendinant šias priemones būtų diegiamos modernios technologijos ar taikomos aplinkosaugos priemonės esamoms technologijoms.

4.2 investicinis prioritetasis. Energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo įmonėse skatinimas

Kogeneracinės jėgainės yra labai efektyvios, kadangi tam pačiam energijos kiekiui pagaminti sunaudoja daug mažiau kuro. Todėl kogeneracinių jėgainių plėtrai skirta priemonė galėtų prisidėti mažinant aplinkos taršą. ES yra patvirtinta direktyva 2004/8/EB, numatanti kogeneracijos plėtrą skatinti ES teritorijoje. Taigi tikėtina, kad šios priemonės įgyvendinimas ilgalaikėje perspektyvoje turės tiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro taršai.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, dėl biomasės panaudojimo įmonėse ilgalaikėje perspektyvoje gali padidėti aplinkos oro tarša kietosiomis dalelėmis, benzpirenu bei kitais teršalais, todėl būtina užtikrinti, kad būtų įgyvendinamos aplinkosaugos priemonės.

Šis investicinis prioritetas padės įgyvendinti strategijos „Europa 2020“ prioritetą „Tvarus augimas“, kurio viena iš iniciatyvų pabrėžia energijos ir išteklių naudojimui mažinti pasitelktų reguliavimo priemonių svarbą ir būtinybę investuoti į priemones, padėsiančias efektyviau perdirbti atliekas.

4.3 investicinis prioritetas. Energijos vartojimo efektyvumo, pažangaus energijos valdymo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo viešosiose infrastruktūrose, įskaitant viešuosius pastatus ir gyvenamųjų namų sektorių, rėmimas

Pastatų renovavimas ir centralizuotai tiekiamos šilumos tinklų modernizavimas – tai energijos vartojimo efektyvumo priemonės, netiesiogiai padedančios mažinti oro taršą. Atnaujinus pastatus ir modernizavus šilumos perdavimo tinklus sumažėja šilumos nuostoliai, tokiu būdu sumažinamas pirminės energijos (kuro) poreikis ir atitinkamai sumažėja išmetamas oro teršalų kiekis. Pagal Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programą iki 2020 m. numatyta atnaujinti 70 proc. daugiabučių namų. Tokių namų Lietuvoje yra apie 35 tūkstančiai. 2005–2012 m. laikotarpiu buvo renovuoti tik 504 daugiabučiai namai⁴. Renovuojant esamus daugiabučius ir viešosios paskirties pastatus, modernizuojant jų energetikos sistemas galima pasiekti 30 proc. ekonominę energijos taupymo potencialą. ES parama yra vienintelis realus šių prioritetų įgyvendinimo finansavimo šaltinis. Todėl labai tikėtina, kad 2014–2020 m. Veiksmų programoje numatytos priemonės turės ilgalaikes teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei.

Šis investicinis prioritetas padės įgyvendinti Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos tikslus.

4.5 investicinis prioritetas. Anglies dioksido kiekio mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas

Ekologiškų transporto sistemų ir infrastruktūros plėtra tiesiogiai padės sumažinti transporto sukeltą taršą miestuose ir turės tiesiogines teigiamas ilgalaikes kaupiamąsias pasekmes miestų aplinkos oro kokybei.

Dviračių ir / ar pėsčiųjų takų ir / ar trasų rekonstrukcija bei plėtra ilgalaikėje perspektyvoje, tikėtina, taip pat turės tiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei vietiniu mastu.

Mažas viešojo transporto patrauklumas ir prieinamumas didina automobilizacijos lygį – net 90 proc. visų kelionių sausumos transportu Lietuvoje yra atliekama automobiliu (didžiausias rodiklis visoje ES) (*Intelektinių (pažangių) transporto sistemų įgyvendinimo Lietuvoje galimybių studija*, 2011). Todėl

⁴ <http://www.atnaujinkbusta.lt/index.php/lt/p/atnaujink-busta/apie-programa/statistika>.

yra tikimybė, kad įgyvendinus programoje numatytas priemones, skirtas miestų gatves pritaikyti viešajam transportui, turės teigiamos įtakos viešojo transporto patrauklumui. Tačiau ilgalaikėje perspektyvoje nesiėmus specialių priemonių, skatinančių keliones nuosavu transportu keisti į keliones viešuoju transportu, ir padidėjus transporto srautams, tikėtinos tiesioginės neigiamos kaupiamosios pasekmės miestų aplinkos oro kokybei.

Šios priemonės apima pagrindinius oro apsaugos tikslus, apibrėžtus nacionaliniuose ir tarptautiniuose dokumentuose.

5.6 investicinis prioritetasis. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas), išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas

Miestų oro kokybės valdymas ir taršos kietosiomis dalelėmis mažinimo priemonių įgyvendinimas būtų aplinkos oro kokybės valdymo programų ir jų įgyvendinimo priemonių planų, kurias rengia savivaldybės, vadovaudamosi Aplinkos oro apsaugos įstatymu, tąsa. Atsižvelgiant į tai, kad miestuose stebima kietųjų dalelių koncentracijos didėjimo tendencija, dar neišspręstos problemos, susijusios su „pakeltąja“ tarša, atsirandančia dėl nuo nešvarių gatvių ar šalikelių pravažiuojančių automobilių keliamų dulkių. Priemonių šioms problemoms spręsti įgyvendinimas turės reikšmingas tiesiogines teigiamas vidutinės trukmės kaupiamąsias pasekmes miestų aplinkos oro taršai sumažinti. Šioms priemonėms skirtas finansavimas 2014–2020 m. laikotarpiu sudarytų galimybes jas veiksmingai įgyvendinti.

6.1 investicinis prioritetasis. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį tinklą

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, nuo 2010 m. ženkliai didėja bendra krovinių apyvarta Lietuvoje⁵, atitinkamai didėja ir transporto srautai. Transporto sektorius yra vienas iš sparčiausiai besiplėtojančių sektorių šalyje. Todėl reikalingos priemonės, leisiančios efektyviau paskirstyti transporto srautus ir santykinai sumažinti oro taršą šiame sektoriuje. Remiant daugiarūšę transporto erdvę, atsiras naujos galimybės didinti krovinių bei keleivių judumą ir didesnius krovinių bei keleivių srautus perkelti iš automobilių transporto į efektyvesnį geležinkelių, vandens ir oro transportą, tokiu būdu pagreitinant pervežimą ir gerinant krovinių bei keleivių gabenimo kokybę. Veiksmų programoje numatyta geležinkelių, vandens bei oro transporto infrastruktūros plėtra, įvairiarūšio transporto sąveikos skatinimas, tikėtina, padės įgyvendinti minėtus tikslus. Tačiau ilgalaikėje perspektyvoje didėjant transporto srautams, tikėtina, pasireikš tiesioginės neigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei.

TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros plėtra sudarys sąlygas geriau reguliuoti transporto srautus ir sutrumpinti kelionių laiką. Tačiau ilgalaikėje perspektyvoje didėjant transporto srautams, kaip ir ankstesniu atveju, tikėtina, pasireikš tiesioginės neigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei.

⁵ <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>.

Sėkmingai įdiegta intelektinė transporto sistema padės sumažinti eismo grūstis, energijos sąnaudas, aplinkos taršą, leis sutaupyti laiką, taip pat didins viešojo transporto patrauklumą bei padės užtikrinti transporto paslaugų efektyvumą (*Intelektinės transporto sistemos studija*, 2011). Nors ir maža tikimybė, bet yra galimos šios priemonės teigiamos kaupiamosios ilgalaikės pasekmės aplinkos oro kokybei.

6.2 investicinis prioritetasis. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus

Regioninės reikšmės geležinkelių, vandens transporto, oro transporto ir kelių transporto infrastruktūros plėtra turės tokias pačias pasekmes aplinkos oro kokybei, kaip ir anksčiau aprašyta transeuropinio transporto tinklo plėtra.

5.3. Išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>Siekti, kad būtų naudojamos aplinkosaugos požiūriu pažangiausios, efektyviausios ir kartu praktiškai įgyvendinamos technologijos, užtikrinančios didesnį gamybos veiksmingumą gamtos išteklių naudojimo, atliekų tvarkymo, perdirbimo ir kitokio naudojimo srityse</p>	<p>1.2. Verslo investicijų į MTI skatinimas, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimas, visų pirma skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijas, socialines ir viešosioms paslaugoms teikti skirtas inovacijas; taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimas pagal pažangiosios specializacijos strategiją, remiant technologinius ir taikomųjų mokslų tyrimus, bandomųjų linijų diegimą, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus ir didelio poveikio technologijų pažangiosios gamybos pajėgumus, pirminės gamybos bei bendrosios paskirties technologijų sklaidą</p>	<p>Padidinti MTEPI veiklų aktyvumą privačiame sektoriuje, įskaitant klasterių ir kitų partnerysčių kūrimosi ir plėtros skatinimą</p> <p>Padidinti įmonių inovatyvumą, plėtojant inovacijoms kurti ir diegti palankią aplinką</p>	<p>+ Didesnis MTEPI veiklų aktyvumas ir įmonių inovatyvumas turi sudaryti sąlygas kurti ir diegti naujas mažaatliekes technologijas. Savo ruožtu naujos technologijos užtikrins teigiamas ilgalaikes negrįžtamas pasekmes – padės taupyti išteklius, naudoti mažiau aplinkai ir žmonių sveikatai pavojingas medžiagas. Kita vertus, kadangi inovatyvumo didinimo priemonės nėra specialiai skirtos aplinkosaugos veiklai, tikėtina, kad pasekmių reikšmingumas bus vidutinės reikšmės.</p>

* Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

**Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifikuotinas pasekmes vertinamam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
Siekti, kad aplinkai ir žmonių sveikatai pavojingos medžiagos būtų keičiamos nepavojingomis, išsenkantieji išteklių – atsinaujinančiais, susidariusios atliekos grąžinamos pakartotinai naudoti, perdirbti ar kitaip naudoti	5.2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Mažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį – atliekų tvarkymo sistemos valdymas, stebėseną ir planavimas	+. Vykdamas šią veiklą numatoma įsigyti laboratorinę įrangą, tobulinti informacinę sistemą ir skatinti bei viešinti atliekų prevenciją, o tai leis geriau administruoti atliekų tvarkymo sistemą ir mažinti atliekų kiekį. Numatomos teigiamos ilgalaikės netiesioginės pasekmės. Vis dėlto kadangi parenkant konkrečias veiklas nenumatytas planavimas (nors ši sąvoka yra pavadinime) ar institucinės sandaros tobulinimas, lieka nepaliestos principo „teršėjas moka“ bei gamintojų atsakomybės principo įgyvendinimo problemos, tad tikėtina, kad pasekmės bus tik vidutinio reikšmingumo.
Siekti, kad būtų naudojamos aplinkosaugos požiūriu pažangiausios, efektyviausios ir kartu praktiškai įgyvendinamos technologijos, užtikrinančios didesnę gamybos efektyvumą gamtos išteklių naudojimo, atliekų tvarkymo, perdirbimo ir kitokio naudojimo srityse			Mažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį – komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
Pasiiekti, kad atliekų daugėtų kur kas lėčiau, negu auga gamyba, o atliekų, tenkančių pagamintam BVP vienetui, kiekis neviršytų atitinkamų gamybos šakų atliekų kiekio ES valstybių narių vidurkio	5.3. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Didinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir sistemos valdymo efektyvumą	+. Atsižvelgiant į tai, kad nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra turi apimti valymo metu susidariusio nuotekų dumblo tvarkymo darbus ir taip sumažinti šalinamo dumblo kiekį, ši veikla turės vidutinio reikšmingumo negrįžtamas teigiamas ilgalaikes nacionalinio masto pasekmes.
	5.4. Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas	Didinti kultūros ir gamtos paveldo aktualumą, lankomumą ir žinomumą, visuomenės informuotumą apie juos supančią aplinką	-. Dėl didesnio kultūros ir gamtos paveldo objektų lankomumo gali susidaryti daugiau atliekų ir padidėti aplinkos tarša, todėl numatomos vidutinio reikšmingumo neigiamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės. Įgyvendinant šiuos veiksmus, reikia numatyti priemones atliekų susidarymui riboti ir susidariusioms atliekoms tvarkyti.
Siekti, kad atsakomybė ir išlaidos dėl skurdinamos bei teršiamos aplinkos atkūrimo tektų ne visiems šalies piliečiams, o tiems, kurie gauna iš to naudos arba yra gamtos išteklių ir produkcijos vartotojai			-. Programoje nenumatytos priemonės, kurios padės įgyvendinti principą „teršėjas moka“ ir užtikrins gamintojų atsakomybę. Kaip nurodoma Nacionalinės pažangos programoje, atliekų tvarkymo srityje neefektyviai taikant principą „teršėjas moka“ ir gamintojo atsakomybės principą kyla grėsmė atliekų tvarkymo sistemai veiksmingai funkcionuoti ir ES nustatytoms užduotims įgyvendinti. Skiriant nepakankamai dėmesio šioms problemoms galima tikėtis vidutinio reikšmingumo ir vidutinės trukmės neigiamų nacionalinio masto pasekmių.

1.2 investicinis prioritetas. Verslo investicijų į MTI skatinimas, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimas, visų pirma skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijas, socialines ir viešosioms paslaugoms teikti skirtas inovacijas; taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimas pagal pažangiosios specializacijos strategiją remiant technologinius ir taikomųjų mokslų tyrimus, bandomųjų linijų diegimą, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus ir didelio poveikio technologijų pažangiosios gamybos pajėgumus, pirminės gamybos bei bendrosios paskirties technologijų sklaidą

Didesnis MTEPI veiklų aktyvumas bei įmonių inovatyvumas paskatins kurti ir diegti naujas mažaatliekes technologijas. Savo ruožtu naujos technologijos padės taupyti išteklius, naudoti aplinkai ir žmonių sveikatai mažiau pavojingas medžiagas. Veiklos padėsiančios didinti MTEPI veiklų aktyvumą bei įmonių inovatyvumą, atitinka pagrindinius išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo srityje numatytus aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslus:

- Siekti, kad būtų naudojamos aplinkosaugos požiūriu pažangiausios, efektyviausios ir kartu praktiškai įgyvendinamos technologijos.
- Siekti, kad pavojingos aplinkai ir žmonių sveikatai medžiagos būtų keičiamos nepavojingomis, išsenkantieji išteklių – atsinaujinančiais.
- Pasiiekti, kad atliekų daugėtų kur kas lėčiau, negu auga gamyba.

Tikimybė, kad MTEPI veiklų aktyvumo privačiame sektoriuje didinimas bei įmonių inovatyvumo plėtra skatins taupyti išteklius ir sumažinti atliekų kiekį, vertintina kaip didelė.

Iškeliant šį prioritetą numatoma kurti kompleksines paskatas privačioms investicijoms į MTEPI, orientuojantis ne tik į dabartinius inovatorius, skatinant juos kurti reikšmingas inovacijas, bet ir į įmones, veikiančias žemesnėse pridėtinės vertės grandyse, skatinant jas pradėti kurti naujus produktus tarptautinėms rinkoms, ieškoti naujų verslo nišų, taip pat skatinant kurtis naujas inovatyvias įmones, plėtotis įvairių sektorių partnerystei bei siekiant pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į sumanios specializacijos kryptis. Savo ruožtu naujos technologijos užtikrins teigiamas ilgalaikes negrįžtamas pasekmes: padės taupyti išteklius, skatins naudoti aplinkai ir žmonių sveikatai mažiau pavojingas medžiagas. Kita vertus, kadangi priemonės, padėsiančios skatinti inovacijas, nėra specialiai skirtos aplinkosaugos veiklai, tikėtina, kad pasekmių reikšmingumas bus vidutinės reikšmės.

5.2 investicinis prioritetas. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus

Šis investicinis prioritetas faktiškai susideda iš dviejų dalių:

- Atliekų tvarkymo sistemos valdymas, stebėseną ir planavimas.
- Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra.

Pirmojoje dalyje numatomos priemonės apima analitinės įrangos įsigijimą, atliekų apskaitos sistemos modernizavimą, atliekų tvarkymo būdų identifikavimo studijas. Kalbant apie pirmąją veiklos dalį, paramos gavėjai yra Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija ir Aplinkos apsaugos agentūra.

Antroje dalyje numatyta fizinė komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra, kurios pagrindiniai komponentai turėtų būti:

- Atliekų rūšiavimas ir perdirbamų atliekų, įskaitant žaliąsias ir virtuvės atliekas, atskyrimas.
- Mišrių atliekų srauto apdorojimas.

Šį komponentą tiesiogiai tenka įgyvendinti regioniniams atliekų tvarkymo centrams.

Tobulinti atliekų tvarkymo informacinę sistemą yra akivaizdi prioritetinga užduotis, tačiau informacija nėra galutinis tikslas, ji yra tik priemonė sistemos planavimui ir administravimui stiprinti.

Pagrindinės atliekų tvarkymo sistemos plėtros gairės šiuo metu yra nustatytos Valstybinime strateginiame atliekų tvarkymo plane, kuris tačiau jau netenkina esamų poreikių. 2014 m. planuojama parengti ir patvirtinti naują Valstybinį atliekų tvarkymo planą. Laiku ir sėkmingai parengti šį planą yra viena iš svarbių investicinio prioriteto įvykdymo sąlygų.

Komunalinių atliekų apdorojimo ir perdirbimo pajėgumų plėtra daug priklauso nuo tinkamai parengtų ir efektyviai taikomų teisinių ir ekonominių priemonių bei atliekų tvarkymo sistemos ir jos atskirų dalių veiksmingo administravimo. Siekiant plėtoti atliekų tvarkymo sistemą ir sėkmingai atskirti bei apdoroti antrinius išteklius labai svarbu įgyvendinti „teršėjas moka“ ir gamintojų atsakomybės principus. 2014–2020 m. Nacionalinės pažangos programoje pabrėžiama, kad atliekų tvarkymo srityje neefektyviai taikant principą „teršėjas moka“ ir gamintojo atsakomybės principą, kyla grėsmė atliekų tvarkymo sistemai veiksmingai funkcionuoti ir ES nustatytais užduotims įgyvendinti (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 144-7430)). Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje taip pat nurodoma, kad principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas yra būtina veiksmingos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimo sąlyga (*Nacionalinė darnaus vystymosi strategija* (Žin., 2003, Nr. 89-4029, 2009, Nr. 121-5215)).

Tad siekiant veiksmingai valdyti ir planuoti atliekų tvarkymo sistemą rekomenduotina skirti reikiamą dėmesį ne tik atliekų tvarkymo informacinei sistemai tobulinti, bet ir ekonominėms priemonėms, pirmiausiai principui „teršėjas moka“ ir gamintojo atsakomybės principui įgyvendinti. Atliekų tvarkymo sistemos valdymo, stebėsenos ir planavimo veikla nėra tiesioginis atliekų tvarkymas, todėl ją įgyvendinus tikėtinos netiesioginės teigiamos ilgalaikės pasekmės. Vis dėlto kadangi konkrečiose veiklose nenumatytas planavimas (nors ši sąvoka yra pavadinime) ar institucinės sandaros tobulinimas, lieka nepaliestos principo „teršėjas moka“ bei gamintojų atsakomybės principo įgyvendinimo problemos, todėl tikėtina, kad pasekmės bus tik vidutinio reikšmingumo. Tiesioginė atsakomybė už komunalinių atliekų tvarkymą tenka savivaldybėms ir regioniniams atliekų tvarkymo centrams, kurie nustato konkrečias principo „teršėjas moka“ įgyvendinimo formas. Pirmieji bandymai sieti principą „teršėjas moka“ su atliekų rūšiavimu ir priminiu apdorojimu jau pradedami. Vis dėlto siekiant sklandesnės pažangos ir geresnių rezultatų savivaldybėms ir regioniniams atliekų tvarkymo centrams reikalinga metodinė pagalba, kuri galėtų būti teikiama atsižvelgiant į atliekų tvarkymo sistemos valdymo ir planavimo komponentą.

Numatomos investicijos į priemones, padėsiančias surinkti, paruošti perdirbti ir pakartotinai naudoti komunalines atliekas, skatins naudoti bei perdirbti atliekas, mažins sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį ir turės reikšmingas negrįžtamas teigiamas ilgalaikes nacionalinio masto pasekmes.

Investicinio prioriteto rezultato rodiklis – komunalinių atliekų, šalinamų sąvartynuose, kiekio sumažėjimas – gerai atitinka siekiamą pokytį, tačiau produkto rodiklis – gyventojai, gaunantys geros kokybės prieinamą viešąją komunalinių atliekų tvarkymo paslaugą, – kelia abejonių. Pirmiausia komunalinių atliekų tvarkymo paslaugą šiuo metu Lietuvoje gauna gana daug gyventojų. Kaip pažymima investicinio prioriteto aprašyme, 2010–2011 m. miestuose su daugiau kaip 1000 gyventojų paslauga buvo teikiama 98 proc., o miesteliuose ir kaimuose su mažiau nei 200 gyventojų – 72 proc. gyventojų. Tolimesnė atliekų tvarkymo paslaugų plėtra į atokias kaimo vietas reikalauja didelių išlaidų ir turi būti planuojama labai apgalvotai, atsižvelgiant į paslaugos teikimo sąnaudas ir gyventojų mokumą. Šiuo metu labiau aktuali komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų problema yra ne jų kiekybinė plėtra, o kokybė, kuri dažniausiai net ir didžiuosiuose miestuose yra toli gražu nepakankama. Kokybę vertinti galima, pvz., pagal susidarymo vietose atskirai surinktų antrinių žaliavų ar kompostuojamų bioskaidžių atliekų kiekį.

5.3 investicinis prioritetas. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus

Tvarkant nuotekas susidaro nuotekų dumblas, kurį tvarkyti yra labai opi ir sudėtinga problema. Investicijos į vandens sektorių turi padėti spręsti šią opią problemą ir mažinti ant žemės paviršiaus šalinamo nuotekų dumblo kiekį. Atsižvelgiant į tai, kad nuotekų dumblas sudaro palyginti nedidelę susidarančių atliekų dalį, ši veikla turės vidutinio reikšmingumo negrįžtamas teigiamas ilgalaikes nacionalinio masto pasekmes.

5.4 investicinis prioritetas. Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas

Didesnis kultūrinio ir gamtinio paveldo objektų lankomumas reiškia, kad padidės turistų srautas, dėl kurio gali susidaryti daugiau atliekų ir padidėti aplinkos tarša, todėl numatomos vidutinio reikšmingumo neigiamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės. Įgyvendinant šį prioritetą reikia numatyti priemones atliekų susidarymui riboti ir susidariusioms atliekoms tvarkyti.

5.4. Biologinės įvairovės, kraštovaizdžio, „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsauga

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>Išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę bei savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą</p> <p>Pasiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių bei buveinių tipų apsauga būtų palanki</p> <p>Užtikrinti kraštovaizdžio apsaugą, naudojimą, tvarkymą, planavimą ir krašto saviraiškos bruožus</p> <p>Palaikyti ir didinti turimą šalies kraštovaizdžio teritorinę erdvinę struktūrą ir jo potencialą</p>	<p>4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas</p>	<p>Padidinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą, stiprinant tiekimo saugumą ir didinant konkurencingumą</p> <p>Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas šilumos ir elektros energijos gamybai</p> <p>Atsinaujinančių energijos išteklių (vietinio biokuro) panaudojimas šilumos gamybai</p> <p>Biokuro mobilizavimas ir logistikos sistemų tobulinimas</p>	<p>+ / -. Pripažįstama, kad kiekviename iškastinės energijos (gamtinių dujų, kietojo kuro, naftos) gavybos ir naudojimo etape yra daromas neigiamas poveikis gamtinei aplinkai. Todėl prognozuojama vidutinė tikimybė, kad atsinaujinančių išteklių naudojimo skatinimas turės reikšmingų teigiamų netiesioginių ilgalaikių nacionalinio masto pasekmių vertinamam komponentui (teigiamos pasekmės mažiau reikšmingos kraštovaizdžio apsaugai). Tačiau ir atsinaujinančiosios energetikos plėtotė pasižymi neigiamomis pasekmėmis aplinkai (ypač paminėtina hidroenergetika ir tam tikrais atvejais biokuro išteklių plėtra), todėl išlieka nedidelė neigiamų tiesioginių ir netiesioginių vietos masto pasekmių tikimybė. Pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečių projektams parinktos vietos bei įgyvendinimo pobūdžio ir turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu.</p>
	<p>4.4. Pažangiųjų žemos ir vidutinės įtampos paskirstymo</p>	<p>Numatyti pažangiųjų tinklo technologijų diegimo perspektyvas</p>	<p>-. Nors numatoma diegti pažangias elektros energijos tinklų technologijas, išlieka tikimybė (maža), kad šios</p>

* Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

**Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifikuotinas pasekmes vertinamam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
	sistemų diegimas ir plėtojimas	Elektros paskirstymo tinklų modernizavimas ir plėtra bei pažangiųjų tinklų technologijų diegimas	infrastruktūros plėtra gali turėti neigiamų tiesioginių vietinio masto pasekmių biologinei įvairovei, ypač kraštovaizdžiui, kur yra jautrios gamtinės teritorijos.
<p>Užtikrinti Baltijos jūros pakrantės apsaugą, tinkamą atkūrimą ir tvarų naudojimą, suderinant Lietuvos Baltijos jūros krantonaudos ir krantosaugos interesus</p> <p>Palaikyti ir didinti turimą šalies kraštovaizdžio teritorinę erdvinę struktūrą ir jo potencialą</p>	5.1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekosisteminiu požiūriu, skatinimas	<p>Mažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius</p> <p>Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra</p> <p>Pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymas bei prevencinių priemonių įgyvendinimas</p> <p>Gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimas ir plėtra</p>	+. Numatoma vidutinė tikimybė, kad šio uždavinio veiklos, ypač aplinkos atsparumo klimato kaitai stiprinimas, turės netiesioginių, tačiau ilgalaikių teigiamų regioninių pasekmių biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugai.
<p>Išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę bei savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą</p> <p>Pasiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės</p>	5.2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos	<p>Mažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį.</p> <p>Atliekų paruošimo perdirbti, pakartotinai ir kitaip naudoti pajėgumų sukūrimas ir modernizavimas</p> <p>Atliekų tvarkymo sistemos valdymas ir stebėseną, radioaktyviųjų atliekų Maišiagalėje saugyklos likvidavimas</p>	+. Sąvartynų ir su jais susijusių pajėgumų įrengimas bei eksploatavimas gali nulemti ir tiesioginį, ir netiesioginį neigiamą poveikį vertinamam komponentui, todėl yra vidutinė tikimybė, kad pagal šį uždavinį planuojant šiuose objektuose sumažinti šalinamų atliekų kiekį tai gali daryti įtaką bendram sąvartynų skaičiui ir pajėgumams mažėti, todėl gali

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
augalijos ir gyvūnijos rūšių bei buveinių tipų apsauga būtų palanki	reikalavimus		nulemti netiesiogines, tačiau ilgalaikes ir nacionalinio masto teigiamas pasekmes.
		Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra	- Kita vertus, plečiant komunalinių atliekų tvarkymo sistemą gali būti įrengiama nauja atliekų tvarkymo infrastruktūra, todėl išlieka (nors ir maža) neigiamų, tiesioginių ir netiesioginių ilgalaikių vietos masto pasekmių tikimybė. Pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkreitiems projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio ir turi būti nagrinėjamos bei gali būti sumažinamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu.
Užtikrinti Baltijos jūros pakrantės apsaugą, tinkamą atkūrimą ir tvarų naudojimą, suderinant Lietuvos Baltijos jūros krantosaugos ir krantosaugos interesus Pasiiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių bei buveinių tipų apsauga būtų palanki	5.3. Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Gerinti Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklę Vandens išteklių valdymas, Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimas Didinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir sistemos efektyvumą Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros. plėtra ir renovacija	++ . Numatoma didelė tikimybė, kad su šiomis veiklomis susijęs vandens telkinių būklės ir požeminio vandens kokybės gerėjimas (ar neigiamo poveikio sumažėjimas) turės reikšmingų teigiamų (tiesioginių ir netiesioginių) ilgalaikių regioninio ir nacionalinio masto pasekmių nagrinėjamam komponentui, ypač saugomoms vandens ekosistemoms ir buveinėms.
Išsaugoti valstybės ir jos	5.4. Kultūrinio ir gamtinio	Didinti kultūros ir gamtos paveldo aktualumą,	++ . Investicinis prioritetas yra tiesiogiai skirtas

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę bei savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą</p> <p>Pasiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki</p> <p>Užtikrinti Lietuvos kraštovaizdžio formavimo socialines, ekonomines ir ekologines funkcijas</p> <p>Užtikrinti kraštovaizdžio apsaugą, naudojimą, tvarkymą, planavimą ir krašto saviraiškos bruožus</p>	<p>paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas</p>	<p>lankomumą ir žinomumą, visuomenės informuotumą apie juos supančią aplinką</p> <p>Saugomų teritorijų tvarkymas, pritaikymas lankyti ir propagavimas</p> <p>Visuomenės informavimas ir švietimas apie aplinką</p>	<p>vertinamo komponento apsaugai, todėl numatomos reikšmingos teigiamos tiesioginės ir netiesioginės ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės. Be to, numatoma didelė tikimybė, kad visuomenės švietimas skatins aplinkosauginį sąmoningumą, kas gali turėti papildomų teigiamų netiesioginių nacionalinio masto pasekmių, sietinų su nelegalios žvejybos ir medžioklės mastų ir buitinės taršos (šiukšlinimo) sumažėjimu bei tvaresniu išteklių naudojimu ir pan.</p>
<p>Užtikrinti rekreacinių išteklių apsaugą ir racionalų naudojimą, padidinti saugomų teritorijų atvirumą visuomenei, skleisti informaciją apie saugomų teritorijų svarbą ir tikslus</p>		<p>Kultūros paveldo objektų kompleksiškas sutvarkymas ir pritaikymas kultūros, edukacinėms, ekonominėms ir socialinėms reikmėms, inovatyviai panaudojant jų socialinį ir ekonominį potencialą</p> <p>Prioritetinių turizmo plėtros regionų, produktų ir trasų rinkodaros veiklos</p>	<p>+ / -. Įgyvendinant uždavinio veiklas, gali padidėti saugomų teritorijų atvirumas visuomenei, taip pat tai padės skleisti informaciją apie saugomų teritorijų svarbą ir tikslus, todėl numatoma vidutinė teigiamų netiesioginių pasekmių tikimybė nacionaliniu mastu.</p> <p>Tačiau išlieka (nors ir mažesnio lygio) neigiamų pasekmių tikimybė, nes vietinio ir atvykstantojo turizmo infrastruktūros objektų plėtra be reikiamos</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>Naikinti invazines svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšis ir stabdyti jų plitimą</p>			<p>kontrolės ir priežiūros, ypač jautriose gamtinėse teritorijose, lokaliai gali turėti tiesioginių nuolatinių ilgalaikės trukmės neigiamų pasekmių kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei.</p> <p>Kadangi turizmo infrastruktūros objektai dažnai įrengiami tose vietose, kurios pasižymi ypač patrauklia gamta – pajūrio regionuose, greta saugomų unikalių teritorijų, intensyvus turizmas bus grėsmė jautrioms ekosistemoms ir tai gali būti viena iš augalų, gyvūnų, grybų ar mikroorganizmų išnykimo priežasčių.</p> <p>Turizmas taip pat siejamas su invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšių plitimu. Pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečių projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio ir turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu.</p>
<p>Visi su vertinamu komponentu susiję aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslai (biologinės įvairovės ir saugomų teritorijų atžvilgiu). Kraštovaizdžio apsaugos atžvilgiu veiklos labiausiai</p>	<p>5.5. Biologinės įvairovės, dirvožemio apsauga ir atkūrimas, ekosistemų paslaugų, įskaitant „Natura 2000“, ir žaliosios infrastruktūros skatinimas</p>	<p>Gerinti vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių, buveinių ir kraštovaizdžio arealų būklę</p> <p>Buveinių, rūšių, genetinių išteklių, išsaugojimas ir atkūrimas, invazinių rūšių populiacijų reguliavimas, ekosistemų fragmentacijos</p>	<p>++. Investicinis prioritetas, jo uždaviniai ir veiklos yra tiesiogiai skirti vertinamo komponento apsaugai, todėl numatomos reikšmingos teigiamos tiesioginės ir netiesioginės ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės visų su biologinės įvairovės apsauga ir saugomomis teritorijomis susijusių aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslų atžvilgiu.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
susijusios su tikslu „pažeistų kraštovaizdžio teritorijų atkūrimas“		<p>mažinimas</p> <p>Saugomų teritorijų planavimas, monitoringas ir tvarkymas</p> <p>Kraštovaizdžio apsauga, planavimas ir tvarkymas</p>	Kraštovaizdžio apsaugos srityje numatomos reikšmingos teigiamos pasekmės, susijusios su pažeistomis kraštovaizdžio teritorijomis.
<p>Išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę ir savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą. Pasiiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki</p> <p>Naikinti invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšis ir neleisti jiems plisti</p> <p>Užtikrinti kraštovaizdžio apsaugą, naudojimą, tvarkymą, planavimą ir krašto saviraiškos bruožus</p>	<p>6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą</p> <p>6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus</p>	<p>Didinti šalies daugiarūšės susisiekimo sistemos ir transeuropinių transporto tinklų sąveiką.</p> <p>Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelių transporto saugumo didinimas</p> <p>TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros, modernizavimas ir plėtra, kelių transporto eismo saugos didinimas</p> <p>Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas</p> <p>Oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, oro transporto saugos didinimas</p> <p>Įvairiarūšio ir daugiarūšio transporto infrastruktūros projektavimas ir statyba</p> <p>Intelektinių eismo saugos, saugumo, informavimo ir srautų valdymo transporto sistemų diegimas</p> <p>Išorės sienų ir pasienio kontrolės punktų transporto infrastruktūros kartu su privažiuojamaisiais ir jungiamaisiais keliais</p>	<p>- Transporto infrastruktūros tiesimo darbai, jos plėtra, didėjantis eismo intensyvumas nulemia fizinių aplinkos savybių pasikeitimus (iškertami krūmai, pakinta dirvožemio struktūra, į natūralias buveines įsiterpia keliai), kurie savo ruožtu lemia vietovės floros ir faunos struktūros ir elgsenos pokyčius. Dėl intensyvėjančio transporto ir padidėjusių transporto priemonių greičių didėja keliuose žūvančių gyvūnų skaičius. Dienos metu keliose sugerta saulės šiluma naktį pritraukia varliagyvius, gyvates, mažus paukščius, tuo didinama rizika, kad jie bus suvažinėti. Gyvūnai persikelia į nuošalesnes vietas, toliau nuo kelių (buveinės perkėlimas), dėl atsiradusio naujo objekto pakinta jų orientacija aplinkoje ir judėjimas, yra pažeidžiami natūralūs migracijos keliai. Transporto priemonių sukeltos dulksės nusėda ant pakelės augalų ir neigiamai veikia fotosintezės, kvėpavimo, vandens garinimo funkcijas. Šios neigiamos pasekmės labiau sietinos su automobilių kelių plėtra nei su geležinkeliais, nors naujų</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>Palaikyti ir didinti turimą šalies kraštovaizdžio teritorinę erdvinę struktūrą ir jo potencialą</p>		<p>rekonstravimas ir modernizavimas</p> <p>Padidinti regionų judumą plėtojant regionų jungtis su pagrindiniu šalies transporto tinklu ir diegiant eismo saugos priemones.</p> <p>Regioninės reikšmės geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir geležinkelių transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, transporto saugos didinimas</p>	<p>geležinkelio vėžių statybos pasekmės gali būti panašios.</p> <p>Be to, dėl uostų ir priplaukų plėtros augantys vandens transporto srantai gali didinti vandens ir oro taršą, statybos gali neigiamai veikti dirvožemį (tarša statybos darbų metu, dirvožemio struktūros pakitimai) bei lemti kraštovaizdžio pokyčius, galimas poveikis vandens telkinių hidrologiniam režimui, o jūrų transportas taip pat siejamas su invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšių plitimu.</p> <p>Todėl numatoma maža arba vidutinė neigiamų tiesioginių ir netiesioginių, ilgalaikių ir daugiausia vietinio masto (regioninės reikšmės ir masto veiklų) pasekmių tikimybė.</p> <p>Be to, jei įgyvendinant šį uždavinį būtų vykdomos tokios veiklos kaip aplinkelių tiesimas, linijiniai poveikio aplinkai objektai būtų perkeliama už miesto ribų, todėl tai gali turėti papildomų neigiamų vietinio masto pasekmių vertinamam komponentui dėl anksčiau čia išvardytų priežasčių.</p> <p>Kadangi pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkreitiems projektams parinktos vietos ir projektų įgyvendinimo pobūdžio, jos turi būti nagrinėjamos</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
			žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu.
<p>Išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę bei savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą. Pasiiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki</p>	<p>6.3. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas</p>	<p>Sumažinti priklausomybę nuo vienintelio energijos importo šaltinio.</p> <p>Pažangiųjų elektros perdavimo tinklų sistemų diegimas</p> <p>Pažangiųjų dujų perdavimo ir skirstymo tinklų sistemų diegimas</p>	<p>- Dujų ir elektros paskirstymo, laikymo ir perdavimo infrastruktūros plėtra potencialiai gali pakeisti fizines aplinkos savybes, nulemti buveinių fragmentaciją, ir vizualinę taršą, todėl numatoma (maža) neigiamų tiesioginių ir netiesioginių ilgalaikių vietos masto pasekmių tikimybė.</p> <p>Kadangi pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečių projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio, jos turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu.</p>
<p>Atkurti pažeistas kraštovaizdžio teritorijas</p> <p>Suderinti kraštovaizdžio architektūrinę erdvinę kompoziciją</p>	<p>7.1. Užimtumą skatinančio ekonomikos augimo kuriant vidinį potencialą rėmimas kaip dalis konkrečioms sritims skirtos teritorinės strategijos, įskaitant nuosmukį patiriančių pramoninių regionų pertvarkymą ir specifinių gamtos ir kultūros išteklių prieinamumo bei naudojimosi jais gerinimą</p>	<p>Padidinti ūkinės veiklos įvairovę ir pagerinti sąlygas investicijoms pritraukti, siekiant kurti naujas darbo vietas tikslinėse teritorijose (miestuose).</p> <p>Viešųjų erdvių modernizavimas, kuriant papildomus ar naujus miestų traukos centrus ar stiprinant esamus</p> <p>Neišnaudotos, apleistos infrastruktūros ir teritorijų</p>	<p>+ Gerinant gamtinę ir gyvenamąją aplinką didžiausias teigiamas poveikis būtų daromas kraštovaizdžio apsaugai, tačiau numatomos veiklos, susijusios su šiuo uždaviniu, turėtų teigiamos (netiesioginės) įtakos ir gyvajai gamtai, ypač urbanizuotose teritorijose. Todėl prognozuojama vidutinė teigiamų ilgalaikių tiesioginių (kraštovaizdžiui) ir netiesioginių (biologinei įvairovei) pasekmių tikimybė vietos mastu.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
		<p>konversija, jas pritaikant naujai komercinei veiklai, gyvenamajai statybai, socialinei infrastruktūrai, bendruomenių veiklai, netradicinių erdvių pritaikymas kultūros veikloms</p> <p>Gyvenamosios aplinkos gyvenamuosiuose rajonuose gerinimas</p> <p>Kultūros infrastruktūros modernizavimas ir konversija, didinant kultūros išteklių prieinamumą, skatinantį didėti užimtumą</p>	

4.1 investicinis prioritetas. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas:

- *Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas šilumos ir elektros energijos gamybai.*
- *Atsinaujinančių energijos išteklių (vietinio biokuro) panaudojimas šilumos gamybai.*
- *Biokuro mobilizavimo ir logistikos sistemų tobulinimas.*

4.4 investicinis prioritetas. Pažangiųjų žemos ir vidutinės įtampos paskirstymo sistemų diegimas ir plėtojimas:

- *Elektros paskirstymo tinklų modernizavimas ir plėtra bei pažangiųjų tinklų technologijų diegimas.*

Nors perėjimas prie mažai anglies dioksido išskiriančių technologijų suponuoja teigiamą poveikį aplinkai, o atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo plėtra atskiruose energetikos subsektoriuose (kogeneracinėse jėgainėse, šilumos gamybos įrenginiuose) turės didelės įtakos ribojant klimato atšilimą, net ir atsinaujinančiosios energetikos daro neigiamas pasekmes aplinkai (ypač paminėtina hidroenergetika ir tam tikrai atvejais – biokuro išteklių plėtra), todėl išlieka (nors ir nedidelė) neigiamų tiesioginių ir netiesioginių vietos masto pasekmių tikimybė tiek biologinės įvairovės, tiek kraštovaizdžio apsaugai, ypač siekiant tokių aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslų: pasiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki; siekis išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę bei savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą. Numatomos vykdyti šio investicinio prioriteto veiklos sudarys pagrindus konkrečių ūkinės veiklos projektų, nuo kurių vietos parinkimo bei įgyvendinimo pobūdžio tiesiogiai priklausys pasekmės ir jų mastas, todėl jos turės būti išsamiau nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu.

5.1 investicinis prioritetas. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekosisteminiu požiūriu, skatinimas:

- *Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra.*
- *Pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymas bei prevencinių priemonių įgyvendinimas.*
- *Gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimas ir plėtra.*

Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės ir duomenų valdymo sistemos stiprinimas sudarys sąlygas efektyviai valdyti klimato kaitos sukeltų reiškinių pasekmes. Laiku pateikta patikima ir pakankama informacija leis numatyti būtinas apsaugos priemones, nustatyti teritorijas, kurioms šios priemonės yra reikalingos, ir sudarys prielaidas sukurti patikimą klimato kaitos sukeltų stichinių reiškinių pasekmių valdymo mechanizmą, todėl numatoma vidutinė tikimybė, kad šios veiklos turės netiesioginių, tačiau ilgalaikių teigiamų regioninių pasekmių biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugai. Kita vertus, pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymo ir prevencinių priemonių įgyvendinimas tiesiogiai sumažins stichinių meteorologinių reiškinių poveikį Baltijos pakrantės zonai, todėl galima tikėtis teigiamų pasekmių saugomoms vandens ekosistemoms ir buveinėms, o kadangi didžiausias priemonių poveikis turėtų būti orientuotas į Nemuno žemupį ir vakarinę šalies teritoriją, kur potvynių tikimybė yra didžiausia, pasekmių mastas gali būti įvardijamas kaip regioninis. Numatoma, kad šios

priemonės darys teigiamą įtaką aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslui – Baltijos jūros pakrantės apsauga, tinkamas atkūrimas ir tvarus naudojimas, užtikrinant pusiausvyrą tarp Lietuvos Baltijos jūros krantonaudos ir krantosaugos interesų.

5.2 investicinis prioritetasis. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

- *Atliekų paruošimo perdirbti, pakartotinai ir kitaip naudoti pajėgumų sukūrimas ir modernizavimas.*
- *Atliekų tvarkymo sistemos valdymas, stebėseną ir radioaktyvių atliekų Maišiagaloje saugyklos likvidavimas.*
- *Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra.*

Šių investicinių prioritetų uždavinys – mažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį, todėl tikėtina, kad šiuose objektuose sumažės šalinamų atliekų kiekis, o dėl to gali būti mažinamas bendras sąvartynų skaičius ir pajėgumai, todėl prognozuojamos netiesioginės, tačiau ilgalaikės nacionalinio masto teigiamos pasekmės biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugai, sietinos su tokiais aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslais kaip: „išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę ir savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą“; „pasiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki“. Kita vertus, plečiant komunalinių atliekų tvarkymo sistemą gali būti įrengiama nauja atliekų tvarkymo infrastruktūra (įskaitant sąvartynus), todėl siekiant minėtų tikslų išlieka (nors ir maža) neigiamų tiesioginių ir netiesioginių ilgalaikių vietos masto pasekmių tikimybė. Pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečioms projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio ir turi būti nagrinėjamos bei gali būti sumažinamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu.

5.3 investicinis prioritetasis. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

- *Vandens išteklių valdymas, Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimas.*
- *Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija.*

Kaip minėta šios ataskaitos skyriuje „Paviršinio ir požeminio vandens išteklių valdymas“, šiuo metu geros ekologinės būklės reikalavimų gali neatitikti iki 60 proc. upėse išskirtų vandens telkinių ir daugiau nei 30 proc. ežerų ir tvenkinių vandens telkinių, o šio prioriteto veiklos padės sumažinti rizikos grupėje esančių vandens telkinių skaičių ir pagerinti paviršinio bei požeminio vandens kokybę. Be to, prie šio prioriteto priskiriamos ir žuvų migracijos kliūčių šalinimo ir žuvitakių įrengimo priemonės, kurios ne tik pagerins upių vandens telkinių hidromorfologinę būklę, bet ir turės tiesioginių teigiamų pasekmių vandens ekosistemoms ir buveinėms.

Todėl apibendrintai galima prognozuoti didelę tikimybę teigiamų tiesioginių ir netiesioginių pasekmių, kurių mastas priklausys nuo įgyvendinamų priemonių apimtys ir svyrus nuo vietinio (t. y. vandens telkinio) iki nacionalinio masto. Šios teigiamos pasekmės sietinos su tokiais aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslais kaip Baltijos jūros pakrantės apsauga, tinkamas atkūrimas ir tvarus naudojimas, užtikrinant pusiausvyrą tarp Lietuvos Baltijos jūros krantonaudos ir krantosaugos interesų, ir

siekis, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki.

5.4 investicinis prioritetasis. Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas:

- *Saugomų teritorijų monitoringas, planavimas, pritaikymas lankyti ir propagavimas.*
- *Visuomenės informavimas ir švietimas apie aplinką.*
- *Kultūros paveldo objektų kompleksiškas sutvarkymas ir pritaikymas kultūros, edukacinėms, ekonominėms ir socialinėms reikmėms, inovatyviai panaudojant jų socialinį ir ekonominį potencialą.*
- *Prioritetinių turizmo plėtros regionų, produktų ir trasų rinkodaros veiklos.*

5.5 investicinis prioritetasis. Biologinės įvairovės, dirvožemio apsauga ir atkūrimas, ekosistemų paslaugų, įskaitant „Natura 2000“, ir žaliosios infrastruktūros skatinimas:

- *Buveinių, rūšių, genetinių išteklių išsaugojimas ir atkūrimas, invazinių rūšių populiacijų reguliavimas, ekosistemų fragmentacijos mažinimas.*
- *Saugomų teritorijų planavimas, monitoringas ir tvarkymas.*
- *Kraštovaizdžio apsauga, planavimas ir tvarkymas.*

Investiciniai prioritetasis yra tiesiogiai skirti biologinės įvairovės, kraštovaizdžio, „Natura 2000“ ir nacionalinių teritorijų apsaugai, todėl numatomos reikšmingos teigiamos tiesioginės ir netiesioginės ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės visų nagrinėjamo komponento aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslų atžvilgiu (žr. skyrių „Esamos aplinkos būklės ir tendencijų įvertinimas“).

Be to, numatoma didelė tikimybė, kad visuomenės švietimas skatins aplinkosauginį sąmoningumą, kas gali turėti papildomų teigiamų netiesioginių nacionalinio masto pasekmių, sietinų su tokiais biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos atžvilgiu aktualiais aspektais kaip nelegalios žvejybos ir medžioklės mastų ir buitinės taršos (šiukšlinimo) sumažėjimas, tvaresnis išteklių naudojimas ir pan. bei prisidės prie tikslo užtikrinti rekreacinių išteklių apsaugą ir racionalų naudojimą, padidinti saugomų teritorijų atvirumą visuomenei, skleisti informaciją apie saugomų teritorijų svarbą ir tikslus.

Tačiau būtina paminėti, kad išlieka (nors ir mažesnio lygio) neigiamų pasekmių tikimybė, nes vietinio ir atvykstamojo turizmo infrastruktūros objektų plėtra be reikiamos kontrolės ir priežiūros, ypač jautriose gamtinėse teritorijose, lokaliai gali turėti tiesioginių nuolatinių ilgalaikės trukmės neigiamų pasekmių kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei. Kadangi turizmo infrastruktūros objektai dažnai įrengiami tose vietose, kurios pasižymi ypač patrauklia gamta – pajūrio regionuose, greta saugomų unikalių teritorijų, intensyvus turizmas yra grėsmė jautrioms ekosistemoms – jis gali būti viena iš augalų, gyvūnų, grybų ar mikroorganizmų išnykimo priežasčių. Turizmas taip pat siejamas su invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšių plitimu, todėl galima neigiama įtaka aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslui – „naikinti invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšis ir stabdyti jų plitimą“ atžvilgiu. Pasekmės, ypač neigiamos, tiesiogiai priklausys nuo konkrečių projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio ir turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu, numatant atitinkamas pasekmių sumažinimo priemones.

6.1 investicinis prioritetas. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą:

- *Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelių transporto saugos didinimas.*
- *TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto eismo saugos didinimas.*
- *Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*
- *Oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, oro transporto saugos didinimas.*
- *Įvairiarūšio ir daugiarūšio transporto infrastruktūros projektavimas ir statyba.*
- *Intelektinių eismo saugos, saugumo, informavimo ir srautų valdymo transporto sistemų diegimas.*

6.2 investicinis prioritetas. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus:

- *Regioninės reikšmės geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir geležinkelių transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, transporto saugos didinimas.*

Nors šiomis investicinio prioriteto veiklomis siekiama didinti transporto infrastruktūros saugą, numatoma ir jos plėtra. Transporto infrastruktūros tiesimo (tam tikrais atvejais ir rekonstrukcijos) darbai, didėjantis eismo intensyvumas lemia fizinių aplinkos savybių pasikeitimus (iškertami krūmai, pakinta dirvožemio struktūra, į natūralias buveines įsiterpia keliai), kurie savo ruožtu sukelia vietovės floros ir faunos struktūros bei elgsenos pokyčius.

Dėl intensyvėjančio transporto ir padidėjusių transporto priemonių greičių auga keliuose žuvančių gyvūnų skaičius. Dienos metu keliuose sugerta saulės šiluma naktį pritraukia varliagyvius, gyvates, mažus paukščius, tuo didinama rizika jiems būti suvažinėtiems. Gyvūnai persikelia į nuošalesnes vietas, toliau nuo kelių (buveinės perkėlimas), dėl atsiradusio naujo objekto pakinta jų orientacija aplinkoje ir judėjimas, yra pažeidžiami natūralūs migracijos keliai.

Transporto priemonių sukeltos dulkės nusėda ant pakelės augalų ir neigiamai veikia fotosintezės, kvėpavimo, vandens garinimo funkcijas. Šios neigiamos pasekmės labiau sietinos su automobilių kelių plėtra nei su geležinkeliais, nors naujų geležinkelio vėžių statybos pasekmės gali būti panašios.

Be to, dėl uostų ir prieplaukų plėtos didėjantys vandens transporto srautai gali didinti vandens ir oro taršą, statybos gali neigiamai veikti dirvožemį (tarša statybos darbų metu, dirvožemio struktūros pakitimai) bei lemti kraštovaizdžio pokyčius, galimas poveikis vandens telkinių hidrologiniam režimui, o jūrų transportas taip pat siejamas su invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšių plitimu.

Todėl numatoma maža arba vidutinė neigiamų tiesioginių ir netiesioginių ilgalaikių ir daugiausia vietinio masto (regioninės reikšmės veiklų – ir regioninio masto) pasekmių tikimybė, sietina su tokiais

aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslais kaip: „išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę ir savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą“; „pasiiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki“; „naikinti invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšis ir stabdyti jų plitimą“.

Be to, jei atsižvelgiant į šį uždavinį būtų tiesiami aplinkkeliai, o linijiniai poveikio aplinkai objektai būtų perkeltami už miesto ribų, tai gali turėti papildomų neigiamų vietinio masto pasekmių biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugai dėl anksčiau išvardytų priežasčių. Kadangi pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečioms projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio, jos turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu, parenkant konkrečioms projektams įgyvendinti tinkamiausias vietos alternatyvas, technologijas ir pasekmių sumažinimo priemones.

6.3 investicinis prioritetasis. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas:

- *Pažangiųjų elektros perdavimo tinklų sistemų diegimas.*
- *Pažangiųjų dujų perdavimo ir skirstymo tinklų sistemų diegimas.*

Nors šiomis investicinio prioriteto veiklomis siekiama pažangios plėtros, dujų ir elektros paskirstymo, saugojimo ir perdavimo infrastruktūros tobulinimas potencialiai gali pakeisti fizinės aplinkos savybes, nulemti buveinių fragmentaciją, vizualinę taršą (kas ypač aktualu kraštovaizdžio apsaugai), todėl numatoma (maža) neigiamų tiesioginių ir netiesioginių ilgalaikių vietos masto pasekmių tikimybė, sietina su aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslu išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę bei savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą ir pasiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki. Kadangi pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečioms projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio, jos turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu, parenkant konkrečioms projektams įgyvendinti tinkamiausias vietos alternatyvas, technologijas ir pasekmių sumažinimo priemones.

7.1 investicinis prioritetasis. Užimtumui palankaus ekonomikos augimo kuriant vidinį potencialą rėmimas kaip teritorinės strategijos konkrečioms vietovėms dalį, įskaitant nuosmukį patiriančių pramoninių regionų pertvarkymą ir specifinių gamtos ir kultūros išteklių prieinamumo bei naudojimosi jais gerinimas:

- *Viešųjų erdvių modernizavimas, kuriant papildomas ar naujas miestų traukos centrus ar stiprinant esamus.*
- *Neišnaudotos, apleistos infrastruktūros ir teritorijų konversija pritaikant jas naujai komercinei veiklai, gyvenamajai statybai, socialinei infrastruktūrai, bendruomenių veiklai, netradicinių erdvių pritaikymas kultūros veikloms.*
- *Gyvenamosios aplinkos gerinimas gyvenamuosiuose rajonuose.*
- *Kultūros infrastruktūros modernizavimas ir konversija, didinant kultūros išteklių prieinamumą, skatinantį didėti užimtumą.*

- *Kiti veiksmai, reikalingi kompleksškai atgaivinti miestus ar jų dalis (įskaitant neefektyviai išteklius naudojančių, aplinką žalojančių pastatų ar statinių griovimą).*

Veiksmai, gerinant gamtinę aplinką (įskaitant aplinką žalojančių pastatų ar statinių griovimą), didžiausią teigiamą įtaką darytų kraštovaizdžio apsaugai, tačiau su šiuo uždaviniu susijusios veiklos turėtų teigiamos (netiesioginės) įtakos ir gyvajai gamtai, ypač urbanizuotose teritorijose. Todėl prognozuojama vidutinė (kraštovaizdžio apsaugai) ir maža (biologinės įvairovės apsaugai) teigiamų ilgalaikių tiesioginių (kraštovaizdžiui) ir netiesioginių (biologinei įvairovei) pasekmių tikimybė vietos mastu.

5.5. Klimato kaita ir energetikos efektyvumas

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>Darniai naudoti atsinaujinančius gamtos išteklius</p> <p>Didinti energijos vartojimo efektyvumą</p>	<p>1.2. Verslo investicijų į MTI skatinimas, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimas, visų pirma skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijas, socialines ir viešosioms paslaugoms teikti skirtas inovacijas; taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimas pagal pažangiosios specializacijos strategiją remiant technologinius ir taikomųjų mokslų tyrimus, bandomųjų linijų diegimą, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus ir didelio poveikio technologijų pažangiosios gamybos pajėgumus, pirminės gamybos bei bendrosios paskirties technologijų sklaidą</p>	<p>Padidinti MTEPI veiklų aktyvumą privačiame sektoriuje, įskaitant klasterių ir kitų partnerysčių kūrimosi ir plėtros skatinimą</p> <p>Padidinti įmonių inovatyvumą, plėtojant inovacijoms kurti ir diegti palankią aplinką</p>	<p>+ . Didesnis MTEPI veiklų aktyvumas bei įmonių inovatyvumas turi skatinti darnų atsinaujinančių gamtos išteklių naudojimą ir didinti energijos efektyvumą. Todėl vertinant klimato kaitą dujų emisijos požiūriu numatomos netiesioginės vidutinio reikšmingumo negrįžtamos teigiamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.</p>
<p>Mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas</p> <p>Užtikrinti, kad išmetamų į atmosferą teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sukuriama BVP</p>	<p>4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas</p> <p>4.2. Energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo įmonėse</p>	<p>Padidinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą stiprinant tiekimo saugumą bei didinant konkurencingumą</p> <p>Sumažinti energijos vartojimo intensyvumą pramonės įmonėse</p>	<p>+ + . Platesnis atsinaujinančių energijos išteklių naudojamas vietoj iškastinio kuro tiek energetikos sektoriuje, tiek pramonės įmonėse, anglies dioksido išsiskyrimą į aplinką mažinančių technologijų įrengimas turi ženkliai mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas. Todėl numatomos</p>

* Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

**Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifikuotinas pasekmes vertinamam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
vienetui sumažėtų perpus Darniai naudoti atsinaujinančius gamtos išteklius	skatinimas		teigiamos tiesioginės reikšmingos negrįžtamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.
Mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas Užtikrinti, kad išmetamų į atmosferą teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sukuriama BVP vienetui sumažėtų perpus	4.3. Energijos vartojimo efektyvumo, pažangaus energijos valdymo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo viešosiose infrastruktūrose, įskaitant viešuosius pastatus ir gyvenamųjų namų sektorių, rėmimas	Mažinti energijos suvartojimą viešosios paskirties pastatuose ir daugiabučiuose namuose	++. Gyvenamųjų namų ir viešųjų pastatų renovavimas, dėl kurio ženkliai padidėtų galutinės energijos vartojimo efektyvumas, sumažins energijos poreikį bei jos vartojimą, o kartu ir klimato kaitos dujų emisijas. Numatomos teigiamos netiesioginės reikšmingos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.
Mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas	5.2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Mažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį – komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra	+. Kadangi sąvartynuose šalinamos bioskaidžios atliekos yra ženklus klimato kaitos dujų (metano) emisijų šaltinis, sumažėjus jų kiekiui numatomos vidutinio reikšmingumo teigiamos netiesioginės ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.
Užtikrinti, kad išmetamų į atmosferą teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sukuriama BVP vienetui sumažėtų perpus	5.3. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Didinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir sistemos valdymo efektyvumą	+. Atsižvelgiant į tai, kad nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra turi apimti valymo metu susidariusio nuotekų dumblo tvarkymo darbus, įskaitant anaerobinį pūdymą, ir tai ženkliai sumažins metano emisijas, numatomos vidutinio reikšmingumo tiesioginės teigiamos negrįžtamos

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
			ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.
Mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas	6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą	Didinti šalies daugiarūšės susisiekimo sistemos ir transeuropinių transporto tinklų sąveiką	+. Transporto infrastruktūros plėtra sudarys sąlygas tolygiam transporto judėjimui užtikrinti, mažins transporto kuro sąnaudas. Numatomos teigiamos ilgalaikės negrįžtamos nacionalinio masto pasekmės. -. Kita vertus, dėl visų rūšių transporto infrastruktūros plėtros padidės eismo intensyvumas, o kartu ir kuro naudojimas bei klimato kaitos dujų emisijos. Tad numatomos vidutinio reikšmingumo tiesioginės neigiamos negrįžtamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.
	6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus	Padidinti regionų judumą plėtojant regionų jungtis su pagrindiniu šalies transporto tinklu ir diegiant eismo saugos priemones	
Užtikrinti, kad išmetamų į atmosferą teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sukuriama BVP vienetai sumažėtų perpus	6.3. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas	Sumažinti priklausomybę nuo vienintelio energijos importo šaltinio	+. Įgyvendinant šį uždavinį numatoma diegti pažangius energijos tinklus, sukuriančius galimybes efektyviau vartoti energiją, bei stiprinti elektros tinklus, nes tai būtina sąlyga atsinaujinančių energijos išteklių integracijai į rinką. Kadangi šios priemonės turi ženkliai sumažinti iškastinio kuro naudojimą ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas iš transporto priemonių, numatomos tiesioginės reikšmingos teigiamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.

1.2 investicinis prioritetas. Verslo investicijų į MTI skatinimas, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimas, visų pirma skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijas, socialines ir viešosioms paslaugoms teikti skirtas inovacijas; taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimas pagal pažangiosios specializacijos strategiją remiant technologinius ir taikomųjų mokslų tyrimus, bandomųjų linijų diegimą, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus ir didelio poveikio technologijų pažangiosios gamybos pajėgumus, pirminės gamybos bei bendrosios paskirties technologijų sklaidą

Didesnis MTEPI veiklų aktyvumas ir įmonių inovatyvumas ilgalaikėje perspektyvoje skatins darniai naudoti atsinaujinančius gamtos išteklius bei didinti energijos vartojimo efektyvumą, o kartu padės sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas.

Šio investicinio prioriteto įgyvendinimas atitinka pagrindinius klimato kaitos ir energetikos efektyvumo srityje numatytus aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslus:

- Mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas.
- Darniai naudoti atsinaujinančius gamtos išteklius.
- Didinti energijos vartojimo efektyvumą.

Tikimybė, kad didesnis MTEPI veiklų aktyvumas ir įmonių inovatyvumas skatins darniai naudoti atsinaujinančius gamtos išteklius, didins energijos vartojimo efektyvumą bei padės mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas, vertintina kaip didelė.

Dėl didesnio MTEPI veiklų aktyvumo ir įmonių inovatyvumo bus darniai naudojami atsinaujinantys gamtos ištekliai ir didės energijos vartojimo efektyvumas. Todėl vertinant klimato kaitą dujų emisijos požiūriu numatomos netiesioginės vidutinio reikšmingumo negrįžtamos teigiamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.

Vertinant klimato kaitą dujų emisijų požiūriu šio prioriteto įgyvendinimo metu būtų labai rekomenduotina atkreipti dėmesį į fluorintų dujų emisijas. Tradicinių klimato kaitos dujų (anglies dioksido, metano) emisijos pastaruoju metu, bent jau BVP vienetui, turi tendenciją mažėti, tuo tarpu fluorintų dujų emisijos auga beveik eksponentiškai. Šioje srityje būtų labai naudinga vykdyti mokslinius tyrimus ir diegti inovacijas.

4.1 investicinis prioritetas. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas

Kaip buvo kalbėta vertinant esamą aplinkos būklę ir tendencijas, Lietuvos priklausomybė nuo iškastinio kuro, gerokai padidėjusi po Ignalinos atominės elektrinės sustabdymo, lemia didelius į atmosferą išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekius, ir tai sukelia papildomų sunkumų siekiant užtikrinti energetikos sektoriaus darnią plėtrą. Programoje numatomas atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas turi ženkliai padėti spręsti šią problemą.

Faktiškai šis programos skyrius tiesiogiai atitinka aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslus, numatytus SPAV apimties nustatymo dokumente: „mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas“; „darniai naudoti atsinaujinančius gamtos išteklius“; „didinti energijos vartojimo efektyvumą“; „užtikrinti,

kad išmetamų į atmosferą teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sukuriama BVP vienetai sumažėtų perpus“.

Pagrindinės šio investicinio prioriteto veiklos, sietinos su klimato kaitos dujų emisijų ribojimu, yra: atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas energijos gamybai; biokuro mobilizavimo ir logistikos sistemų tobulinimas.

Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo plėtros svarba pabrėžiama daugelyje Lietuvos Respublikos Seimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintų (ar rengiamų) strateginių dokumentų (Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje, Nacionalinėje atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategijoje ir t. t.). Akivaizdu, kad atsinaujinančių energijos išteklių plėtra būtų energetikos sektoriaus prioritetas net ir tuo atveju, jei ES struktūrinės paramos programos ir nebūtų. Per dešimtmetį nuo 2000 m. biokuro naudojimas elektros energijai ir centralizuotai tiekiamai šilumai gaminti padidėjo 5,4 karto ir turi didėti toliau. Didžiulis dėmesys, skiriamas nacionaliniu mastu atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo plėtrai, reiškia, kad ES struktūrinės paramos programoje numatomų uždavinių įgyvendinimo tikimybė labai didelė. Šio programos komponento įgyvendinimas turės tiesioginį negrįžtamą poveikį klimato kaitai ir energetikos vartojimo efektyvumui nacionaliniu mastu.

Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo plėtra atskiruose energetikos subsektoriuose (kogeneracinėse jėgainėse, šilumos gamybos įrenginiuose) turės kaupiamąjį pobūdį ir ženkliai ribos klimato atšilimą. Biokuro mobilizavimo ir logistikos sistemų (gamybos ir transportavimo įrenginių, sandėlių) plėtra ir tobulinimas sumažins biokuro gamybos ir transportavimo sąnaudas, tačiau nekeis biokuro dalies energijos balanse. Šio komponento teigiamą poveikį klimato kaitos dujų emisijoms mažinti nulems tik biokuro gamybai ir transportavimui sutauptyta energija.

4.2 investicinis prioritetasis. Energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo įmonėse skatinimas

Platesnis atsinaujinančių energijos išteklių vartojimas vietoj iškastinio kuro bei anglies dioksido išsiskyrimą į aplinką mažinančių technologijų diegimas pramonės įmonėse turi ženkliai mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas. Todėl numatomos teigiamos tiesioginės reikšmingos negrįžtamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.

4.3 investicinis prioritetasis. Energijos vartojimo efektyvumo, pažangaus energijos valdymo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo viešosiose infrastruktūrose, įskaitant viešuosius pastatus ir gyvenamųjų namų sektorių, rėmimas

Didinti energijos vartojimo efektyvumą, kartu plečiant atsinaujinančius energijos šaltinius, yra pačios svarbiausios priemonės, ribojančios klimato kaitos dujų emisijas. Kaip nurodoma Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje, energijos suvartojimas vienam BVP vienetai sukurti Lietuvoje yra 2,5 karto didesnis negu ES vidurkis, taigi pirmaeilis uždavinys yra taupyti energiją.

Energijos naudojimo efektyvumui skatinti gyvenamųjų namų sektoriuje numatomas paskolų fondas, dotacijos techninei pagalbai bei subsidijos, daugiabučių renovavimas mažuose ir vidutiniuose miestuose. Iki šiol daugiabučių namai, nepaisant Vyriausybės ir savivaldybių pastangų, buvo renovuojami labai vangiai – iki 2011 m. pabaigos buvo renovuota tik mažiau kaip 3 proc. daugiabučių. Vis dėlto pastaruoju metu priimti svarbūs sprendimai renovacijos organizavimą perduoti savivaldybėms šį renovavimo procesą turėtų pastebimai paspartinti. Todėl reikia vertinti, kad numatomų priemonių įgyvendinimo tikimybė yra didelė. Šių priemonių įgyvendinimas turės tiesioginį nuolatinį ir negrįžtamą poveikį klimato kaitos dujų emisijoms mažėti nacionaliniu mastu.

Viešųjų pastatų renovacija, įskaitant atsinaujinančius energijos išteklius naudojančių technologijų diegimo darbus, bus skatinama subsidijomis ir finansinėmis priemonėmis. Viešieji pastatai renovuojami sklandžiau negu daugiabučiai, todėl įgyvendinimo tikimybė tikrai didelė. Poveikis bus nuolatinis ir negrįžtamas.

Planuojamos veiklos didinti energijos gamybos efektyvumą ir atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą namų ūkiuose. Šių veiklų pobūdis yra akivaizdžiai teigiamas, tačiau turint omenyje tai, kad emisijos iš individualių namų, palyginti su stambiais energetikos objektais, yra gana mažos, jų reikšmingumą reikia vertinti kaip vidutinį. Nors neabejotina, kad šios priemonės mažins klimato kaitos dujų emisijas, tačiau individualių namų savininkai imsis šio darbo tik tada, kai jis bus ekonomiškai naudingas, t. y. jei jiems teikiamos subsidijos bus pakankamai didelės. Kaip rodo pastarojo meto patyrimas, didelės dotacijos gali sukelti tam tikrų politinių problemų. Be to, šioms priemonėms įgyvendinti, ko gero, prireiks naujų teisės aktų. Todėl įgyvendinimo tikimybę reikia vertinti kaip vidutinę.

Svarbus šio prioriteto komponentas yra centralizuotai tiekiamos šilumos tinklų modernizavimas ir plėtra. Akivaizdu, kad daugiausiai įtakos klimato kaitos dujų emisijoms mažėti turės senų, susidėvėjusių šilumos perdavimo vamzdynų keitimas, nes tai gali padėti sutaupyti gana daug energijos, nors perdavimo tinklų režimo reguliavimas ir optimizavimas taip pat gali turėti apčiuopiamą poveikį.

5.2 investicinis prioritetasis. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus

Vienas iš svarbiausių ES aplinkos *acquis* reikalavimų yra mažinti sąvartynuose šalinamų bioskaidžių atliekų kiekį. Kadangi sąvartynuose šalinamos bioskaidžios atliekos yra ženklus klimato kaitos dujų (metano) emisijų šaltinis, sumažėjus jų kiekiui numatomos vidutinio reikšmingumo teigiamos netiesioginės ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.

5.3 investicinis prioritetasis. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus

Atsižvelgiant į tai, kad nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra turi apimti valymo metu susidariusio nuotekų dumblo tvarkymo darbus, įskaitant anaerobinį pūdymą, ir tai ženkliai sumažins metano emisijas, numatomos vidutinio reikšmingumo tiesioginės teigiamos negrįžtamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.

6.1 investicinis prioritetas. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą

6.2 investicinis prioritetas. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus

Transporto infrastruktūros plėtra sudarys sąlygas tolygiam transporto judėjimui užtikrinti, mažins transporto kuro sąnaudas. Numatomos teigiamos ilgalaikės negrįžtamos nacionalinio masto pasekmės. Kita vertus, dėl visų rūšių transporto infrastruktūros plėtros padidės eismo intensyvumas, o kartu ir kuro naudojimas bei klimato kaitos dujų emisijos. Todėl numatomos vidutinio reikšmingumo tiesioginės neigiamos negrįžtamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.

6.3 investicinis prioritetas. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiasias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas

Įgyvendinant šį uždavinį numatoma diegti pažangius energijos tinklus, sukuriančius galimybes efektyviau vartoti energiją, bei stiprinti elektros tinklus, nes tai yra būtina sąlyga atsinaujinančių energijos išteklių integracijai į rinką. Kadangi šios priemonės turi ženkliai sumažinti iškastinio kuro naudojimą ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas iš transporto priemonių, numatomos tiesioginės reikšmingos teigiamos ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės.

5.6. Dirvožemio būklės valdymas

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai /veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
Mažinti dirvožemio teršimą organinėmis ir mineralinėmis trąšomis bei kitais žemės ūkio chemikalais, naftos produktais, sunkiaisiais metalais miestuose, pramonės įmonių teritorijose, atliekų sąvartynų, pesticidų saugyklų teritorijose bei automagistralių pakelėse	5.6. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas	Cheminėmis medžiagomis užterštų urbanizuotų teritorijų tvarkymas	++. Įgyvendinus šias priemones, bus išvalytos pavojingais cheminiais junginiais užterštos urbanizuotos teritorijos ir taip bus sumažintas neigiamas jų poveikis aplinkai bei žmonių sveikatai.
Stabdyti dirvos eroziją ir dirvožemio praradimą šlaituose ir teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas Stabdyti dirvožemio degradacijos procesų plitimą diegiant geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimus,	5.2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekio mažinimas	++. Sumažės dirvožemio tarša.

* Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

**Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifikuotinas pasekmes vertinimam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai /veiklos uždaviniaims įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>didinant visuomenės sąmoningumą dirvožemio apsaugos srityje</p> <p>Stabdyti dirvožemio degradacijos procesų plitimą diegiant geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimus, didinant visuomenės sąmoningumą dirvožemio apsaugos srityje</p> <p>Skatinti naujas statybas vystyti ne natūraliose miško ar žemės ūkio paskirties teritorijose, o jau istoriškai susiformavusiose urbanizuotuose ar rekultivuotuose plotuose</p>	<p>6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą (TEN-T)</p>	<p>Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelių transporto saugos didinimas</p>	<p>- Plečiant susisiekimo infrastruktūrą ir dėl to padidėjus transporto srautams, dirvožemis gali būti teršiamas sunkiaisiais metalais, nafta ir naftos produktais (teritorijose, kur vykdomas naftos produktų transportavimas), benzpirenu ir švinu. Padidėjus transporto intensyvumui bei pervežamų krovinių kiekiui, kyla didesnė avarijų tikimybė. Jų metu į dirvožemį gali išsilieti tepalai, aušinimo skystis, stabdžių skystis. Labai didelė žala dirvožemiui kyla susidūrus pavojingąsias atliekas ar chemikalus transportuojančioms priemonėms.</p> <p>Vykdamas kelių tiesimo darbus, nuimamas derlingasis sluoksnis, sutankinama dirva, vyksta dirvožemio erozija. Dėl transporto infrastruktūros plėtros prarandami derlingojo dirvožemio plotai.</p>
		<p>TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros plėtra ir kelių transporto saugos didinimas</p>	
		<p>Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas</p>	
	<p>6.2. Regionų judumo didinimas prie</p>	<p>Oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, oro transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės</p>	

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai /veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės	
	TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarašio transporto mazgus	<p>geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir geležinkelio transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, transporto saugos didinimas</p>		
	4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas	Biokuro mobilizavimo ir logistikos sistemų tobulinimas		-. Atliekant numatytus darbus tikėtina laikina neigiama įtaka dirvožemiui (dirvožemio pažeidimas).
	6.3. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant	Pažangiųjų dujų saugojimo sistemų diegimas		

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai /veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
	pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas		
	4.5. Anglies dioksido mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas	<p>Darnaus judumo diegiant kompleksinius transporto sprendimus plėtra</p> <p>Ekologiško ir energiją efektyviai naudojančio viešojo transporto plėtra</p>	

5.6 investicinis prioritetas. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas:

- *Cheminėmis medžiagomis užterštų urbanizuotų teritorijų tvarkymas.*

Veiksmų programoje numatytos užterštų teritorijų tvarkymo priemonės turės didelį teigiamą poveikį dirvožemio būklei gerėti. Įgyvendinus šias priemones, bus išvalytos pavojingais cheminiais junginiais užterštos teritorijos, bus sumažintas neigiamas jų poveikis aplinkai ir žmonių sveikatai. 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu užterštoms teritorijoms tvarkyti buvo skirtas nemažas dėmesys – atliktas preliminarus užterštų teritorijų poveikio vertinimas, šalyje išvalyta 7,06 ha cheminėmis medžiagomis užterštų teritorijų. Todėl užtikrinus jau pradėtų darbų tęstinumą, teigiamų pasekmių tikimybė yra didelė. Priemonių poveikis dirvožemio būklei bus tiesioginis ir ilgalaikis. Priemonės bus įgyvendinamos identifikuotose užterštose teritorijose, tačiau didžiausias jų poveikis bus juntamas lokaliai.

5.2 investicinis prioritetas. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos *acquis* reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

- *Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekio mažinimas.*

Efektyvesnis ir saugesnis atliekų tvarkymas leis sumažinti į dirvožemį bei gruntinius vandenis patenkančių teršiančių medžiagų kiekius ir užkirs kelią dirvožemio būklei blogėti. Priemonės įgyvendinimas turės teigiamų ilgalaikių pasekmių siekiant išvengti dirvožemio taršos sąvartynų teritorijose.

6.1 investicinis prioritetas. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą (TEN-T):

- *Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelių transporto saugos didinimas.*
- *TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas.*
- *Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*
- *Oro transporto infrastruktūros plėtra ir oro transporto saugos didinimas.*

6.2 investicinis prioritetas. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus:

- *Regioninės reikšmės geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelio transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, oro transporto saugos didinimas.*

4.1 investicinis prioritetas. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas:

- *Biokuro mobilizavimo ir logistikos sistemų tobulinimas.*

6.3 investicinis prioritetas. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas:

- *Pažangiųjų dujų saugojimo sistemų diegimas.*

Transporto infrastruktūros plėtros bei statybos darbai gali turėti neigiamų pasekmių dirvožemio būklei. Plečiant susisiekimo infrastruktūrą ir dėl to padidėjus transporto srautams, dirvožemis gali būti neigiamai veikiamas sunkiųjų metalų. Geležinkelio ruožuose ir stotyse, pauosčio teritorijose, pakelėse ir ypač šalia magistralių dirvožemis gali būti užteršiamas nafta ir naftos produktais (teritorijose, kur vykdomas naftos produktų transportavimas), benzpirenu ir švinu. Padidėjus transporto intensyvumui bei pervežamų krovinių kiekiui, kyla didesnė avarių tikimybė. Jų metu į dirvožemį gali išsilieti tepalai, aušinimo skystis, stabdžių skystis. Labai didelė žala dirvožemiui kyla susidūrus pavojingąsias atliekas ar chemikalus transportuojančioms priemonėms. Šių procesų metu į aplinką patekę teršalai yra sunkiai pašalinami, kaupiasi paviršiniame sluoksnyje.

Kelių tiesimo darbai taip pat turi neigiamos įtakos dirvožemio būklei – vykdant kelių tiesimo darbus nuimamas derlingasis dirvožemio sluoksniu, sutankinama dirva, vyksta dirvožemio erozija. Dėl transporto infrastruktūros plėtros prarandami derlingojo dirvožemio plotai. Dėl kelių tiesimo darbų neretai šalinamas augalijos sluoksniu, o tai skatina dirvožemio eroziją. Tiesiant kelius, pakelių dirvožemis tankinamas kelio statybos darbams naudojamomis priemonėmis. Dirvožemio ištekliams ir kokybė gali būti reikšmingai paveikti fizinės intervencijos (VLC, stovėjimo aikštelių statyba, automobilių ir geležinkelių kelių tiesimas ir pan.), dėl naujų projektų įgyvendinimo gali pakisti dirvožemio paskirtis, t. y. prarandamos teritorijos, tinkamos agrokultūrinei veiklai. Vykstant statyboms taip pat gali būti teršiamas dirvožemis dėl blogai vykdomų statybos darbų ar netinkamai naudojant statybines medžiagas.

Transporto sukeliama dirvožemio tarša gali būti kaupiamojo pobūdžio, tačiau Veiksmų programoje numatytos ekologiško transporto skatinimo priemonės, kurios šią riziką iš dalies turėtų sumažinti. Atsižvelgiant į tai, jog vykdant statybos darbus privalu laikytis aplinkosaugos reikalavimų, poveikis dirvožemiui turėtų būti trumpalaikis, minimalus ir grįžtamas. Negrįžtamas poveikis būtų tik tais atvejais, kada dėl statybų būtų prarandami dirbamos žemės plotai. Nors statant įvairius objektus ir tiesiant kelius yra prarandami derlingojo dirvožemio plotai, tačiau Lietuvoje dirvožemio praradimo dėl užstatymo problema nėra labai aktuali. Todėl apibendrinant galima teigti, kad susisiekimo infrastruktūros plėtros neigiamų pasekmių tikimybė yra vertinama kaip vidutinė arba maža. Neigiamas poveikis aplinkai daugiausia bus juntamas lokaliai.

4.5 investicinis prioritetas. Anglies dioksido mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas:

- *Darnaus judumo diegiant kompleksinius transporto sprendimus plėtra.*

- *Ekologiško ir energiją efektyviai naudojančio viešojo transporto plėtra.*

Transporto sektoriuje įgyvendinamos aplinkosaugos priemonės leis sumažinti bei išvengti neigiamo transporto poveikio dirvožemio būklei. Šių priemonių poveikis bus tiesioginis ir ilgalaikis.

5.7. Miškų išteklių valdymas

Neigiamų pasekmių miškų ištekliams valdyti, sietinų su Veiksmų programa, nenustatyta.

5.8. Sveikatos apsauga

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę	2.3. Taikomųjų IRT e. valdžios, e. mokymosi, e. įtraukties, e. kultūros ir e. sveikatos programų tobulinimas	Lietuvos elektroninės sveikatos sistemos ir elektroninės sveikatos paslaugų plėtra	<p>++ Priemonės, gerinančios sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą</p> <p>Įgyvendinus numatytas priemones, padidės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas, sumažės paslaugų vartojimo netolygumas tarp skirtingų regionų bei socialinių grupių gyventojų, bus sudarytos galimybės gauti daugiau ir kokybiškesnių paslaugų. Siekiant suteikti aukštesnės kokybės paslaugas, teigiamos įtakos turės infrastruktūros gerinimo, plėtros ir efektyvesnio panaudojimo priemonės.</p> <p>Padidėjęs sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas bei kokybė turės teigiamos įtakos susirgimų prevencijai, greitai ir tikslesnei ligų diagnostikai, kokybiškesniam gydymui. Taigi priemonių įgyvendinimas turės tiesioginį poveikį visuomenės sveikatos rodikliams gerėti. Įgyvendintų priemonių pasekmės bus ilgalaikės ir nacionalinio masto.</p>
Prailginti Lietuvos gyventojų gyvenimo trukmę	8.1. Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų	Sveikatos priežiūros kokybės ir prieinamumo didinimas tikslinėms gyventojų grupėms, gyvenančioms didžiausiais gyventojų sveikatos ir jos priežiūros prieinamumo netolygumais pasižyminčiuose šalies regionuose	
Gerinti Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę		Tikslinės sveikatos priežiūros infrastruktūros, skirtos gyvenimo kokybei tam tikrų socialinės rizikos grupių asmenims gerinti, atnaujinimas ir plėtra, didinant sveikatos priežiūros prieinamumą	
	8.4. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant	Efektyvių ir inovatyvių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelių ir sprendimų, skirtų gerinti sveikatos priežiūros (kraujotakos sistemos ligų, onkologinių	

* Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

** Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifikuotinas pasekmes vertinamam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas	<p>susirgimų, cerebrovaskulinių ligų, išorinių priežasčių srityse) kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms, sukūrimas, išbandymas, diegimas ir plėtra, įgyvendinimo stebėseną ir efektyvumo vertinimas</p> <p>Reikalingų sveikatos specialistų pritraukimo į šalies regionų sveikatos priežiūros įstaigas, pasižyminčias didžiausiais sveikatos ir kitoms sveikatos paslaugoms teikti būtinų specialistų netolygumais tarp tikslinių gyventojų grupių</p>	
		<p>Visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros, socialinių darbuotojų ir kitų dalyvių bendradarbiavimo pirminės sveikatos priežiūros lygmenyje modelių sukūrimas, išbandymas ir įdiegimas, sprendžiant svarbiausias sveikatos problemas, pirmiausia populiacijos poliligtumo, lėtinių neinfekcinių ir dėl socialinių veiksnių įtakos atsiradusių sveikatos sutrikimų problemas</p>	<p>++. Bendradarbiavimo ir švietimo priemonės, gerinančios sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą</p> <p>Bendradarbiavimo projektai tarp pacientų, sveikatos priežiūros specialistų, nevyriausybinių organizacijų, vietos bendruomenių bei valstybės institucijų sudarys sąlygas tobulinti sveikatos priežiūros įstaigų veiklą, gerinti teikiamų paslaugų kokybę, priartinti paslaugas prie bendruomenės.</p>
		<p>Tikslinių gyventojų grupių skatinimo aktyviai dalyvauti sveikatos priežiūros veikloje didinimas</p> <p>Sveikatos gerinimo programų savivaldybėse parengimas ir įgyvendinimas, siekiant mažinti vietos gyventojų sveikatos netolygumus</p>	<p>Efektyvesnis sveikatos priežiūros įstaigų darbas turės tiesioginę įtakos visuomenės sveikatos rodikliams gerėti – mažės gyventojų sveikatos netolygumai, didės pacientų sveikatos raštingumas, informuotumas apie sveikatos priežiūros įstaigų darbą, sveikatinimo galimybes.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	8.4. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas	Prevencijos bei kontrolės paslaugų teikimo koordinavimo, vadybos ir stebėsenos tobulinimas, siekiant didesnio prevencinių programų įgyvendinimo efektyvumo teritorijose, pasižyminčiose blogiausiais sveikatos rodikliais	<p>++. Ligų prevencijos, diagnostikos ir gydymo efektyvumo didinimo priemonės</p> <p>Prevencinių programų plėtra ir tikslesnė susirgimų diagnostika turėtų padėti ankstyviau išaiškinti sveikatos sutrikimus bei pagerinti šių sutrikimų gydymo kokybę ir rezultatus. Priemonės turės tiesioginį poveikį mažinant sergamumą, gerinant sveikatos rodiklius bei sveiko gyvenimo trukmę.</p>
	8.4. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas	Informacijos teikimas tikslinėms gyventojų grupėms, jų švietimas ir mokymas sveikos gyvensenos, sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, ligų prevencijos bei kontrolės temomis (sveika mityba, fizinis aktyvumas, infekcinių ir neinfekcinių ligų profilaktika, savižudybių, smurto, netyčinių sužalojimų bei žalingų įpročių (alkoholio ir tabako vartojimo) prevencija); taip pat šių iniciatyvų efektyvumo stebėseną ir vertinimą	<p>++. Sveikos gyvensenos ir sveikatos raštingumo skatinimo priemonės</p> <p>Sveika gyvensena kol kas yra neišnaudotas visuomenės sveikatinimo veiksnys. Sveikos gyvensenos įgūdžių trūkumas šiuo metu yra viena svarbiausių gyventojų sergamumo priežasčių, todėl visuomenės informavimas, sveikos gyvensenos įgūdžių formavimas turės reikšmingų teigiamų ilgalaikių pasekmių gyventojų sveikatos rodikliams.</p>
	8.2. Parama fiziniam, ekonominiam ir socialiniam nepasiturinčių miestų ir kaimų bendruomenių bei vietovių atnaujinimui	Atvirų viešųjų erdvių kokybės gerinimas, jų urbanistinės infrastruktūros atnaujinimas (pritaikant viešąsias erdves saviraiškai, bendravimui, mokymuisi, sveikatinimui ar investicijoms)	<p>++. Sveikai gyvensenai palankios infrastruktūros sukūrimo ir plėtros priemonės</p> <p>Sporto, turizmo ir aktyvaus poilsio infrastruktūros sukūrimas, modernizavimas ir plėtra sudarys sąlygas skatinti fizinį gyventojų aktyvumą ir taip plėtoti sveikesnį gyvenimo būdą. Tai turėtų teigiamos įtakos gyventojų sveikatos rodikliams.</p>
	9.1. Investicijos į švietimą, profesinį mokymą siekiant	Investicijos į techninės kūrybos ir meno, gamtamokslinių, muzikos, dailės, teatro, meno,	

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	suteikti įgūdžių ir užtikrinti mokymąsi visą gyvenimą, tobulinant švietimo ir mokymo infrastruktūrą	sporto mokyklų ir būrelių, kitą kūrybiškumą, sveiką gyvenseną ir vaikų socializaciją skatinančią neformaliojo švietimo teikėjų infrastruktūrą	
	5.4 Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas	Prioritetinių turizmo plėtros regionų, produktų ir trasų rinkodaros veiklos	

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniais įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą (TEN-T).	<p>Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelių transporto saugos didinimas</p> <p>TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto eismo saugos didinimas</p> <p>Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas</p> <p>Oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, oro transporto saugos didinimas</p> <p>Įvairiarūšio ir daugiarūšio transporto infrastruktūros projektavimas ir statyba</p>	<p>Dvejopo poveikio priemonės – galinčios neigiamai paveikti aplinkos kokybės rodiklius bei didinančios transporto saugą</p> <p>- Tiesiant ir modernizuojant kelius bei geležinkelius yra grėsmė užteršti vandenį ir dirvožemį. Geležinkelių bei kelių infrastruktūros plėtra gali padidinti transporto srautus, dėl kurių poveikio padidės triukšmo lygis. Vis dėlto šių Veiksmų programos sprendinių pasekmės visuomenės sveikatai tiesiogiai priklausys nuo konkrečių įgyvendinamų projektų ir turės būti nagrinėjamos atliekant poveikio visuomenės sveikatai vertinimo procedūras žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu, vadovaujantis galiojančiais Lietuvos Respublikos teisės aktais.</p> <p style="text-align: center;">++</p> <p>Diegiamos eismo saugos priemonės turėtų sumažinti traumatizmo atvejų bei mirčių keliuose skaičių. Tai priemonės, turėsiančios tiesioginį poveikį visuomenės sveikatos ir mirtingumo rodikliams.</p>
	6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus	<p>Regioninės reikšmės geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir geležinkelio transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas</p>	

* Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

** Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifikuotinas pasekmes vertinamam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
		Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas	Atsilikimas nuo ES-15 šalių rodo, kad išnaudotos dar ne visos eismo saugos priemonės, todėl įgyvendinus numatytas veiklas galima tikėtis apčiuopiamų teigiamų rezultatų.
		Regioninės reikšmės oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, transporto saugos didinimas	
	5.1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas	Gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimas bei plėtra	<p>++. Gyventojų saugumo didinimo priemonės</p> <p>Įgyvendintos priemonės padės užtikrinti gyventojų saugumą, sumažins nukentėjusių asmenų skaičių, padės laiku suteikti tinkamą pagalbą.</p> <p>Klimato kaitos pasekmės bus įvertintos atliekant poveikio visuomenės sveikatai vertinimą, atsižvelgiant į Klimato kaitos valdymo politikos strategijos 2013–2020 m. tikslų ir uždavinių įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. balandžio 23 d. nutarimu Nr. 366 (Žin., 2013, 45-2218), II skyriaus „Plano tikslai, uždaviniai, priemonės, asignavimai ir įgyvendinančios institucijos“ 12 p. „Visuomenės sveikata“ tikslu – mažinti neigiamą klimato kaitos poveikį žmonių sveikatai – numatytus uždavinius ir priemones.</p>
5.3. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius	Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija, įskaitant įmonių valdymo efektyvumo didinimą	<p>++. Gyvenimo kokybės gerinimo priemonės</p> <p>Šią veiklą svarbu įgyvendinti siekiant užtikrinti saugią ir sveiką gyvenamąją aplinką. Įgyvendinus gyvenimo kokybę gerinančias priemones, daugiau gyventojų gaus tinkamos kokybės geriamąjį</p>	

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	tuos reikalavimus		vandenį, bus išvengta žmogaus sveikatai daromo neigiamo poveikio, patiriamo naudojant užterštą šulinių vandenį.
	5.6. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas	Miestų oro kokybės valdymas ir taršos kietosiomis dalelėmis mažinimo priemonių įgyvendinimas Cheminėmis medžiagomis užterštų urbanizuotų teritorijų tvarkymas	<p>++. Gyvenamosios ir darbo aplinkos saugumo užtikrinimo priemonės</p> <p>Sutvarkius cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas ir gerinant miestų oro kokybę gyventojai bus apsaugoti nuo kenksmingo aplinkos poveikio ir taip bus išsaugota sveikata.</p> <p>Diegiamos eismo saugos priemonės padės sumažinti traumatizmo ir žūčių keliuose skaičių.</p>
	4.5. Anglies dioksido mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas	Šiuolaikiškų inžinerinių eismo saugos ir saugumo priemonių diegimas, saugių perėjų įrengimas (pagal Pėsčiųjų perėjų įrengimo rekomendacijas), eliminuojant „juodąsias dėmes“ ir avaringiausias pėsčiųjų perėjas	

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	<p>4.5. Anglies dioksido mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas</p>	<p>Veiklos, skirtos plėtoti darnų judumą diegiant kompleksinius transporto sprendimus</p> <p>Veiklos, skirtos plėtoti ekologišką ir energiją efektyviai naudojančią viešąjį transportą</p>	<p>++. Priemonės, gerinančios aplinkos komponentų būklę</p> <p>Viešojo transporto populiarinimas ir plėtra, darnaus judumo užtikrinimas turės teigiamų pasekmių visuomenės sveikatai, nes bus sumažinti arba optimizuoti transporto srautai, kartu mažės oro tarša bei triukšmo lygis miestuose. Sumažėjęs neigiamas aplinkos veiksnių poveikis turės teigiamos įtakos visuomenės sveikatos rodikliams.</p> <p>Skatinant rinktis ekologiškas bei alternatyvų kurą naudojančias transporto priemones, bus pasiektas aplinkosaugos efektas – sumažės transporto generuojama oro tarša, o kartu ir neigiamas aplinkos veiksnių poveikis gyventojų sveikatai. Didžiausias priemonių efektas bus juntamas miestuose, kur gyventojai labiausiai kenčia nuo transporto sukeltos oro taršos.</p>
	<p>3.3. Mažų ir vidutinių įmonių gebėjimų dalyvauti ekonomikos augimo ir inovacijų procesuose rėmimas</p>	<p>Ekologinių inovacijų (aplinką tausojančių technologijų) diegimas ir skatinimas</p>	<p>+ Priemonės, gerinančios aplinkos komponentų būklę</p> <p>Aplinkos komponentų – oro, vandens, dirvožemio – būklė nulemia gyvenamosios aplinkos kokybę. Oro, vandens, maisto ar dirvožemio tarša gali sukelti onkologinius susirgimus, oro tarša turi įtakos sergamumui astma. Užtikrinus tinkamą vandens, oro ir</p>

*Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

**Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifikuotinas pasekmes vertinamam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas	Veiklos, skirtos didinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą	<p>dirvožemio būklę, turėtų sumažėti neigiamų aplinkos veiksnių poveikis žmonių sveikatai, taip pat ir sergamumas minėtomis ligomis.</p> <p>Įgyvendinus priemones, padėsiančias užtikrinti gerą aplinkos komponentų būklę, bus sukurta saugi ir sveika gyvenamoji aplinka ir tai turės teigiamų pasekmių gyventojų sveikatos rodikliams.</p>
4.2. Energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo įmonėse skatinimas	Veiklos, skirtos sumažinti energijos vartojimo intensyvumą pramonės įmonėse		
4.3. Energijos vartojimo efektyvumo, pažangaus energijos valdymo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo viešosiose infrastruktūrose, įskaitant viešuosius pastatus ir gyvenamųjų namų sektorių, rėmimas	Veiklos, skirtos mažinti energijos suvartojimą viešosios paskirties pastatuose ir daugiabučiuose namuose bei didinti energijos vartojimo efektyvumą viešojoje infrastruktūroje ir namų ūkiuose		
5.1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas	<p>Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra</p> <p>Pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymas bei prevencinių priemonių įgyvendinimas</p> <p>Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija</p>		
5.2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir	Veiklos, skirtos mažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį		

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus		
	5.3. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	Vandens išteklių valdymas, Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimas	
	7.1. Užimtumą skatinančio ekonomikos augimo kuriant vidinį potencialą rėmimas kaip konkrečioms sritims skirtos teritorinės strategijos, įskaitant nuosmukį patiriančių pramoninių regionų pertvarkymą ir specifinių gamtos ir kultūros išteklių prieinamumo bei naudojimosi jais gerinimą	Viešųjų erdvių modernizavimas, kuriant papildomus ar naujus miestų traukos centrus ar stiprinant esamus Neišnaudotos, apleistos infrastruktūros ir teritorijų konversija jas pritaikant naujai komercinei veiklai, gyvenamajai statybai, socialinei infrastruktūrai, bendruomenių veiklai, netradicinių erdvių pritaikymas kultūros veikloms (įskaitant taršos likvidavimą ar aplinką žalojančių pastatų ir statinių griovimą, kur reikalinga). Gyvenamosios aplinkos gerinimas gyvenamuosiuose rajonuose	<p style="text-align: center;">+ Gyvenamosios aplinkos gerinimo priemonės</p> <p style="text-align: center;">Priemonės, padėsiančios gerinti gyvenimo sąlygas, leis sukurti patogesnę, kokybiškesnę ir saugesnę gyvenamąją aplinką. Šių priemonių įgyvendinimas gali turėti netiesioginių teigiamų pasekmių gyventojų sveikatai.</p>
	8.2. Parama fiziniam, ekonominiam ir socialiniam nepasiturinčių miestų ir kaimų bendruomenių bei vietovių	Atvirų viešųjų erdvių kokybės gerinimas, jų urbanistinės infrastruktūros atnaujinimas (pritaikant viešąsias erdves saviraiškai, bendravimui, mokymuisi, sveikatinimui ar investicijoms)	

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	atnaujinimui	Apleistų ar neefektyviai naudojamų pastatų, kitos infrastruktūros konversija, funkcionalumo didinimas (pritaikant viešosioms, socialinėms paslaugoms, bendruomenių veiklai)	
	7.3. Galimybės gauti darbą suteikimas ieškantiems darbo ir neaktyviems asmenims, įskaitant ilgalaikius bedarbius ir asmenis, nutolusius nuo darbo rinkos, pasitelkiant vietos užimtumo iniciatyvas ir remiant darbo jėgos judumą	Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės (bedarbių ir asmenų, kuriems gresia nedarbas, profesinis mokymas ir neformalus švietimas, priemonių, padedančių įgyti darbo įgūdžius, rėmimas, įdarbinimas subsidijuojant, darbo rotacija, parama priemonėms, užtikrinančioms bedarbių teritorinį judumą, kitos bedarbių užimtumo gebėjimus ir galimybes didinančios aktyvios darbo rinkos priemonės), stažuotės ir praktikos, skirtos darbo įgūdžiams įgyti, individualiam darbui su darbo ieškančiu asmeniu aktualios priemonės: individualus konsultavimas, palaikymas įsidarbinus ir kt.	<p style="text-align: center;">++. Socialinės atskirties mažinimo priemonės</p> <p>Socialinė atskirtis yra vienas svarbiausių didelių sveikatos netolygumus lemiančių veiksnių. Bedarbiai yra viena labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių, todėl priemonės, numatytos bedarbius aktyviau įtraukti į darbo rinką, turėtų pagerinti jų socialinę padėtį ir sumažinti atskirtį. Pagerėjus gyventojų socialinei-ekonominei padėčiai, turėtų sumažėti sveikatos netolygumai. Priemonės, padėsiančios sumažinti socialinę atskirtį, turės ilgalaikių teigiamų pasekmių gyventojų sveikatos bei gyvenimo trukmės rodikliams. Tiesa, teigiami poslinkiai gali būti pastebimi tik po kurio laiko.</p>
		Paramos darbdaviams teikimas, siekiant skatinti su sunkumais darbo rinkoje susiduriančių asmenų užimtumą	
Naujų darbo vietų kūrimo skatinimas, kompensuojant išlaidas, susijusias su darbo vietos sukūrimu ir išlaikymu bei darbo užmokesčiu naujai sukuriams darbo vietoms			

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	8.6. Bendruomenės inicijuojamų vietos plėtros strategijų įgyvendinimas	Užimtumo skatinimas, padedant bedarbiams ir neaktyviems asmenims įgyti naujų įgūdžių, įtraukiant juos į visuomeninę veiklą ir tarpininkaujant dėl jų įdarbinimo (bendradarbiaujant su teritorijoje veikiančiais verslais ir vietos valdžia)	
	7.2. Investicijos į valstybės įdarbinimo tarnybų infrastruktūrą	Vilniaus teritorinės darbo biržos administracinių patalpų bei Vilniaus miesto skyriaus infrastruktūros kokybės ir prieinamumo gerinimas	<p align="center">+. Socialinės atskirties mažinimo priemonės</p> <p>Priemonės, pagelbėsiančios gyventojams įsijungti ir dalyvauti darbo rinkoje, turės teigiamos įtakos gerinant socialinę aplinką.</p>
	7.3. Galimybės gauti darbą suteikimas ieškantiems darbo ir neaktyviems asmenims, įskaitant ilgalaikius bedarbius ir asmenis, nutolusius nuo darbo rinkos, pasitelkiant vietos užimtumo iniciatyvas ir remiant darbo jėgos judumą	Darbo rinkos institucijų veiklos tobulinimas	
		Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimas neįgaliesiems, akcentuojant paramą integracijai į darbo rinką po profesinės reabilitacijos	<p align="center">++. Socialinės atskirties mažinimo priemonės</p> <p>Neįgaliesiems teikiamos profesinės reabilitacijos ir įtraukimo į darbo rinką paslaugos šiems asmenims padės geriau integruotis į visuomenę, mažins jų socialinę atskirtį, pagerins gyvenimo kokybę.</p>
	8.1. Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios	Palaipsnis likusių be tėvų globos vaikų ir neįgaliųjų su proto ir (ar) psichine negalia socialinės globos namų deinstitutionalizacijos įgyvendinimas, kuriant socialinių paslaugų infrastruktūrą savivaldybėse ir vietos bendruomenėse	<p align="center">++. Socialinės atskirties mažinimo priemonės</p> <p>Vykdoma deinstitutionalizacija bei bendruomeninių paslaugų plėtra leis suteikti individualizuotą socialinę pagalbą, sudarys daugiau galimybių remiamiems asmenims patiems valdyti kasdienio gyvenimo aspektus, pagerins socialinę aplinką.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	<p>nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų</p>	<p>Nestacionarių, bendruomeninių paslaugų infrastruktūros plėtra pažeidžiamoms grupėms ir šeimoms, kurių neapima deinstitutionalizacijos procesas</p>	
	<p>8.4. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas</p>	<p>Parama nestacionarioms ir bendruomeninėms paslaugoms kurti bei teikti, siekiant, kad Lietuvoje būtų teikiamos alternatyvios stacionariai globai paslaugos (įskaitant paslaugas, kurios yra aktualios įgyvendinant deinstitutionalizacijos procesą); taip pat paslaugos šeimose prižiūrimiems asmenims siekiant, kad juos prižiūrintiesiems būtų sudarytos geresnės sąlygos įgyti arba patobulinti profesinę kvalifikaciją ir / arba dalyvauti darbo rinkoje</p>	
	<p>8.1. Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų,</p>	<p>Socialinės globos namų senyvo amžiaus asmenims infrastruktūros modernizavimas ir plėtra bendruomenėse</p> <p>Sveiko senėjimo srityje reikalingos infrastruktūros, siekiant prailginti vyresnio amžiaus gyventojų sveiko ir produktyvaus gyvenimo trukmę, tokiu būdu sudarant sąlygas juos kuo ilgiau išlaikyti aktyvius visuomeniniame gyvenime bei darbo rinkoje, sumažinti jų socialinės atskirties ir skurdo</p>	<p>+. Infrastruktūros plėtros priemonės</p> <p>Įgyvendinant infrastruktūros plėtros priemones bus sprendžiama būsto prieinamumo socialiai pažeidžiamiems asmenims problema, pagerės socialiai pažeidžiamų bei senyvo amžiaus asmenų gyvenimo sąlygos.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų.	riziką, užtikrinant greitą ir efektyvią sveikatos priežiūrą, tobulinimas Socialinio būsto fondo plėtra: pastatų statyba, rekonstrukcija ir modernizavimas juos pritaikant socialiniam būstui, taip pat gyvenamųjų namų, jų dalių, butų pirkimas	
	8.3. Aktyvi įtrauktis, visų pirma siekiant skatinti lygias galimybes, dalyvavimą darbo rinkoje ir geresnes įsidarbinimo galimybes	Socialinės integracijos paslaugos pažeidžiamiems asmenims (įskaitant asmenis, sergančius priklausomybių ligomis, nuteistuosius, grįžusius iš įkalinimo vietų, neįgaliuosius, romus ir kitas pažeidžiamas grupes), siekiant paskatinti jų socialinę įtrauktį ir integraciją į darbo rinką Parama organizacijų projektams aktyvaus senėjimo srityje (mokymai pagyvenusiems asmenims, kompetencijos tobulinimas, mentorystė, renginiai, tyrimai, keitimasis patirtimi, informacinės kampanijos ir kitos iniciatyvos)	<p style="text-align: center;">++. Socialinės atskirties mažinimo priemonės</p> <p style="text-align: center;">Įgyvendinant priemones, mažinančias socialinę atskirtį, į darbo rinką ir visuomeninį gyvenimą bus įtraukti socialiai pažeidžiami, senyvo amžiaus bei jauni atskirtį patiriantys asmenys, pagerės šių asmenų socialinė integracija.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	<p>7.4. Jaunimo, visų pirma nedirbančio ir nesimokančio, įskaitant marginalizuotų bendruomenių jaunimą ir tą, kuriam kyla socialinės atskirties pavojus, ilgalaikė integracija į darbo rinką</p>	<p>Veiklos, skirtos jaunimo garantijai ir jaunimo užimtumo iniciatyvai įgyvendinti</p>	
	<p>8.4. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas</p>	<p>Kompleksinės paslaugos šeimoms ir jų vaikams: psichologinė pagalba tėvams, mokymas, konsultavimas, tėvystės įgūdžių ugdymas, savipagalbos grupių steigimas; socialinės, sveikatos ir kitos paslaugos, skirtos padėti tėvams išsigydyti priklausomybes, atsisakyti smurto, įgyti socialinius įgūdžius ir integruotis į visuomenę; psichologinė pagalba ir kitos reikalingos paslaugos (įskaitant popamokinio ugdymo, sveikatos priežiūros ir kt.) vaikams, gyvenantiems rizikos ar pažeidžiamose šeimose, taip pat vaikams, turintiems elgesio, emocijų, psichikos sutrikimų; visuomenės švietimas apie smurtą šeimoje ir nepakantumo jam ugdymas;</p>	<p>++. Socialinės atskirties mažinimo priemonės Tai priemonės, skirtos vaikų ir šeimos socialinei gerovei užtikrinti. Socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams suteikta kompleksinė pagalba leis pasinaudoti švietimo ir socialinės apsaugos sistemos teikiamomis galimybėmis lengviau integruotis į visuomenę, išvengti skurdo ir atskirties.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
		kitos reikalingos paslaugos	
		Socialinių paslaugų sistemos stiprinimas	
	8.5. Socialinės verslininkystės ir profesinės integracijos socialinėse įmonėse bei socialinės ir	Veiklos, skirtos paskatinti socialinį verslumą ir socialinę atsakomybę didinančias iniciatyvas	<p style="text-align: center;">+. Socialinės atskirties mažinimo priemonės</p> <p>Įgyvendinant šias priemones bus sudarytos sąlygos socialinei aplinkai gerinti bei atskirčiai mažinti.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti*	Tikėtinos pasekmės
	solidarumo ekonomikos skatinimas siekiant padidinti įsidarbinimo galimybes		
	8.6. Bendruomenės inicijuojamų vietos plėtros strategijų įgyvendinimas	Bendruomenės inicijuojamos veiklos, skirtos socialinei atskirčiai mažinti	

Veiksmų programoje numatytais priemonėmis yra siekiama pagrindinio visuomenės sveikatos tikslo – prailginti Lietuvos gyventojų sveiko gyvenimo bei vidutinę tikėtiną gyvenimo trukmę. „Lietuvos sveikatos programos 2020“ projekte yra užsibrėžta iki 2020 m. vidutinę gyvenimo trukmę prailginti iki 76 metų (2010 m. ji siekė 73,45 metus), o sveiko gyvenimo trukmę vyrams pratęsti iki 59 metų, moterims – iki 63 metų (2009 m. vyrų sveiko gyvenimo trukmė buvo 57 metai, o moterų – 60,9 metai).

„Lietuvos sveikatos programos 2020“ projekte minima, kad tvarų šalies gyventojų sveikatos lygio pagerėjimą galima užtikrinti kompleksiskai panaudojant visus pagrindinius sveikatinimo veiksmus pagal keturias strategines kryptis:

- Kokybiškesnės ir efektyvesnės asmens bei visuomenės sveikatos priežiūros, orientuotos į paciento poreikius, kūrimas.
- Sveikesnės gyvensenos ir jos kultūros formavimas.
- Sveikesnės fizinės-darbo ir gyvenamosios aplinkos kūrimas.
- Saugesnės socialinės aplinkos kūrimas ir socialinės atskirties mažinimas.

Atsižvelgiant į poveikio būdą, visas Veiksmų programoje numatytas visuomenės sveikatos gerinimo priemones galima suskirstyti į 4 grupes pagal išskirtas strategines sveikatinimo kryptis.

Kokybiškesnės ir efektyvesnės asmens bei visuomenės sveikatos priežiūros, orientuotos į paciento poreikius, kūrimas

Veiksmų programoje yra numatytas gana platus spektras priemonių, kurias įgyvendinus turėtų pagerėti sveikatos priežiūros paslaugų kokybė bei prieinamumas. Sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui ir kokybei gerėti daugiausiai įtakos turės 2.3, 8.1 ir 8.4 investicinių prioritetų priemonės. Šiomis priemonėmis siekiama plėtoti elektroninius sprendimus ir sveikatos infrastruktūrą, mažinti sveikatos netolygumus, skatinti bendradarbiavimą tarp medikų, pacientų, bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų bei valstybės institucijų.

2.3 investicinis prioritetas. Taikomųjų IRT e. valdžios, e. mokymosi, e. įtraukties, e. kultūros ir e. sveikatos programų tobulinimas:

- *Lietuvos elektroninės sveikatos sistemos ir elektroninės sveikatos paslaugų plėtra.*

Tobulinant ir plečiant elektroninės sveikatos sistemą bus galima užtikrinti patikimą, nuoseklų ir saugų pacientų sveikatos duomenų kaupimo bei apsaugos procesą. Bus sudarytos sąlygos efektyviau naudotis kaupiamais duomenimis sveikatos apsaugos tikslais, suteikti ir gauti reikalingą informaciją, lengviau pasiekti reikalingas paslaugas. Elektroninės sveikatos sistema užtikrins personalizuotą sveikatos priežiūrą, didins paslaugų skaičių ir jų kokybę. Didėjantis sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas bei kokybė turės ilgalaikes pasekmes mažinant sergamumą ir ilginant sveiko gyvenimo trukmę. Įgyvendinus priemones tikimybė sulaukti teigiamų pasekmių visuomenės sveikatai yra labai didelė, nes tyrimai rodo, kad investicijos į e. sveikatą duoda vis didėjančią grąžą, kuri po dešimties metų duoda ekonominę naudą, tris kartus viršijančią įdėtą lėšas. Priemonė yra nacionalinės aprėpties. Ji

atitinka Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos, Lietuvos sveikatos sistemos plėtros 2011–2020 m. metmenų, „Lietuvos sveikatos programos 2020“ projekto bei strategijos „Europa 2020“ tikslus.

8.1 investicinis prioritetasis. Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų:

- *Sveikatos priežiūros kokybės ir prieinamumo didinimas tikslinems gyventojų grupėms, gyvenančioms didžiausiais gyventojų sveikatos ir jos priežiūros prieinamumo netolygumais pasižyminčiuose šalies regionuose.*
- *Tikslinės sveikatos priežiūros infrastruktūros, skirtos gyvenimo kokybei tam tikrų socialinės rizikos grupių asmenims gerinti, atnaujinimas ir plėtra, didinant sveikatos priežiūros prieinamumą.*

8.4 investicinis prioritetasis. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas:

- *Efektyvių ir inovatyvių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelių ir sprendimų, skirtų gerinti sveikatos priežiūros (kraujotakos sistemos ligų, onkologinių susirgimų, cerebrovaskulinių ligų, išorinių priežasčių srityse) kokybę ir prieinamumą tikslinems gyventojų grupėms, sukūrimas, išbandymas, diegimas ir plėtra, įgyvendinimo stebėseną ir efektyvumo vertinimas.*
- *Visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros, socialinių darbuotojų ir kitų dalyvių bendradarbiavimo pirminės sveikatos priežiūros lygmenyje modelių sukūrimas, išbandymas ir įdiegimas, sprendžiant svarbiausias sveikatos problemas, pirmiausia populiacijos poliligtumo, lėtinių neinfekcinių ir dėl socialinių veiksnių įtakos atsiradusių sveikatos sutrikimų problemas.*
- *Reikalingų sveikatos specialistų pritraukimo į šalies regionų sveikatos priežiūros įstaigas, pasižyminčias didžiausiais sveikatos ir kitoms sveikatos paslaugoms teikti būtinų specialistų netolygumais tarp tikslinių gyventojų grupių.*
- *Prevencijos ir kontrolės paslaugų teikimo koordinavimo, vadybos ir stebėsenos tobulinimas, siekiant didesnio prevencinių programų įgyvendinimo efektyvumo teritorijose, pasižyminčiuose blogiausiais sveikatos rodikliais.*
- *Tikslinių gyventojų grupių skatinimo aktyviai dalyvauti sveikatos priežiūros veikloje didinimas.*
- *Sveikatos gerinimo programų savivaldybėse parengimas ir įgyvendinimas, siekiant mažinti vietos gyventojų sveikatos netolygumus.*

Faktiniai duomenys rodo, kad sveikatos netolygumai tarp vyrų ir moterų, miesto ir kaimo gyventojų, skirtingą išsilavinimą turinčių žmonių Lietuvoje nemažėja. Dėl šios priežasties daug Veiksnių programos priemonių yra nukreiptos siekiant mažinti sveikatos priežiūros paslaugų netolygumus tarp atskirų regionų ir socialinių gyventojų grupių. Priemonės turėtų padėti spręsti aktualias specialistų trūkumo ir nevienodo jų pasiskirstymo problemas, gerinti ir plėsti sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūrą, užtikrinant tolygesnį jos pasiskirstymą, gerinti teikiamų paslaugų koordinavimą, kelti sveikatos priežiūros specialistų kvalifikaciją, didinti pacientų informuotumą bei sveikatos raštingumą. Šių priemonių įgyvendinimas sudarys sąlygas gyventojams gauti daugiau ir aukštesnio lygio paslaugų, didins sveikatos priežiūros

įstaių darbo efektyvumą. Priemonės turės įtakos efektyvesnei ligų prevencijai, diagnostikai bei gydymui. Užtikrinus didesnę sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą bei kokybę, sumažės sveikatos netolygumai tarp skirtingų regionų ir socialinių grupių gyventojų, mažės priešlaikinis mirštamumas, pailgės sveiko gyvenimo trukmė.

Viena ligšiolinių sveikatos priežiūros sistemos bėdų buvo per mažas tiek įvairių žinybų bendradarbiavimas, tiek visuomenės išitraukimas įgyvendinant sveikatinimo programas. Sprendžiant šią problemą turėtų pagelbėti Veiksmų programoje numatytos bendradarbiavimo tarp medikų, pacientų, nevyriausybinių organizacijų, bendruomenių ir Vyriausybės institucijų skatinimo priemonės. Nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių dalyvavimas visuomenės sveikatos stiprinimo ir ligų prevencijos srityje yra labai svarbus veiksnys ligų profilaktikai ir sveikos gyvensenos įgūdžiams formuoti. Iki šiol jų dalyvavimas buvo nereikšmingas, todėl tai yra neišnaudotas visuomenės sveikatinimo resursas. Įgyvendinus bendradarbiavimo priemones bus pasiektas aukštesnis teikiamų sveikatos paslaugų kokybės lygis bei padidės šių paslaugų prieinamumas.

Svarų vaidmenį gerinant visuomenės sveikatos rodiklius turės Veiksmų programoje numatytos diagnostikos ir prevencijos priemonės, mažinsiančios gyventojų sergamumą ir mirtingumą nuo tuberkuliozės, hospitalinių infekcijų. Tikslinių profilaktinių programų plėtra ir tikslesnė susirgimų diagnostika turėtų padėti anksčiau išsiaiškinti sveikatos sutrikimus bei pagerinti šių sutrikimų gydymo kokybę ir rezultatus.

Visos paminėtos priemonės yra labai svarbios, siekiant sukurti pažangesnę ir efektyvesnę visuomenės sveikatos priežiūros sistemą, kuri leistų pagerinti sveikatos rodiklius bei padėtų siekti užsibrėžtų gyvenimo trukmės rodiklių. Priemonės yra orientuotos spręsti svarbiausias sveikatos problemas. Jos yra adekvačios dabartinei situacijai bei užtikrina iki šiol sėkmingai vykdytų sveikatos programų tęstinumą. Todėl įgyvendinus Veiksmų programoje numatytas priemones yra didelė tikimybė sulaukti teigiamų poslinkių. Prognozuojamas labai reikšmingas, tiesioginis ir ilgalaikis priemonių poveikis visuomenės sveikatai. Priemonių poveikis bus juntamas nacionaliniu mastu. Jų įgyvendinimas atitinka Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, „Lietuvos sveikatos sistemos plėtros 2011–2020 m. metmenyse“, „Lietuvos sveikatos programos 2020“ projekte bei strategijoje „Europa 2020“ užsibrėžtus tikslus.

Priemonių, kurios trukdytų siekti kokybiškesnės ir efektyvesnės asmens bei visuomenės sveikatos priežiūros, Veiksmų programoje nenumatyta.

Sveikesnės gyvensenos ir jos kultūros formavimas

Pagrindiniai sveiką gyvenseną užtikrinantys veiksniai yra priklausomybę sukeliančių medžiagų (alkoholinių gėrimų ir tabako) vartojimo mažinimas bei prevencija, fizinis aktyvumas ir sveika mityba. Deja, laimėjimai formuojant Lietuvos gyventojų sveikos gyvensenos įgūdžius kol kas nėra patenkinami – priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas nėra sumažintas iki norimo lygio, gyventojų fizinis aktyvumas per mažas, o nesveika mityba gali būti įvardijama kaip 3 iš 4 mirties priežasčių. Manoma, kad

jei patys gyventojai nesirūpins sveikesne gyvensena, o sveikatinimas liks tik sveikatos priežiūros sektoriaus rūpestis, iš esmės sumažinti sergamumo ir traumatizmo mastus, net ir toliau didinant sveikatos priežiūros efektyvumą, nepavyks. Pagrindinės su nesveika gyvensena susijusios problemos yra širdies kraujagyslių ir kraujo apytakos, virškinimo sutrikimai, susirgimai vėžiu, nelaimingi atsitikimai ir sužalojimai, kvėpavimo ligos, psichikos sutrikimai. Taigi ši veikos sritis sudaro didelį sveikatinimo rezervą siekiant pagerinti visuomenės sveikatos ir gyvenimo trukmės rodiklius.

Veiksmų programoje sveikos gyvensenos ir jos kultūros formavimo uždaviniams įgyvendinti numatytos šviečiamojo pobūdžio bei infrastruktūros plėtros ir atnaujinimo priemonės.

Gyvensena yra labai svarbus sveikatos veiksnys, todėl sveiką gyvenimą formuojančios priemonės neabejotinai turės reikšmingų teigiamų pasekmių Lietuvos gyventojų sveikatos rodikliams. Kol kas sveikos gyvensenos priemonių rezervas yra neišnaudotas, todėl šių priemonių teigiamų pasekmių tikimybę galima įvertinti kaip didelę. Sveikos gyvensenos priemonių įgyvendinimo aprėptis yra plati – jų pasekmes turėtų pajusti visi šalies gyventojai. Sveikos gyvensenos formavimo priemonės atitinka Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, „Lietuvos sveikatos sistemos plėtros 2011–2020 m. metmenyse“ bei strategijoje „Europa 2020“ keliamus tikslus.

Priemonių, kurios neigiamai paveiktų ar trukdytų siekti sveikesnės gyvensenos, veiksmų programoje nėra numatyta.

8.4 investicinis prioritetasis. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas:

- *Informacijos teikimas tikslinėms gyventojų grupėms, jų švietimas ir mokymas sveikos gyvensenos, sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, ligų prevencijos bei kontrolės temomis (sveika mityba, fizinis aktyvumas, infekcinių ir neinfekcinių ligų profilaktika, savižudybių, smurto, netyčinių sužalojimų bei žalingų įpročių (alkoholio ir tabako vartojimo) prevencija); taip pat šių iniciatyvų efektyvumo stebėseną ir vertinimą.*

Tai šviečiamojo pobūdžio priemonė, kuri turės reikšmingą poveikį formuojant visuomenės sveikesnės gyvensenos įgūdžius, didinant sveikatos raštingumą. Ši priemonė turės tiesioginį ilgalaikį poveikį mažinant sergamumą su nesveika gyvensena susijusiomis ligomis, didinant sveiko gyvenimo trukmę.

8.2 investicinis prioritetasis. Parama fiziniams, ekonominiams ir socialiniams nepasiturintiems miestams ir kaimų bendruomenėms bei vietovių atnaujinimui:

- *Atvirų viešųjų erdvių kokybės gerinimas, jų urbanistinės infrastruktūros atnaujinimas (pritaikant viešąsias erdves saviraiškai, bendravimui, mokymuisi, sveikatinimui ar investicijoms).*

9.1 investicinis prioritetasis. Investicijos į švietimą, profesinį mokymą siekiant suteikti įgūdžius ir užtikrinti mokymąsi visą gyvenimą, tobulinant švietimo ir mokymo infrastruktūrą:

- *Investicijos į techninės kūrybos ir meno, gamtamokslinių, muzikos, dailės, teatro, meno, sporto mokyklų ir būrelių, kitą kūrybiškumą, sveiką gyvenimą ir vaikų socializaciją skatinančią neformaliojo švietimo teikėjų infrastruktūrą.*

5.4 investicinis prioritetasis. Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas:

- *Prioritetinių turizmo plėtros regionų, produktų ir trasų rinkodaros veiklos.*

Šių priemonių įgyvendinimas padės sukurti, modernizuoti ir plėsti sveikesnei gyvenimui palankią infrastruktūrą. Kadangi šios priemonės tiesiogiai visuomenės sveikatos nepaveiks, o tik sudarys prielaidas sveikesnei gyvenimui, jų poveikis vertinamas kaip netiesioginis.

Saugesnės fizinės-darbo bei gyvenamosios aplinkos sukūrimas

Sveiką gyvenamąją aplinką pirmiausia nulemia aplinkos komponentų – oro, vandens ir dirvožemio – kokybė. Oro, vandens, maisto ar dirvožemio tarša gali sukelti onkologinius susirgimus, oro tarša turi įtakos sergamumui astma. Todėl numatytos įgyvendinti aplinkos komponentų būklę gerinančios bei triukšmo ir kitų aplinkos veiksnių neigiamą įtaką gyventojams mažinančios priemonės leis sumažinti sergamumą minėtomis ligomis ir turės teigiamos įtakos visuomenės sveikatai. Priemonių poveikio spektras yra įvairus – nuo nedidelį ir netiesioginį teigiamą poveikį turėsiančių iki reikšmingą tiesioginį poveikį visuomenės sveikatai darysiančių priemonių. Didžiausią reikšmę ir teigiamo poveikio tikimybę turėtų turėti geriamojo vandens, miestų aplinkos oro gerinimo, triukšmo mažinimo, užterštų teritorijų tvarkymo, profesinės sveikatos bei saugaus eismo bei ekologiško transporto skatinimo priemonės. Teigiamos, tačiau ne tokios reikšmingos pasekmės formuojant sveiką ir saugią aplinką turėtų būti juntamos ir įgyvendinus kitas priemones: tvarkant ir pritaikant viešąsias erdves, apleistas teritorijas, rekreacines erdves, modernizuojant apleistus pastatus, įgyvendinant aplinkosaugos priemones. Visų saugesnės aplinkos priemonių poveikis turėtų būti ilgalaikis. Pasekmių erdvinis mastas nevienodas. Daugumos priemonių pasekmės turėtų būti juntamos plačiai, šalies mastu, tuo tarpu kai kurių neigiamų aplinkos veiksnių poveikio mažinimo priemonių arba teritorijų bei pastatų tvarkymo poveikis gali būti labiau diferencijuotas. Pvz., Priemonės, padėsiančios mažinti oro taršą bei triukšmą, labiausiai turėtų paveikti miestų gyventojus. Sveikos aplinkos plėtra yra vienas iš „Lietuvos sveikatos programos 2020“ prioritetų bei strategijos „Europa 2020“ tikslų.

5.1 investicinis prioritetasis. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas:

- *Gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimas bei plėtra.*

Ši priemonė yra skirta gyventojų saugai didinti. Įgyvendinus šią priemonę sumažės nuo stichinių nelaimių nukentėjusiųjų skaičius, bus išsaugotos gyvybės. Priemonės poveikis visuomenės sveikatai bus tiesioginis, o tikimybė sulaukti teigiamų pasekmių – didelė.

5.3 investicinis prioritetasis. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos *acquis* reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

- *Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra bei renovacija, įskaitant įmonių valdymo efektyvumo didinimą.*

Tai labai reikšminga priemonė siekiant užtikrinti saugią gyvenamąją aplinką. Priemonės įgyvendinimas užtikrins didesnę kokybiško ir sveiko geriamojo vandens prieinamumą, gyventojai bus apsaugoti nuo neigiamo poveikio sveikatai, kurį patiria naudodami užterštą šulinių vandenį. Priemonės poveikis visuomenės sveikatai bus tiesioginis, o tikimybė ją įgyvendinus sulaukti teigiamų pasekmių – didelė.

5.6 investicinis prioritetasis. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas:

- *Miestų oro kokybės valdymas ir taršos kietosiomis dalelėmis mažinimo priemonių įgyvendinimas.*
- *Cheminėmis medžiagomis užterštų urbanizuotų teritorijų tvarkymas.*

Šių priemonių poveikis bus vietinis – labiausiai juntamas urbanizuotų teritorijų ir jų apylinkių gyventojams. Priemonės, padėsiančios mažinti miestų oro taršą ir sutvarkyti bei išvalyti pavojingomis cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas, leis apsaugoti gyventojus nuo kenksmingo poveikio ir išsaugoti jų sveikatą, todėl tikimybė sulaukti teigiamų priemonės įgyvendinimo pasekmių yra didelė.

4.5 investicinis prioritetasis. Anglies dioksido mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas:

- *Veiklos, skirtos plėtoti darnų judumą diegiant kompleksinius transporto sprendimus.*
- *Veiklos, skirtos plėtoti ekologišką ir energiją efektyviai naudojančią viešąjį transportą.*

Ekologiškų transporto priemonių ir viešojo transporto plėtra, darnaus judumo skatinimas leis sumažinti transporto generuojamą oro taršą. Šios įgyvendintos priemonės turės tiesiogines teigiamas įtakos gyventojų sveikatai – jos mažins sergamumą su oro tarša susijusiomis ligomis. Teigiamas priemonių poveikis labiausiai bus juntamas miestuose, kuriuose gyventojai labiausiai kenčia nuo oro taršos. Diegiamos eismo saugos priemonės sumažins traumatizmo ir žūčių keliuose skaičių.

3.3 investicinis prioritetasis. Mažų ir vidutinių įmonių gebėjimų dalyvauti ekonomikos augimo ir inovacijų procesuose rėmimas:

- *Ekologinių inovacijų (aplinką tausojančių technologijų) diegimas.*

4.1 investicinis prioritetasis. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas:

- *Veiklos, skirtos didinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą.*

4.2 investicinis prioritetasis. Energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo įmonėse skatinimas:

- *Veiklos, skirtos sumažinti energijos vartojimo intensyvumą pramonės įmonėse.*

4.3 investicinis prioritetas. Energijos vartojimo efektyvumo, pažangaus energijos valdymo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo viešosiose infrastruktūrose, įskaitant viešuosius pastatus ir gyvenamųjų namų sektorių, rėmimas:

- *Veiklos, skirtos mažinti energijos suvartojimą viešosios paskirties pastatuose ir daugiabučiuose namuose bei didinti energijos vartojimo efektyvumą viešojoje infrastruktūroje ir namų ūkiuose.*

5.1 investicinis prioritetas. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas:

- *Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra.*
- *Pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymas bei prevencinių priemonių įgyvendinimas.*
- *Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija.*

5.2 investicinis prioritetas. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

- *Veiklos, skirtos mažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį.*

5.3 investicinis prioritetas. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

- *Vandens išteklių valdymas, Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimas.*

Šios aplinkosaugos priemonės visuomenės sveikatos atžvilgiu nėra labai reikšmingos, jų poveikis bus netiesioginis, tačiau tikėtina, kad jas įgyvendinus bus sulaukta teigiamų pasekmių. Priemonių įgyvendinimas padės gerinti oro, dirvožemio ir vandens būklę ir taip užtikrinti saugesnę bei sveikesnę gyvenamąją aplinką.

7.1 investicinis prioritetas. Užimtumą skatinančio ekonomikos augimo kuriant vidinį potencialą rėmimas kaip konkrečioms sritims skirtos teritorinės strategijos, įskaitant nuosmukį patiriančių pramoninių regionų pertvarkymą ir specifinių gamtos ir kultūros išteklių prieinamumo bei naudojimosi jais gerinimą:

- *Viešųjų erdvių modernizavimas, kuriant papildomus ar naujus miestų traukos centrus ar stiprinant esamus.*
- *Neišnaudotos, apleistos infrastruktūros ir teritorijų konversija pritaikant jas naujai komercinei veiklai, gyvenamajai statybai, socialinei infrastruktūrai, bendruomenių veiklai, netradicinių erdvių pritaikymas kultūros veikloms (įskaitant taršos likvidavimą ar aplinką žalojančių pastatų ir statinių griovimą, kur reikalinga).*
- *Gyvenamosios aplinkos gerinimas gyvenamuosiuose rajonuose.*

8.2 investicinis prioritetas. Parama fiziniam, ekonominiam ir socialiniam nepasiturinčių miestų ir kaimų bendruomenių bei vietovių atnaujinimui:

- *Atvirų viešųjų erdvių kokybės gerinimas, jų urbanistinės infrastruktūros atnaujinimas (pritaikant viešąsias erdves saviraiškai, bendravimui, mokymuisi, sveikatinimui ar investicijoms).*
- *Apleistų ar neefektyviai naudojamų pastatų, kitos infrastruktūros konversija, funkcionalumo didinimas (pritaikant viešosioms, socialinėms paslaugoms, bendruomenių veiklai).*

Gyvenamosios aplinkos gerinimo priemonės padės sukurti saugesnę ir sveikesnę gyvenamąją aplinką. Tikėtinas teigiamas šių priemonių poveikis visuomenės sveikatai, tiesa, jis bus netiesioginis ir, greičiausiai, palyginti nedidelis.

6.1 investicinis prioritetasis. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą:

- *Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelių transporto saugos didinimas.*
- *TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto eismo saugos didinimas.*
- *Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*
- *Oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, oro transporto saugos didinimas.*
- *Įvairiarūšio ir daugiarūšio transporto infrastruktūros projektavimas ir statyba.*

6.2 investicinis prioritetasis. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus:

- *Regioninės reikšmės geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir geležinkelio transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, transporto saugos didinimas.*

2008–2010 m. buvo pasiekti geri traumatizmo ir mirtingumo keliuose mažinimo rodikliai, tačiau atsilikimas nuo ES-15 šalių rodo, kad išnaudotos dar ne visos priemonės. Prognozuojama, kad numatytos saugaus eismo priemonės leis padidinti gyventojų saugumą keliuose – sumažės keliuose traumotų ir žuvusių asmenų skaičius. Transporto saugos priemonės visuomenės sveikatos atžvilgiu yra labai reikšmingos ir turės tiesioginių teigiamų pasekmių.

Tačiau su susisiekimo infrastruktūros plėtra yra susijęs ir neigiamas poveikis gyvenamajai aplinkai, o kartu ir visuomenės sveikatai. Plečiantis susisiekimo infrastruktūrai gali padidėti transporto srautai, kurie lems padidėjusią oro taršą bei triukšmo lygį. Tiesiant bei modernizuojant kelius ir geležinkelius yra grėsmė užteršti vandenį ir dirvožemį. Vis dėlto šių priemonių reikšmingumas visuomenės sveikatai nėra didelis. Prognozuojamas nedidelis poveikio lygis, nes atliekant darbus turėtų būti paisoma aplinkosaugos bei saugaus darbo reikalavimų.

Saugesnės socialinės aplinkos kūrimas ir socialinės atskirties mažinimas

Socialinė diferenciacija yra labai svarbus sveikatos netolygumus nulemiantis veiksnys. Asmenys, turintys didesnes pajamas ir geresnę padėtį socialinėje hierarchijoje, įprastai yra geresnės sveikatos. Nepriteklius patiriantys, žemesnei socialinei-ekonominei grupei priklausantys gyventojai turi prastesnes buities sąlygas, mažiau galimybių gyventi sveikai. Geresnė socialinė apsauga turi įtakos psichikos

sveikatos bei savižudybių rodikliams. Prognozuojama, kad būtent didelė socialinė atskirtis gali būti svarbus trukdis siekiant užsibrėžtų gyvenimo trukmės rodiklių, todėl siekiant pagrindinių visuomenės sveikatos tikslų būtina įgyvendinti socialinės aplinkos gerinimo bei socialinės atskirties mažinimo priemonės. Labai svarbus socialinės atskirties mažinimo tikslas – mažinti savižudybių skaičių. Todėl tikimasi, kad numatytų priemonių įgyvendinimas leis sumažinti dėl savižudybių prarandamų gyvybių skaičių.

Priemonės, gerinančios socialinę apsaugą, padės bedarbiams, neįgaliesiems, senyvo amžiaus bei kitiems socialiai pažeistiems asmenims aktyviau įsitraukti į darbo rinką, leis vykdyti deinstitucionalizaciją bei plėtoti bendruomenines paslaugas, modernizuoti socialinę infrastruktūrą, plėsti bei kurti naujas paslaugas. Priemonių poveikis pasireiškš pagerėjusia gyventojų gyvenimo kokybe, o tai sumažins socialinius netolygumus ir ilgainiui teigiamai paveiks visuomenės sveikatos rodiklius. Visų socialinės aplinkos gerinimo priemonių poveikis visuomenės sveikatai yra vertinamas kaip netiesioginis, tačiau ilgalaikis. Dauguma veiksmų programoje numatytų socialinės aplinkos gerinimo priemonių yra labai reikšmingos, ir tikimybė sulaukti teigiamų pasekmių jas įgyvendinus yra didelė arba vidutinė. Šios priemonės yra nacionalinės aprėpties. Vis dėlto dėl gana didelio dabartinio atotrūkio nuo ES šalių senbuvų yra abejonių, kad iki 2020 m. pavyks užtikrinti saugią socialinę aplinką ir pasiekti užsibrėžtus sveikatos rodiklius.

Mažinti sveikatos netolygumus yra vienas pagrindinių Lietuvos sveikatos programos tikslų, todėl visos šiam tikslui įgyvendinti numatytos priemonės atitinka nacionalinius plėtros prioritetus bei strategijos „Europa 2020“ tikslus.

Priemonių, kurios neigiamai paveiktų Lietuvos gyventojų socialinę aplinką, Veiksmų programoje nėra numatyta.

7.3 investicinis prioritetasis. Galimybės gauti darbą suteikimas ieškantiems darbo ir neaktyviems asmenims, įskaitant ilgalaikius bedarbius ir asmenis, nutolusius nuo darbo rinkos, pasitelkiant vietos užimtumo iniciatyvas ir remiant darbo jėgos judumą:

- *Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės (bedarbių ir asmenų, kuriems gresia nedarbas, profesinis mokymas ir neformalus švietimas, priemonių, padedančių įgyti darbo įgūdžius, rėmimas, įdarbinimas subsidijuojant, darbo rotacija, parama priemonėms, skatinančioms bedarbių teritorinį judumą, kitos bedarbių užimtumo gebėjimus ir galimybes didinančios aktyvios darbo rinkos priemonės), stažuotės ir praktikos, skirtos darbo įgūdžiams įgyti, individualiam darbui su darbo ieškančiu asmeniu aktualios priemonės: individualus konsultavimas, palaikymas įsidarbinus ir kt.*
- *Paramos darbdaviams teikimas, siekiant skatinti su sunkumais darbo rinkoje susiduriančių asmenų užimtumą.*
- *Naujų darbo vietų kūrimo skatinimas, kompensuojant išlaidas, susijusias su darbo vietos sukūrimu ir išlaikymu bei darbo užmokesčiu naujai sukuriamoms darbo vietoms.*

7.2 investicinis prioritetasis. Investicijos į valstybės įdarbinimo tarnybų infrastruktūrą:

- *Vilniaus teritorinės darbo biržos administracinių patalpų bei Vilniaus miesto skyriaus infrastruktūros kokybės ir prieinamumo gerinimas.*

8.6 investicinis prioritetas. Bendruomenės inicijuojamų vietos plėtros strategijų įgyvendinimas:

- *Užimtumo skatinimas, padedant bedarbiams ir neaktyviems asmenims įgyti naujų įgūdžių, juos įtraukiant į visuomeninę veiklą ir tarpininkaujant dėl jų įdarbinimo (bendradarbiaujant su teritorijoje veikiančiomis verslo įstaigomis ir vietos valdžia).*

Bedarbiai yra viena pažeidžiamiausių socialinių grupių, todėl priemonės, numatytos bedarbiams aktyviai įtraukti į darbo rinką, turės labai reikšmingą teigiamą poveikį gerinant gyventojų socialinę bei ekonominę padėtį. Teigiamos įtakos turės ir kitos darbo rinkos politikos priemonės, palengvinsiančios gyventojų įsitraukimą ir dalyvavimą darbo rinkoje. Gerėjančios ekonominės ir socialinės sąlygos sudarys prielaidas kokybiškesnei bei sveikesnei gyvensenai, galimybes naudotis sveikatos paslaugomis ir turės įtakos mažinant sveikatos netolygumus tarp šalies gyventojų.

7.3 investicinis prioritetas. Galimybės gauti darbą suteikimas ieškantiems darbo ir neaktyviems asmenims, įskaitant ilgalaikius bedarbius ir asmenis, nutolusius nuo darbo rinkos, pasitelkiant vietos užimtumo iniciatyvas ir remiant darbo jėgos judumą:

- *Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimas neįgaliesiems, akcentuojant paramą integracijai į darbo rinką po profesinės reabilitacijos.*

Profesinės reabilitacijos paslaugos neįgaliesiems padės lengviau integruotis į darbo rinką, paskatins jų socialinę integraciją. Stiprėjantys socialiniai ryšiai su visuomene užtikrins kokybiškesnę gyvenseną, sumažins atskirtį. Priemonės reikšmingumas neįgaliųjų integracijai ir tikimybė sulaukti teigiamų pasekmių yra didelė.

8.3 investicinis prioritetas. Aktyvi įtrauktis, visų pirma siekiant skatinti lygias galimybes, dalyvavimą darbo rinkoje ir geresnes įsidarbinimo galimybes:

- *Socialinės integracijos paslaugos pažeidžiamiems asmenims (įskaitant asmenis, sergančius priklausomybių ligomis, nuteistuosius, grįžusius iš įkalinimo vietų, neįgaliuosius, romus ir kitas pažeidžiamas grupes), siekiant paskatinti jų socialinę įtrauktį ir integraciją į darbo rinką.*
- *Parama organizacijų projektams aktyvaus senėjimo srityje (mokymai pagyvenusiems asmenims, kompetencijos tobulinimas, mentorystė, renginiai, tyrimai, keitimasis patirtimi, informacinės kampanijos ir kitos iniciatyvos).*

7.4 investicinis prioritetas. Jaunimo, visų pirma nedirbančio ir nesimokančio, įskaitant marginalizuotų bendruomenių jaunimą ir tą, kuriam kyla socialinės atskirties pavojus, ilgalaikė integracija į darbo rinką įgyvendinant Jaunimo užimtumo iniciatyvos veiklas:

- *Veiklos, skirtos jaunimo garantijai ir jaunimo užimtumo iniciatyvai įgyvendinti.*

Tai reikšmingos priemonės siekiant geresnės jaunimo, senyvo amžiaus ir kitų pažeidžiamų asmenų socialinės integracijos juos įtraukiant į darbo rinką ir visuomeninį gyvenimą. Įgyvendintos priemonės pagerins minėtų asmenų socialinę-ekonominę padėtį, sumažins socialinę atskirtį.

8.1 investicinis prioritetas. Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų:

- *Palaipsnis likusių be tėvų globos vaikų ir neįgaliųjų su proto ir (ar) psichine negalia socialinės globos namų deinstitucionalizacijos įgyvendinimas, kuriant socialinių paslaugų infrastruktūrą savivaldybėse ir vietos bendruomenėse.*
- *Nestacionarių, bendruomeninių paslaugų infrastruktūros plėtra pažeidžiamoms grupėms ir šeimoms, kurių neapima deinstitucionalizacijos procesas.*

8.4 investicinis prioritetas. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas:

- *Parama nestacionarioms ir bendruomeninėms paslaugoms kurti ir teikti, siekiant, kad Lietuvoje būtų teikiamos alternatyvios stacionariai globai paslaugos (įskaitant paslaugas, kurios yra aktualios įgyvendinant deinstitucionalizacijos procesą), taip pat paslaugos šeimose prižiūrimiems asmenims, siekiant, kad juos prižiūrintiesiems būtų sudarytos geresnės sąlygos įgyti, patobulinti profesinę kvalifikaciją ir / arba dalyvauti darbo rinkoje.*

Įgyvendinant deinstitucionalizaciją ir plečiant bendruomeninių paslaugas atsiras galimybės gauti labiau individualizuotą socialinę pagalbą ir bus suteikta didesnė galia valdant kasdienio gyvenimo aspektus. Tėvų globos netekusiems vaikams, neįgaliesiems bei socialiai pažeidžiamiems asmenims bus sudarytos sąlygos gauti tinkamą gyvenimo kokybę užtikrinančias socialines paslaugas ir tuo pat metu palaikyti savarankiškumą, gyventi savoje aplinkoje. Tokiu būdu individualizuotos bendruomeninės paslaugos pagerins socialinę atskirtį patiriančių asmenų gyvenimo kokybę. Tikimybė sulaukti teigiamų pasekmių įgyvendinus šias priemones yra didelė.

8.1 investicinis prioritetas. Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų:

- *Socialinės globos namų senyvo amžiaus asmenims infrastruktūros modernizavimas ir plėtra bendruomenėse.*
- *Sveiko senėjimo srityje reikalingos infrastruktūros, siekiant prailginti vyresnio amžiaus gyventojų sveiko ir produktyvaus gyvenimo trukmę, tokiu būdu sudarant sąlygas juos kuo ilgiau išlaikyti aktyvius visuomeniniame gyvenime bei darbo rinkoje, sumažinti jų socialinės atskirties ir skurdo riziką, užtikrinant greitą ir efektyvią sveikatos priežiūrą, tobulinimas.*
- *Socialinio būsto fondo plėtra: pastatų statyba, rekonstrukcija ir modernizavimas juos pritaikant socialiniam būstui, taip pat gyvenamųjų namų, jų dalių, butų pirkimas.*

Įgyvendintos priemonės padės spręsti būsto prieinamumo socialiai pažeidžiamiems asmenims problemą, pagerins socialiai pažeidžiamų ir senyvo amžiaus asmenų gyvenimo sąlygas.

8.4 investicinis prioritetas. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas:

- *Kompleksinės paslaugos šeimoms ir jų vaikams.*

Šiomis priemonėmis siekiama užtikrinti vaikų ir šeimos socialinę gerovę. Socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams suteikta kompleksinė pagalba leis pasinaudoti švietimo ir socialinės apsaugos sistemos teikiamomis galimybėmis lengviau integruotis į visuomenę, išvengti skurdo ir atskirties.

- *Socialinių paslaugų sistemos stiprinimas.*

Socialinės inovacijos ir socialinių paslaugų plėtra turės reikšmingų teigiamų pasekmių atskirtį patiriančių asmenų integracijai, jų gyvenimo kokybei gerinti bei socialinei atskirčiai mažinti.

8.5 investicinis prioritetas. Socialinės verslininkystės ir profesinės integracijos socialinėse įmonėse bei socialinės ir solidarumo ekonomikos skatinimas siekiant padidinti įsidarbinimo galimybes:

- *Veiklos, skirtos paskatinti socialinį verslumą ir socialinę atsakomybę didinančias iniciatyvas.*

8.6 investicinis prioritetas. Bendruomenės inicijuojamų vietos plėtros strategijų įgyvendinimas:

- *Bendruomenės inicijuojamos veiklos, skirtos socialinei atskirčiai mažinti.*

Skatinant socialinių įmonių, bendruomeninę veiklą bei socialinę atsakomybę, bus sudarytos prielaidos socialinei aplinkai gerėti.

5.9. Kultūros paveldo apsauga

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas*	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>Užtikrinti visuomenės dalyvavimą kultūros paveldo apsaugos (ypač teritorijų kaitos) procese</p> <p>Skleisti ir kaupti informaciją apie šalies gamtos ir kultūros vertybes, ugdyti pagarbos kultūros paveldui ir jo puoselėjimo pradus, suinteresuotumą išsaugoti ir tinkamai naudoti kultūros paveldą, šviesti visuomenę paveldosaugos aspektu</p>	<p>2.3. Taikomųjų IRT e. valdžios, e. mokymosi, e. įtraukties, e. kultūros ir e. sveikatos programų tobulinimas</p>	<p>Technologiškai pažangiais ir į vartotoją orientuotais elektroniniais sprendimais didinti viešųjų ir administracinių paslaugų prieinamumą ir kokybę</p> <p>Elektroninių viešųjų ir administracinių paslaugų plėtra bei tobulinimas, siekiant kompleksinės paslaugų teikimo pertvarkos ir šių paslaugų orientavimo į vartotoją</p> <p>Pažangioms elektroninėms paslaugoms kurti ir teikti reikalingų priemonių ir sprendimų kūrimas bei diegimas</p>	<p>++. Kadangi pagal šį uždavinį bus remiamos priemonės, padėsiančios skaitmeninti Lietuvos kultūros paveldo objektus, taip išsaugant skaitmeninį turinį ir jį skleidžiant elektroninėje erdvėje, bei skatinamos iniciatyvos kuriant inovatyvias, pažangias elektronines paslaugas, panaudojant lietuvių kultūros, kalbos, istorijos paveldo skaitmeninius produktus, be to, tikimasi, kad ženkliai padidės su Lietuvos kultūros skaitmeniniu paveldu susijusiomis e. paslaugomis besinaudojančių Lietuvos gyventojų skaičius, todėl numatoma didelė tikimybė, kad uždavinys turės teigiamas ilgalaikes didelio reikšmingumo netiesiogines pasekmes – bus skatinama naudotis informacinėmis technologijomis kultūros paveldo išsaugojimo ir tvaraus naudojimo srityje, taip užtikrinant, kad vertingas kultūros paveldo turinys būtų ne prarandamas, o atveriamas visuomenei kuo plačiau ir visapusiškiau jį panaudoti.</p> <p>Taip pat tikėtinos teigiamos pasekmės kultūros įstaigų, bendruomenių infrastruktūros optimizavimo ir paslaugų integracijos srityse.</p>

* Jei numatoma, kad skirtingi investiciniai prioritetai gali sukelti vienodo pobūdžio pasekmes, pateikiamas apibendrintas pasekmių įvertinimas.

**Įvardijami tik tie uždaviniai / veiklos, kurie gali sukelti identifiкуotinas pasekmes vertinamam komponentui.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
Skatinti aplinkos ir kultūros paveldo objektų pritaikymą turizmo ir rekreacijos reikmėms	3.2. Naujų mažų ir vidutinių įmonių verslo modelių, ypač internacionalizavimo, kūrimas ir įgyvendinimas	<p>Padidinti mažų ir vidutinių įmonių tarptautiškumą</p> <p>Mažų ir vidutinių įmonių tinklo, siekiant įsitraukti į tarptautines tinklų grandines, kūrimo skatinimas</p> <p>Įmonių ir jų produkcijos pristatymas užsienio rinkose</p> <p>Įmonių gaminių ir paslaugų sertifikavimas</p>	+. Šio uždavinio veiklomis, be kita ko, siekiama padidinti Lietuvos aktyvumą skverbiantis į tarptautinę rinką, pasitelkiant meninę, kultūrinę raišką, ir remti projektus, kurie padės formuoti Lietuvos, kaip patrauklios turizmui šalies, siūlančios kokybišką ir visavertį poilsį, įvaizdį, todėl prognozuojamos vidutinės tikimybės ir reikšmingumo teigiamos netiesioginės ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės, susijusios su kultūros paveldo objektų ir teritorijų panaudojimu turizmo ir rekreacijos srityse.
Užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą	4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas	<p>Padidinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą, stiprinant tiekimo saugumą bei didinant konkurencingumą</p> <p>Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas šilumos ir elektros energijos gamybai</p> <p>Atsinaujinančių energijos išteklių (daugiausia vietinio biokuro) panaudojimas šilumos gamybai</p> <p>Biokuro mobilizavimo ir logistikos sistemų tobulinimas</p>	-. Nors priemonės, skatinančios naudoti atsinaujinančius išteklius, daro teigiamą poveikį aplinkai, energetikos infrastruktūros plėtra pasižymi neigiamomis pasekmėmis aplinkai, todėl išlieka nedidelė neigiamų tiesioginių ir netiesioginių vietos masto pasekmių tikimybė. Pasekmės tiesiogiai priklausys nuo įgyvendinamų konkrečių projektų ir turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>Užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą</p>	<p>5.1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekosisteminiu požiūriu, skatinimas</p>	<p>Mažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius</p> <p>Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra</p> <p>Pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymas bei prevencinių priemonių įgyvendinimas</p> <p>Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija</p> <p>Gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimas ir plėtra</p>	<p>+. Numatoma, kad įgyvendinamos priemonės leis sumažinti neigiamą klimato kaitos keliamų grėsmių poveikį aplinkai, taip pat ir kultūros paveldui, todėl prognozuojama nedidelė tikimybė netiesioginių, tačiau ilgalaikių teigiamų vidutinio reikšmingumo regioninių pasekmių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
<p>Skleisti ir kaupti informaciją apie šalies gamtos ir kultūros vertybes, ugdyti pagarbos kultūros paveldui ir jo puoselėjimo pradus, suinteresuotumą išsaugoti ir tinkamai naudoti kultūros paveldą, šviesti visuomenę paveldosaugos aspektu</p> <p>Užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą</p> <p>Skatinti aplinkos ir kultūros paveldo objektų pritaikymą turizmo ir rekreacijos reikmėms</p>	<p>5.4. Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas</p>	<p>Didinti kultūros ir gamtos paveldo aktualumą, lankomumą ir žinomumą, visuomenės informuotumą apie juos supančią aplinką</p> <p>Saugomų teritorijų tvarkymas, pritaikymas lankyti ir propagavimas</p> <p>Visuomenės informavimas ir švietimas apie aplinką</p> <p>Kultūros paveldo objektų kompleksiškas sutvarkymas ir pritaikymas kultūros, edukacinėms, ekonominėms ir socialinėms reikmėms, inovatyviai panaudojant jų socialinį ir ekonominį potencialą</p> <p>Prioritetinių turizmo plėtros regionų, produktų ir trasų rinkodaros veiklos</p>	<p>++. Kadangi šio investicinio prioriteto uždaviniai ir veiklos yra tiesiogiai skirti kultūros paveldo objektams kompleksiskai tvarkyti, jį apsaugoti, propaguoti ir plėtoti, numatomos reikšmingos teigiamos tiesioginės ir netiesioginės ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės įgyvendinant visus šio vertinimo komponento apsaugos tikslus, įskaitant kultūros infrastruktūros objektų plėtrą ir teigiamas pasekmes šiuolaikinės kultūros veikloms.</p> <p>Nors turizmo (ypač kaimo) plėtra skatina raiškesnę kultūros vertybių ir tradicijų tęstinumą, eksponavimą ir palaikymą, padeda siekti darnaus vystymosi tikslų, išlieka nedidelė tikimybė, kad padidėję turizmo srautai ar netinkamai įrengiama infrastruktūra gali turėti ir neigiamų pasekmių, tačiau šių pasekmių galima išvengti tinkamai planuojant ir vykdant konkrečius projektus, juolab kad užsibrėžtais uždaviniais siekiama plėtoti <i>aplinkai nekenksmingą</i> viešąją infrastruktūrą.</p>
<p>Užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą</p>	<p>6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą</p>	<p>Didinti šalies daugiarūšės susisiekimo sistemos ir transeuropinių transporto tinklų sąveiką</p> <p>Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelių transporto saugos didinimas</p>	<p>-. Yra maža tikimybė (kalbant apie kelių transportą ir infrastruktūrą – vidutinę), kad modernizuojant ir plečiant geležinkelių bei oro transportą ir ypač kelių tinklą (dėl kurio</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
	6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus	<p>TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto eismo saugos didinimas</p> <p>Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas</p> <p>Oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, oro transporto saugos didinimas.</p> <p>Padidinti regionų judumą plėtojant regionų jungtis su pagrindiniu šalies transporto tinklu ir diegiant eismo saugos priemones</p> <p>Regioninės reikšmės geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir geležinkelių transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės vandens transporto</p>	<p>padidės transporto srautai ir greičiai) gali atsirasti ir netiesioginių, ir tiesioginių neigiamų ilgalaikių vietinio masto pasekmių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų būklei dėl oro taršos, vibracijos, vizualinės taršos, žemės darbų ir t. t.</p> <p>Be to, šių veiklų nulemta vidaus vandens kelių plėtra ir ypač prieplaukų bei terminalų statyba taip pat gali turėti (nors tikimybė vertintina kaip maža) neigiamų tiesioginių bei netiesioginių ilgalaikių vietos masto pasekmių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklei; ypač tai aktualu kalbant apie objektus, išsidėsčiusius vandens telkinių pakrantėse.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
		<p>infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas</p> <p>Regioninės reikšmės oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, transporto saugos didinimas</p>	
Užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą	6.3. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas	<p>Sumažinti priklausomybę nuo vienintelio energijos importo šaltinio</p> <p>Pažangios elektros perdavimo tinklų sistemos</p> <p>Pažangios dujų perdavimo ir skirstymo tinklų sistemos</p>	- . Yra tikimybė (maža), kad elektros ir dujų infrastruktūros objektų plėtra dėl vykdomų žemės darbų ir vizualinės taršos gali turėti neigiamų netiesioginių ir tiesioginių ilgalaikių vietinio masto pasekmių vertinamam komponentui.
Skleisti ir kaupti informaciją apie šalies gamtos ir kultūros vertybes, ugdyti pagarbos kultūros paveldui ir jo puoselėjimo pradus, suinteresuotumą išsaugoti ir tinkamai naudoti kultūros paveldą, šviesti visuomenę paveldosaugos aspektu	7.1. Užimtumą skatinančio ekonomikos augimo kuriant vidinį potencialą rėmimas kaip dalis konkrečioms sritims skirtos teritorinės strategijos, įskaitant nuosmukį patiriančių pramoninių regionų pertvarkymą ir specifinių gamtos ir kultūros išteklių prieinamumo bei naudojimosi jais	<p>Padidinti ūkinės veiklos įvairovę ir pagerinti sąlygas investicijoms pritraukti, siekiant kurti naujas darbo vietas tikslinėse teritorijose (miestuose)</p> <p>Viešųjų erdvių modernizavimas, kuriant papildomus ar naujus miestų traukos centrus ar stiprinant esamus</p>	+. Nors apčiuopiamos šio investicinio prioriteto veiklų pasekmės materialiajam kultūros paveldui neprognozuojamos, tikėtinos teigiamos netiesioginės ilgalaikės vietinio masto (konkrečiose teritorijose) pasekmės kultūrinei aplinkai, dvasiniam kultūros paveldui, taip pat šiuolaikinės kultūros veikloms. Taip pat numatomos teigiamos pasekmės vietos infrastruktūrą pritaikius kultūros reikmėms.

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
	gerinimą	<p>Neišnaudotos, apleistos infrastruktūros ir teritorijų konversija jas pritaikant naujai komercinei veiklai, gyvenamajai statybai, socialinei infrastruktūrai, bendruomenių veiklai, netradicinių erdvių pritaikymas kultūros veikloms</p> <p>Gyvenamosios aplinkos gerinimas gyvenamuosiuose rajonuose</p> <p>Kultūros infrastruktūros modernizavimas ir konversija, didinant kultūros išteklių prieinamumą, skatinantį didėti užimtumą</p>	
Skleisti ir kaupti informaciją apie šalies gamtos ir kultūros vertybes, ugdyti pagarbos kultūros paveldui ir jo puoselėjimo pradus, suinteresuotumą išsaugoti ir tinkamai naudoti kultūros paveldą, šviesti visuomenę paveldosaugos aspektu	9.1. Investicijos į švietimą, profesinį mokymą siekiant suteikti įgūdžių ir užtikrinti mokymąsi visą gyvenimą, tobulinant švietimo ir mokymo infrastruktūrą	<p>Tobulinti ir koncentruoti studijų infrastruktūrą, siekiant aukštesnės studijų kokybės</p> <p>Gerinti kokybiško profesinio ir suaugusiųjų mokymo prieinamumą investuojant į infrastruktūrą</p> <p>Didinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų tinklo veiklos efektyvumą</p> <p>Ugdymo kokybės gerinimas bendrojo ugdymo įstaigose, diegiant modernias švietimo technologijas ugdymo turiniui perteikti,</p>	<p>++. Nors apčiuopiamos šio investicinio prioriteto veiklų pasekmės materialiajam kultūros paveldui neprognozuojamos, numatoma didelė teigiamų netiesioginių ilgalaikių nacionalinio masto pasekmių tikimybė kultūrinei aplinkai, dvasiniam kultūros paveldui, šiuolaikinės kultūros veikloms.</p>

Atitinkamas aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslas	Investicinis prioritetas *	Uždaviniai / veiklos uždaviniams įgyvendinti**	Tikėtinos pasekmės
		<p>demonstruoti ir komunikuoti, įsteigiant ar modernizuojant mokyklines gamtos mokslų laboratorijas ir kitas specializuotas klases ar kabinetus</p> <p>Investicijos į techninės kūrybos ir meno, gamtamokslinių, muzikos, dailės, teatro, meno, sporto mokyklų ir būrelių, kitą kūrybiškumą, sveiką gyvenseną ir vaikų socializaciją skatinančią neformaliojo švietimo teikėjų infrastruktūrą</p>	

2.3 investicinis prioritetas. Taikomųjų IRT e. valdžios, e. mokymosi, e. įtraukties, e. kultūros ir e. sveikatos programų tobulinimas:

- *Elektroninių viešųjų ir administracinių paslaugų plėtra bei tobulinimas, siekiant kompleksinės paslaugų teikimo pertvarkos ir paslaugų orientavimo į vartotoją.*
- *Pažangioms elektroninėms paslaugoms kurti ir teikti reikalingų priemonių bei sprendimų kūrimas bei diegimas.*

Kadangi pagal šį investicinį prioritetą bus remiamos priemonės, padėsiančios skaitmeninti Lietuvos kultūros paveldo objektus, taip siekiant išsaugoti skaitmeninį turinį ir jį skleisti elektroninėje erdvėje, bei skatinamos iniciatyvos kuriant inovatyvias, pažangias elektronines paslaugas, panaudojant lietuvių kultūros, kalbos, istorijos paveldo skaitmeninius produktus, be to, tikimasi, kad ženkliai padidės su Lietuvos kultūros skaitmeniniu paveldu susijusiomis e. paslaugomis besinaudojančių Lietuvos gyventojų skaičius, todėl numatoma didelė tikimybė, kad uždavinys turės teigiamas ilgalaikes didelio reikšmingumo netiesiogines pasekmes – bus skatinama naudotis informacinėmis technologijomis kultūros paveldo išsaugojimo ir tvaraus naudojimo srityje, taip užtikrinant, kad vertingas kultūros paveldo turinys būtų ne prarandamas, o atveriamas visuomenei kuo plačiau ir visapusiškiau jį panaudoti. Teigiamos pasekmės sietinos su tokiais aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslais kaip: „užtikrinti visuomenės dalyvavimą kultūros paveldo apsaugos (ypač teritorijų kaitos) procese“ ir „skleisti bei kaupti informaciją apie šalies gamtos ir kultūros vertybes, ugdyti pagarbos kultūros paveldui ir jo puoselėjimo pradus, suinteresuotumą išsaugoti ir tinkamai naudoti kultūros paveldą, šviesti visuomenę paveldosaugos aspektu“. Tikėtina, kad priemonės, padėsiančios teikti inovatyvias, pažangias elektronines paslaugas, nulems teigiamas pasekmes kultūros įstaigų, bendruomenių infrastruktūros optimizavimo ir paslaugų integracijos srityse.

3.2 investicinis prioritetas. Naujų MVI verslo, ypač internacionalizavimo, modelių kūrimas ir įgyvendinimas:

- *Mažų ir vidutinių įmonių tinklo, siekiant įsitraukti į tarptautines tinklų grandines, kūrimo skatinimas.*
- *Įmonių ir jų produkcijos pristatymas užsienio rinkose.*
- *Įmonių gaminių ir paslaugų sertifikavimas.*

Šio investicinio prioriteto veiklomis, be kita ko, siekiama padidinti Lietuvos aktyvumą skverbiantis į tarptautinę rinką, pasitelkiant meninę, kultūrinę raišką, ir remti projektus, kurie padės formuoti Lietuvos, kaip patrauklios turizmui šalies, siūlančios kokybišką ir visavertį poilsį, įvaizdį, todėl prognozuojamos vidutinės tikimybės ir reikšmingumo teigiamos netiesioginės ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės, susijusios su kultūros paveldo objektų ir teritorijų panaudojimu turizmo ir rekreacijos srityse ir sietinos su aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslu „skatinti aplinkos ir kultūros paveldo objektų pritaikymą turizmo ir rekreacijos reikmėms“.

4.1 investicinis prioritetas. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas:

- *Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas šilumos ir elektros energijos gamybai.*
- *Atsinaujinančių energijos išteklių (daugiausia vietinio biokuro) panaudojimas šilumos gamybai.*

- *Biokuro mobilizavimo ir logistikos sistemų tobulinimas.*

Nors skatinimas naudoti atsinaujinančius išteklius siejamas su teigiamomis pasekmėmis aplinkai, energetikos infrastruktūros plėtra daro neigiamą poveikį aplinkai, todėl išlieka nedidelė neigiamų tiesioginių ir netiesioginių vietos masto pasekmių tikimybė dėl žemės darbų, vizualinės taršos ir pan. Pasekmės yra siejamos su aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslu „užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą“. Kadangi pasekmės tiesiogiai priklausys nuo parinktos konkrečių projektų vietos bei įgyvendinimo pobūdžio, jos turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu, parenkant konkretiems projektams įgyvendinti tinkamiausias vietos alternatyvas, technologijas ir pasekmių sumažinimo priemones.

5.1 investicinis prioritetasis. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekosisteminiu požiūriu, skatinimas:

- *Pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymas bei prevencinių priemonių įgyvendinimas.*

Numatoma, kad įgyvendinamos priemonės leis sumažinti neigiamą klimato kaitos keliamų grėsmių poveikį aplinkai, įskaitant kultūros paveldą, todėl prognozuojama (nors ir nedidelė) tikimybė netiesioginių, tačiau ilgalaikių teigiamų vidutinio reikšmingumo regioninių pasekmių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai. Dėl įgyvendintų pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymo bei prevencinių priemonių tiesiogiai sumažės stichinių meteorologinių reiškinių poveikis Baltijos pakrantės zonai, o kadangi didžiausias priemonių poveikis turėtų būti orientuotas į Nemuno žemupį ir vakarinę šalies teritoriją, kur potvynių tikimybė yra didžiausia, teigiamų pasekmių mastas gali būti įvardijamas kaip regioninis. Teigiamos pasekmės siejamos su aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslu „užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą“.

5.4 investicinis prioritetasis. Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas:

- *Saugomų teritorijų tvarkymas, pritaikymas lankyti ir propagavimas.*
- *Visuomenės informavimas ir švietimas apie aplinką.*
- *Kultūros paveldo objektų kompleksiškas sutvarkymas ir pritaikymas kultūros, edukacinėms, ekonominėms ir socialinėms reikmėms, inovatyviai panaudojant jų socialinį ir ekonominį potencialą.*
- *Prioritetinių turizmo plėtros regionų, produktų ir trasų rinkodaros veiklos.*

Kadangi šio investicinio prioriteto uždaviniai ir veiklos yra tiesiogiai skirti kultūros paveldo objektams kompleksiskai tvarkyti, juos apsaugoti, propaguoti ir vystyti, numatomos reikšmingos teigiamos tiesioginės ir netiesioginės ilgalaikės nacionalinio masto pasekmės įgyvendinant visus šio vertinamo komponento aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslus, įskaitant kultūros infrastruktūros objektų plėtrą ir teigiamas pasekmes šiuolaikinės kultūros veikloms (žr. skyrių „Esamos aplinkos būklės ir tendencijų įvertinimas“).

Tiesa, nors turizmo (ypač kaimo) plėtra skatina raiškesnę kultūros vertybių ir tradicijų tęstinumą, eksponavimą ir palaikymą, padeda siekti darnaus vystymosi tikslų, išlieka nedidelė tikimybė, kad

padidėję turizmo srantai ar netinkamai įrengta infrastruktūra gali turėti ir neigiamų pasekmių, tačiau šių pasekmių galima išvengti tinkamai planuojant ir vykdant konkrečius projektus, atliekant jų PAV.

6.1 investicinis prioritetasis. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą:

- *Geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, geležinkelių transporto saugos didinimas.*
- *TEN-T tinklo kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto eismo saugos didinimas.*
- *Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*
- *Oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, oro transporto saugos didinimas.*

6.2 investicinis prioritetasis. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus:

- *Regioninės reikšmės geležinkelių infrastruktūros modernizavimas ir geležinkelių transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės kelių transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, kelių transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.*
- *Regioninės reikšmės oro transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, transporto saugos didinimas.*

Yra maža tikimybė (kalbant apie kelių transportą ir infrastruktūrą – vidutinė), kad modernizuojant ir plečiant geležinkelių ir oro transportą, o ypač kelių tinklą (dėl kurio padidės transporto srantai ir greičiai) gali atsirasti ir netiesioginių, ir tiesioginių neigiamų ilgalaikių vietinio masto pasekmių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų būklei dėl oro taršos, vibracijos, vizualinės taršos, žemės darbų ir t. t. Be to, investiciniame prioritete numatomų veiklų nulemta vidaus vandens kelių plėtra ir ypač priplaukų bei terminalų statyba taip pat gali turėti (nors tikimybė vertintina kaip maža) neigiamų tiesioginių ir netiesioginių ilgalaikių vietos masto pasekmių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklei, ypač tai aktualu kalbant apie objektus, išsidėsčiusius vandens telkinių pakrantėse. Pasekmės siejamos su aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslu „užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą“. Kadangi pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečių projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio, jos turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu, parenkant konkrečioms projektams įgyvendinti tinkamiausias vietos alternatyvas, technologijas ir pasekmių sumažinimo priemones.

6.3 investicinis prioritetasis. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas:

- *Pažangiųjų elektros perdavimo tinklų sistemų diegimas.*
- *Pažangiųjų dujų perdavimo ir skirstymo tinklų sistemų diegimas.*

Nors šiomis investicinio prioriteto veiklomis siekiama pažangios plėtros, dujų ir elektros paskirstymo bei perdavimo infrastruktūros plėtojimas potencialiai gali pakeisti fizines aplinkos savybes ir nulėmti vizualinę taršą, todėl numatoma (maža) neigiamų tiesioginių ir netiesioginių ilgalaikių vietos masto pasekmių tikimybė. Kadangi pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečioms projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio, jos turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu, parenkant konkrečioms projektams įgyvendinti tinkamiausias vietos alternatyvas, technologijas ir pasekmių sumažinimo priemones. Pasekmės siejamos su aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslu „užtikrinti kultūros paveldo objektų apsaugą ir racionalų, tausojamąjį naudojimą“.

7.1 investicinis prioritetas. Užimtumą skatinančio ekonomikos augimo kuriant vidinį potencialą rėmimas kaip dalis konkrečioms sritims skirtos teritorinės strategijos, įskaitant nuosmukį patiriančių pramoninių regionų pertvarkymą ir specifinių gamtos ir kultūros išteklių prieinamumo bei naudojimosi jais gerinimą:

- *Viešųjų erdvių modernizavimas, kuriant papildomas ar naujus miestų traukos centrus ar stiprinant esamus.*
- *Neišnaudotos, apleistos infrastruktūros ir teritorijų konversija jas pritaikant naujai komercinei veiklai, gyvenamajai statybai, socialinei infrastruktūrai, bendruomenių veiklai, netradicinių erdvių pritaikymas kultūros veikloms.*
- *Gyvenamosios aplinkos gerinimas gyvenamuosiuose rajonuose.*
- *Kultūros infrastruktūros modernizavimas ir konversija, didinant kultūros išteklių prieinamumą, skatinantį didėti užimtumą.*

Nors apčiuopiamos šio investicinio prioriteto veiklų pasekmės materialiajam kultūros paveldui neprognozuojamos, tikėtinos teigiamos netiesioginės ilgalaikės vietinio masto (konkrečiose teritorijose) pasekmės kultūrinei aplinkai, dvasiniam kultūros paveldui, sietinos su aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslu „skleisti ir kaupti informaciją apie šalies gamtos ir kultūros vertybes, ugdyti pagarbos kultūros paveldui ir jo puoselėjimo pradus, suinteresuotumą išsaugoti ir tinkamai naudoti kultūros paveldą, šviesti visuomenę paveldosaugos aspektu“. Be to, vietos infrastruktūrą pritaikius kultūros reikmėms numatomos teigiamos pasekmės šiuolaikinės kultūros veikloms.

9.1 investicinis prioritetas. Investicijos į švietimą, profesinį mokymą siekiant suteikti įgūdžių ir užtikrinti mokymąsi visą gyvenimą, tobulinant švietimo ir mokymo infrastruktūrą:

- *Ugdymo kokybės gerinimas bendrojo ugdymo įstaigose, diegiant modernias švietimo technologijas ugdymo turiniui perteikti, demonstruoti ir komunikuoti, įsteigiant ar modernizuojant mokyklines gamtos mokslų laboratorijas ir kitas specializuotas klases ar kabinetus.*
- *Investicijos į techninės kūrybos ir meno, gamtamokslinių, muzikos, dailės, teatro, meno, sporto mokyklų ir būrelių, kitą kūrybiškumą, sveiką gyvenseną ir vaikų socializaciją skatinančią neformaliojo švietimo teikėjų infrastruktūrą.*

Nors apčiuopiamos šio investicinio prioriteto veiklų pasekmės materialiajam kultūros paveldui neprognozuojamos, numatoma didelė teigiamų netiesioginių ilgalaikių nacionalinio masto pasekmių tikimybė kultūrinei aplinkai, šiuolaikinės kultūros veikloms, dvasiniam kultūros paveldui. Pasekmės

sietinos su aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslu „skleisti ir kaupti informaciją apie šalies gamtos ir kultūros vertybes, ugdyti pagarbos kultūros paveldui ir jo puoselėjimo pradus, suinteresuotumą išsaugoti ir tinkamai naudoti kultūros paveldą, šviesti visuomenę paveldosaugos aspektu“.

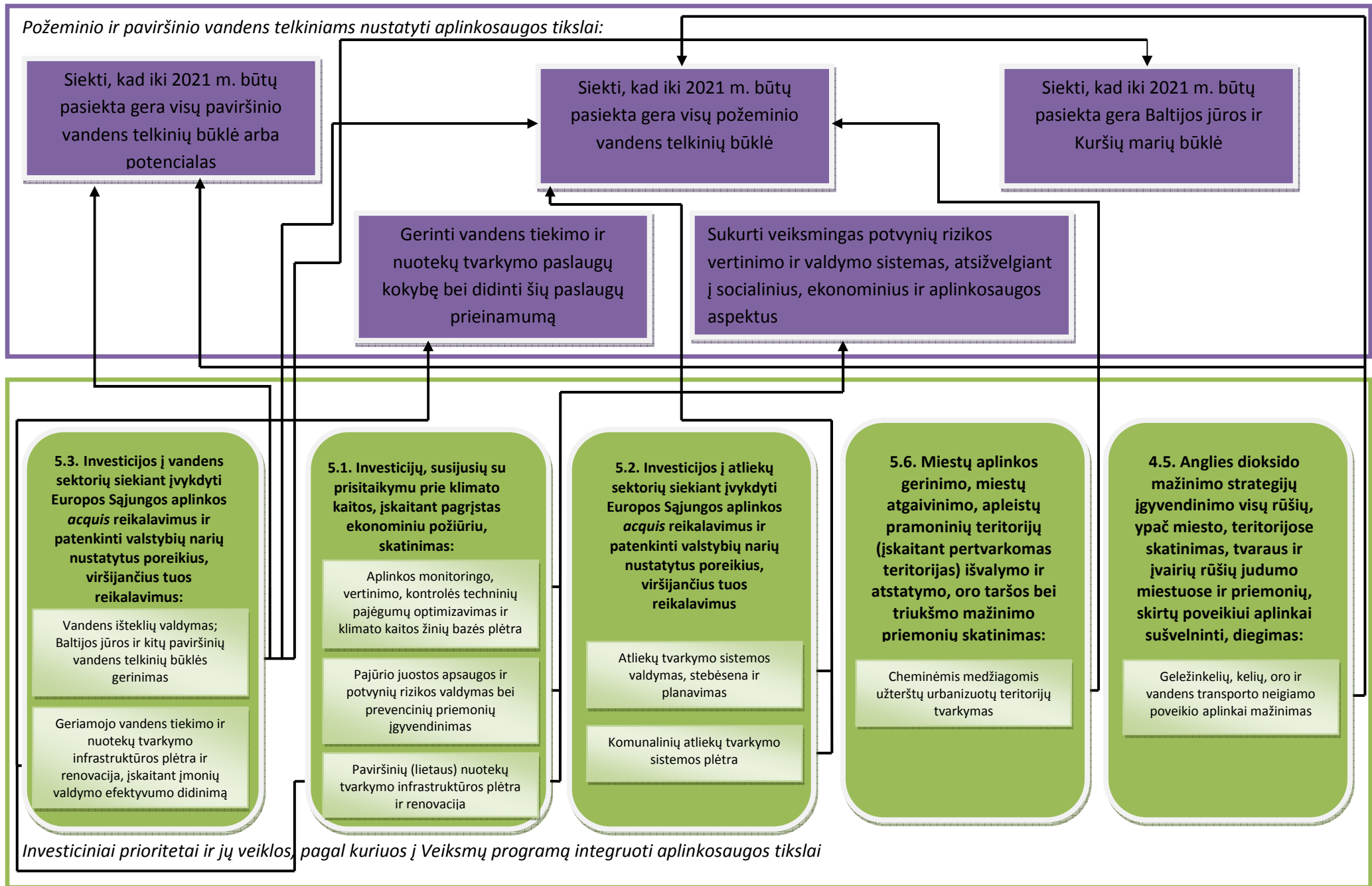
5.10. Tarpvalstybinis pasekmių pobūdis

Atlikus vertinimą konstatuojama, kad Lietuvos Respublikoje rengiamos Veiksmų programos įgyvendinimas nedarys reikšmingų pasekmių kitų valstybių aplinkai.

6. VEIKSMŲ PROGRAMOS APLINKOSAUGINIS KONTEKSTAS (APLINKOS APSAUGOS TIKSLŲ INTEGRAVIMAS Į RENGIAMĄ DOKUMENTĄ)

Konstatuojama, kad aplinkos apsaugos tikslai, nustatyti tarptautiniuose, ES ir nacionaliniuose teisės aktuose, buvo sėkmingai integruoti į Veiksmų programą: šių tikslų integravimas kiekvieno vertinamo komponento atžvilgiu pavaizduotas toliau pateikiamose schemose.

Požeminio ir paviršinio vandens telkiniams nustatyti aplinkosaugos tikslai:

Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera visų paviršinio vandens telkinių būklė arba potencialas

Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera visų požeminio vandens telkinių būklė

Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera Baltijos jūros ir Kuršių marių būklė

Gerinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybę bei didinti šių paslaugų prieinamumą

Sukurti veiksmingas potvynių rizikos vertinimo ir valdymo sistemas, atsižvelgiant į socialinius, ekonominius ir aplinkosaugos aspektus

5.3. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

Vandens išteklių valdymas; Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklės gerinimas

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija, įskaitant įmonių valdymo efektyvumo didinimą

5.1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas:

Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra

Pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymas bei prevencinių priemonių įgyvendinimas

Paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija

5.2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos acquis reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus

Atliekų tvarkymo sistemos valdymas, stebėseną ir planavimas

Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra

5.6. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas:

Cheminėmis medžiagomis užterštų urbanizuotų teritorijų tvarkymas

4.5. Anglies dioksido mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas:

Geležinkelių, kelių, oro ir vandens transporto neigiamo poveikio aplinkai mažinimas

Investiciniai prioritetai ir jų veiklos, pagal kuriuos į Veiksmų programą integruoti aplinkosaugos tikslai

Aplinkosauagos tikslai oro taršai mažinti:

Pasiekti, kad oro tarša neviršytų
leistinų normų

Siekti, kad būtų diegiamos šiuolaikiškos, aplinkai mažesnį neigiamą poveikį
darančios pramonės technologijos, taikomi švaresnės gamybos ir taršos
prevencijos metodai, leidžiantys mažinti oro taršą

Plėtoti aplinką mažiau teršiantį ir mažesnį poveikį žmonių
sveikatai turintį transportą, ypač geležinkelių ir jūrų transportą,
multimodalias (daugiarūšes) ir intermodalines (įvairiarūšes)
transporto sistemas

Tobulinti kelių infrastruktūrą, taip
gerinant eismo sąlygas ir mažinant
neigiamą transporto poveikį aplinkai

**5.6. Mažinti miestų oro ir
grunto taršą:**

Miestų oro kokybės valdymas
ir taršos kietosiomis dalelėmis
mažinimo priemonių
įgyvendinimas

**5.1. Pritaikymo prie klimato
kaitos investicijų skatinimas:**

Aplinkos monitoringo,
vertinimo, kontrolės
techninių pajėgumų
optimizavimas ir klimato
kaitos žinių bazės plėtra

**4.3. Energijos vartojimo
efektyvumo, pažangaus
energijos valdymo ir
atsinaujinančiosios
energijos vartojimo
viešosiose
infrastruktūrose, įskaitant
viešuosius pastatus ir**

Daugiabučių namų
atnaujinimas ir
modernizavimas energetinį
efektyvumą didinančiomis

Viešosios paskirties pastatų
renovacija ir modernizavimas

Centralizuotai tiekiamos
šilumos tinklų
modernizavimas ir plėtra

**4.5. Anglies dioksido kiekio
mažinimo strategijų
įgyvendinimo visų rūšių,
ypač miesto, teritorijose
skatinimas, tvaraus ir
įvairių rūšių judumo
miestuose ir priemonių,
skirtų poveikiui aplinkai
sušvelninti, diegimas**

Ekologiškų viešojo transporto
priemonių įsigijimas

Dviračių ir / ar pėsčiųjų takų
ir / ar trasų rekonstrukcija ir
plėtra

Miestų gatvių pritaikymas
viešojo transporto poreikiams

Viešojo ir privataus
transporto sąveikos sistemų

**6.1. Daugiarūšės bendros
Europos transporto erdvės
rėmimas investuojant į
transeuropinį transporto
tinklą:**

Intelektinių eismo saugos,
saugumo, informavimo ir
srautų valdymo transporto
sistemų diegimas

Geležinkelių, TEN-T tinklo
kelių, vandens transporto,
oro transporto, įvairiarūšio
ir daugiarūšio transporto
infrastruktūros
modernizavimas ir plėtra

**3.3. MVĮ gebėjimų dalyvauti
ekonomikos augimo ir
inovacijų procesuose
rėmimas:**

Ekologinių inovacijų diegimas ir
skatinimas

Modernių technologijų
diegimas

Didelio poveikio technologijų
diegimas Lietuvos tradicinės
pramonės gamybos procesuose

**4.2. Energijos vartojimo
efektyvumo ir
atsinaujinančiosios energijos
naudojimo įmonėse
skatinimas:**

Kogeneracinių jėgainių
pramonės įmonėse įrengimas

Investiciniai prioritetai ir jų veiklos, pagal kuriuos į Veiksmų programą integruoti aplinkosauagos tikslai

Aplinkosaugos tikslai, nustatyti ištekliams naudoti ir atliekoms tvarkyti:

Siekti, kad būtų naudojamos aplinkosaugos požiūriu pažangiausios, efektyviausios ir kartu praktiškai įgyvendinamos technologijos, užtikrinančios didesnę gamybos efektyvumą gamtos išteklių naudojimo, atliekų tvarkymo, perdirbimo ir kitokio naudojimo srityse

Siekti, kad atsakomybė ir išlaidos dėl skurdinamos bei teršiamos aplinkos atkūrimo tektų ne visiems šalies piliečiams, o tiems, kurie gauna iš to naudos arba yra gamtos išteklių ir produkcijos vartotojai

Siekti, kad pavojingos aplinkai ir žmonių sveikatai medžiagos būtų keičiamos nepavojingomis, išsenkantieji išteklių – atsinaujinančiais, susidariusios atliekos grąžinamos pakartotinai naudoti, perdirbti ar kitaip naudoti

Pasiekti, kad atliekų daugėtų kur kas lėčiau, negu auga gamyba, o atliekų, tenkančių pagamintam BVP vienetui, kiekis neviršytų atitinkamų ES valstybių narių gamybos šakų atliekų kiekio vidurkio

1.2. Verslo investicijų į MTI skatinimas, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimas, visų pirma skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijas, socialines ir viešosioms paslaugoms teikti skirtas inovacijas; taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimas pagal pažangiosios specializacijos strategiją remiant technologinius ir taikomųjų mokslų tyrimus, bandomųjų linijų diegimą, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus ir didelio poveikio technologijų pažangiosios gamybos pajėgumus, pirminės gamybos bei bendrosios paskirties technologijų sklaidą:

Padidinti MTEPI veiklų aktyvumą privačiame sektoriuje, įskaitant klasterių ir kitų partnerysčių kūrimą ir plėtros skatinimą

Padidinti įmonių inovatyvumą, plėtojant inovacijoms kurti ir diegti palankią aplinką

5.2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos *acquis* reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

Atliekų tvarkymo sistemos valdymas, stebėseną ir planavimas

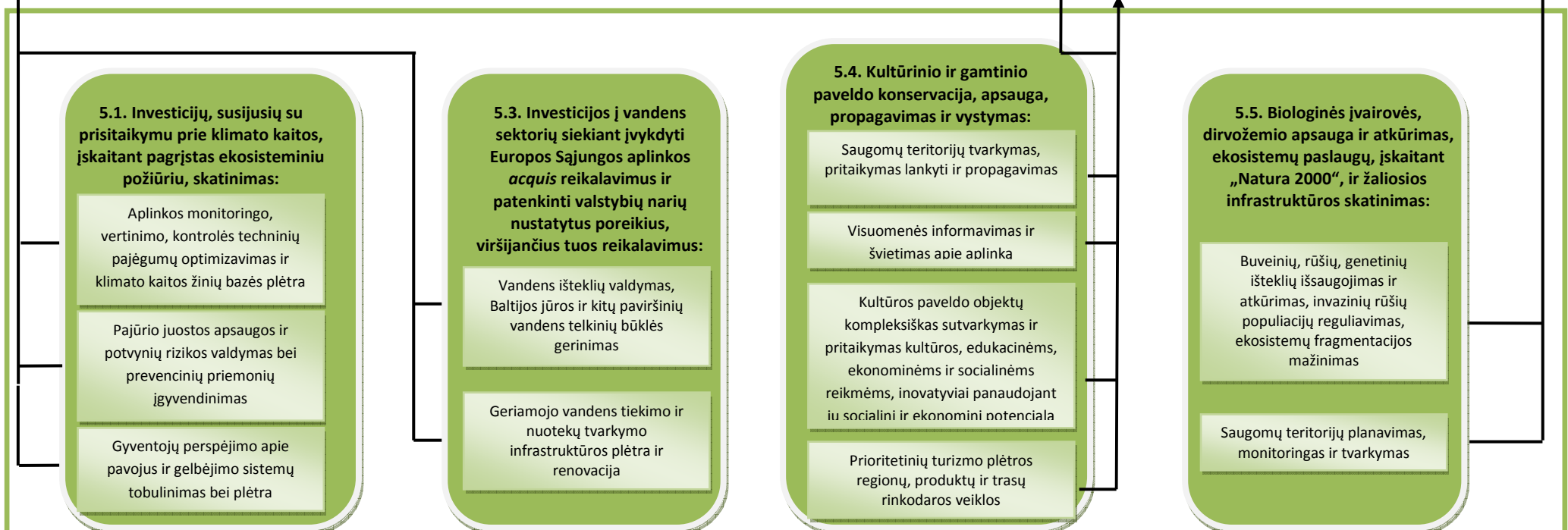
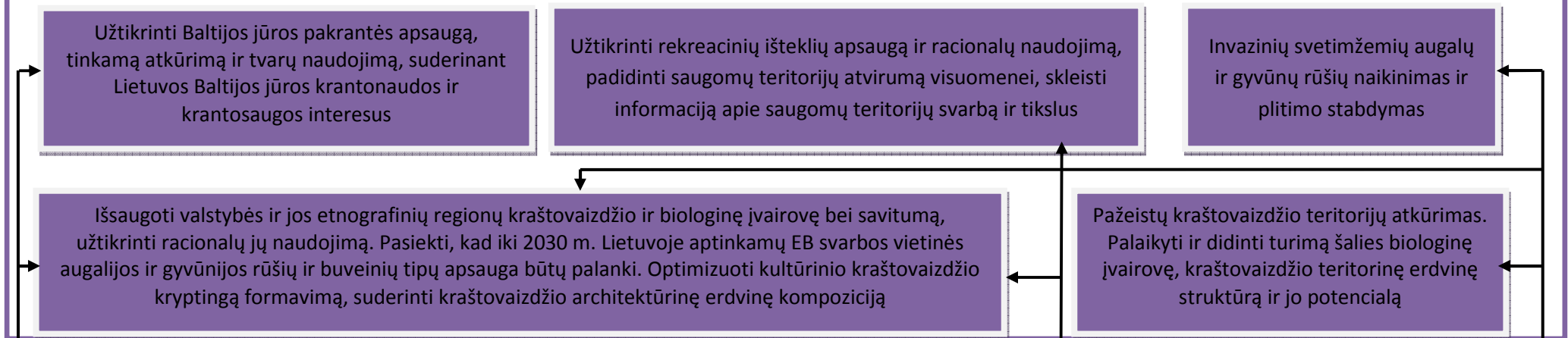
Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra

5.3. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos *acquis* reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus:

Didinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir sistemos valdymo efektyvumą

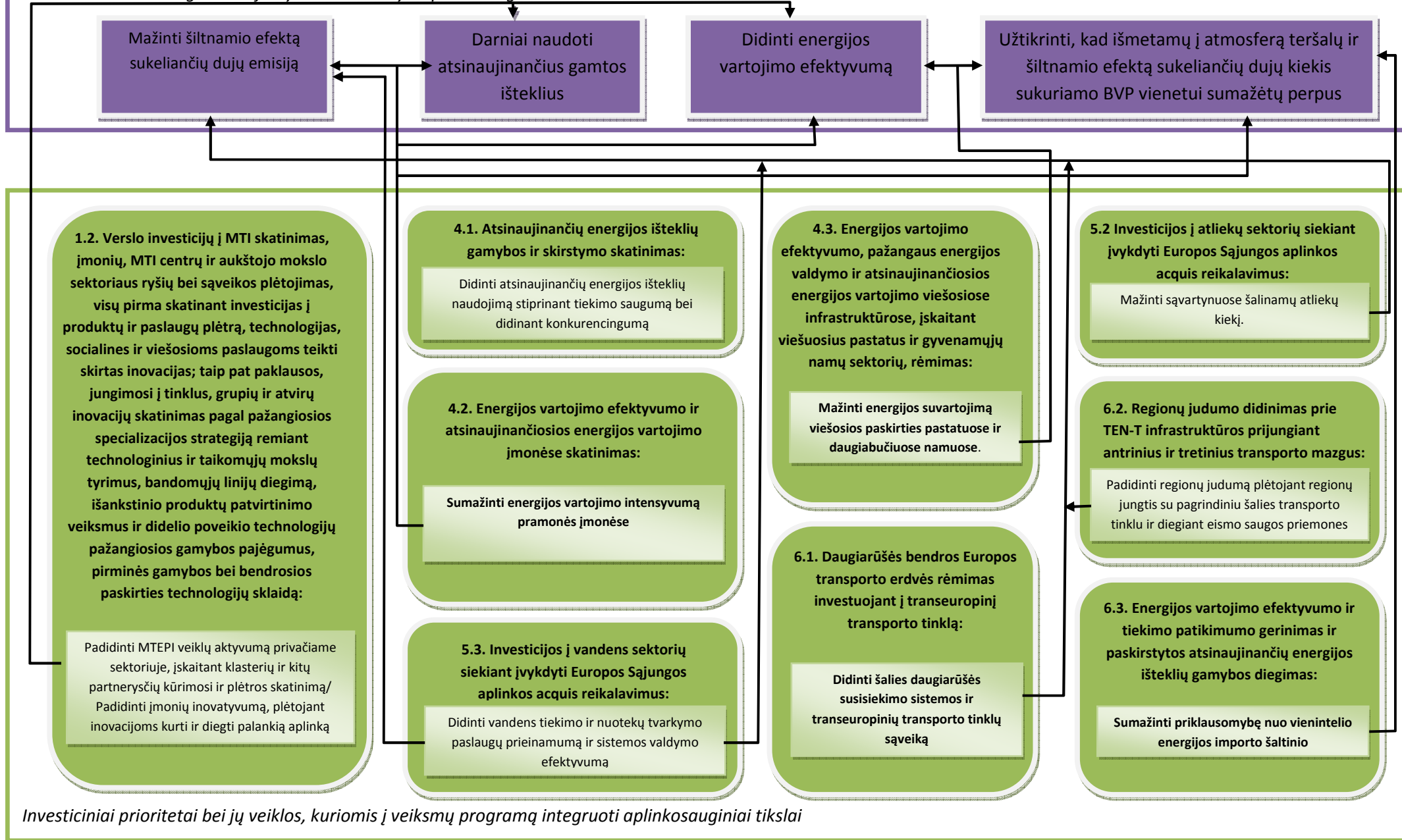
Investiciniai prioritetai bei jų veiklos, kuriomis į veiksmų programą integruoti aplinkosauginiai tikslai

Biologinės įvairovės, kraštovaizdžio, „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsaugai nustatyti aplinkosaugos tikslai:

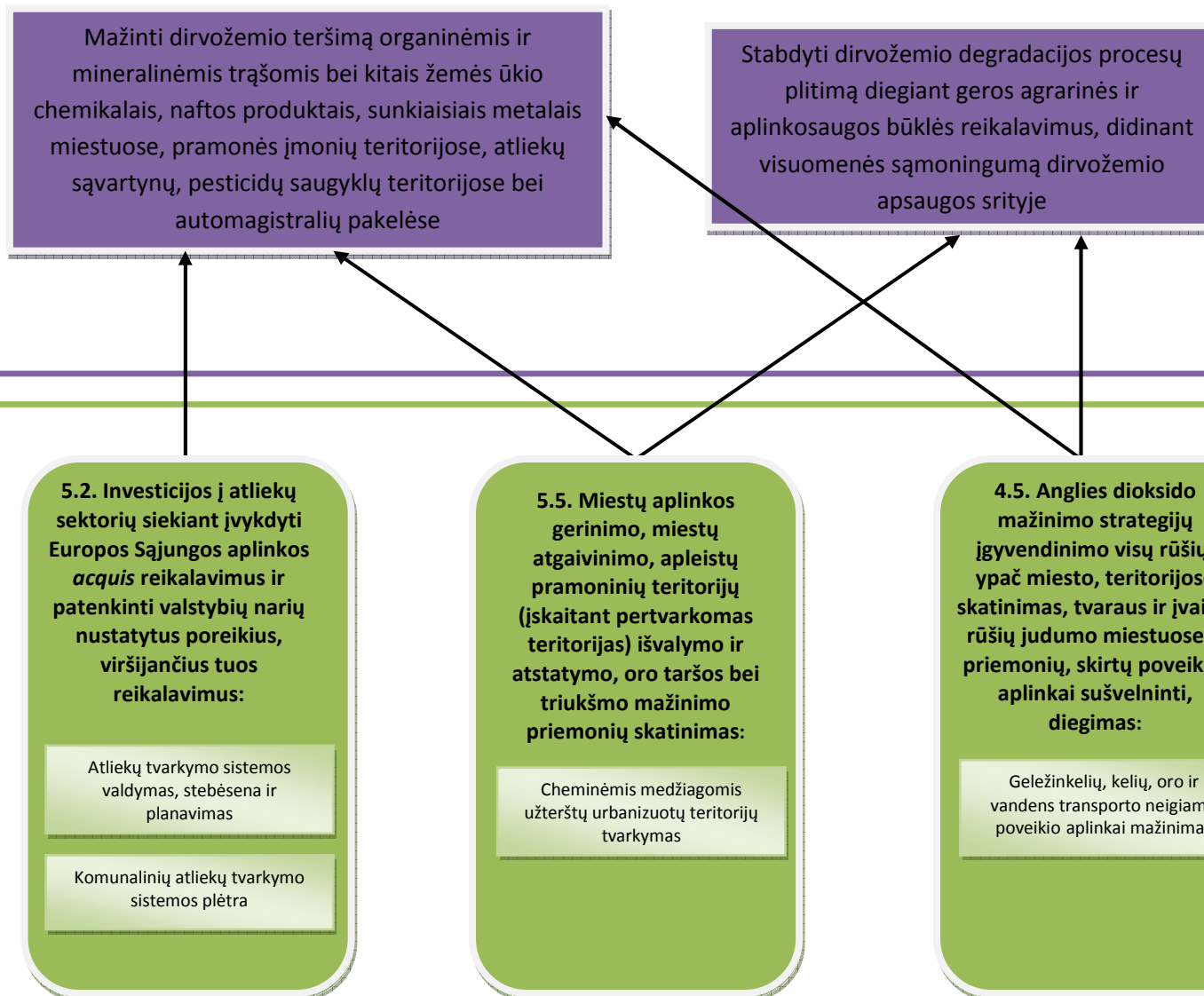

Investiciniai prioritetai bei jų veiklos, kuriomis į veiksmų programą integruoti aplinkosauginiai tikslai

Klimato kaitai ir energetikos efektyvumui nustatyti aplinkosaugos tikslai

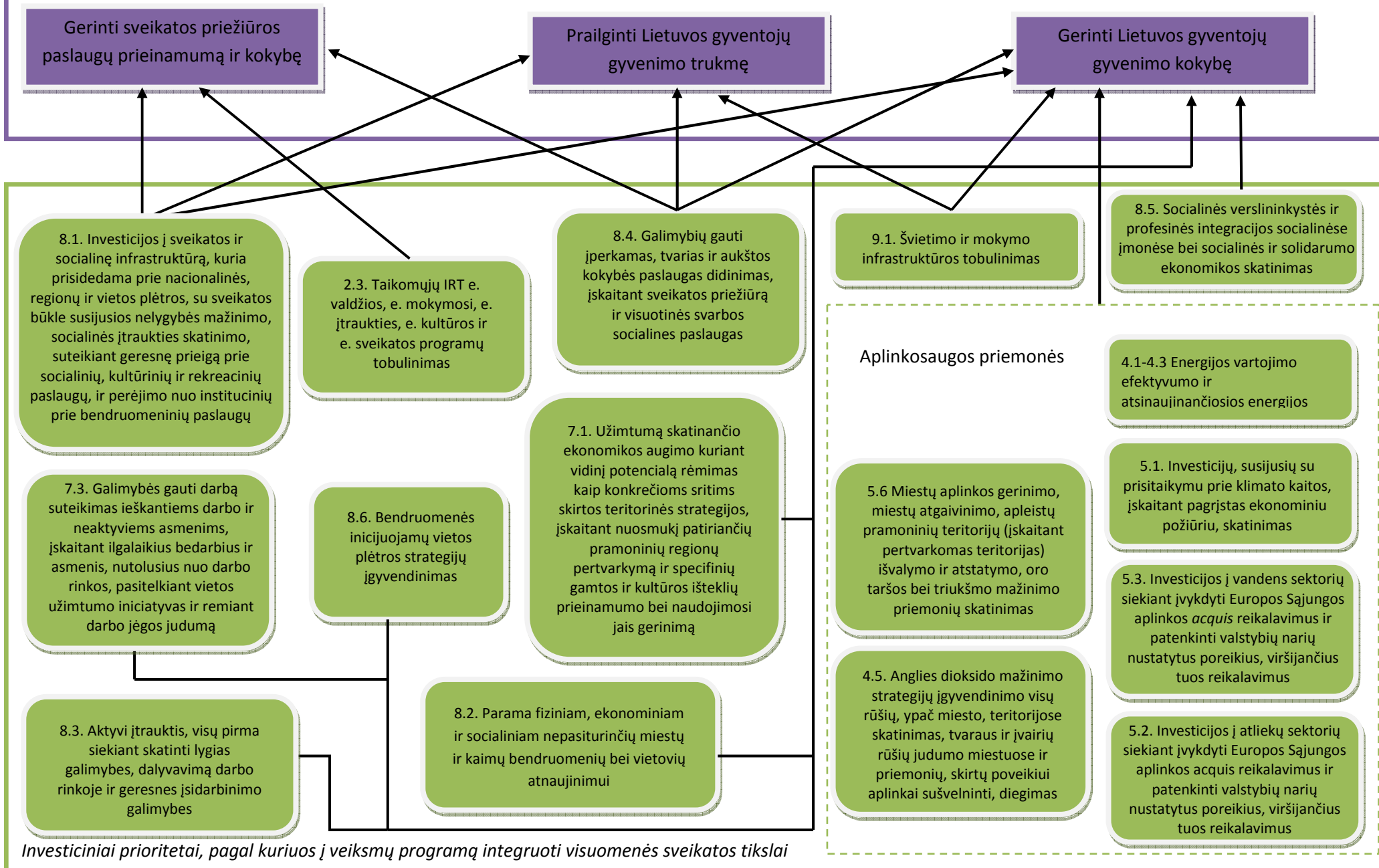

Dirvožemiui nustatyti aplinkosaugos tikslai:

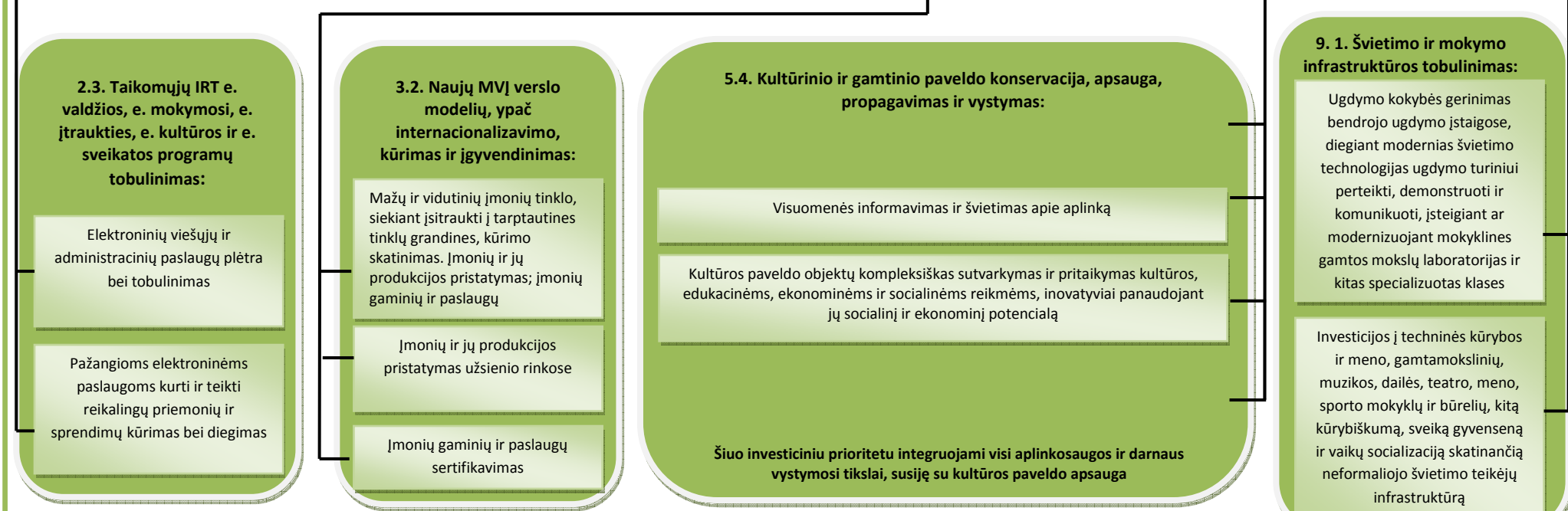
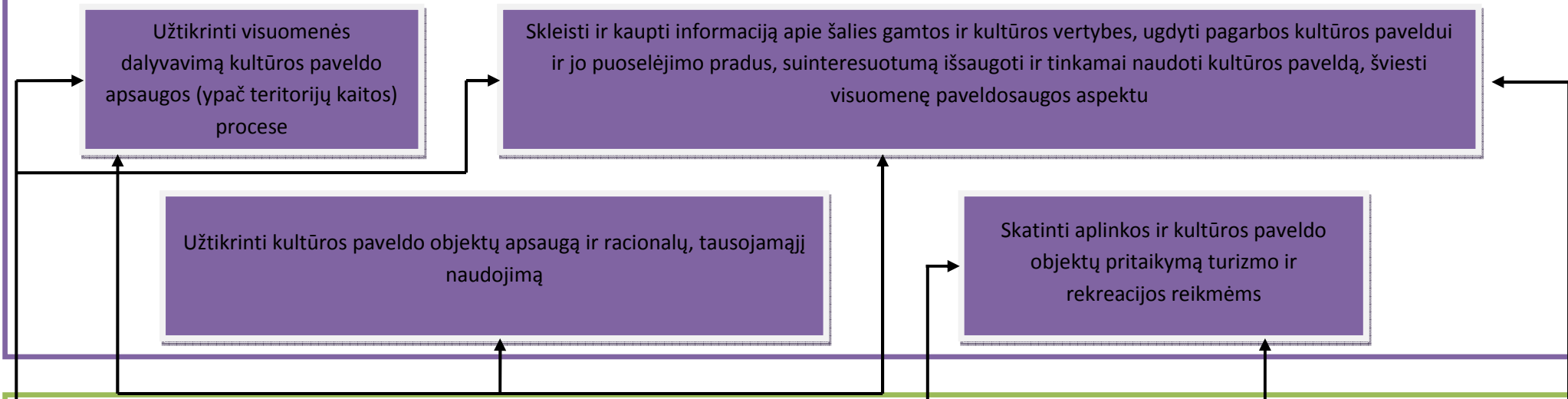
Investiciniai prioritetai ir jų veiklos, pagal kuriuos į Veiksmų programą integruoti aplinkosaugos tikslai

Visuomenės sveikatai nustatyti aplinkosaugos tikslai:

Investiciniai prioritetai, pagal kuriuos į veiksmų programą integruoti visuomenės sveikatos tikslai

Kultūros paveldo apsaugai nustatyti aplinkosaugos tikslai

Investiciniai prioritetai bei jų veiklos, pagal kuriuos į Veiksmų programą integruoti aplinkosauginiai tikslai

7. ALTERNATYVŲ NUSTATYMAS. VEIKSMŲ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO PALYGINIMAS SU „NULINE“ ALTERNATYVA

Planavimo dokumento sprendinių ar jų grupių alternatyvų nustatymas ir palyginimas dažnai yra įvardijamas kaip vienas kertinių SPAV principų. Teoriškai pagal SPAV apimtį nagrinėjamas alternatyvų rūšis galima suskirstyti į kelias grupes: 1) sprendinių kiekybės (masto, apimties) alternatyvos; 2) technologinės sprendinių alternatyvos; 3) planavimo dokumente numatomų sprendinių įgyvendinimo vietų (teritorijų) alternatyvos; 4) planavimo dokumento įgyvendinimo ir „nulinė“ alternatyva.

Kadangi Veiksmų programa yra aukščiausio lygmens planavimo dokumentas, kuriame nagrinėjamos tik bendros strateginių veiksmų kryptys, jų nesiejant nei su konkrečiais ūkinės veiklos projektais ar jų apimtimi, nei su konkrečia teritorija ar vietoje, SPAV metu negali būti atliekamas nei vienos iš trijų anksčiau minėtų alternatyvų rūšių palyginimas. Be to, vertinamoje Veiksmų programoje analizuojamas tik vienas scenarijus, be alternatyvių jo įgyvendinimo galimybių. Todėl akivaizdu, kad SPAV metu įmanoma atlikti tik „nulinės“ alternatyvos analizę, t. y. bendrais bruožais (neturint jokios informacijos apie konkrečius Veiksmų programos nulemtus ūkinės veiklos projektus, jų apimtį, įgyvendinimo teritorijas ar vietas) palyginti prognozuojamą Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyvą (t. y. pasekmes aplinkai, jei Veiksmų programa įgyvendinama) ir „nulinę“ alternatyvą, t. y. pasekmes aplinkai, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama. Šis palyginimas buvo atliktas kiekvieno Veiksmų programos prioriteto atžvilgiu, o jo rezultatai apibendrinami toliau pateiktoje aprašomojoje lentelėje.

Veiksmų programos prioritetas	Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa įgyvendinama)	„Nulinė“ alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama)
<p>1. Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas</p>	<p>Įgyvendinami investiciniai prioritetai nesiejami su reikšmingomis neigiamomis pasekmėmis jokiam nagrinėjamam aplinkos komponentui. Priešingai, įgyvendinti prioriteto priemonės Lietuvoje, kurios pramonėje vyrauja vidutinio pažangumo ir nepažangios technologijos, yra labai aktualu ir ilgalaikėje perspektyvoje, tikėtina, tai turės netiesiogines teigiamas pasekmes daugeliui aplinkos komponentų.</p> <p>Be to, skatinant mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas bus galima taupyti išteklius, mažinti atliekų susidarymą, naudoti aplinkai ir žmonių sveikatai mažiau pavojingas medžiagas.</p>	<p>Neįgyvendinant prioriteto, Lietuvoje būtų nepakankamai investuojama į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, nebūtų skatinama stiprinti mokslinius tyrimus ir inovacijas, tarptautinį bendradarbiavimą, išliktų mažas inovatyvių įmonių skaičius, silpni mokslo ir verslo ryšiai, įmonės neaktyviai dalyvautų tarptautinėje rinkoje, todėl konstatuojama, kad „nulinė“ alternatyva sietina su neigiamomis socialinėmis-ekonominėmis pasekmėmis. Be to, esant šiai alternatyvai išlieka žmonių sveikatai neigiamą poveikį darančios aplinkos taršos tendencijos dėl žemo Lietuvos potencialo mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų srityje. Nekuriant paskatų verslo įmonėms naudotis žinių ir technologijų perdavimo paslaugomis ir kartu su viešojo sektoriaus mokslinių tyrimų institucijomis vykdyti MTEP veiklą, taip pat neįsitraukiant į tarptautines MTEP infrastruktūras, nesudaromos sąlygos kurti modernias, aplinkai mažesnį poveikį darančias technologijas, jas modernizuoti bei diegti.</p> <p>Neįgyvendinus Veiksmų programos, naujos pažangios technologijos, padedančios taupyti išteklius ir naudoti mažiau pavojingas medžiagas, būtų diegiamos vangiau ir lėčiau.</p>

Veiksmų programos prioritetas	Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa įgyvendinama)	„Nulinė“ alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama)
2. Informacinės visuomenės skatinimas	<p>Įgyvendinami investiciniai prioritetai nesiejami su reikšmingomis neigiamomis pasekmėmis jokiam nagrinėjamam aplinkos komponentui. Priešingai, Veiksmų programa sudarys galimybes plačiau naudoti atsinaujinančius energijos išteklius vietoj iškastinio kuro tiek energetikos srityje, tiek pramonės įmonėse, diegti anglies dioksido išsiskyrimą į aplinką mažinančias technologijas bei renovuoti gyvenamuosius namus ir viešuosius pastatus, kas turės įtakos didesniai galutinės energijos vartojimo efektyvumui užtikrinti. Tai turi ženkliai sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas.</p>	<p>Neįgyvendinant numatomų investicinių prioritetų, būtų stokojama informacinių technologijų paslaugų atokiaose vietovėse, nebūtų sudarytos sąlygos Lietuvos gyventojams įgyti žinių ir įgūdžių naudotis informacinėmis ir ryšių technologijomis, nebūtų skatinama elektroninio verslo plėtra. Be to, esant „nulinei“ alternatyvai nebūtų taip sparčiai plėtojamos e. valdžios paslaugos, kultūros paveldo skaitmeninimas ir sklaida e. erdvėje, nebūtų skatinama diegti e. sveikatos sprendimus, plėsti e. mokymąsi ir pažangiąsias transporto sistemas, kas sietina su neigiamomis pasekmėmis visuomenės sveikatai, socialinei ir ekonominei aplinkai.</p>
	<p>Be to, numatomos reikšmingos teigiamos pasekmės kultūros paveldo apsaugai, nes pagal šį prioritetą bus remiamas priemonės, padėsiančios skaitmeninti Lietuvos kultūros paveldo objektus, taip pat numatomos teigiamos reikšmingos pasekmės, skatinant naudoti informacines technologijas kultūros paveldo išsaugojimo ir tvaraus naudojimo srityse. Lietuvos elektroninės sveikatos sistemos ir elektroninės sveikatos paslaugų plėtra prisidės tobulinant sveikatos paslaugų kokybę bei prieinamumą ir turės teigiamos įtakos gerinant visuomenės sveikatos rodiklius, mažinant sveikatos netolygumus.</p>	<p>Paminėtina, kad neįgyvendinant elektroninės sveikatos paslaugų plėtros priemonių, gyventojų galimybės gauti laiku ir kokybiškas sveikatos paslaugas išliks ribotos, nepavyks panaikinti sveikatos netolygumų tarp skirtingų regionų bei socialinių grupių gyventojų. Neįgyvendinus programos, būtų mažai naudojami atsinaujinantys ištekliai, o gyvenamųjų namų ir viešųjų pastatų renovavimas, trūkstant lėšų, kažin ar pajudėtų iš mirties taško. Būtų plačiau naudojamas iškastinis kuras ir didėtų klimato kaitos dujų emisijos.</p>
3. Smulkią ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas	<p>Prioriteto įgyvendinamas skatins įmonių inovatyvumą, skiriant paramą priemonėms, padėsiančioms diegti technologines inovacijas bei tobulinti technologinius pajėgumus. Ilgalaikėje perspektyvoje tai leis sumažinti pramonės generuojamą taršą ir turės tiesiogines</p>	<p>Išlieka žmonių sveikatai neigiamą poveikį darančios aplinkos taršos tendencijos dėl mažos Lietuvos inovatyvių įmonių dalies visose mažose ir vidutinėse įmonėse. Neskatinant diegti inovatyvių, aplinką tausojančių technologijų, nesudaromos</p>

Veiksmų programos prioritetas	Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa įgyvendinama)	„Nulinė“ alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama)
	<p>teigiamas pasekmės aplinkos komponentų (oro, dirvožemio, vandens išteklių) kokybei. Pagerėjusi aplinkos komponentų būklė savo ruožtu turės teigiamos įtakos visuomenės sveikatai – bus sumažintas neigiamas aplinkos poveikis gyventojams. Taip pat numatomos teigiamos pasekmės, susijusios su kultūros paveldo objektų ir teritorijų panaudojimu turizmo ir rekreacijos srityse.</p>	<p>sąlygos darniai naudoti išteklius ir atitinkamai mažinti aplinkos taršą. Mažų ir vidutinių įmonių sukeliama tarša gali mažėti tik dėl pačių įmonių investicijų, o tai reiškia, kad procesas bus daug lėtesnis.</p>
<p>4. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių energijos išteklių gamybos bei naudojimo skatinimas</p>	<p>Prioriteto įgyvendinimas ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas pasekmes aplinkos oro kokybei dėl sumažėjusio kuro naudojimo energijos gavimo poreikiams tenkinti.</p> <p>Dėl priemonių įgyvendinimo pasiektas aplinkosaugos efektas turės teigiamų pasekmių visuomenės sveikatai – sumažės neigiamą aplinkos veiksnių poveikį patiriančių gyventojų skaičius.</p> <p>Būsto modernizavimo priemonės užtikrins geresnę gyvenamąją aplinką, o tai teigiamai paveiks gyvenimo kokybę ir turės įtakos gerinant visuomenės sveikatos rodiklius. Išlieka tam tikra neigiamų pasekmių tikimybė biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir kultūros paveldo apsaugai dėl energetikos infrastruktūros plėtotės, taip pat oro kokybei – dėl biomasės naudojimo plėtos, tačiau tinkamai įgyvendinant projektus šios pasekmės nebus reikšmingos.</p>	<p>Išlieka dabartinei aplinkos oro kokybės būklei būdingos tendencijos: nerenovavus pastatų bei centralizuotai tiekiamos šilumos tinklų vis didėja šilumos nuostoliai, atitinkamai jai gaminti sunaudojamo kuro bei į orą išmetamų teršalų kiekis; pramonės sektoriuje neskatinama efektyviau naudoti išteklius, todėl augant ekonomikai didėja oro teršalų emisijos.</p> <p>Neįgyvendinant priemonių, padedančių mažinti anglies dioksido patekimą į aplinką, dėl didėjančio kuro sunaudojimo gali išaugti neigiamą oro taršos poveikį patiriančių gyventojų skaičius.</p> <p>Šiuo metu didelė dalis gyventojų gyvena senuose, nemoderniuose, nepatogiuose būstuose. Neįgyvendinant būsto renovacijos programų, šių gyventojų gyvenamosios aplinkos būklė nesikeis arba ir toliau prastės, negerės gyvenimo kokybė.</p>

Veiksmų programos prioritetas	Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa įgyvendinama)	„Nulinė“ alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama)
<p>5. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos</p>	<p>Prioriteto įgyvendinimas ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas pasekmes visų aplinkos komponentų būklei, ypač teigiamai paveiks vandens išteklius – įgyvendintos priemonės leis pagerinti Baltijos jūros ir Kuršių marių bei paviršinių ir požeminių vandens išteklių būklę, sumažinti rizikos grupei priskiriamų vandens telkinių skaičių.</p> <p>Sudarys sąlygas efektyviau valdyti vandens išteklius. Geriamojo vandens tiekimo infrastruktūros plėtra ir renovacija sudarys sąlygas didesniai gyventojų skaičiui gauti saugų geriamąjį vandenį, todėl priemonės yra reikšmingos ne tik aplinkosaugai, bet ir visuomenės sveikatai gerinti.</p> <p>Tokie investiciniai prioritetai kaip „Kultūrinio ir gamtinio paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas“ bei „Biologinės įvairovės, dirvožemio apsaugos bei atkūrimo ir ekosistemų funkcijų skatinimas, įskaitant „Natura 2000“ ir ekologiškas infrastruktūras“ turės ypač reikšmingas teigiamas pasekmes siekiant biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos bei darnaus vystymosi tikslų. Be to, numatomos investicijos į atliekų sektorių, siekiant įvykdyti ES aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus, turės daugelį teigiamų pasekmių: numatoma įsigyti laboratorinę įrangą ir tobulinamos informacinės sistemos padės geriau administruoti atliekų tvarkymo sistemą ir mažinti atliekų kiekį; numatomos investicijos į priemones, padėsiančias veiksmingiau surinkti, paruošti</p>	<p>Neįgyvendinant prioriteto nebus tinkamai pasiruošta klimato kaitos padarinių prevencijai ir valdymui. Neįgyvendinus potvynių rizikos valdymo priemonių galimi dideli ekonominiai nuostoliai, o neveikiant gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemoms galimos ir žmonių aukos.</p> <p>Visuomenės neinformuojant apie aplinką ir gamtą tausojantį gyvenimo būdą, neformuojant vertybinių nuostatų, neskatinant atsakingai naudoti gamtos išteklių, neišnaudojama galimybė padidinti visuomenės indėlį gerinant aplinkos kokybę.</p> <p>Neįgyvendinant prioriteto vandens išteklių būklė išliks nepakitusi, dėl nepakankamai efektyvaus valdymo gali atsirasti prielaidos būklei prastėti.</p> <p>Neįgyvendinant šio prioriteto priemonių taip pat prognozuojama, jog prastės biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir kultūros paveldo apsaugos efektyvumas.</p> <p>Neplečiant geriamojo vandens tiekimo infrastruktūros, didelė gyventojų dalis ir toliau naudos nesaugų šulinių vandenį, nebus išvengta neigiamo aplinkos poveikio gyventojų sveikatai.</p> <p>Išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo srityje, neįgyvendinant Veiksmų programos, išliks neatnaujinta atliekų tvarkymo informacinė sistema ir sena laboratorinė įrangą, o tai neleis tobulinti atliekų tvarkymo sistemos administravimo proceso; atliekų perdurbimo ir pakartotinio naudojimo plėtra bus palyginti lėta, bioskaidžios atliekos ir toliau bus šalinamos sąvartynuose,</p>

Veiksmų programos prioritetas	Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa įgyvendinama)	„Nulinė“ alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama)
	<p>perdirbti ir pakartotinai naudoti komunalines atliekas, skatins jas naudoti ir perdirbti, mažins sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį.</p> <p>Sumažėjus sąvartynuose šalinamų bioskaidžių atliekų kiekiui, sąvartynuose mažės šiltnamio efektą sukeliančių dujų – metano emisijos. Numatoma nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra apims valymo metu susidariusio nuotekų dumblo tvarkymo darbus ir taip sumažins netinkamai šalinamo dumblo kiekį, kartu mažės ir pašalintame dumble susidarančių šiltnamio efektą sukeliančių dujų – metano emisijos.</p>	<p>nulemdamos dideles metano emisijas; lėtai mažėjant sąvartynuose šalinamų bioskaidžių atliekų kiekiui, Lietuvai gali būti taikomos sankcijos už tai, jog nevykdomos Sąvartynų direktyvoje nustatytos užduotys; metano emisijos iš sąvartynų ir nuotekų dumblo saugojimo aikštelių nemažės arba mažės palyginti lėtai.</p>
	<p>Sustiprinus aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės ir duomenų valdymo sistemą bus sudarytos sąlygos efektyviai valdyti klimato kaitos sukeltų reiškinių pasekmes.</p> <p>Laiku suteikta, patikima ir pakankama informacija leis numatyti būtinas apsaugos priemones bei nustatyti teritorijas, kurioms šios priemonės yra reikalingos. Įgyvendintos priemonės padės išvengti žmonių aukų dėl stichinių nelaimių, taip pat tai turės reikšmingas tiesiogines teigiamas pasekmes miestų aplinkos oro taršai kietosiomis dalelėmis sumažinti. Numatomos netiesioginės teigiamos pasekmės biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai.</p>	
6. Tvaraus transporto, pagrindinių tinklų infrastruktūros skatinimas	<p>Prioriteto įgyvendinimas gali turėti neigiamų pasekmių aplinkos oro, vandens išteklių bei dirvožemio kokybei, biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir kultūros paveldo apsaugai dėl infrastruktūros</p>	<p>Išlieka dabartinei oro kokybės būklei būdingos blogėjimo tendencijos dėl nepagerintų transporto tinklo infrastruktūros techninių parametru, transporto spūsčių (ypač miestuose), menkai</p>

Veiksmų programos prioritetas	Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa įgyvendinama)	„Nulinė“ alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama)
	<p>plėtros darbų bei suintensyvėjusių transporto srautų. Neigiamų pasekmių galima išvengti tinkamai planuojant ir įgyvendinant projektus, parenkant tinkamas jų vykdymo teritorijas ir technologinius sprendimus. Šie veiksmai atliekami žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu.</p> <p>Priemonės gali turėti tiek teigiamų, tiek neigiamų pasekmių visuomenės sveikatai. Padidinta transporto sauga padės sumažinti keliuose žūstančių bei sužalojamų žmonių skaičių, įrengti dviračių takai skatins sveikesnę gyvenseną, tačiau transporto infrastruktūros plėtra gali lemti padidėjusį oro užterštumą bei triukšmo lygį.</p> <p>Išplėtotą transporto infrastruktūrą sudarys sąlygas tolygiam transporto judėjimui ir mažins transporto kuro sąnaudas (atitinkamai oro taršą), o atsinaujinančių energijos išteklių naudojimas transporto srityje paskatins mažiau naudoti iškastinį kurą. Tai turi ženkliai sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas iš transporto priemonių.</p>	<p>išplėtos tvarų judumą skatinančios sistemos (pėsčiųjų ir dviračių transporto infrastruktūra, integruotas multimodalinis viešasis transportas, kombinuotojo transporto sistemos ir t. t.). Neįgyvendinus prioriteto priemonių, tai praktiškai neturės įtakos dirvožemio ir vandens išteklių būklei, biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir kultūros paveldo apsaugai.</p> <p>Neįgyvendinant transporto saugos priemonių nepavyks sumažinti traumatizmo ir mirčių skaičiaus keliuose. Nesant išplėtos pėsčiųjų bei dviračių transporto infrastruktūros nebus sąlygų siekti sveikesnės gyvensenos.</p> <p>Neįgyvendinus programos, transporto kuro sąnaudos nemažės, atsinaujinančių išteklių naudojimo plėtra transporto sektoriuje bus pristabdyta. Visa tai nulems palyginti dideles šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas.</p>
7. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas	<p>Prioriteto įgyvendinimas reikšmingų pasekmių aplinkos komponentų kokybei neturės, tačiau prognozuojamos teigiamos netiesioginės pasekmės kultūrinei aplinkai, dvasiniam kultūros paveldui.</p> <p>Visuomenės sveikatai teigiamos įtakos turės priemonės, padėsiančios gerinti gyvenamosios aplinkos kokybę bei plėsti sveikesnę gyvenseną skatinančią infrastruktūrą.</p> <p>Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės turės teigiamos įtakos mažinant socialinę atskirtį, kuri šiuo metu įvardijama kaip vienas</p>	<p>Nesant tinkamos ir išplėtos viešosios infrastruktūros, gyventojai neturi galimybių propaguoti sveikesnę gyvenseną. Didelis nedarbas, nepakankamai efektyvi įdarbinimo įstaigų veikla, paramos ir pagalbos nedirbantiems asmenims trūkumas, sudėtingos sąlygos kurti verslą skatina atotrūkį tarp skirtingų socialinių grupių asmenų, didina socialinę nelygybę bei sveikatos netolygumus.</p>

Veiksmų programos prioritetas	Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa įgyvendinama)	„Nulinė“ alternatyva (pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama)
	pagrindinių sveikatos netolygumus lemiančių veiksnių.	
8. Socialinės įtraukties didinimas ir parama kovai su skurdu	Įgyvendintos prioriteto priemonės pasekmių aplinkos komponentų kokybei neturės, tačiau padės plėtoti socialinių paslaugų infrastruktūrą, užtikrinant jų kokybę bei prieinamumą. Tai turės teigiamos įtakos mažinant socialinę atskirtį. Šio prioriteto priemonės leis pagerinti sveikatos paslaugų kokybę bei prieinamumą ir teigiamai paveiks visuomenės sveikatos bei gyvenimo trukmės rodiklius.	Esant didelei socialinei atskirčiai ir nepakankamai efektyviai veikiančiai sveikatos priežiūros sistemai, nepavyks pasiekti užsibrėžtų visuomenės sveikatos bei gyvenimo trukmės rodiklių.
9. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas	Prioriteto įgyvendinimas pasekmių aplinkos komponentų kokybei neturės, tačiau numatoma didelė teigiamų pasekmių tikimybė kultūrinei aplinkai, dvasiniam kultūros paveldui.	Didelė socialinė atskirtis lems didelius sveikatos netolygumus. Žemesnio išsilavinimo gyventojų sveikatos rodikliai išliks žymiai prastesni.
10. Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas	Reikšmingų prioriteto įgyvendinimo pasekmių vertinamiems aplinkos komponentams neprognozuojama.	
11. Techninė parama veiksmų programai administruoti	Reikšmingų prioriteto įgyvendinimo pasekmių vertinamiems aplinkos komponentams neprognozuojama.	
12. Techninė parama, skirta informuoti apie veiksmų programą ir jai vertinti	Reikšmingų prioriteto įgyvendinimo pasekmių vertinamiems aplinkos komponentams neprognozuojama.	

8. PRIEMONĖS, SKIRTOS UŽKIRSTI KELIĄ REIKŠMINGOMS NEIGIAMOMS PASEKMĖMS, JAS SUMAŽINTI AR KOMPENSUOTI

Šiame skyriuje pateikiama informacija apie priemones, kurios galėtų būti taikomos dėl Veiksmų programos įgyvendinimo kilusioms reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, jas sumažinti ar kompensuoti. Kaip nurodoma „Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo vadove“ (ISBN 9955-9845-1-1, Vilnius, Lietuva, 2006), atsižvelgiant į planą ar programos lygmenį, gali būti taikomos įprastinės planuojamos ūkinės veiklos PAV metu numatomos pasekmių sumažinimo priemonės (dažniausiai technologinės), tačiau pasekmes mažinančiomis priemonėmis gali būti laikoma ir mažiau reikšmingas pasekmes darančių alternatyvių strateginių veiksmų (ar sprendinių) formulavimas, įskaitant alternatyvių plano ar programos įgyvendinimo vietų parinkimą.

Deja, Veiksmų programa yra aukščiausio lygmens planavimo dokumentas, kuriame nagrinėjamos bendros strateginių veiksmų kryptys, jų nesiejant nei su konkrečiais ūkinės veiklos projektais, nei su konkrečia teritorija ar vietove. Todėl SPAV metu negali būti numatytos jokios konkrečios pasekmių sumažinimo priemonės: nei susijusios su sprendinių kiekybe (mastu), nei su technologiniais sprendiniais, nei su alternatyvių programos įgyvendinimo vietų parinkimu.

Paviršinio ir požeminio vandens ištekliai

Galimos neigiamos pasekmės paviršinio ir požeminio vandens ištekliams siejamos su šiais Veiksmų programos investiciniais prioritetais ir veiklomis:

- 6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą:
 - Vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra, vandens transporto saugos didinimas.
- 6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus:
 - Regioninės reikšmės vandens transporto infrastruktūros modernizavimas ir plėtra bei vandens transporto saugos didinimas.

Siekiant užkirsti kelią neigiamoms pasekmėms, pirmiausia turi būti užtikrinta, kad numatytiems vandens transporto infrastruktūros plėtros tikslams įgyvendinti nebus imtasi aplinkosaugos požiūriu nepriimtinių priemonių, tokių kaip hidrotechninių statinių įrengimas.

Veiksmų programoje numatytos veiklos paskatins didėti laivininkystės apimtį, o tai padidins taršos riziką. Siekiant užkirsti kelią taršai didėti turi būti užtikrinta, kad bus vykdomi aplinkosaugos reikalavimai. Todėl didėjant vandens transporto intensyvumui lygiagrečiai turi būti stiprinami aplinkosaugos kontrolės pajėgumai, tobulinamas pats kontrolės mechanizmas.

Oro taršos mažinimas

Tikėtina, kad toliau išvardyti Veiksmų programoje numatyti investiciniai prioritetai ir veiklos turės neigiamas pasekmes aplinkos oro kokybei:

- 4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas šilumos ir elektros energijos gamybai.
- 4.2. Atsinaujinančiosios energijos panaudojimas pramonės įmonėse.

Neigiamos pasekmės sietinos su biomasės panaudojimu ir galimu aplinkos oro kokybės pablogėjimu padidėjus kietųjų dalelių, benzpireno bei kitų teršalų emisijoms. Siekiant sumažinti galimas neigiamas pasekmes Veiksmų programos įgyvendinimo metu, būtina užtikrinti, kad bus diegiamos pažangiausios biomasės deginimo technologijos arba taikomos aplinkosaugos priemonės esamoms technologijoms.

Taip pat neigiamas pasekmes aplinkos oro kokybei gali turėti šios veiklos:

- 6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą.
- 6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus.

Visos neigiamos pasekmės aplinkos oro kokybei sietinos su įvairaus lygio kelių, geležinkelių, vandens bei oro transporto infrastruktūros plėtra. Išplėtus transporto tinklus ilgalaikėje perspektyvoje tikėtina, jog didės transporto srautai, atitinkamai ir išmetamųjų dujų kiekis.

Siekiant sumažinti galimas neigiamas pasekmes aplinkos oro kokybei Veiksmų programos įgyvendinimo metu būtina atsižvelgti į konkrečias priemones žemesnio lygmens planavimo dokumentuose (pvz., planus ar programas, kuriems privaloma taikyti Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašą), taip pat atlikti Veiksmų programos pagrindu planuojamų ūkinių veiklų, kurioms taikomas Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas, PAV procedūras.

Išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas

Galimos neigiamos pasekmės ištekliams naudoti ir atliekoms tvarkyti siejamos su 5.4 investicinio prioriteto „Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas“ įgyvendinimu. Tikėtina, kad įgyvendinimo metu, skatinant didesnę kultūros ir gamtos paveldo objektų lankomumą, daugės turistų, kurie paliks vis daugiau atliekų.

Siekiant išvengti neigiamų pasekmių, įgyvendinamuose infrastruktūros projektuose turi būti numatytos konkrečios priemonės, padėsiančios vengti atliekų bei jas tvarkyti.

Biologinė įvairovė ir kraštovaizdis. „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsauga

Kaip nurodyta penktame šios ataskaitos skyriuje, įvairaus reikšmingumo ir tikimybės neigiamos pasekmės biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui bei „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsaugai siejamos su šiais Veiksmų programoje numatytais investiciniais prioritetais ir veiklomis:

- 4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas.
- 4.4. Pažangiųjų žemos ir vidutinės įtampos paskirstymo sistemų diegimas ir plėtojimas.
- 5.2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos *acquis* reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus.
- 5.4. Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas (veiklos, susijusios su turizmo infrastruktūros objektų plėtra).
- 6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą.
- 6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus (veiklos, susijusios su transporto infrastruktūros plėtra).
- 6.3. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas (veiklos, susijusios su dujų ir elektros infrastruktūros plėtra).

Kaip matyti, vertinimo metu identifikuotos neigiamos pasekmės yra siejamos su konkrečių ūkinių veiklų projektais, kurių plėtros pagrindus lemia rengiama Veiksmų programa, todėl šios pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečioms projektams parinktos vietos, projektų masto ir pobūdžio (technologinių aspektų).

Įgyvendinant Veiksmų programą būtina užtikrinti, kad į galimas neigiamas pasekmes bus atsižvelgiama ir konkrečios jų sumažinimo, išvengimo ar kompensavimo priemonės bus numatomos atliekant žemesnio lygmens planavimo dokumentų (pvz., atskirų ūkio ar plėtros šakų politikos formavimo planų ar programų, konkrečių teritorijų naudojimo principus nustatančių planų (teritorijų planavimo dokumentų) SPAV ir (arba) konkrečių ūkinės veiklos projektų planuojamos ūkinės veiklos PAV).

Atsižvelgiant į anksčiau išvardytus teiginius, biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio bei „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsaugai numatomos šios priemonės, skirtos Veiksmų programos įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms išvengti, sumažinti ar kompensuoti:

- atlikti SPAV, kai Veiksmų programos pagrindu rengiami žemesnio lygmens planavimo dokumentai, kuriems toks vertinimas privalomas pagal Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo 7.1 ir 7.2 punktus;

- atlikti Planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio reikšmingumo įsteigtoms ir potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms nustatymo procedūras, kai Veiksmų programos pagrindu rengiami žemesnio lygmens planavimo dokumentai ar planuojamų ūkinių veiklų projektai yra susiję su įsteigtomis ar potencialiomis „Natura 2000“ teritorijomis. Šių procedūrų metu nustatoma, ar natūralių buveinių arba rūšių, randamų įsteigtose ar potencialiose „Natura 2000“ teritorijose, apsaugos būklė nepablogės ir ar nebus neigiamai paveiktas nagrinėjamų teritorijų vientisumas, įgyvendinus konkretų planą, programą ar planuojamą ūkinę veiklą;
- atlikti atranką SPAV, kai Veiksmų programos pagrindu rengiami žemesnio lygmens planavimo dokumentai, kuriems ši procedūra privaloma pagal Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo 11.1 ir 11.2 punktus. Šios procedūros metu nusprendžiama, ar privaloma atlikti konkretaus plano ar programos strateginį pasekmių aplinkai vertinimą;
- visi Veiksmų programos pagrindu numatomi infrastruktūros plėtros objektai (energetikos, susisiekimo, turizmo ir kt.) turi būti pritaikyti prie konkrečios teritorijos, atsižvelgiant į vietovės ypatumus, jos jautrumą numatomoms įgyvendinti veikloms.
- įgyvendinant Veiksmų programos pagrindu numatomus infrastruktūros plėtros objektų projektus (energetikos, susisiekimo, turizmo ir kt.) būtina išsaugoti svarbius ir charakteringus kraštovaizdžio elementus, o tais atvejais, kai juos įgyvendinus bus pažeisti svarbūs ir charakteringi kraštovaizdžio elementai, turi būti parengiami planai, nurodantys, kaip pažeistos vietovės bus atkurtos (veiksmai, numatomi Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme);
- įgyvendinant Veiksmų programos pagrindu numatomus infrastruktūros plėtros objektų projektus (energetikos, susisiekimo, turizmo ir kt.) būtina laikytis visų galiojančiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatytų reikalavimų ir normatyvų (tokių kaip Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos krypties aprašas, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas ir kt.).

Klimato kaita ir energetikos efektyvumas

Neigiamų pasekmių klimato kaitai ir energetikos efektyvumui, sietinų su Veiksmų programa, nenustatyta.

Dirvožemio būklės valdymas

Neigiamos pasekmės dirvožemiui galimos dėl Veiksmų programos veiklų, susijusių su statybomis, kelių infrastruktūros plėtra:

- 4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas (veiklos, susijusios su naujų objektų statybomis).
- 4.5. Anglies dioksido mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, tvaraus ir įvairių rūšių judumo miestuose ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas (veiklos, susijusios su transporto infrastruktūros plėtra).
- 6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą (veiklos, susijusios su transporto infrastruktūros plėtra).
- 6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus (veiklos, susijusios su transporto infrastruktūros plėtra).
- 6.3. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas (veiklos, susijusios su naujų objektų statybomis).

Dažniausiai mažesnės ar didesnės pasekmės dirvožemiui yra neišvengiamos, tačiau daugiausia jos turėtų būti grįžtamosios. Norint kiek įmanoma sumažinti neigiamą poveikį dirvožemiui, turi būti laikomasi aplinkosaugos ir saugaus darbo reikalavimų, atliekamas konkrečių objektų PAV. Esant reikalui, turi būti numatyti dirvožemio atkūrimo darbai.

Miškų išteklių valdymas

Neigiamų pasekmių miško ištekliams valdyti, sietinų su Veiksmų programa, nenustatyta.

Visuomenės sveikata

Neigiamos pasekmės visuomenės sveikatai tikėtinos dėl šių Veiksmų programoje numatytų investicinių prioritetų bei jų veiklų:

- 6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą (veiklos, susijusios su transporto infrastruktūros plėtra).
- 6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus (veiklos, susijusios su transporto infrastruktūros plėtra).

Neigiamos pasekmės visuomenės sveikatai gali būti dėl galimo gyvenamosios aplinkos kokybės pablogėjimo. Plečiantis transporto infrastruktūrai kyla grėsmė, kad išaugs triukšmo bei oro taršos lygis. Siekiant išvengti neigiamo poveikio, projektuojant konkrečius transporto infrastruktūros objektus privalu įvertinti galimą poveikį visuomenės sveikatai, užtikrinti, kad būtų laikomasi higienos normų, esant reikalui, numatyti triukšmo bei oro taršos mažinimo priemonės. Kita vertus, būtina atsižvelgti į tai, kad

Veiksmų programoje nurodyta nemažai priemonių, kurios turėtų kompensuoti neigiamą transporto infrastruktūros plėtros poveikį – tai atsinaujinančiosios energijos vartojimo transporto srityje, viešojo transporto, darnaus judumo bei kelionių dviračiais skatinimas. Todėl atsižvelgiant į bendrą kontekstą galima konstatuoti, kad papildomų priemonių neigiamoms pasekmėms išvengti neturėtų prireikti.

Kultūros paveldo apsauga

Kaip nurodyta penktame šios ataskaitos skyriuje, įvairaus reikšmingumo ir tikimybės neigiamos pasekmės kultūros paveldo apsaugai siejamos su šiais Veiksmų programoje numatytais investiciniais prioritetais ir veiklomis:

- 4.1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas (veiklos, susijusios su atsinaujinančiosios energetikos plėtotės objektais).
- 4.4. Pažangiųjų žemos ir vidutinės įtampos paskirstymo sistemų kūrimas ir diegimas (veiklos, susijusios su skirstymo tinklų plėtra).
- 6.1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą.
- 6.2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus (veiklos, susijusios su transporto infrastruktūros plėtra).
- 6.3. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas.

Kaip matyti, vertinimo metu identifikuotos neigiamos pasekmės yra siejamos su konkrečių ūkinių veiklų projektais, kurių plėtros pagrindus lemia rengiama Veiksmų programa, todėl šios pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečioms projektams įgyvendinti parinktos vietos, projektų masto ir pobūdžio (technologinių aspektų).

Todėl įgyvendinant Veiksmų programą pirmiausia būtina užtikrinti, kad į galimas neigiamas pasekmes bus atsižvelgiama ir konkrečios priemonės joms išvengti, jas sumažinti ar kompensuoti bus numatomos atliekant žemesnio lygmens planavimo dokumentų (pvz., atskirų ūkio ar plėtros šakų politikos formavimo planų ar programų, konkrečių teritorijų naudojimo principus nustatančių planų (teritorijų planavimo dokumentų) strateginį pasekmių aplinkai vertinimą ir (arba) konkrečių ūkinės veiklos projektų planuojamos ūkinės veiklos PAV.

Atsižvelgiant į išvardytus teiginius, kultūros paveldo apsaugos srityje numatomos šios priemonės, skirtos Veiksmų programos įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms išvengti, jas sumažinti ar kompensuoti:

- atlikti strateginį pasekmių aplinkai vertinimą, kai Veiksmų programos pagrindu rengiami žemesnio lygmens planavimo dokumentai, kuriems toks vertinimas privalomas pagal Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo 7.1 ir 7.2 punktus;

- atlikti atranką SPAV, kai Veiksmų programos pagrindu rengiami žemesnio lygmens planavimo dokumentai, kuriems ši procedūra privaloma pagal Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo 11.1 ir 11.2 punktus. Šios procedūros metu nusprendžiama, ar privaloma atlikti konkretaus plano ar programos SPAV;
- visi Veiksmų programos pagrindu numatomi infrastruktūros plėtros objektai (energetikos, susisiekimo, turizmo ir kt.) turi būti pritaikyti prie konkrečios teritorijos, atsižvelgiant į vietovės ypatumus, apsaugos statusą, joje esančius valstybės saugomų kultūros paveldo objektus ir jų vertingąsias savybes, jautrumą numatomoms įgyvendinti veikloms, nekilnojamųjų kultūros vertybių stebėsenos rezultatus, teritorijoje galiojančius specialiuosius apsaugos planus – nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo dokumentus, pagal kuriuos skelbiami saugomais kultūros paveldo objektai, steigiamos saugomos vietovės, tvarkomos saugomų objektų teritorijos, apsaugos zonos, jose plėtojamai veiklai keliami paveldosaugos reikalavimai, nustatomos ar pakeičiamos kultūros paveldo objektų teritorijų, vietovių, apsaugos zonų ribos;
- įgyvendinant Veiksmų programos pagrindu numatomus infrastruktūros plėtros objektų projektus (energetikos, susisiekimo, turizmo ir kt.) būtina laikytis visų galiojančių Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytų reikalavimų ir normatyvų (tokių kaip Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas, atitinkami Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymai (ypač dėl atskirų objektų pripažinimo saugomais), Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus įsakymai ir kt.).

9. STEBĖSENAI (MONITORINGUI) NUMATYTOS PRIEMONĖS

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
1. Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas	1. Mokslinių tyrimų ir inovacijų (toliau – MTI) infrastruktūros tobulinimas, gebėjimų plėtoti MTI stiprinimas ir kompetencijos centrų, ypač europinės svarbos, veiklos skatinimas	–	–
	2. Verslo investicijų į MTI skatinimas, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimas, visų pirma skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijas, socialines ir viešosioms paslaugoms teikti skirtas inovacijas; taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimas pagal pažangiosios specializacijos strategiją remiant technologinius ir taikomųjų mokslų tyrimus, bandomųjų linijų diegimą, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus ir didelio poveikio technologijų pažangiosios gamybos pajėgumus, pirminės gamybos bei bendrosios paskirties technologijų sklaidą	<ul style="list-style-type: none"> • Inovatyvių įmonių, bendradarbiaujančių su partneriais, dalis tarp visų įmonių • Įmonių išmetamų į atmosferą teršalų sumažėjimas, proc. 	<p>Projektų duomenys, Lietuvos statistikos departamentas</p> <p>Aplinkos apsaugos agentūra</p>
2. Informacinės visuomenės skatinimas	1. Plačiajuosčio ryšio diegimas ir didelės spartos tinklų plėtra, taip pat naujų skaitmeninei ekonomikai skirtų technologijų ir tinklų rėmimas	–	–
	2. Informacinių ir ryšių technologijų produktų ir paslaugų, elektroninės prekybos tobulinimas ir IRT	–	–

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis	
	paklausos didinimas			
	3. Taikomųjų IRT e. valdžios, e. mokymosi, e. įtraukties, e.kultūros ir e. sveikatos programų tobulinimas	<ul style="list-style-type: none"> Gyventojų, kuriems prieinamos elektroninės sveikatos priežiūros paslaugos, skaičius 	Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos statistikos departamentas	
3. Smulgiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas	1. Verslumo, ypač sudarant palankesnes sąlygas pritaikyti naujas idėjas ekonominei veiklai, ir naujų įmonių, įskaitant verslo inkubatorius, steigimo skatinimas	–	–	
	2. Naujų mažų ir vidutinių įmonių verslo modelių, ypač internacionalizavimo, kūrimas ir įgyvendinimas	–	–	
	3. Mažų ir vidutinių įmonių gebėjimų dalyvauti ekonomikos augimo ir inovacijų procesuose rėmimas		<ul style="list-style-type: none"> Investicijų, kurių daugiau kaip 50 proc. sumos investuojama į ekologines inovacijas, dalis nuo visų investicijų 	Projektų duomenys, Lietuvos statistikos departamentas
			<ul style="list-style-type: none"> Įmonių į aplinką išmetamos taršos apkrovos 	Aplinkos apsaugos agentūra
			<ul style="list-style-type: none"> Užteršto dirvožemio plotas Rizikos grupei priskiriamų vandens telkinių skaičius 	Regioniniai aplinkos apsaugos departamentai, Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos geologijos tarnyba

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
		<ul style="list-style-type: none"> • Neigiamą oro taršos poveikį patiriančių gyventojų skaičius 	<p>Visuomenės sveikatos centras, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, regioniniai aplinkos apsaugos departamentai</p>
<p>4. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir naudojimo skatinimas</p>	<p>1. Atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir skirstymo skatinimas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Atsinaujinančių išteklių energijos dalis galutiniame energijos balanse 	<p>Lietuvos statistikos departamentas</p>
		<ul style="list-style-type: none"> • Užteršto / pažeisto dirvožemio plotas 	<p>Regioniniai aplinkos apsaugos departamentai, Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos geologijos tarnyba</p>
		<ul style="list-style-type: none"> • Kraštovaizdžio struktūros pokyčiai, kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnis • Prarastų biotopų skaičius 	<p>Projektų duomenys, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra</p>
		<ul style="list-style-type: none"> • Kultūros paveldo objektų, vietovių būklės kitimas 	<p>Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas</p>

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
	2. Energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo įmonėse skatinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Papildomi kogeneracijos pajėgumai (instaliuota galia) pramonės įmonėse • Energijos suvartojimo intensyvumas paramą gavusiose pramonės įmonėse • Įmonių išmetamų į atmosferą teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų sumažėjimas, proc. • Neigiamą oro taršos poveikį patiriančių gyventojų skaičius 	<p>Projektų duomenys, Lietuvos statistikos departamentas</p> <p>Projektų duomenys, Lietuvos statistikos departamentas</p> <p>Aplinkos apsaugos agentūra</p> <p>Visuomenės sveikatos centras, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, regioniniai aplinkos apsaugos departamentai</p>
	3. Energijos vartojimo efektyvumo, pažangaus energijos valdymo ir atsinaujinančiosios energijos vartojimo viešosiose infrastruktūrose, įskaitant viešuosius pastatus ir gyvenamųjų namų sektorių, rėmimas	<ul style="list-style-type: none"> • Sutaupyta galutinės energijos kiekis • Gyventojų, kuriems buvo sukurtos geresnės gyvenimo sąlygos, skaičius (t. y. renovuotuose būstuose gyvenančių žmonių skaičius) 	<p>Projektų duomenys</p> <p>Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija</p>
	4. Pažangiųjų žemos ir vidutinės įtampos paskirstymo sistemų diegimas ir plėtojimas	<ul style="list-style-type: none"> • Kraštovaizdžio struktūros pokyčiai, kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnis • Gyvūnų migracijos kelių stebėsenos rodikliai 	<p>Projektų duomenys, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos</p>

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
			agentūra, Saugomų teritorijų tarnyba
		<ul style="list-style-type: none"> • Kultūros paveldo objektų, vietovių būklės kitimas 	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas
		<ul style="list-style-type: none"> • Miestų oro kokybė (išmetamų į atmosferą sieros, azoto oksidų ir kietųjų dalelių sumažėjimas, proc.) • Transporto intensyvumas • Užteršto / pažeisto dirvožemio plotas 	Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, regioniniai aplinkos apsaugos departamentai, Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos geologijos tarnyba

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
5. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos	1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekonominiu požiūriu, skatinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Lietuvos teritorijos dalis, kurioje vykdomi klimato kaitos poveikio stebėjimai, tyrimai ir vertinimai • Pajūrio juostos, kuriai pritaikytos apsaugos priemonės, ilgis • Įgyvendintų potvynių rizikos valdymo ir prevencijos priemonių skaičius • Nuo potvynių rizikos apsaugoti plotai ir gyventojų skaičius • Krantų pokyčių monitoringas • Gyvenamosiose vietovėse su daugiau kaip 10 000 gyventojų iki nustatytų normų išvalytų paviršinių nuotekų kiekis 	Aplinkos apsaugos agentūra, Hidrometeorologijos tarnyba, regioniniai aplinkos apsaugos departamentai, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Jūrinių tyrimų centras, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija
	2. Investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	<ul style="list-style-type: none"> • Panaudotų (perdirbtų) komunalinių atliekų dalis • Sąvartynuose šalinamų bioskaidžių atliekų dalis 	Aplinkos apsaugos agentūra
		<ul style="list-style-type: none"> • Požeminio ir gruntinio vandens kokybė • Užteršto / pažeisto dirvožemio plotas 	Lietuvos geologijos tarnyba
<ul style="list-style-type: none"> • Kraštovaizdžio struktūros pokyčiai, kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnis 	Projektų duomenys, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos		

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
			agentūra
	3. Investicijos į vandens sektorių siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus	<ul style="list-style-type: none"> • Geros būklės vandens telkinių dalis • Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas 	Regioniniai aplinkos apsaugos departamentai, Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos geologijos tarnyba, projektų duomenys
		<ul style="list-style-type: none"> • Dumblo saugojimo aikštelėse ar sąvartynuose pašalintas nuotekų dumblo kiekis 	Aplinkos apsaugos agentūra
		<ul style="list-style-type: none"> • Saugų (t. y. centralizuotai tiekiamą) geriamąjį vandenį vartojančių gyventojų skaičius 	Visuomenės sveikatos centras, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, projektų duomenys
	4. Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas	<ul style="list-style-type: none"> • Kultūros paveldo objektų, vietovių būklės kitimas 	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas, projektų duomenys
		<ul style="list-style-type: none"> • Kraštovaizdžio struktūros pokyčiai, kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnis • Lankomų teritorijų apkrovos • Teritorijų pritaikymo lankyti laipsnis 	Projektų duomenys, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra, Saugomų teritorijų tarnyba

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
	5. Biologinės įvairovės, dirvožemio apsauga ir atkūrimas, ekosistemų paslaugų, įskaitant „Natura 2000“, ir žaliosios infrastruktūros skatinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Lankomų teritorijų apkrovos • Teritorijų pritaikymo lankyti laipsnis • EB svarbos buveinių monitoringo rodikliai • Didžiausią grėsmę Lietuvos biologinei įvairovei keliančių nevietinių invazinių augalų ir gyvūnų rūšių plitimo stebėsenos rodikliai 	Projektų duomenys, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra, Saugomų teritorijų tarnyba
	6. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Kietųjų dalelių koncentracijos miestuose sumažėjimas, proc. • Užteršto / pažeisto dirvožemio plotas • Cheminėmis medžiagomis užterštų teritorijų plotas 	Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos geologijos tarnyba
6. Tvaraus transporto, pagrindinių tinklų infrastruktūros skatinimas	1. Daugiarūšės bendros Europos transporto erdvės rėmimas investuojant į transeuropinį transporto tinklą	<ul style="list-style-type: none"> • Santykinės anglies dioksido (CO₂) emisijos pervežant krovinius (kt CO₂/M tkm) 	Lietuvos statistikos departamentas
		<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos oro kokybė • Geros būklės vandens telkinių dalis • Užteršto / pažeisto dirvožemio plotas 	Aplinkos apsaugos agentūra, regioniniai aplinkos apsaugos departamentai, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos geologijos tarnyba
		<ul style="list-style-type: none"> • Transporto intensyvumas 	Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
		<ul style="list-style-type: none"> • Neigiamą aplinkos poveikį (oro taršą ir viršnorminį triukšmą) patiriančių gyventojų skaičius 	Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Visuomenės sveikatos centras,
		<ul style="list-style-type: none"> • Keliuose žūstančių ir sužalojamų asmenų skaičius 	Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, Lietuvos statistikos departamentas
		<ul style="list-style-type: none"> • Kraštovaizdžio struktūros pokyčiai, kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnis • Keliuose žuvusių gyvūnų gausa ir pasiskirstymas • Gyvūnų migracijos kelių stebėsenos rodikliai 	Projektų duomenys, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra, regioniniai aplinkos apsaugos departamentai
		<ul style="list-style-type: none"> • Kultūros paveldo objektų, vietovių būklės kitimas 	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas, projektų duomenys
	2. Regionų judumo didinimas prie TEN-T infrastruktūros prijungiant antrinius ir tretinius transporto mazgus, įskaitant daugiarūšio transporto mazgus	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos oro kokybė 	Aplinkos apsaugos agentūra
		<ul style="list-style-type: none"> • Geros būklės vandens telkinių dalis • Užteršto / pažeisto dirvožemio plotas 	Aplinkos apsaugos agentūra, regioniniai aplinkos apsaugos departamentai, Lietuvos Respublikos aplinkos

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
			ministerija, Lietuvos geologijos tarnyba
		<ul style="list-style-type: none"> • Transporto intensyvumas 	Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija
		<ul style="list-style-type: none"> • Neigiamą aplinkos poveikį (oro taršą ir viršnorminį triukšmą) patiriančių gyventojų skaičius • Keliuose žūstančių ir sužalojamų asmenų skaičius 	Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Visuomenės sveikatos centras, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, Lietuvos statistikos departamentas
		<ul style="list-style-type: none"> • Kraštovaizdžio struktūros pokyčiai, kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnis • Keliuose žuvusių gyvūnų gausa ir pasiskirstymas • Gyvūnų migracijos kelių stebėsenos rodikliai 	Projektų duomenys, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra, regioniniai aplinkos apsaugos departamentai
		<ul style="list-style-type: none"> • Kultūros paveldo objektų, vietovių būklės kitimas 	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas, projektų duomenys

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
	3. Energijos vartojimo efektyvumo ir tiekimo patikimumo plėtojant pažangiąsias energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemas gerinimas ir paskirstytos atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diegimas	<ul style="list-style-type: none"> • Kraštovaizdžio struktūros pokyčiai, kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnis • Gyvūnų migracijos kelių stebėsenos rodikliai 	Projektų duomenys, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra
		<ul style="list-style-type: none"> • Kultūros paveldo objektų, vietovių būklės kitimas 	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas
7. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas	1. Užimtumą skatinančio ekonomikos augimo kuriant vidinį potencialą rėmimas kaip dalis konkrečioms sritims skirtos teritorinės strategijos, įskaitant nuosmukį patiriančių pramoninių regionų pertvarkymą ir specifinių gamtos ir kultūros išteklių prieinamumo bei naudojimosi jais gerinimą	<ul style="list-style-type: none"> • Tikslinių teritorijų gyventojų, vertinančių gyvenamąją vietovę (miestą) pozityviai, dalies, palyginti su visais apklaustaisiais, padidėjimas 	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos atliekamas tyrimas (apklausa)
	2. Investicijos į valstybės įdarbinimo tarnybų infrastruktūrą	–	–
	3. Galimybės gauti darbą suteikimas ieškantiems darbo ir neaktyviems asmenims, įskaitant ilgalaikius bedarbius ir asmenis, nutolusius nuo darbo rinkos, pasitelkiant vietas užimtumo iniciatyvas ir remiant darbo jėgos judumą	<ul style="list-style-type: none"> • Nedarbo lygis • Neįgaliųjų integracija į darbo rinką 	Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija
	4. Jaunimo, visų pirma nedirbančio ir nesimokančio, įskaitant marginalizuotų bendruomenių jaunimą ir tą,	<ul style="list-style-type: none"> • Nedirbančio ir nesimokančio jaunimo skaičius 	Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
	kuriam kyla socialinės atskirties pavojus, ilgalaikė integracija į darbo rinką įgyvendinant Jaunimo užimtumo iniciatyvos veiklas		Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija
8. Socialinės įtraukties didinimas ir parama kovai su skurdu	1. Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų	<ul style="list-style-type: none"> • Neįgalių asmenų, gyvenančių stacionariose globos įstaigose, dalis, palyginti su bendru neįgaliųjų skaičiumi • Globojamų (rūpinamų) vaikų institucijose dalis, palyginti su bendru globojamų (rūpinamų) vaikų skaičiumi • Būsto prieinamumas pažeidžiamoms gyventojų grupėms • Apsilankymų pas gydytojus skaičiaus, tenkančio vienam gyventojui, skirtumas tarp miestų ir rajonų savivaldybių gyventojų • Standartizuoto 0–64 metų amžiaus gyventojų mirtingumo sumažėjimas tikslinėse teritorijose pagal atskiras ligas • Visuomenės sveikatos rodiklių netolygumai • Gyvenimo trukmė 	Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Higienos instituto Sveikatos informacijos centras, privalomojo sveikatos draudimo informacinė sistema SVEIDRA
	2. Parama fiziniam, ekonominiam ir socialiniam nepasiturinčių miestų ir kaimų bendruomenių bei vietovių atnaujinimui	<ul style="list-style-type: none"> • Gyvenamosios aplinkos kokybę palankiai vertinančių gyventojų skaičius 	Specialūs tyrimai

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
	3. Aktyvi įtrauktis, visų pirma siekiant skatinti lygias galimybes, dalyvavimą darbo rinkoje ir geresnes įsidarbinimo galimybes	<ul style="list-style-type: none"> • Socialiai pažeidžiamų asmenų integracija į darbo rinką 	Projektų duomenys, specialūs tyrimai
	4. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas	<ul style="list-style-type: none"> • Neįgaliųjų, gaunančių paslaugas bendruomenėje, dalis • Globojamų (rūpinamų) vaikų institucijose dalis, palyginti su bendru globojamų (rūpinamų) vaikų skaičiumi • Tikslinių grupių asmenų integracija į darbo rinką • Didžiausiais sveikatos netolygumais pasižyminčiuose regionuose gyvenančių asmenų, dalyvaujančių sveikatos prevencinėse programose, aprėpties didėjimas • Sveikatos specialistai, kurie patobulino kvalifikaciją, dalyvaudami Europos socialinio fondo (toliau – ESF) veiklose • Sveikatos specialistai, kurie po dalyvavimo ESF veiklose pradėjo dirbti tikslinėse teritorijose esančiose sveikatos priežiūros įstaigose • Sveikatos specialistai, kurie dirba tikslinėse teritorijose esančiose sveikatos priežiūros įstaigose, praėjus 6 mėn. po dalyvavimo ESF 	Lietuvos statistikos departamentas, specialūs tyrimai, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
		veiklose <ul style="list-style-type: none"> • Asmenų, įgijusių specifinių žinių ir kompetencijų po dalyvavimo ESF remiamose visuomenės informavimo, švietimo ir mokymo veiklose (sveikos gyvensenos, sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, ligų prevencijos temomis), sveikatos žinių lygis yra pakankamas • Visuomenės sveikatos rodikliai • Gyvenimo trukmė 	
	5. Socialinės verslininkystės ir profesinės integracijos socialinėse įmonėse bei socialinės ir solidarumo ekonomikos skatinimas siekiant padidinti įsidarbinimo galimybes	<ul style="list-style-type: none"> • Užimtumo / socialinės įtraukties partnerysčių tarp viešojo, privataus ir nevyriausybinių sektorių, kurios sukurtos gavus ESF paramą, skaičius 	Projektų duomenys
	6. Bendruomenės inicijuojamų vietos plėtros strategijų įgyvendinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Įmonės ar nevyriausybinių organizacijos, įgyvendinusios BIVP būdu remiamus projektus, kuriose praėjus 6 mėn. nuo projekto pabaigos dirba ar savanoriauja bent 1 dalyvis 	Projektų duomenys
9. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas		-	
10. Visuomenės		-	

Veiksmų programos prioritetas	Investicinis prioritetas	Rodikliai	Informacijos šaltinis
poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas			
11. Techninė parama Veiksmų programai administruoti		-	
12. Techninė parama, skirta informuoti apie Veiksmų programą ir jai vertinti		-	

10. SPAV ATASKAITOS SANTRAUKA

Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas (toliau – SPAV) yra galimų pasekmių aplinkai nustatymo, apibūdinimo ir vertinimo procesas, per kurį rengiami SPAV dokumentai, konsultuojama, atsižvelgiama į vertinimo ir konsultacijų rezultatus prieš priimant ir (arba) tvirtinant planą ar programą, teikiama informacija, susijusi su sprendimu dėl plano ar programos priėmimo ir (arba) tvirtinimo.

Šioje ataskaitoje pateikiami SPAV rezultatai. Vertinimas buvo atliekamas pagal reikalavimus, nustatytus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarime Nr. 967 „Dėl Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 130-4650) ir 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2001/42/EB dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo. Taip pat buvo atsižvelgiama į rekomendacijas, kurios pateikiamos 2007–2013 m. sanglaudos politikos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo gairėse bei „Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo vadove“ (ISBN 9955-9845-1-1, Vilnius, Lietuva, 2006).

SPAV procesas vyko vienu metu ir buvo koordinuojamas su 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos (toliau – Veiksmų programa) rengimo procesu, keičiantis aktualia informacija, konsultuojantis su atitinkamomis valstybės institucijomis ir visuomene. Kadangi Veiksmų programa rengiama nacionaliniu lygiu, apie pradedamą SPAV pirmiausia buvo informuota visuomenė, paskelbiant nustatytos apimties informaciją regioninėje ir respublikinėje spaudoje (2012 m. spalio mėn. 8–9 dienomis buvo patalpinti skelbimai 1 respublikiniame ir 7 regioniniuose laikraščiuose).

2012 m. spalio mėn. buvo parengtas SPAV apimties nustatymo dokumento projektas ir pateiktas SPAV subjektams (Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai ir Saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos), kurie pateikė išvadas dėl SPAV apimties nustatymo dokumento kokybės. Siekiant konsensuso dėl šių išvadų, 2012 m. spalio 29 d. Veiksmų programos rengimo organizatoriaus – Lietuvos Respublikos finansų ministerijos – patalpose buvo organizuotas konsultacinis pasitarimas dėl SPAV apimties nustatymo dokumento, kuriame dalyvavo visų SPAV subjektų, SPAV konsultanto ir Veiksmų programos rengimo organizatoriaus atstovai. Atsižvelgus į SPAV subjektų išvadas, SPAV apimties nustatymo dokumentas buvo papildytas, patikslintas ir 2012 m. lapkričio mėn. pakartotinai pateiktas SPAV subjektams. 2012 m. gruodžio mėn. buvo gautas visų SPAV subjektų pritarimas SPAV apimties nustatymo dokumentui. Pagal patvirtintą SPAV apimties nustatymo dokumentą 2013 m. sausio mėn. buvo pradėta rengti SPAV ataskaita.

Parengus ataskaitos projektą, buvo atliktos šios konsultavimosi su visuomene procedūros: visuomenė buvo informuota apie galimybes susipažinti su Veiksmų programos ir jos SPAV ataskaitos projektais, galimybes teikti pasiūlymus ir numatomą viešą susirinkimą, paskelbiant informaciją regioninėje ir respublikinėje spaudoje (2013 m. rugsėjo mėn. 6–7 dienomis buvo patalpinti skelbimai 1 respublikiniame ir 7 regioniniuose laikraščiuose). Su SPAV ataskaitos ir Veiksmų programos projektais

visuomenė galėjo susipažinti Veiksmų programos rengimo organizatoriaus arba SPAV konsultanto būstinėse bei internete. Viešai susipažinti su informacija buvo skirtas vieno mėn. trukmės laikotarpis. Pasiūlymus visuomenė galėjo teikti per visą vertinimo laikotarpį iki viešo susirinkimo ir jo metu.

Viešas supažindinimas su SPAV ataskaitos ir Veiksmų programos projektais įvyko 2013 m. spalio 10 d. Veiksmų programos rengimo organizatoriaus – Lietuvos Respublikos finansų ministerijos – patalpose. Po viešo supažindinimo buvo parengti viešinimo dokumentai, kurie pridėti prie SPAV ataskaitos: visuomenės pasiūlymų teikimo pažyma, viešo supažindinimo protokolas, dalyvių sąrašas ir regioninėje bei respublikinėje spaudoje skelbtų skelbimų kopijos.

Atlikus konsultacijų su visuomene procedūras, 2013 m. spalio mėn. buvo pradėtos konsultacijos su institucijomis, atsakingomis už aplinkos, visuomenės sveikatos, kultūros paveldo ir saugomų teritorijų apsaugą: SPAV ataskaita, Veiksmų programos projektas ir konsultacijų su visuomene dokumentai buvo pateikti SPAV subjektams (Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai ir Saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos). 2013 m. lapkričio–gruodžio mėn. buvo gautos SPAV subjektų išvados dėl SPAV ataskaitos ir Veiksmų programos projekto. Visos gautos išvados ir pasiūlymai buvo išanalizuoti; į juos buvo atsižvelgta papildant ir patikslinant SPAV ataskaitą. Baigus SPAV procesą, visuomenė bus viešai informuota apie priimtą sprendimą dėl Veiksmų programos (Programos patvirtinimą), paskelbiant informaciją regioninėje ir respublikinėje spaudoje. Kadangi atliekant vertinimą konstatuota, kad Lietuvos Respublikoje rengiamos Veiksmų programos įgyvendinimas nedarys reikšmingų pasekmių kitų valstybių aplinkai, tarpvalstybinės konsultacijos nebuvo atliekamos.

Ataskaita sudaryta iš 11 skyrių, įskaitant įvadinį ir priedų skyrius. Pirmame skyriuje pateikiama bendro pobūdžio informacija apie SPAV ir jo tikslus.

Antrame skyriuje nagrinėjami SPAV būdai ir metodai, aprašomi sunkumai, su kuriais susidurta atliekant vertinimą. Konstatuojama, kad rengiamoje Veiksmų programoje nagrinėjamos strateginių veiksmų kryptys, jų nesiejant su konkrečia teritorija ar vieta (pasekmes patirianti aplinka – visa Lietuvos Respublikos teritorija), be to, nėra žinoma, kokios konkrečios ūkinės veiklos projektų plėtros pagrindus lems planavimo dokumentas, todėl vienintelis tinkamas SPAV būdas yra vertinimas aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu. Kadangi Veiksmų programoje nėra pateikiama kiekybinė sprendinių išraiška, vertinimas atliekamas remiantis kokybinio tyrimo pagrindu ir nenaudojant kiekybinių vertinimo kriterijų. Atliekant vertinimą aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu, taikyti šie pagrindiniai metodai: strateginių dokumentų ir teisės aktų analizė; antrinių informacijos šaltinių analizė; statistinių duomenų analizė; ekspertinis vertinimas; pasekmių lentelių (vertinimo matricų) rengimas.

Šiame skyriuje taip pat pateikiama Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktuose reikalaujama informacija apie problemas, su kuriomis buvo susidurta vertinimo metu. Identifikuotos šios problemos:

- negali būti įvertinama kiekybinė Veiksmų programos sprendinių išraiška, nes joje numatomos tik bendros strateginių veiksmų kryptys;
- vertinimas negali būti paremtas kiekybiniais vertinimo kriterijais;
- vienintelis taikytinas vertinimo būdas – vertinimas aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi aspektų (tikslų) atžvilgiu – lemia neapibrėžtumą ir subjektyvumą, priklausantį nuo asmeninių SPAV ekspertų ir SPAV subjektų atstovų nuomonių, požiūrių ir kompetencijų;
- nėra galimybių atsižvelgti į vietovės (teritorijos) jautrumą ir svarbumą, nes nėra žinomos sprendinių įgyvendinimo vietos;
- negali būti nagrinėjamos nei sprendinių kiekybės (masto), nei technologinės, nei vietos parinkimo alternatyvos;
- negali būti nagrinėjamos konkrečios (technologinės, sprendinių masto ar vietos parinkimo) pasekmių sumažinimo priemonės.

Trečiame ataskaitos skyriuje pateikiama informacija apie Veiksmų programos sąsajas su kitais planavimo dokumentais (planais ir programomis), kuriuose nurodyti aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai buvo panaudoti atskiriems aplinkos komponentams vertinti. Iš viso buvo identifikuoti 44 tokie tarptautiniai ir nacionaliniai strateginiai dokumentai (juose nurodyti tikslai bus trumpai apžvelgiami toliau).

Ketvirtame skyriuje pateikiami vertinamų aplinkos komponentų esamos aplinkos būklės ir tendencijų įvertinimo rezultatai, kurie vėliau panaudojami vertinant galimas Veiksmų programos pasekmes. Taip pat šiame skyriuje nurodyti tarptautiniu, ES ir nacionaliniu lygiu nustatyti aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai bei esamos aplinkosaugos problemos, susijusios su Veiksmų programos įgyvendinimu, įskaitant problemas, siejamas su teritorijomis, įsteigtomis pagal ES direktyvas 79/409/EEB ir 92/43/EEB. Skyriuje pateikiama informacija apie visus vertintus komponentus (sektorius): požeminio ir paviršinio vandens išteklių valdymas; oro taršos mažinimas; išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas; biologinė įvairovė ir kraštovaizdis, „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsauga; klimato kaita ir energetikos efektyvumas; dirvožemio būklės valdymas; miškų išteklių valdymas; sveikatos apsauga; kultūros paveldo apsauga. Svarbiausi taikyti aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslai tokie:

- Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera visų paviršinio vandens telkinių būklė arba potencialas.
- Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera visų požeminio vandens telkinių būklė.
- Siekti, kad iki 2021 m. būtų pasiekta gera Kuršių marių (tarpinių vandenu) ir Baltijos jūros priekrantės būklė.
- Gerinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybę bei didinti šių paslaugų prieinamumą.

- Sukurti veiksmingas potvynių rizikos vertinimo ir valdymo sistemas, atsižvelgiant į socialinius, ekonominius ir aplinkosaugos aspektus.
- Užtikrinti žmonių sveikatai nepavojingą ir reikalavimus atitinkančią oro kokybę visoje šalies teritorijoje.
- Pasiiekti, kad į atmosferą išmetamų teršalų daugėtų dvigubai lėčiau, negu auga gamyba ir paslaugos.
- Pasiiekti, kad plėtojantis pramonės, energetikos ir transporto sektoriams iš jų į atmosferą išmetamų teršalų kiekis laikotarpiu iki 2010 m. nedidėtų daugiau kaip 5 proc., palyginti su 2001–2005 m.
- Siekti, kad atsakomybė ir išlaidos dėl skurdinamos bei teršiamos aplinkos atkūrimo tektų ne visiems šalies piliečiams, o tiems, kurie gauna iš to naudos arba yra gamtos išteklių ir produkcijos vartotojai.
- Siekti, kad būtų naudojamos aplinkosaugos požiūriu pažangiausios, efektyviausios ir kartu praktiškai įgyvendinamos technologijos, užtikrinančios didesnę gamybos efektyvumą gamtos išteklių naudojimo, atliekų tvarkymo, perdirbimo ir kitokio naudojimo srityse.
- Siekti, kad pavojingos aplinkai ir žmonių sveikatai medžiagos būtų keičiamos nepavojingomis, išsenkantieji išteklių – atsinaujinančiais, susidariusios atliekos grąžinamos pakartotinai naudoti, perdirbti ar kitaip naudoti.
- Pasiiekti, kad atliekų daugėtų kur kas lėčiau, negu auga gamyba, o atliekų, tenkančių pagamintam bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) vienetui, kiekis neviršytų atitinkamų gamybos šakų atliekų kiekio ES valstybių narių vidurkio.
- Pasiiekti, kad iki 2030 m. Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos (toliau – EB) svarbos vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki.
- Pasiiekti, kad iki 2020 m. ne mažiau kaip 18 proc. Lietuvos sausumos teritorijos ir ne mažiau kaip 10 proc. Lietuvos jūrinės teritorijos būtų priskirta saugomoms teritorijoms ir (arba) Europos ekologiniam tinklui „Natura 2000“.
- Naikinti invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšis ir stabdyti jų plitimą.
- Užtikrinti Baltijos jūros pakrantės apsaugą, tinkamą atkūrimą ir tvarų naudojimą, suderinant Lietuvos Baltijos jūros krantosaugos ir krantosaugos interesus.
- Stiprinti gamtinio karkaso ir gamtinę pusiausvyrą reguliuojančias ekosistemų funkcijas.
- Plėtoti kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės, ekosistemų mokslinius tyrimus.
- Išskirti vietas, pasižyminčias vertingiausiais kraštovaizdžiais ir dideliu biologinės įvairovės vertybių susitelkimu, nustatyti jų teisinę apsaugą ir jas tvarkyti.
- Užtikrinti rekreacinių išteklių apsaugą ir racionalų naudojimą, padidinti saugomų teritorijų atvirumą visuomenei, skleisti informaciją apie saugomų teritorijų svarbą ir tikslus.
- Optimizuoti gamtinių, agrarinių ir urbanizuotų teritorijų santykį.

- Optimizuoti žemės naudojimo ir žemėvaldų teritorinę struktūrą, skatinti tradicinę kraštotvarkos veiklą.
- Atkurti pažeistas kraštovaizdžio teritorijas.
- Sukurti teritorijų ir strateginio planavimo dokumentų sistemą, užtikrinant kraštovaizdžio, gamtos ir kultūros paveldo vertybių apsaugą, naudojimą ir tvarkymą.
- Užtikrinti Lietuvos kraštovaizdžio formavimo socialines, ekonomines ir ekologines funkcijas.
- Užtikrinti kraštovaizdžio apsaugą, naudojimą, tvarkymą, planavimą ir krašto saviraiškos bruožus.
- Palaikyti ir didinti turimą šalies biologinę įvairovę, kraštovaizdžio teritorinę erdvinę struktūrą ir jo potencialą.
- Optimizuoti kultūrinio kraštovaizdžio kryptingą formavimą.
- Suderinti kraštovaizdžio architektūrinę erdvinę kompoziciją.
- Mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas.
- Darniai naudoti atsinaujinančius gamtos išteklius.
- Didinti energijos vartojimo efektyvumą.
- Mažinti dirvožemio teršimą organinėmis ir mineralinėmis trąšomis bei kitais žemės ūkio chemikalais, naftos produktais, sunkiaisiais metalais miestuose, pramonės įmonių teritorijose, atliekų sąvartynų, pesticidų saugyklų teritorijose bei automagistralių pakelėse.
- Stabdyti dirvožemio degradacijos procesų plitimą diegiant geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimus, didinant visuomenės sąmoningumą dirvožemio apsaugos srityje.
- Stabdyti dirvos eroziją ir dirvožemio praradimą šlaituose ir teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas.
- Skatinti naujas statybas plėsti ne natūraliose miško ar žemės ūkio paskirties teritorijose, o jau istoriškai susiformavusiuose urbanizuotuose ar rekultivuotuose plotuose.
- Prailginti Lietuvos gyventojų gyvenimo trukmę – mažinti sergamumą, mirtingumą ir neįgalumą, ypač nuo nelaimingų atsitikimų ir traumų, kraujotakos sistemos ligų, onkologinių ligų, psichikos sveikatos sutrikimų.
- Gerinti Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę.
- Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę.
- Užtikrinti visuomenės dalyvavimą kultūros paveldo apsaugos (ypač teritorijų kaitos) procese.
- Skleisti ir kaupti informaciją apie šalies gamtos ir kultūros vertybes, ugdyti pagarbos kultūros paveldui ir jo puoselėjimo pradus, suinteresuotumą išsaugoti ir tinkamai naudoti kultūros paveldą, šviesti visuomenę paveldosaugos aspektu.
- Skatinti aplinkos ir kultūros paveldo objektų pritaikymą turizmo ir rekreacijos reikmėms.

- Ypač puoselėti į UNESCO Pasaulio paveldo objektų sąrašą įtrauktus Lietuvos kultūros paveldo objektus.
- Kultūros paveldo objektų tvarkybos ir aktualizavimo metu siekti vykdyti meistrų ir bendruomenių mokymus, kūrybiškumo lavinimo veiklas, kultūrinę edukaciją.

Šiame (ketvirtame) ataskaitos skyriuje pagal kiekvieną aplinkos sektorių išsamiai aprašoma esama aplinkos būklė, jos tendencijos ir aplinkosaugos problemos. Šio vertinimo aprašymas sudaro apie 60 psl., todėl toliau nurodome tik pagrindines aplinkosaugos problemas, sietinas su Veiksmų programos įgyvendinimu ir atspindinčias nagrinėtų aplinkos sektorių būklės gerinimo poreikius:

- Sutelktoji vandens tarša.
- Pasklidoji vandens tarša.
- Hidromorfologiniai pakitimai.
- Tarša pavojingomis cheminėmis medžiagomis.
- Potvyniai.
- Praeities tarša.
- Eutrofikacija.
- Nelegali arba avarinė tarša.
- Tarša pavojingomis medžiagomis.
- Potvyniai.
- Chloridų ir sulfatų anomalijos 5 požeminio vandens baseinuose.
- Miestų oro kokybės blogėjimas.
- Pramonės sektoriaus lemiamą teršalų emisiją.
- Teršalų emisija į orą iš transporto sektoriaus.
- Nepakankamas atliekų rūšiavimas.
- Per lėtas gamybos atliekų susidarymo mažėjimas pagal BVP vienetus.
- Bendras išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio didėjimas.
- Nepakankamas energijos vartojimo efektyvumas transporto sektoriuje.
- Nepakankamai darnus atsinaujinančių gamtos išteklių naudojimas.
- Teritorinio planavimo dokumentų trūkumas saugomų teritorijų atžvilgiu.
- Nepakankamas apsaugos ir tvarkymo priemonių saugomose teritorijose finansavimas.
- Nepakankamas žemės privatizavimo proceso reguliavimas saugomose teritorijose.
- Neužtikrinamas nustatytas saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimas.

- Nepakankamas rekreacinės infrastruktūros formavimas nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose ir kt. saugomose teritorijose.
- Nepalankus saugomų teritorijų įvaizdis. Į saugomas teritorijas dažniausiai vis dar žiūrima kaip į totalinio draudimo sistemą ir per mažai gilinamasi į jų teikiamą naudą.
- Kompensacijų už apribojimus saugomose teritorijose sistemos nebuvimas.
- Neužbaigta formuoti kultūrinių saugomų teritorijų, pirmiausia istorinių nacionalinių parkų, sistema.
- Dirvožemio rūgštėjimo, praeities ir dabarties taršos, dirvožemio plotų užstatymo problemos, maistinių medžiagų ir mikroelementų išsiplovimas iš dirvožemio.
- Nepakankami Lietuvos gyventojų sveikos gyvensenos įgūdžiai.
- Didžiausią įtaką fizinei ir psichinei žmonių sveikatai darantys nepalankūs aplinkos veiksniai – nepakankama oro kokybė, padidėjęs aplinkos triukšmas.
- Nepakankamas sveikatos apsaugos žinybų bendradarbiavimas.
- Nepakankamas pirminės sveikatos priežiūros ir kitos ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerėjimas.
- Kultūros paveldas nėra pakankamai ištirtas, atskleistas ir susistemintas.
- Kultūros paveldas nėra pakankamai apsaugotas.
- Kultūros paveldo teritorijos nepakankamai pritaikytos lankyti.
- Materialinėms kultūros vertybėms saugoti ir tvarkyti skiriama nepakankamai išteklių.
- Visuomenė per mažai suvokia apie kraštovaizdį kaip žmonių gyvenamąją aplinką, jame esančių gamtos ir kultūros paveldo objektų apsaugos reikmes, principus bei būdus.

Penktame – pagrindiniame – ataskaitos skyriuje pateikiami Veiksmų programos pasekmių aplinkai įvertinimo rezultatai. Atliktas dviejų lygių vertinimas. Pirmasis vertinimo lygis apėmė Veiksmų programos prioritetų analizę pagal kiekvieno aplinkos komponento apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus, atsižvelgiant į anksčiau minėto esamos aplinkos būklės ir tendencijų įvertinimo rezultatus ir nustatant galimas pasekmes, jų pobūdį, savybes bei reikšmingumą. Taip pat, kaip tai numatoma SPAV reglamentuojančiuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose, buvo atsižvelgiama į Veiksmų programos ir jos tikslų bei prioritetų reikšmę integruojant aplinkos apsaugos klausimus ir siekiant skatinti darnų vystymąsi; jos reikšmę įgyvendinant nacionalinius ir EB aplinkos apsaugos teisės aktus; susijusias aplinkos apsaugos problemas; į tai, koku mastu programa sukuria ūkinės veiklos pagrindus, atsižvelgiant į vietą, pobūdį, dydį ir veiklos sąlygas arba išteklių poreikį. Antrojo, žemesnio, lygio vertinimas apėmė rengiamoje Veiksmų programoje numatytą žemiausio lygio (t. y. detaliausių) sprendinių analizę ir galimų jų pasekmių kiekvienam komponentui įvertinimą, panaudojant ekspertinį vertinimą ir parengiant pasekmių įvertinimo matricą. Be to, žemiausio lygio (detaliausių) sprendinių vertinimo rezultatai buvo

papildomai analizuojami, apibendrinami ir detalizuojami aprašomosiose Veiksmų programos pasekmių vertinimo lentelėse (kiekvieno vertinamo komponento atžvilgiu). Šiose lentelėse pateikiama papildoma, išsami informacija apie aukštesnio lygio Veiksmų programos sprendinių pasekmes aplinkai, ne tik identifikuojant pasekmes, jų pobūdį ir savybes, bet ir nurodant pasekmių priežastis, o kai tai įmanoma – priemonės ir rekomendacijas, kaip būtų galima jų išvengti ar jas sumažinti Veiksmų programos rengėjams. Toliau pateikiama apibendrinta informacija apie galimas Veiksmų programos įgyvendinimo teigiamas ir neigiamas pasekmes aplinkai.

Požeminio ir paviršinio vandens išteklių valdymas

- Dėl įgyvendinamų priemonių, padėsiančių gerinti Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklę, gerės vandens telkinių ekologinė bei cheminė būklė, sumažės rizikos grupei priskiriamų telkinių skaičius.
- Vidaus vandenų laivybos kelių infrastruktūros modernizavimas ir plėtra gali turėti neigiamų pasekmių upių ekologiškai būklei. Gilinant upių ar ežerų dugną, įrengiant prieplaukas galimos neigiamos pasekmės.
- Mažiau taršos pateks į gruntinius ir požeminius vandenis.
- Priemonės leis nustatyti esamą vandens telkinių būklę, problemas ir joms įtaką darančius veiksnius, o įgyvendinamos taršos valdymo ir mažinimo priemonės turėtų padėti sumažinti taršos apkrovą ir pagerinti Baltijos jūros aplinkos būklę.
- Suintensyvėjus laivybai ir padidėjus gabenamų krovinių skaičiui kyla didesnės taršos grėsmė. Ši grėsmė susijusi tiek su uosto veikla, tiek su avarine ar neteisėta tarša iš laivų. Laivų veikla dažniausiai susijusi su tarša naftos produktais bei išmetamomis šiukšlėmis. Dėl intensyvesnės uostų veiklos padidėja taršos pavojingomis medžiagomis pavojus.
- Geriamojo vandens infrastruktūros plėtra užtikrins geresnę prieigą prie kontroliuojamos kokybės geriamojo vandens; didinant nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą sudaromos palankios sąlygos paviršinių vandens telkinių būklei gerėti. Veiksmų programoje numatytų nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros ir renovacijos priemonių įgyvendinimas turėtų užkirsti kelią nelegaliai į paviršinio vandens telkinius išleidžiamai buitinei taršai, sumažinti vandens telkinių taršą paviršinėmis nuotekomis ir pagerinti paviršinių vandens telkinių ekologinę būklę.
- Stiprinant aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės ir duomenų valdymo sistemą, bus sudarytos sąlygos efektyviai valdyti klimato kaitos sukeltų reiškinių pasekmes. Laiku gauta, patikima ir pakankama informacija leis numatyti būtinas apsaugos priemones bei nustatyti teritorijas, kurioms šios priemonės yra reikalingos.
- Įgyvendinus pajūrio juostos apsaugos ir potvynių rizikos valdymo ir prevencines priemones bus sumažintas stichinių meteorologinių reiškinių poveikis Baltijos pakrantės zonai. Taikomos

paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo priemonės užkirs kelią potvyniams ir vandens telkinių taršai urbanizuotose teritorijose.

- Dėl įgyvendinamų aplinkosaugos priemonių susisiekiama sektoriuje mažiau taršos pateks į paviršinius bei gruntinius vandenis.

Oro kokybė

- Miestų oro kokybės valdymas ir taršos kietosiomis dalelėmis mažinimo priemonių įgyvendinimas siejamas su tiesioginėmis teigiamomis pasekmėmis miestų aplinkos oro kokybei.
- Stiprinant aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės ir duomenų valdymo pajėgumus bus sudarytos sąlygos efektyviai valdyti oro taršos sukeltų reiškinių pasekmes. Ilgalaikėje perspektyvoje ši priemonė turės teigiamas ilgalaikes pasekmes aplinkos oro kokybei.
- Atnaujinus pastatus ir modernizavus šilumos perdavimo tinklus sumažėja šilumos nuostoliai, tokiu būdu sumažinamas pirminės energijos (kuro) poreikis ir atitinkamai sumažėja į orą išmetamų teršalų kiekis. Yra didelė tikimybė, kad šios priemonės ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas ilgalaikes pasekmes aplinkos oro kokybei.
- Biomasės panaudojimas energijos gamybai ilgalaikėje perspektyvoje gali turėti (vidutinio reikšmingumo) neigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei dėl galimo taršos kietosiomis dalelėmis, benzpirenu ir kt. teršalais padidėjimo.
- Sukurta daugiarūšė transporto sistema leis efektyviau paskirstyti transporto srautus ir santykinai sumažinti oro taršą, tačiau ilgalaikėje perspektyvoje didėjant transporto srautams galimos ir neigiamos kaupiamosios pasekmės aplinkos oro kokybei.
- Ekologiškų transporto sistemų ir infrastruktūros plėtra tiesiogiai padės mažinti transporto sukeltą taršą miestuose mažėti ir ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas pasekmes miestų aplinkos oro kokybei.
- Dviračių ir pėsčiųjų takų rekonstrukcija bei plėtra, viešojo transporto infrastruktūros vystymas siejamas su transporto srautų miestuose mažėjimu, o tai ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas pasekmes aplinkos oro kokybei.
- Numatomo mokslo ir verslo bendradarbiavimo rezultatai ilgalaikėje perspektyvoje turės netiesiogines teigiamas pasekmes aplinkos oro kokybei; taip pat yra didelė tikimybė, kad ekologinių inovacijų diegimas ir skatinimas ilgalaikėje perspektyvoje turės tiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei.
- Įrengus kogeneracines jėgaines pramonės įmonėse, tam pačiam energijos kiekiui pagaminti bus sunaudojama daug mažiau kuro ir todėl ilgalaikėje perspektyvoje tai turės tiesiogines teigiamas kaupiamąsias pasekmes aplinkos oro kokybei.

Išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas

- Dėl mokslinių tyrimų plėtros ir skatinamų inovacijų bus kuriamos ir diegiamos naujos mažaatliekės technologijos. Savo ruožtu naujos technologijos užtikrins teigiamas ilgalaikes pasekmes – leis taupyti išteklius, skatins naudoti aplinkai ir žmonių sveikatai mažiau pavojingas medžiagas, padės mažinti atliekas.
- Investicijos į atliekų sektorių (laboratorinės įrangos įsigijimas, informacinės sistemos tobulinimas bei atliekų prevencijos skatinimas ir viešinimas) padės geriau administruoti atliekų tvarkymo sistemą ir taip mažinti atliekų kiekį.
- Numatomos investicijos į priemones, padėsiančias surinkti, paruošti perdirbti ir pakartotinai naudoti komunalines atliekas, skatins naudoti bei perdirbti atliekas, mažins sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį.
- Dėl didesnio kultūros ir gamtos paveldo objektų lankomumo gali susidaryti papildomos atliekos ir padidėti aplinkos tarša, todėl numatomos vidutinio reikšmingumo neigiamos ilgalaikės pasekmės. Įgyvendinant šias priemones būtina numatyti būdus atliekų susidarymui riboti ir susidariusioms atliekoms tvarkyti.

Biologinės įvairovės (faunos, floros), kraštovaizdžio, „Natura 2000“ ir nacionalinių saugomų teritorijų apsauga

- Programoje numatomas atsinaujinančių išteklių naudojimo skatinimas turės reikšmingų teigiamų netiesioginių ilgalaikių nacionalinio masto pasekmių vertinamam komponentui (teigiamos pasekmės mažiau reikšmingos kraštovaizdžio apsaugai), tačiau atsinaujinančios energetikos plėtotė pasižymi ir neigiamomis pasekmėmis aplinkai (ypač paminėtina hidroenergetika ir tam tikrai atvejais biokuro išteklių plėtra), todėl išlieka nedidelė neigiamų tiesioginių ir netiesioginių pasekmių tikimybė.
- Nors numatoma diegti pažangias elektros energijos tinklų technologijas, išlieka tikimybė (maža), kad šios infrastruktūros plėtra gali turėti neigiamų tiesioginių vietinio masto pasekmių biologinei įvairovei, ypač kraštovaizdžiui ir ypač jautriose gamtinėse teritorijose.
- Numatoma, kad priemonės, padėsiančios stiprinti aplinkos atsparumą klimato kaitai, turės netiesioginių, tačiau ilgalaikių teigiamų regioninio masto pasekmių biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugai.
- Dėl numatomų įgyvendinti priemonių, kurios padėtų sumažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį, gali mažėti bendras sąvartynų skaičius ir pajėgumai, todėl tai turėtų nulemti netiesiogines, tačiau ilgalaikes nacionalinio masto teigiamas pasekmes.

- Investicijos į vandens sektorių ir su jomis susijęs vandens telkinių būklės ir požeminio vandens kokybės gerėjimas (ar neigiamo poveikio sumažėjimas) turės reikšmingų teigiamų pasekmių šiam aplinkos komponentui, ypač saugomoms vandens ekosistemoms ir buveinėms.
- Kultūrinio ir gamtinio paveldo propagavimas ir vystymas gali būti siejamas su turizmo infrastruktūros objektų plėtra, kuri be reikiamos kontrolės ir priežiūros, ypač jautriose gamtinėse teritorijose, lokaliai gali turėti tiesioginių nuolatinių ilgalaikės trukmės neigiamų pasekmių kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei. Intensyvėjantis turizmas gali būti viena iš augalų, gyvūnų, grybų ar mikroorganizmų išnykimo priežasčių, ši veikla taip pat siejama su invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšių plitimu.
- Biologinės įvairovės, dirvožemio apsauga ir atkūrimas, ekosistemų paslaugų, įskaitant „Natura 2000“, ir žaliosios infrastruktūros skatinimas siejamas su reikšmingomis teigiamomis pasekmėmis, siekiant visų su biologinės įvairovės apsauga ir saugomomis teritorijomis susijusių aplinkos apsaugos ar darnaus vystymosi tikslų. Be to, pradėjus tvarkyti pažeistas kraštovaizdžio teritorijas, numatomos reikšmingos teigiamos pasekmės kraštovaizdžio apsaugai.
- Dėl su Veiksmų programa susijusių transporto infrastruktūros plėtros darbų, didėjančio eismo intensyvumo, vyks vietovės floros ir faunos struktūros ir elgsenos pokyčiai, didės keliuose žūvančių gyvūnų skaičius, persikels buveinės, bus suardyti natūralūs migracijos keliai, t. y. šiam komponentui bus daromas potencialus neigiamas poveikis. Be to, dėl uostų ir prieplaukų plėtros didėjantys vandens transporto srautai gali didinti vandens ir oro taršą, statybos gali neigiamai veikti dirvožemį (tarša statybos darbų metu, dirvožemio struktūros pakitimai) bei lemti kraštovaizdžio pokyčius. Galimas poveikis vandens telkinių hidrologiniam režimui, o jūrų transportas taip pat siejamas su invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšių plitimu. Kadangi pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečių projektams parinktos vietos bei projektų įgyvendinimo pobūdžio, jos turi būti nagrinėjamos žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo (toliau – PAV) procesų metu.
- Numatoma dujų ir elektros paskirstymo, laikymo ir perdavimo infrastruktūros plėtra potencialiai gali nulemti fizinių aplinkos savybių pasikeitimus, buveinių fragmentaciją, vizualinę taršą, todėl identifikuota (nors ir nedidelė) neigiamų pasekmių tikimybė.

Klimato kaita ir energetikos efektyvumas

- Plėtojant mokslinius tyrimus ir inovacijas, bus skatinama darniai naudoti atsinaujinančius gamtos išteklius ir didinti energijos efektyvumą. Todėl klimato kaitos dujų emisijos požiūriu numatomos vidutinio reikšmingumo teigiamos pasekmės.
- Platesnis atsinaujinančių energijos išteklių naudojamas vietoje iškastinio kuro tiek energetikos sektoriuje, tiek pramonės įmonėse, anglies dioksido išsiskyrimą į aplinką mažinančių

technologijų įrengimas turi ženkliai mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas, todėl numatomos teigiamos tiesioginės reikšmingos pasekmės klimato veiksnių atžvilgiu.

- Gyvenamųjų namų ir viešųjų pastatų renovavimas, kuris ženkliai nulems padidėsiantį galutinės energijos vartojimo efektyvumą, sumažins energijos poreikį bei jos vartojimą, o kartu ir klimato kaitos dujų emisijas, t. y. numatomos reikšmingos teigiamos pasekmės.
- Kadangi sąvartynuose šalinamos bioskaidžios atliekos yra ženklus klimato kaitos dujų (metano) emisijų šaltinis, numatomas sąvartynuose šalinamų atliekų kiekio sumažinimas siejamas su vidutinio reikšmingumo teigiamomis pasekmėmis.
- Transporto infrastruktūros plėtra sudarys sąlygas tolygiam transporto judėjimui, mažins transporto kuro sąnaudas, todėl tai siejama su teigiamomis pasekmėmis. Kita vertus, visų rūšių transporto infrastruktūros plėtra nulems didėjantį eismo intensyvumą, o kartu ir didesnę kuro naudojimą bei didesnes klimato kaitos dujų emisijas.
- Diegiant pažangius energijos tinklus, kurie sukurs galimybes efektyviau vartoti energiją, bei stiprinant elektros tinklus kaip būtiną sąlygą atsinaujinančių energijos išteklių integracijai į rinką, bus mažiau naudojama iškastinio kuro ir sumažės šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos iš transporto priemonių, tad numatomos teigiamos pasekmės.

Dirvožemis

- Įgyvendinant priemones, padėsiančias gerinti miestų aplinką, išvalyti ir atkurti apleistas pramonines teritorijas, sumažės pavojingais cheminiais junginiais užterštų urbanizuotų teritorijų, bus sumažintas jų dirvožemio neigiamas poveikis aplinkai ir žmonių sveikatai.
- Sumažinus sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį, atitinkamai sumažės ir dirvožemio tarša.
- Plečiant susisiekimo infrastruktūrą ir dėl to padidėjus transporto srautams dirvožemis gali būti teršiamas sunkiaisiais metalais, nafta ir naftos produktais, benzpirenu ir švinu. Padidėjus transporto intensyvumui bei pervežamų krovinių kiekiui, kyla didesnė avarių tikimybė. Atliekant kelių tiesimo darbus vyksta derlingojo sluoksnio nuėmimas, dirvos sutankinimas bei dirvožemio erozija. Dėl transporto infrastruktūros plėtros gali būti prarandami derlingojo dirvožemio plotai.
- Energijos paskirstymo, saugojimo ir perdavimo sistemų plėtra gali būti siejama su laikina neigiama įtaka dirvožemiui (dirvožemio pažeidimas).
- Darnaus judumo skatinimas diegiant kompleksinius transporto sprendimus leis sumažinti transporto taršą ir jo neigiamas pasekmes dirvožemiui.

Sveikatos apsauga

- Įgyvendinant Veiksmų programoje numatytas priemones, kurios padės gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, bus užtikrinta geresnė susirgimų prevencija, greita ir tikslesnė ligų diagnostika, kokybiškesnis gydymas, t. y. numatomos tiesioginės pasekmės visuomenės sveikatos rodikliams gerėti.
- Bendradarbiavimo ir švietimo priemonės, gerinančios sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, sudarys prielaidas tobulinti sveikatos priežiūros įstaigų veiklą, gerinti teikiamų paslaugų kokybę, priartinti paslaugas prie bendruomenės, kas turės tiesioginės įtakos visuomenės sveikatos rodikliams gerėti – mažės gyventojų sveikatos netolygumai, didės pacientų sveikatos raštingumas, informuotumas apie sveikatos priežiūros įstaigų darbą ir sveikatinimo galimybes.
- Priemonės, padėsiančios užtikrinti ligų prevenciją, didinti diagnostikos ir gydymo efektyvumą, leis ankstyviau išaiškinti sveikatos sutrikimus bei pagerinti šių sutrikimų gydymo kokybę ir rezultatus, todėl jos turės tiesioginį poveikį mažinant sergamumą, gerinant sveikatos rodiklius bei ilginant sveiko gyvenimo trukmę.
- Kadangi sveikos gyvensenos įgūdžių trūkumas šiuo metu yra viena svarbiausių gyventojų sergamumo priežasčių, Veiksmų programoje numatomos sveikos gyvensenos ir sveikatos raštingumo skatinimo priemonės turės reikšmingų teigiamų pasekmių gyventojų sveikatos rodikliams.
- Sveikai gyvensenai palankios infrastruktūros sukūrimo ir plėtros priemonės – sporto, turizmo ir aktyvaus poilsio infrastruktūros sukūrimas, modernizavimas ir plėtra – sudarys sąlygas skatinti fizinį gyventojų aktyvumą ir taip plėtoti sveikesnį gyvenimo būdą, kas teigiamai veiks gyventojų sveikatos rodiklius.
- Transporto erdvės rėmimas ir regionų judumo didinimas siejamas su dvejojimo pobūdžio pasekmėmis žmonių sveikatai. Transporto infrastruktūros plėtra gali lemti vandens ir dirvožemio taršą, triukšmo padidėjimą, todėl galimos vidutinio reikšmingumo neigiamos pasekmės. Kita vertus, dėl diegiamų eismo saugos priemonių turėtų sumažėti traumų bei mirčių keliuose skaičius, o tai turės tiesioginį teigiamą poveikį visuomenės sveikatos ir mirtingumo rodikliams. Atsilikimas nuo ES-15 šalių rodo, kad išnaudotos dar ne visos eismo saugos priemonės, todėl įgyvendinus numatytas veiklas galima tikėtis apčiuopiamų teigiamų rezultatų.
- Gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimas bei plėtra padės užtikrinti gyventojų saugumą, sumažins nukentėjusių asmenų skaičių, leis suteikti greitą ir tinkamą pagalbą.
- Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra ir renovacija labai svarbi siekiant užtikrinti saugią ir sveiką gyvenamąją aplinką. Įgyvendinus šias priemones, daugiau gyventojų gaus tinkamos kokybės geriamąjį vandenį, bus išvengta neigiamo poveikio žmogaus sveikatai, patiriama naudojant užterštą šulinių vandenį.

- Priemonės, padėsiančios gerinti miestų aplinką, tvarkyti cheminėmis medžiagomis užterštas urbanizuotas teritorijas, diegti inžinerines eismo saugos ir saugumo priemones, skatinti ekologišką ir energiją efektyviai naudojančią viešąjį transportą, gerinti aplinkos komponentų būklę ir kt., leis apsaugoti gyventojus nuo kenksmingo poveikio ir išsaugoti sveikatą, sumažinti neigiamą aplinkos veiksnių poveikį, kas teigiamai atsilieps visuomenės sveikatos rodikliams.
- Kadangi socialinė atskirtis yra vienas svarbiausių didelių sveikatos netolygumus lemiančių veiksnių, jos mažinimas leis pagerinti atskirtų grupių padėtį. Pagerėjus gyventojų socialinei-ekonominei padėčiai, turėtų sumažėti sveikatos netolygumai, todėl priemonės, padėsiančios mažinti socialinę atskirtį, turės ilgalaikių teigiamų pasekmių gyventojų sveikatos bei gyvenimo trukmės rodikliams.

Kultūros paveldo apsauga

- Taikomųjų e. valdžios, e. mokymosi, e. įtraukties ir e. kultūros programų tobulinimas leis atlikti Lietuvos kultūros paveldo objektų skaitmeninimą, užtikrinant turinio išsaugojimą ir sklaidą elektroninėje erdvėje, bei skatinti iniciatyvas kuriant inovatyvias elektronines paslaugas, panaudojant lietuvių kultūros, kalbos, istorijos paveldo skaitmeninius produktus, todėl vertingas kultūros paveldo turinys bus ne prarandamas, o atveriamas visuomenei kuo plačiau ir visapusiškiau jį panaudoti. Su tuo siejamos didelio reikšmingumo teigiamos pasekmės kultūros paveldo išsaugojimo ir tvaraus naudojimo srityje. Taip pat tikėtinos teigiamos pasekmės kultūros įstaigų, bendruomenių infrastruktūros optimizavimo ir paslaugų integracijos aspektais.
- Nors energetikos infrastruktūros plėtra orientuojama į atsinaujinančių išteklių naudojimo skatinimą, ji pasižymi neigiamomis pasekmėmis aplinkai, todėl išlieka nedidelė neigiamų vietos masto pasekmių tikimybė nekilnojamo kultūros paveldo objektams.
- Veiksmų programoje numatomos kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacijos, apsaugos, propagavimo ir vystymo veiklos tiesiogiai skirtos kultūros paveldo objektams kompleksiskai tvarkyti, apsaugoti, propaguoti ir vystyti, todėl prognozuojamos reikšmingos teigiamos pasekmės visam kultūros paveldui, įskaitant kultūros infrastruktūros objektų plėtrą ir teigiamas pasekmes šiuolaikinės kultūros veikloms.
- Numatoma turizmo plėtra (ypač kaimo) skatina raiškesnę kultūros vertybių ir tradicijų tęstinumą, eksponavimą ir palaikymą, padeda siekti darnaus vystymosi tikslų, tačiau išlieka nedidelė tikimybė, kad padidėję turizmo srautai ar netinkamai įrengiama infrastruktūra gali turėti ir neigiamų pasekmių. Šių pasekmių galima išvengti tinkamai planuojant ir vykdant konkrečius projektus.
- Yra tikimybė, kad geležinkelių, oro transporto ir ypač kelių tinklo modernizavimas (lemiantis padidėjusius transporto srautus ir greičius) bei jo plėtra gali turėti ir neigiamų ilgalaikių vietinio

masto pasekmių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų būklei dėl oro taršos, vibracijos, vizualinės taršos, žemės darbų ir t. t.

- Potencialios neigiamos pasekmės taip pat siejamos su elektros ir dujų infrastruktūros objektų plėtra dėl vykdomų žemės darbų ir vizualinės taršos.
- Numatomos teigiamos netiesioginės pasekmės kultūrinei aplinkai, dvasiniam kultūros paveldui, šiuolaikinės kultūros veikloms siejamos su tokiais Veiksmų programos priemonėmis kaip nuosmukį patiriančių pramoninių regionų pertvarkymas ir specifinių gamtos bei kultūros išteklių prieinamumo ir naudojimosi jais gerinimas, investicijos į švietimą, profesinį mokymą siekiant suteikti įgūdžių ir užtikrinti mokymąsi visą gyvenimą, tobulinant švietimo ir mokymo infrastruktūrą.

Šeštame SPAV ataskaitos skyriuje apibūdinamas Veiksmų programos aplinkosauginis kontekstas – nurodoma, kaip į rengiamą dokumentą integruojami aplinkos apsaugos tikslai. Skyriuje konstatuojama, kad aplinkos apsaugos tikslai, nustatyti tarptautinių, ES bei nacionalinių teisės aktų, buvo sėkmingai integruoti į Veiksmų programą: šių tikslų integravimas atsižvelgiant į kiekvieną vertinamą aplinkos komponentą, pavaizduotas skyriuje pateikiamose schemose.

Septintame skyriuje pateikiama informacija apie nagrinėjamas alternatyvas ir jų palyginimą. Kadangi Veiksmų programa yra aukščiausio lygmens planavimo dokumentas, kuriame nagrinėjamos tik bendros strateginių veiksmų kryptys, jų nesiejant nei su konkrečiais ūkinės veiklos projektais ar jų apimtimi, nei su konkrečia teritorija ar vietoje, be to, Veiksmų programoje analizuojamas tik vienas scenarijus, be alternatyvių jo įgyvendinimo galimybių, SPAV metu atlikta „nulinės“ alternatyvos analizė, t. y. palyginta prognozuojama Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyva (t. y. pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa įgyvendinama) ir „nulinė“ alternatyva (t. y. pasekmės aplinkai, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama). „Nulinės“ ir Veiksmų programos įgyvendinimo alternatyvų analizės rezultatai ataskaitoje pateikiami specialioje lentelėje, kurioje galimos kiekvieno Veiksmų programos prioriteto įgyvendinimo pasekmės lyginamos su situacija, jei Veiksmų programa nebūtų įgyvendinama. Ši informacija trumpai apibendrinama toliau.

1 prioritetas. Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas. Įgyvendinami investiciniai prioritetai nesiejami su reikšmingomis neigiamomis pasekmėmis jokiam nagrinėjamam aplinkos komponentui. Priešingai, įgyvendinti šio prioriteto priemonės Lietuvoje, kurios pramonėje vyrauja vidutinio pažangumo ir nepažangios technologijos, yra labai aktualu ir ilgalaikėje perspektyvoje, tikėtina, tai turės netiesiogines teigiamas pasekmes daugeliui aplinkos komponentų. Be to, skatinant mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas, tai padės taupyti išteklius, mažinti susidarančias atliekas, naudoti aplinkai ir žmonių sveikatai mažiau pavojingas medžiagas.

2 prioritetas. Informacinės visuomenės skatinimas. Įgyvendinami investiciniai prioritetai nesiejami su reikšmingomis neigiamomis pasekmėmis jokiam nagrinėjamam aplinkos komponentui.

Priešingai, numatomos reikšmingos teigiamos pasekmės kultūros paveldo apsaugai užtikrinti, nes pagal šį prioritetą bus remiamos priemonės, padėsiančios skaitmeninti Lietuvos kultūros paveldo objektus. Taip pat numatomos teigiamos reikšmingos pasekmės skatinant naudoti informacines technologijas kultūros paveldui išsaugoti ir tvariai naudoti. Lietuvos elektroninės sveikatos sistemos ir elektroninės sveikatos paslaugų plėtra padės tobulinti sveikatos paslaugų kokybę bei prieinamumą ir turės teigiamos įtakos gerinant visuomenės sveikatos rodiklius bei mažinant sveikatos netolygumus.

3 prioritetas. Smulkią ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas. Įgyvendinant šį prioritetą, bus skatinamas įmonių inovatyvumas, remiant priemonės, padėsiančias diegti technologines inovacijas bei tobulinti technologinius pajėgumus. Ilgalaikėje perspektyvoje tai leis sumažinti pramonės generuojamą taršą ir turės tiesiogines teigiamas pasekmes aplinkos komponentų (oro, dirvožemio, vandens išteklių) kokybei. Pagerėjusi aplinkos komponentų būklė savo ruožtu turės teigiamos įtakos visuomenės sveikatai – bus sumažintas neigiamas aplinkos poveikis gyventojams. Taip pat numatomos teigiamos pasekmės kultūros paveldo objektus ir teritorijas panaudojant turizmo ir rekreacijos srityse.

4 prioritetas. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir naudojimo skatinimas. Prioriteto įgyvendinimas ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas pasekmes aplinkos oro kokybei dėl sumažėjusio kuro naudojimo energijos gavimo poreikiams tenkinti. Dėl priemonių įgyvendinimo pasiektas aplinkosaugos efektas turės teigiamų pasekmių visuomenės sveikatai – sumažės neigiamą aplinkos veiksnių poveikį patiriančių gyventojų skaičius. Priemonės, padėsiančios modernizuoti būstus, užtikrins geresnę gyvenamąją aplinką, o tai teigiamai paveiks gyvenimo kokybę ir turės įtakos gerinant visuomenės sveikatos rodiklius. Tačiau dėl plėtojamą energetikos infrastruktūros išlieka tam tikra neigiamų pasekmių tikimybė biologinei įvairovei, kraštovaizdžiui ir kultūros paveldo apsaugai, taip pat oro kokybei, kuriai įtakos turės biomasės panaudojimas, tačiau tinkamai įgyvendinant projektus šios pasekmės nebus reikšmingos.

5 prioritetas. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos. Prioriteto įgyvendinimas ilgalaikėje perspektyvoje turės teigiamas pasekmes visų aplinkos komponentų būklei, ypač teigiamai paveiks vandens išteklius – įgyvendinamos priemonės leis pagerinti Baltijos jūros ir Kuršių marių bei paviršinių ir požeminių vandens išteklių būklę, sumažinti rizikos grupei priskiriamų vandens telkinių skaičių, padės efektyviau valdyti vandens išteklius. Geriamojo vandens tiekimo infrastruktūros plėtra ir renovacija sudarys sąlygas didesniai gyventojų skaičiui gauti saugų geriamąjį vandenį, todėl priemonės yra reikšmingos ne tik aplinkosaugos, bet ir visuomenės sveikatos kontekste. Tokie investiciniai prioritetai kaip „Kultūrinio ir gamtinio paveldo konservacija, apsauga, propagavimas ir vystymas“ bei „Biologinės įvairovės, dirvožemio apsauga ir atkūrimas, ekosistemų paslaugų, įskaitant „Natura 2000“, ir žaliosios infrastruktūros skatinimas“ turės ypač reikšmingas teigiamas pasekmes siekiant biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir darnaus vystymosi tikslų. Be to, numatomos investicijos į atliekų sektorių siekiant įvykdyti ES aplinkos *acquis* reikalavimus turės nemažai teigiamų pasekmių: numatoma įsigyti laboratorinė įranga ir informacinės sistemos plėtra padės geriau administruoti atliekų tvarkymo sistemą ir mažinti atliekų

kiekį; numatomos investicijos į priemones, padėsiančias surinkti komunalines atliekas, jas paruošti perdirbti ir pakartotinai naudoti, skatins naudoti bei perdirbti atliekas bei padės mažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekį. Sumažėjus sąvartynuose šalinamų bioskaidžių atliekų kiekiui, mažės sąvartynų dujose esančių šiltnamio efektą sukeliančių dujų – metano emisijos. Numatoma nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra apims valymo metu susidariusio nuotekų dumblo tvarkymo darbus ir taip sumažins netinkamai šalinamo dumblo kiekį, kartu mažės ir pašalintame dumble susidarančių šiltnamio dujų – metano emisijos. Stiprinant aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės ir duomenų valdymo sistemą bus galima efektyviai valdyti klimato kaitos sukeltų reiškinių pasekmes. Laiku gauta, patikima ir pakankama informacija leis numatyti būtinas apsaugos priemones bei nustatyti teritorijas, kurioms šios priemonės yra reikalingos. Priemonių įgyvendinimas padės išvengti žmonių aukų dėl stichinių nelaimių. Įgyvendinamos prioriteto priemonės turės reikšmingas tiesiogines teigiamas pasekmes miestų aplinkos oro taršai kietosiomis dalelėmis sumažinti. Numatomos netiesioginės teigiamos pasekmės biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai.

6 prioritetas. Tvaraus transporto, pagrindinių tinklų infrastruktūros skatinimas. Prioriteto įgyvendinimas gali turėti neigiamų pasekmių aplinkos oro, vandens išteklių bei dirvožemio kokybei, biologinės įvairovės, kraštovaizdžio ir kultūros paveldo apsaugai dėl infrastruktūros plėtros darbų bei suintensyvėjusių transporto srautų. Neigiamų pasekmių galima išvengti tinkamai planuojant ir įgyvendinant projektus, parenkant tinkamas jų vykdymo teritorijas ir technologinius sprendimus. Šie veiksmai atliekami žemesnio lygmens SPAV ar ūkinės veiklos PAV procesų metu. Priemonės gali turėti tiek teigiamų, tiek neigiamų pasekmių visuomenės sveikatai. Padidinus transporto saugą sumažės keliuose žūstančių bei sužalojamų žmonių skaičius, įrengus dviračių takus bus skatinama sveikesnė gyvensena, tačiau transporto infrastruktūros plėtra gali lemti padidėjusį oro užterštumą bei triukšmo lygį. Transporto infrastruktūros plėtojimas leis užtikrinti tolygų transporto judėjimą ir sumažins transporto kuro sąnaudas (atitinkamai oro taršą), o plačiau naudojant atsinaujinančius energijos išteklius transporto sektoriuje bus žymiai mažiau naudojamas iškastinis kuras. Tai turi sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas iš transporto priemonių.

7 prioritetas. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas. Prioriteto įgyvendinimas reikšmingų pasekmių aplinkos komponentų kokybei neturės, tačiau prognozuojamos teigiamos netiesioginės pasekmės kultūrinei aplinkai ir dvasiniam kultūros paveldui. Visuomenės sveikatai teigiamos įtakos turės priemonės, padėsiančios gerinti gyvenamosios aplinkos kokybę bei plėsti sveikesnę gyvenseną skatinančią infrastruktūrą. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės turės teigiamos įtakos mažinant socialinę atskirtį, kuri šiuo metu įvardijama kaip vienas pagrindinių sveikatos netolygumus lemiančių veiksnių.

8 prioritetas. Socialinės įtraukties didinimas ir parama kovai su skurdu. Įgyvendinamos prioriteto priemonės pasekmių aplinkos komponentų kokybei neturės, tačiau padės plėtoti socialinių paslaugų infrastruktūrą, užtikrinant jų kokybę bei prieinamumą. Tai turės teigiamos įtakos mažinant

socialinę atskirtį. Šio prioriteto priemonės leis pagerinti sveikatos paslaugų kokybę bei prieinamumą ir teigiamai paveiks visuomenės sveikatos bei gyvenimo trukmės rodiklius.

9 prioritetas. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas. Prioriteto įgyvendinimas pasekmių aplinkos komponentų kokybei neturės, tačiau numatoma didelė teigiamų pasekmių tikimybė kultūrinei aplinkai, dvasiniam kultūros paveldui.

10 prioritetas. Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas. Reikšmingų prioriteto įgyvendinimo pasekmių vertinamiems aplinkos komponentams neprognozuojama.

11 prioritetas. Techninė parama Veiksmų programai administruoti. Reikšmingų prioriteto įgyvendinimo pasekmių vertinamiems aplinkos komponentams neprognozuojama.

12 prioritetas. Techninė parama, skirta informuoti apie Veiksmų programą ir jai vertinti. Reikšmingų prioriteto įgyvendinimo pasekmių vertinamiems aplinkos komponentams neprognozuojama.

Aštuntame SPAV ataskaitos skyriuje pateikiama informacija apie priemones, kurios galėtų būti taikomos dėl Veiksmų programos įgyvendinimo kilusioms reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti.

SPAV metu, atsižvelgiant į plano ar programos lygmenį, gali būti taikomos įprastinės planuojamos ūkinės veiklos PAV metu numatomos pasekmių sumažinimo priemonės (dažniausiai technologinės), tačiau pasekmes mažinančiomis priemonėmis gali būti laikoma ir mažiau reikšmingas pasekmes darančių alternatyvių strateginių veiksmų (ar sprendinių) formulavimas, įskaitant alternatyvių plano ar programos įgyvendinimo vietų parinkimą. Kaip jau minėta, Veiksmų programa yra aukščiausio lygmens planavimo dokumentas, kuriame nagrinėjamos tik bendros strateginių veiksmų kryptys, jų nesiejant nei su konkrečiais ūkinės veiklos projektais, nei su konkrečia teritorija. Todėl SPAV metu negali būti numatytos jokios konkrečios pasekmių sumažinimo priemonės: nei susijusios su sprendinių kiekybe (apimtimi ar mastu), nei su technologiniais sprendiniais, nei su alternatyvių programos įgyvendinimo vietų parinkimu. Tačiau ataskaitoje buvo išnagrinėtos galimos pasekmių sumažinimo priemonės kiekvienam Veiksmų programos investiciniam prioritetui ir kiekvieno aplinkos komponento, kuriam šios pasekmės gali būti daromos, atžvilgiu. Vertinimo metu konstatuota, kad neigiamos pasekmės daugiausiai yra siejamos su konkrečių ūkinių veiklų projektais, kurių plėtros pagrindus lemia rengiama Veiksmų programa, todėl šios pasekmės tiesiogiai priklausys nuo konkrečioms projektams parinktos vietos, šių projektų masto (apimtys) ir pobūdžio (technologinių aspektų).

Atsižvelgiant į pagrindinius aplinkos aspektus, apibendrintai galima paminėti šias pagrindines potencialių pasekmių sumažinimo priemones. Siekiant užkirsti kelią neigiamoms pasekmėms paviršinio ir požeminio vandens ištekliams, pirmiausia turės būti užtikrinta, kad numatytiems vandens transporto infrastruktūros plėtros tikslams įgyvendinti nebus imtasi aplinkosaugos atžvilgiu nepriimtinių priemonių, tokių kaip hidrotechninių statinių įrengimas. Veiksmų programoje numatytos veiklos lems padidėjusias laivininkystės apimtis, o tai padidins taršos riziką. Siekiant užkirsti kelią vandens taršai didėti, turės būti

griežtai vykdomi aplinkosaugos reikalavimai. Todėl, didėjant vandens transporto intensyvumui, lygiagrečiai turės būti stiprinami aplinkosaugos kontrolės pajėgumai, tobulinamas pats kontrolės mechanizmas.

Neigiamos pasekmės oro kokybei labiausiai sietinos su biomasės panaudojimu ir galimu aplinkos oro kokybės pablogėjimu dėl padidėjusių kietųjų dalelių, benzpireno bei kitų teršalų emisijų. Siekiant sumažinti šias galimas neigiamas pasekmes Veiksmų programos įgyvendinimo metu, būtina diegti pažangiausias biomasės deginimo technologijas ar taikyti aplinkosaugos priemones esamoms technologijoms. Be to, neigiamos pasekmės aplinkos oro kokybei ypač sietinos su įvairaus lygio kelių, geležinkelių, vandens bei oro transporto infrastruktūros plėtra. Dėl išplėtotų transporto tinklų ilgalaikėje perspektyvoje, tikėtina, didės transporto srautai, atitinkamai ir išmetamųjų dujų kiekis. Siekiant išvengti neigiamų pasekmių išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo atžvilgiu, įgyvendinamų projektų metu turės būti numatytos konkrečios priemonės, kurios padės vengti atliekų ir jas tvarkyti.

Siekiant išvengti ir sumažinti galimas pasekmes biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui, „Natura 2000“ bei nacionalinėms saugomoms teritorijoms, pirmiausia bus privaloma atlikti planų ar programų ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio reikšmingumo įsteigtoms ir potencialioms „Natura 2000“ teritorijoms nustatymo procedūras, kai Veiksmų programos pagrindu rengiami žemesnio lygmens planavimo dokumentai ar planuojamų ūkinių veiklų projektai yra susiję su įsteigtomis ar potencialiomis „Natura 2000“ teritorijomis. Šių procedūrų metu nustatoma, ar natūralių buveinių ar rūšių, randamų įsteigtose ar potencialiose „Natura 2000“ teritorijose, apsaugos būklė nepablogės ir ar nebus neigiamai paveiktas nagrinėjamų teritorijų vientisumas, įgyvendinus konkretų planą, programą ar planuojamą ūkinę veiklą. Be to, visi Veiksmų programos pagrindu numatomi infrastruktūros plėtros objektai (energetikos, susisiekimo, turizmo ir kt.) turės būti pritaikyti prie konkrečios teritorijos, atsižvelgiant į vietovės ypatumus, jos jautrumą numatomoms įgyvendinti veikloms. Įgyvendinant Veiksmų programos pagrindu numatomus infrastruktūros plėtros objektų projektus (energetikos, susisiekimo, turizmo ir kt.) bus privaloma išsaugoti svarbius ir charakteringus kraštovaizdžio elementus, o tais atvejais, kai įgyvendinamos veiklos pažeis svarbius ir charakteringus jų kraštovaizdžio elementus, turės būti parengiami planai, nurodantys, kaip pažeistos vietovės bus atkurtos (veiksmi, numatomi Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme). Siekiant išvengti ar sumažinti galimas pasekmes dirvožemio būklei, turės būti laikomasi aplinkosaugos ir saugaus darbo reikalavimų, esant poreikiui turės būti numatyti dirvožemio atkūrimo darbai.

Neigiamos pasekmės visuomenės sveikatai susijusios su galimu gyvenamosios aplinkos kokybės pablogėjimu. Siekiant išvengti šių pasekmių, projektuojant konkrečius infrastruktūros objektus bus privaloma įvertinti galimą poveikį visuomenės sveikatai, užtikrinti, kad bus laikomasi higienos normų ir, esant reikalui, numatyti triukšmo bei oro taršos mažinimo priemonės.

Siekiant išvengti neigiamų pasekmių kultūros paveldui, visi Veiksmų programos pagrindu numatomi infrastruktūros plėtros objektai (energetikos, susisiekimo, turizmo ir kt.) turės būti pritaikyti prie konkrečios teritorijos, atsižvelgiant į vietovės ypatumus, apsaugos statusą, joje esančius valstybės

saugomų kultūros paveldo objektus ir jų vertingąsias savybes, jautrumą numatomoms įgyvendinti veikloms, nekilnojamųjų kultūros vertybių stebėsenos rezultatus, teritorijoje galiojančius specialiuosius apsaugos planus – nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo dokumentus, pagal kuriuos skelbiami saugomais kultūros paveldo objektai, steigiamos saugomos vietovės, tvarkomos saugomų objektų teritorijos, apsaugos zonos, jose plėtojamai veiklai nustatomi paveldosaugos reikalavimai, nustatomos ar pakeičiamos kultūros paveldo objektų teritorijų, vietovių, apsaugos zonų ribos.

Be to, visais atvejais (ir visų aplinkos komponentų atžvilgiu) turės būti užtikrinta, kad įgyvendinant Veiksmų programą į galimas neigiamas pasekmes bus atsižvelgiama ir konkrečios priemonės, padėsiančios šias pasekmes sumažinti, jų išvengti ar kompensuoti, bus numatomos atliekant žemesnio lygmens planavimo dokumentų (pvz., atskirų ūkio ar plėtros šakų politikos formavimo planų ar programų, konkrečių teritorijų naudojimo principus nustatančių planų (teritorijų planavimo dokumentų) SPAV ir (arba) konkrečių ūkinės veiklos projektų planuojamos ūkinės veiklos PAV).

Devintame ataskaitos skyriuje išvardytos potencialiai taikytinos pasekmių aplinkai stebėsenos (monitoringo) priemonės. Monitoringo priemonės buvo identifikuotos pagal kiekvieną Veiksmų programos prioritetą, investicinį prioritetą ir galimas pasekmes patirsiantį aplinkos komponentą. Buvo parengta ir SPAV ataskaitoje pateikta monitoringo priemonių lentelė, kurioje pateikiama informacija apie pagrindinius monitoringo rodiklius ir valstybės institucijas, kurios galėtų suteikti šiems rodikliams įvertinti reikalingą informaciją. Atsižvelgiant į Veiksmų programos prioritetų galimas pasekmes aplinkai iš viso buvo nustatyta apie 40 monitoringo rodiklių (priemonių), tokių kaip inovatyvių įmonių dalis tarp visų įmonių; įmonių išmetamų į atmosferą teršalų sumažėjimas; užteršto dirvožemio plotas; rizikos grupei priskiriamų vandens telkinių skaičius; neigiamą oro taršos poveikį patiriančių gyventojų skaičius; atsinaujinančių išteklių energijos dalis galutiniam energijos balanse; kraštovaizdžio struktūros pokyčiai; kraštovaizdžio poliarizacijos laipsnis; prarastų biotopų skaičius; kultūros paveldo objektų ir vietovių būklės kitimas; energijos suvartojimo intensyvumas paramą gavusiose pramonės įmonėse; sutaupyta galutinės energijos kiekis; gyvūnų migracijos kelių stebėsenos rodikliai; miestų oro kokybė; transporto intensyvumas; pajūrio juostos, kuriai pritaikytos apsaugos priemonės, ilgis; iki nustatytų normų išvalytų paviršinių nuotekų kiekis; panaudotų (perdirbtų) komunalinių atliekų dalis; sąvartynuose šalinamų bioskaidžių atliekų dalis; požeminio ir gruntinio vandens kokybė; saugų (t. y. centralizuotai tiekiamą) geriamąjį vandenį vartojančių gyventojų skaičius; EB svarbos buveinių monitoringo rodikliai; didžiausią grėsmę Lietuvos biologinei įvairovei keliančių nevietinių invazinių augalų ir gyvūnų rūšių plitimo stebėsenos rodikliai; keliuose žūstančių ir sužalojamų asmenų skaičius; nedarbo lygis; visuomenės sveikatos rodikliai; gyvenimo trukmė; socialiai pažeidžiamų asmenų ir tikslinių grupių asmenų integracija į darbo rinką ir t. t.

Dešimtame ataskaitos skyriuje pateikiama ši Santrauka, o vienuoliktame skyriuje – ataskaitos priedai: žemiausio lygio (detaliausių) sprendinių vertinimo rezultatai (matrica); strateginio pasekmių aplinkai vertinimo apimties nustatymo dokumentas (patikslintas ir papildytas pagal SPAV subjektų

pastabas); SPAV subjektų pritarimai ir pastabos; visuomenės informavimo skelbimai regioninėje ir nacionalinėje spaudoje; visuomenės pasiūlymų teikimo pažyma ir viešo supažindinimo protokolas ir dalyvių sąrašas.

11. PRIEDAI

11.1 PRIEDAS. ŽEMIAUSIO LYGIO (DETALIAUSIŲ) SPRENDINIŲ VERTINIMO REZULTATAI (MATRICA)

**11.2 PRIEDAS. STRATEGINIO PASEKMIŲ APLINKAI VERTINIMO
APIMTIES NUSTATYMO DOKUMENTAS (PATIKSLINTAS IR
PAPILDYTAS PAGAL SPAV SUBJEKTŲ PASTABAS)**

11.3 PRIEDAS. SPAV SUBJEKTŲ PRITARIMAI IR PASTABOS

11.4 PRIEDAS. VISUOMENĖS INFORMAVIMO SKELBIMAI REGIONINĖJE IR NACIONALINĖJE SPAUDOJE

11.5 PRIEDAS. VISUOMENĖS PASIŪLYMŲ TEIKIMO PAŽYMA

11.6 PRIEDAS. VIEŠO SUPAŽINDINIMO PROTOKOLAS IR DALYVIŲ SĄRAŠAS